

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

POLITICI ȘI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII

*SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
A CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE
- 20-21 NOIEMBRIE 2008, BUCUREȘTI -*

*VOL. 1
POLITICILE CA GENERATOR DE SECURITATE*

Coordonator: dr. Constantin MOȘTOFLEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2008

Moderatori:

CS I dr. Constantin MOȘTOFLEI

CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

Comitet științific:

Dr. Nicolae DOLGHIN

CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

Secretar științific:

CS Vasile POPA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
POLITICI ȘI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII (2008,
București)

Politici și strategii în gestionarea conflictualității: 20-21 noiembrie 2008, București/
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. - București: Editura Universității Naționale de
Apărare „Carol I”, 2008

5 vol.

ISSN 2065 - 1244

Vol. 1: coord.: Constantin Moștoflei.

ISSN 2065 - 1244

I. Moștoflei, Constantin (coord.)

II. Universitatea Națională de Apărare „Carol I” (București)

355.45(498)063

Coperta: Elena PLEȘANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor
afereente, cu condiția precizării sursei

- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISSN 2065 - 1244

CUPRINS

PARTENERIATELE MULTILATERALE ȘI DIALOGUL POLITIC INTENSIFICAT – SOLUȚII POSIBILE ÎN EDIFICAREA STABILITĂȚII ȘI SECURITĂȚII ÎN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE Dr. Gheorghe MARIN.....	9
EMERGENȚA POLITICILOR ȘI STRATEGIILOR NONCONFLICTUALE ÎN ZONELE CU CONFLICTE ÎNGHEȚATE Dr. Florian RÂPAN	23
SECURITATEA NAȚIONALĂ, ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVĂ, DIN PRISMA GESTIONĂRII CONFLICTUALITĂȚII Dr. Nicolae N. ROMAN	29
REINVENTAREA PUTERII ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE Dr. Nicolae DOLGHIN.....	39
THE SECURITY CONCEPTS FOR STABLE INTERNATIONAL ENVIRONMENT Georgi DIMOV	44
MEDIUL DE SECURITATE INTERNAȚIONAL ÎN STRATEGIILE PUTERILOR ACTUALE LUCIAN VIERU	48
NECESITATEA ELABORĂRII UNEI POLITICI UNITARE ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI DE SECURITATE Dr. Gavril MALOȘ Mariana ALEXE.....	59
MIGRAȚIA – CAUZĂ ȘI EFECT ÎN SFERA SECURITĂȚII ȘI CONFLICTUALITĂȚII. DIMENSIUNI SOCIALE ȘI PSIHOSOCIALE, POLITICE ȘI MILITARE Dr. Alexandra SARCINSCHI	65
CONTINUAREA EXTINDERII NATO – SCENARIU, REZULTATE, LIMITE Dr. Florin DIACONU	76
SECURITATE PRIN GLOBALIZARE Antonel LUNGU.....	84
SECURITATEA ECONOMICĂ ȘI INTERESUL NAȚIONAL Eugen-Andrei CONSTANTIN.....	91
RECONFIGURAREA ALIANȚELOR STRATEGICE DIN SPAȚIUL EURASIATIC LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI Cristian NIȚĂ	99

O NOUĂ VIZIUNE A STRATEGIEI SUA PRIVIND COMBATERICA TERORISMULUI. INTENSIFICAREA ROLULUI COMUNITĂȚII DIN INTELLIGENCE ÎN RAPORT CU FACTORUL MILITAR	
Mariana MARINICĂ Roxana TUDORANCEA.....	114
TERORISMUL ISLAMIC ÎN NORDUL AFRICII	
Mihai VOICULESCU.....	123
PARADIGMELE SECURITĂȚII EUROPENE. IMPLICAȚII ȘI DETERMINĂRI ÎNTRE SECURITATE GLOBALĂ ȘI SECURITATE REGIONALĂ CA EFECTE ALE GLOBALIZĂRII	
Gabriela MORARIU.....	136
MILITARY AND POLITICAL-SOCIETAL THREATS IN THE WESTERN BALKANS	
Dr. Richard STOJAR.....	146
PRINCIPALELE DOCTRINE MILITARE ÎN DINAMICA UNEI EVOLUȚII COMPARATIVE CU PRIVIRE LA SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR	
Lucian ISPAS.....	158
POLITICILE ȘI STRATEGIILE MEDIA CA ELEMENTE ALE MANAGEMENTULUI CONFLICTELOR LA SFÂRȘIT ȘI ÎNCEPUT DE MILENIU (FOSTA IUGOSLAVIE, IRAK, AFGANISTAN)	
Adrian FULEA.....	165
MANAGEMENTUL MINISTERULUI APĂRĂRII DIN ROMÂNIA ÎN DOMENIUL INFORMĂRII ȘI COMUNICĂRII ÎN TEATRELE DE OPERAȚII DIN IUGOSLAVIA, IRAK, AFGANISTAN	
Adrian FULEA.....	171
CONSIDERAȚII PRIVIND NECESITATEA UNEI POLITICI DE ÎMBUNĂȚĂȚIRE A PROCESULUI DE AUTORIZARE A ACCESULUI LA INFORMAȚII CLASIFICATE	
Petre PORADICI.....	181
PROGRAMELE DE ASISTENȚĂ DE SECURITATE A PERSONALULUI – POLITICI EFICIENTE DE REDUCERE A RISCURILOR DE SECURITATE	
Petre PORADICI.....	185
POLITICA DE SECURITATE CA DOMENIU AL POLITICILOR PUBLICE	
Dorin Marinel EPARU.....	192
CONCEPTUL PRIVIND GENERAREA ȘI REGENERAREA FORȚELOR PENTRU APĂRARE ÎN ARMATA ROMÂNIEI	
Aurică ȘERBAN Alexandru ADOMNICĂI.....	203
COORDONATELE SECURITĂȚII REGIONALE	
Dan IONICĂ.....	214

HEGEMONIA ȘI REPUTAȚIA GLOBALĂ ȘI REGIONALĂ	
<i>Dan IONICĂ</i>	226
INDEX DE AUTORI	240

***SECȚIUNEA I
POLITICILE CA GENERATOR
DE SECURITATE***

PARTENERIATELE MULTILATERALE ȘI DIALOGUL POLITIC INTENSIFICAT – SOLUȚII POSIBILE ÎN EDIFICAREA STABILITĂȚII ȘI SECURITĂȚII ÎN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Dr. Gheorghe MARIN*

Dinamica cooperării în arealul Mării Negre este puternic influențată de mutațiile ce au avut loc în Europa, Orientul Mijlociu și Asia în ultimii ani. Europeanii din centrul și vestul continentului pășesc cu vigoare spre unitate. Este soluția majoră pe care ei o întrevăd pentru realizarea interdependențelor necesare înfăptuirii solidarității active în vederea reducerii decalajelor de dezvoltare, afirmării și funcționării democratice a statelor, creșterii standardului de viață, rezolvării problemelor de mediu și eliminării amenințărilor teroriste și de orice natură la adresa „bătrânului continent“.

Asigurarea securității României reprezintă un proces continuu și complex, extins asupra unui spectru larg de domenii, relații și interdependențe, destinat promovării intereselor și obiectivelor de securitate ale statului, societății și cetățeanului. Securitatea României este definită și promovată în interiorul NATO și UE, în corelație cu politicile specifice ale celor două organizații, precum și cu angajamentele și politicile stabilite prin parteneriate dezvoltate cu alte state.

Provocările la adresa securității, generate de suprapunerea unor procese contradictorii, precum globalizarea și fragmentarea, se adaugă formelor clasice de riscuri și amenințări, evidențiind noi vulnerabilități și disfuncționalități în gestionarea acestora.

Riscurile de natură asimetrică se diversifică și se amplifică în intensitate și ca arie de manifestare, iar prevenirea și contracararea lor se dovedesc a fi deosebit de complexe și costisitoare, ceea ce implică contribuția și responsabilitatea comună a tuturor statelor. Menținerea conflictelor, alimentarea focarelor de tensiune tradiționale, a fenomenelor de instabilitate și criză, încurajarea tendințelor de reproiectare geopolitică a zonelor sensibile (Asia Centrală, zona caucaziano-caspică, Orientul Mijlociu extins, Africa etc.), precum și marginalizarea sau izolarea unor entități statale favorizează activarea și amplificarea unor riscuri și amenințări care au impact major asupra securității și stabilității regionale și globale.

1. Evaluarea strategică a Zonei Extinse a Mării Negre

Bazinul Mării Negre și zona adiacentă acestuia reprezintă granița dintre culturi, religii, mentalități, ideologii și sfere de influență pe cât de multiple și individualizate, pe atât de diversificate și interconținuate. Sfârșitul războiului rece, dispariția lumii bipolare au permis afirmarea și consacrarea unor noi actori statali, dezvoltarea pe bază de parteneriat și încredere a dialogului politic și a cooperării internaționale, concomitent cu extinderea rapidă a valorilor democrației pluraliste și a economiei de piață. În aceste condiții, s-a afirmat tot mai evident necesitatea respectării drepturilor omului în condițiile asigurării bunăstării și prosperității individuale, într-o lume mai

* Amiral profesor universitar, Șeful Statului Major General

sigură și mai stabilă.¹

În actualul context de securitate, zona extinsă a Mării Negre cuprinde, pe de o parte, entități statale aflate în diferite stadii ale procesului de tranziție către democrație și economia de piață, având niveluri de dezvoltare extrem de diferențiate și statute deosebite față de marile instituții euroatlantice integratoare, iar, pe de altă parte, spații și regiuni încă instabile și nesigure, supuse unor crize și conflicte aflate în derulare sau în stare latentă, insuficient soluționate, gata oricând să fie reactivate, capabile să genereze noi amenințări și provocări la adresa securității regionale și globale, deținătoare în schimb de importante resurse energetice și materiale strategice.²

Nu se poate afirma cu certitudine că sfârșitul războiului rece a adus în regiunea Mării Negre pacea și stabilitatea dorite; din contră, au apărut noi puncte de tensiune și conflict: în Georgia, Abhazia și Osetia; în Republica Moldova, Transnistria; în Rusia, Cecenia; Rusia și Ucraina; Turcia și Grecia, dar și Armenia și Azerbaidjan. De asemenea, cele două „zone fierbinți“ ale Europei, Caucazul și Balcanii, au o influență directă asupra securității la Marea Neagră. Toate aceste conflicte au un istoric specific, însă zona menționată se confruntă și cu probleme de natură economică, politică și socială, izvorâte din procesul tranzițional prin care trec țările respective. Lipsa unei dezvoltări economice durabile, neconsolidarea valorilor și instituțiilor democratice, precum și amploarea deosebită a terorismului și crimei organizate sunt elemente ce determină atitudinea de neîncredere a Europei și a întregii lumi față de această zonă.

Totuși, speranțele într-un viitor sigur al țărilor de la Marea Neagră nu sunt fără acoperire. Extinderea NATO este un proces care, pe lângă beneficiile aduse statelor implicate, avantajează Alianța în ansamblul ei. Astfel, România și Bulgaria, prin noul lor statut, alături de Turcia, sunt actori importanți și joacă un rol vital în protejarea intereselor NATO în regiune, în special în asigurarea securității flancului sud-estic. Pentru prima dată în istoria acestei zone, există un echilibru: trei state membre ale NATO (Turcia, România, Bulgaria) și trei state nemembre, dar având relații speciale cu Alianța (Rusia, Ucraina, Georgia). Această stare de fapt evidențiază necesitatea ca România și Bulgaria să devină mai active în regiune prin promovarea politicii NATO în zonă, beneficiind de relațiile de cooperare deja dezvoltate cu celelalte state riverane la Marea Neagră.

Proiectarea stabilității și securității dincolo de aria tradițională de responsabilitate a NATO și a Uniunii Europene este facilitată de condițiile și potențialul existent în bazinul Mării Negre și în zona adiacentă. În acest sens, schimbările geopolitice și geostrategice din zonă asigură condiții favorabile materializării obiectivelor de securitate și, pe baza acestora, ridicarea nivelului de dezvoltare economică a statelor, condiție esențială în asigurarea bunăstării materiale și sociale a numeroasei populații din regiune.

Condițiile care au determinat schimbarea de atitudine a Occidentului față de

¹ *Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional (Zona Mării Negre și Balcani)*, Centrul de studii strategice de apărare și securitate, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

² „Securitate și stabilitate în Bazinul Mării Negre“, a V-a Sesiune științifică internațională, 21-22 noiembrie, București, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

zona Mării Negre, de la dezinteresul aproape total și lipsa de implicare manifestate până în preajma anilor 2000 la interesul major actual și dorința de prezență activă în întreaga zonă, evidențiază o serie întreagă de aspecte pe cât de complexe și dificile, pe atât de cronicizate și controversate.

Remodelarea noii arhitecturi de securitate, precum și mecanismele specifice funcționării acesteia, concomitent cu gestionarea evenimentelor generate de procesele de destructurare a sistemului comunist, au reprezentat cea mai mare provocare a sfârșitului de mileniu pentru strategii occidentali. Dificila sarcină de a integra țările din Europa Centrală și de Est în Alianța Nord-Atlantică, de a opri conflictele sângeroase din Balcani și de a pregăti țările din zonă în vederea aderării la Uniunea Europeană, precum și necesitatea edificării unor noi relații internaționale de cooperare în perioada post Război Rece au devenit preocupările majore ale strategilor și politicienilor din Europa și SUA.³

Se poate aprecia că, după ce o lungă perioadă de timp au ignorat zona Mării Negre, instituțiile euroatlantice încep să considere sub un alt unghi importanța strategică a regiunii. În consecință, se conturează proiectarea unei noi abordări, care probabil va fi concretizată de această dată în strategii care să vizeze elaborarea unor proiecte și programe cu impact major asupra întregului spațiu cuprins între Balcani, Marea Neagră, Caucaz și mai departe, către Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Este de așteptat ca, exploatând experiența acumulată pe parcursul ultimilor ani în gestionarea problemelor deosebit de complexe din Balcani, Afganistan și Irak, Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, la care trebuie să se adauge alți actori importanți, în mod deosebit SUA și Federația Rusă, să proiecteze forme și modalități de acțiune specifice zonei Mării Negre, care să răspundă atât cerințelor de securitate pe care le solicită Occidentul, cât și intereselor tot mai diversificate ale populațiilor din regiune.

Prin noua configurare geopolitică a Mării Negre, cu România, Bulgaria și Turcia ca țări membre ale NATO, care domină partea de vest și sud, și cu noile state independente Moldova, Ucraina, Rusia și Georgia pe coasta de nord și est, zona a căpătat o nouă identitate, care determină o altă abordare a problematicii specifice întregii regiuni inclusiv în elaborarea strategiilor și programelor aflate în fază de proiecte. Din această ecuație nu pot fi excluse cele trei țări din Caucazul de Sud (Georgia, Armenia și Azerbaidjan), care reprezintă reperatele coridorului energetic euroasiatic și care leagă sistemul euroatlantic de resursele de energie⁴ din zona caspică și de statele din Asia Centrală. De asemenea, trebuie inclus spațiul situat la nord de Transnistria, Odessa și Sokumi, pentru că un sistem stabil al Mării Negre impune rezolvarea „conflictelor înghețate“ de-a lungul arcului de nord-est și accesul la căile fluviale de transport comercial care duc spre Marea Neagră: Dunărea și Nistrul.

Lărgirea UE introduce un nou factor de natură strategică în regiune prin includerea Bulgariei și României în zona de prosperitate a pieței unice și în PESCE și

³ Dr. Ion Coșcodaru, dr. Visarion Neagoe, *Un vis în devenire: Europa Unită*, Axioma Edit, București, 2002.

⁴ George Cristian Maior, *The New Allies and Emerging Security Dynamics in the Black Sea Area*, Columbia University, martie 2004.

PESA.⁵

Dezvoltarea relațiilor dintre UE, într-o primă etapă, și Federația Rusă, Ucraina, Republica Moldova evidențiază interesul în creștere al acesteia față de regiunea Mării Negre percepută tot mai evident ca o punte către resursele energetice și piețele de desfacere din Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

În același timp, preluarea de către UE a principalelor responsabilități în Balcani, prin procesul de stabilizare și asociere, deschide perspectiva concretă a includerii statelor din regiune în procesul european de extindere, ceea ce conferă o altă dimensiune eforturilor de cristalizare a politicii externe comune a Uniunii Europene, cu o componentă substanțială de securitate subregională, experiență ce poate servi drept model pentru alte arii sensibile, cum ar fi Caucazul de Sud.

Noul statut al relațiilor stabilite de Federația Rusă cu NATO și UE, precum și parteneriatul strategic cu SUA, la care se adaugă relațiile Ucrainei cu cele două instituții integratoare și cu SUA, facilitează abordări noi, constructive, într-un cadru multilateral, ale problemelor ce vizează securitatea regională, îndeosebi combaterea amenințărilor neconvenționale, anumite aspecte ale reformei organismului militar sau siguranța energetică. În acest sens, se pot aminti și eforturile de soluționare a „conflictelor înghețate“ din zonă, precum cele din Georgia, Abhazia, Transnistria sau Nagorno-Karabah.

Federația Rusă continuă să joace un rol semnificativ în zonă prin exercitarea unei influențe atât directe, cât și indirecte în unele state formate după destrămarea fostei URSS ca actori statali capabili să influențeze situația din zona Mării Negre.

Normalizarea relațiilor transatlantice după impasul provocat de criza irakiană continuă să fie, cel puțin pe termen scurt și mediu, preocuparea majoră a Uniunii Europene și a SUA. În aceste condiții, procesul de coagulare a PESA și, în acest context de reșezare pe baze noi a parteneriatului transatlantic, se va prelungi probabil peste orizontul anului 2009.

În funcție de evoluțiile din zona Golfului și de impactul acestora asupra intereselor UE în legătură cu dosarul energetic, sunt posibile alinieri și coeziuni la nivel european, ceea ce va duce la propulsarea în primul-plan al interesului continental a bazinului Mării Negre și a zonei adiacente acestuia.

Dezvoltarea previzibilă a colaborării multilaterale în bazinul Dunării poate avea drept consecință revitalizarea comunicației fluviale și transformarea acesteia într-o veritabilă magistrală transeuropeană, care să contribuie la valorificarea căilor de transport maritim și fluvial în întreaga zonă a Mării Negre, inclusiv la racordarea la bazinul Mării Caspice prin sistemul Volga-Don.

În condițiile în care aproape jumătate din importurile de energie ale Europei urmează să traverseze regiunea în anii ce vin, Marea Neagră devine o zonă de tranzit crucială pentru UE. De aceea, o provocare strategică deosebită pentru regiunea Mării Negre vizează capacitatea ei de a juca rolul de verigă în transportul resurselor energetice eurasiatice către consumatorii din Uniunea Europeană.

Dacă, din punct de vedere economic, bazinul Mării Negre și zona adiacentă

⁵ „Provocări și oportunități în regiunea Mării Negre“, prof. univ. dr. Adrian Pop, Universitatea „Dimitrie Cantemir“.

reprezintă artera (culoarul) dintre UE și statele est-europene învecinate acesteia și racordul necesar spre resursele energetice și materiale strategice, precum și spre piețele aflate în plină dezvoltare și afirmare din Asia Centrală și Orientul Mijlociu, din punct de vedere militar, zona capătă noi dimensiuni în contextul amplificării și diversificării amenințărilor asimetrice. În condițiile reconsiderării forțelor navale ca urmare a diminuării rolului lor în apărarea teritorială și ale dobândirii funcțiilor principale de combatere prin cooperare a amenințărilor asimetrice (terorism, crimă organizată, imigrație ilegală etc.) și de proiecție a forței dincolo de zona Mării Negre, se impune elaborarea unei concepții unitare la nivelul Alianței pentru utilizarea cât mai rațională a forțelor navale ale celor trei state membre ale NATO (Turcia, Bulgaria, România) din zonă.⁶

În acest context, aplicarea conceptului NATO privind „multinaționalitatea“ în constituirea unor forțe poate reprezenta o variantă optimă în soluționarea nevoilor operative ale Alianței în zonă.

Existența, în Marea Baltică sau în Marea Nordului, a unor structuri navale cu participarea statelor membre ale NATO din zonă reprezintă un model care ar putea fi transferat și în bazinul Mării Negre.

2. Parteneriate și inițiative în Zona Extinsă a Mării Negre

Cooperarea regională este creditată cu capacitatea de a dispune de un important potențial pentru disiparea noilor linii potențiale de divizare rezultate în urma extinderii NATO și a UE în regiunea Mării Negre și de a avea un impact pozitiv asupra securității energetice și ecologice, precum și a combaterii noilor amenințări transnaționale la adresa securității, dintre care terorismul și proliferarea armelor de distrugere în masă, traficul ilicit de droguri, de arme mici și ușoare și de material nuclear fisionabil, migrația ilegală și traficul de ființe umane dețin un loc precumpănitor.

Un instrument de promovare a securității, stabilității și păcii în zonă îl reprezintă *sistemul parteneriatelor existente*, care constituie cadrul favorabil de dinamizare a proceselor de globalizare și democratizare, de prevenire a amenințărilor și provocărilor actuale.

Necesitatea unei largi cooperări regionale în zona Mării Negre pentru asigurarea securității decurge din multiple interdependențe de securitate ce se nasc aici. Cooperarea trebuie să se axeze, în primul rând, pe prevenire, pe controlul și acțiunea antiteroristă, pe măsuri combinate, complexe – militare, politice, economice – de îmbunătățire a condițiilor de viață și a egalității de șanse.

În acest context, merită relevate parteneriatul strategic dintre SUA și Rusia, relația acesteia cu Turcia și parteneriatul SUA-Ucraina. De asemenea, parteneriatul UE cu Rusia, dorința de integrare în UE a unor state din zonă (Turcia, Ucraina, Republica Moldova, Georgia) reprezintă coordonate favorabile pentru strategia de transformare a Zonei Extinse a Mării Negre într-un pilon de stabilitate, securitate și

⁶ Ronald D. Asmus, Bruce P. Jackson, „Marea Neagră și frontierele libertății“, în *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, București, Editura Institutului Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu“, 2004.

dezvoltare durabilă.

Pentru întărirea stabilității și securității în regiune, NATO a dezvoltat parteneriate individuale cu statele membre ale Parteneriatului pentru Pace (PfP) din regiune. Documentul privind orientarea strategică a PfP spre Caucaz și Asia Centrală, adoptat la Istanbul, prevede posibilitatea ca, în cadrul PfP, să fie dezvoltate acțiuni în domeniul securității maritime și portuare, complementare inițiativelor regionale. Tot în acest context, România a lansat, în mai 2004, „Border Defense Initiative“, demers având ca scop întărirea securității frontierelor și combaterea proliferării armelor de distrugere în masă.

Cooperarea la Marea Neagră a fost fundamentată pe trei dimensiuni: economică, politică și militară.

Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră (OCEMN)⁷ a fost înființată în 1992 pentru a facilita proiectele economice comune și cooperarea regională dintre statele din zona Mării Negre. Organizația dispune de un semnificativ potențial pentru a dezvolta și a promova stabilitatea și securitatea zonei prin aplicarea conceptului de cooperare economică la nivel regional, dar și pentru formarea unei comunități de interese și de valori comune în bazinul Mării Negre, mai ales că, pentru a furniza fondurile necesare, a fost constituită Banca pentru Dezvoltare și Comerț a Mării Negre.

Pentru realizarea securității prin cooperare, între statele membre au fost stabilite noi arii de conlucrare multilaterală în domeniul combaterii crimei organizate, a traficului ilicit de droguri, arme, materiale radioactive, a tuturor formelor de terorism și a migrației ilegale. În calitate de forum al creșterii încrederii, la 16 ani de la înființare, OCEMN are pe agendă două proiecte: autostrada inelară a Mării Negre și magistralele Mării Negre.

Organizația GUUAM (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan și Moldova) a fost înființată în 1997 ca o alianță politică, economică și strategică informală, cu scopul de a întări independența și suveranitatea membrilor săi. Obiectivele GUUAM includ participarea la implementarea de proiecte în statele membre în domeniul producției și transportului de petrol și gaze, ca și stabilirea unui parteneriat special și a unui dialog susținut cu NATO pe teme de interes comun.

Elementul esențial al cooperării îl reprezintă securitatea coridorului euro-asiatic, iar activitățile recente ale GUUAM (după summitul din aprilie 2005 de la Chișinău, doar GUAM, datorită retragerii Uzbekistanului) au fost redirecționate dinspre stadiul consultărilor în domeniul strict al politicii și securității spre problemele având un spectru mai larg de dezvoltare a coridorului euroasiatic.

GUUAM a fost susținută de SUA, prin intermediul programului-cadru GUUAM-SUA, cu fonduri și asistență consultativă și profesională. Proiectele finanțate de SUA sunt legate mai ales de campania statelor membre de combatere a terorismului, crimei organizate și a traficului de droguri.

*Din punct de vedere militar,*⁸ au fost dezvoltate inițiative regionale, ca

⁷ *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Editura Institutului Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu“, 2004.

⁸ Corneliu Baltă, Gheorghe Marin, *Marea Neagră, între necesitate și realitate*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2005.

SEEBRIG și BLACKSEAFOR; acesta din urmă este un organism de cooperare navală care cuprinde șase țări (Bulgaria, Georgia, România, Federația Rusă, Turcia și Ucraina), având ca obiectiv cunoașterea reciprocă, consolidarea încrederii și securității în Marea Neagră, cu acțiuni vizând probleme umanitare, de căutare-salvare, împotriva minelor și a poluării. Totodată, au fost inițiate acțiuni concrete pentru combaterea terorismului și crimei organizate în care să fie angajate, într-un efort unitar, capacități și structuri militare și civile existente atât la nivelul statele riverane, cât și la nivelul organismelor europene și euroatlantice.

În strânsă legătură cu această inițiativă se află și Operația BLACK SEA HARMONY (OBSH), lansată de Turcia. La nivel declarativ, OBSH este o inițiativă multinațională deschisă țărilor riverane Mării Negre, care își propune să fie „complementară NATO și conectată la Alianță“ prin realizarea schimbului de informații.

În accepțiunea Comisiei Europene, regiunea Mării Negre este o zonă distinctă, ce reunește 10 state: 6 state riverane – Bulgaria, România, Ucraina, Federația Rusă, Georgia și Turcia – și 4 state pe care istoria, proximitatea și legăturile strânse cu bazinul Mării Negre – Armenia, Azerbaidjan, Republica Moldova și Grecia – le recomandă ca actori relevanți în zonă. Ca nouă frontieră sud-estică a UE, regiunea Mării Negre se constituie, prin populația sa de aproape 200 de milioane de locuitori, într-o uriașă piață pentru exporturile Uniunii Europene. Zonă de tranzit a petrolului și gazului natural din Asia Centrală și Orientul Mijlociu către Europa, regiunea Mării Negre este totodată verigă a axei geopolitice și geo-economice emergente Marea Mediteraneană-Marea Neagră-Marea Caspică. Nu în ultimul rând, ea este o zonă de trafic ilicit, crimă organizată și terorism, precum și o platformă pentru operații militare, de reconstrucție și de stabilizare în Afganistan, Irak și, posibil, Iran. În același timp, se prezintă ca o zonă de îngemănare a culturilor și civilizațiilor ortodoxă, islamică și occidentală.

Odată cu integrarea României și Bulgariei în Uniunea Europeană, situația se prezintă în regiunea Mării Negre astfel: trei țări sunt state membre ale UE – Grecia, România și Bulgaria; o țară este candidată la integrarea în UE – Turcia; cinci țări sunt acoperite de Politica Europeană de Vecinătate (PEV), fără a li se oferi însă o perspectivă certă și un calendar de accesare în Uniune – Republica Moldova, Ucraina, Georgia, Armenia și Azerbaidjan; o țară-cheie beneficiază de un parteneriat strategic cu UE, Federația Rusă. Prin urmare, UE are relații contractuale de un tip sau altul cu toate țările regiunii. Principalele vulnerabilități cu care se confruntă regiunea rămân diferențele marcante dintre țările situate în partea occidentală a bazinului Mării Negre și cele situate în partea orientală a acestuia, stadiile diferite de dezvoltare a țărilor ce compun regiunea și lipsa unei autentice identități regionale.

Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC), deși nu este poziționată în imediata apropiere a Mării Negre, grație componenței (Rusia, Armenia, Belarus, Kazahstan, Kirghizstan și Tadjikistan), are o importanță semnificativă și pentru această regiune, mai ales prin direcțiile ei strategice Vest și Sud.

Rusia a operaționalizat fostul Tratat de Securitate Colectivă (TSC) prin constituirea unui sistem de apărare colectiv funcțional, respectiv Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, care se dorește a fi un mini-NATO în spațiul ex-

sovietic tocmai pentru a contrabalansa creșterea influenței SUA și a NATO în acest spațiu, mai ales în Caucaz și în Asia Centrală.

Statutul OTSC și Acordul privind statutul juridic al OTSC au fost definitive la summitul de la Chișinău din 7 octombrie 2002, iar unele din prevederile statutului OTSC sunt similare cu cele ale Tratatului Nord-Atlantic: obligativitatea statelor participante de a acorda sprijin, inclusiv militar, în cazul unei agresiuni împotriva unuia dintre acestea, armonizarea legislațiilor în domeniul apărării și securității din țările participante, interzicerea aderării la alianțe militare.

Din punct de vedere politic, proiectul *Sinergia Mării Negre*, lansat în februarie 2008, sintetizează viziunea UE asupra cooperării cu țările din regiunea Mării Negre. Această inițiativă a Uniunii Europene are avantajul că reunește atât statele riverane (România, Rusia, Bulgaria, Ucraina, Turcia și Georgia), cât și alte state care au o strânsă legătură cu regiunea (Republica Moldova, Grecia, Armenia, Azerbaidjan). Deși de dată recentă, acest proiect polarizează puncte de vedere și luări de poziție/abordări diferite, pornind de la o încredere foarte mare în potențialul de cooperare pe care l-ar putea genera, opinie avansată în special de ministerele afacerilor externe, până la exprimarea anumitor rezerve privind finalitatea proiectului de către reprezentanții mediului academic și ai instituțiilor europene (Consiliul Europei, Comisia Europeană și Parlamentul European).

Păreră unanim acceptată este aceea că *Sinergia Mării Negre* nu poate înlocui o strategie europeană privind cooperarea în bazinul Mării Negre.⁹

România are, în prezent, pe agenda sa lansarea a două proiecte: Forumul organizațiilor neguvernamentale la Marea Neagră (finanțat din fondurile asistenței pentru dezvoltare), lansat la sfârșitul lunii octombrie a acestui an, care își propune promovarea și facilitarea cooperării la nivelul societății civile în regiune, și un parteneriat în domeniul mediului înconjurător la Marea Neagră, menit să stimuleze atragerea mai multor surse de finanțare pentru proiectele de mediu.

Inițiativă recentă a Poloniei și Suediei, *Parteneriatul estic*, aflat deocamdată în formă incipientă, își propune accentuarea dimensiunii estice a Politicii Europene de Vecinătate. În cadrul dezbaterii, au fost exprimate puncte de vedere conform cărora România ar trebui să se implice activ în analiza, în construirea pe baze concrete și chiar în dezvoltarea acestei inițiative, ce ar facilita un angajament mai solid față de statele din zona Caucazului de Sud și ar adăuga valoare prin raporturile de tip multilateral cu statele răsăritene.

De asemenea, a fost subliniată importanța altor inițiative ale României în zonă: *Forumul Mării Negre pentru dialog și parteneriat* (inițiat în iunie 2006), *Euroregiunea Mării Negre*, precum și participarea în cadrul Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră, ale cărei proiecte privind autostrada inelară a Mării Negre și magistrala Mării Negre urmează a se concretiza în următorii cinci ani.¹⁰

Totodată, a fost subliniat riscul suprapunerii inițiativelor de cooperare din

⁹ „Provocări de cooperare în zona Mării Negre”, Institutul European din România, în *Politicile României*, 29 septembrie 2008, București.

¹⁰ Alocuțiunea președintelui României la conferința privind „Dezvoltarea economică și de securitate în regiunea Mării Negre”, 31 octombrie 2006.

regiune și, în consecință, al diluării substanței acestora. *Sinergia Mării Negre* ar trebui să fie corelată cu

Parteneriatul estic și o atenție deosebită ar trebui acordată ideii pragmatice a creării unei Uniuni pentru Marea Neagră (pe modelul Uniunii pentru Mediterana), idee conturată la recentul Consiliu European extraordinar din 1 septembrie de la Bruxelles.

Multitudinea inițiativelor de cooperare în bazinul Mării Negre, dintre care unele se suprapun, nu duce cu necesitate la soluționarea conflictelor existente. Trebuie recunoscută existența unei confuzii identitare privind zona Mării Negre. Marea Neagră nu este și nu trebuie privită doar ca o regiune, ci și ca un punct de întâlnire a mai multor regiuni: zona caucaziană, cea a Balcanilor și regiunea blocului ruso-ucrainean.

Realitatea demonstrează că regiunea Mării Negre a reprezentat un obiectiv central al politicilor periferice ale actorilor globali. În actualul context al noii arhitecturi de securitate, zona Mării Negre ar trebui înscrisă în cadrul politicilor primordiale care să vizeze stabilirea unei ordini mondiale adecvate.

Ca idee generală de acțiune, se apreciază că inițiativele europene trebuie dimensionate în funcție de pericolele existente, iar Uniunea Europeană are nevoie de o componentă de securitate (Tratatul de la Lisabona).

Conflictele „înghețate” ocupă și ele un spațiu în cadrul noii strategii. Au fost identificate astfel conflictele din Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud (Georgia) și Nagorno-Karabah (Armenia).

Așa cum a subliniat recent și președintele Traian Băsescu cu prilejul conferinței Fundației „Konrad Adenauer” cu tema „Securitatea sporită în zona Mării Negre – posibilități, inițiative și instrumente” (Constanța, 22 octombrie 2008), evoluțiile din Georgia au demonstrat că un conflict „înghețat” poate fi reactivat în orice moment. Evoluțiile de la începutul lunii august 2008 au constituit faza acută, în care s-a ajuns ca un stat să folosească forța împotriva altui stat. Așa-numitele „conflicte înghețate” au fost menținute într-un regim de stagnare aparentă; de fapt, ele sunt un mijloc de presiune permanentă asupra statului pe al cărui teritoriu se află, fie că este vorba de Republica Moldova, de Georgia, de Armenia sau de Azerbaidjan. În Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia sau Nagorno-Karabah au avut loc confruntări armate, urmate de acorduri de încetare a focului, după care, timp de 14, respectiv 16 ani nu au mai existat progrese importante în negocieri.

Acest interval de timp a creat condiții pentru un proces de consolidare a statalității provinciilor separatiste prin dotarea cu instituțiile necesare unei existențe independente, care au funcționat în paralel cu cele recunoscute internațional. Economia statelor din regiune, supusă tranziției, nu a exercitat o atracție suficientă pentru investitori; în schimb, economia regiunilor separatiste constituia un paradis fiscal pentru afacerile ilegale cu armament, cu droguri și a constituit o atracție și un element de bunăstare, chiar pentru aceste enclave.

Uniunea Europeană a fost chemată și aici să aibă un rol pozitiv: Misiunea EUBAM de monitorizare a segmentului transnistrean al frontierei moldavo-ucrainene constituie un succes și apreciem că trebuie prelungită și după 2009. În același timp, la nivelul populației din regiunile separatiste au avut loc schimbări esențiale: scăderea

numărului cetățenilor de etnia statului legal și creșterea numărului de cetățeni aparținând altor state, în speță Federației Ruse. Toate aceste evoluții au făcut ca recunoașterea independenței provinciilor separatiste să devină, ca în cazul Georgiei, o simplă formalitate.

De asemenea, în baza rezoluției ONU nr. 1816, s-a lansat misiunea civilă de monitorizare *EUMM* în Georgia.

Misiunea este planificată inițial pentru patru luni, cu mențiunea că documentul privind conceptul operației (CONOPS) prevede planificarea mandatului de un an cu posibilitatea revizuirii la șase luni. Continuarea sau terminarea misiunii va depinde de stabilitatea din zonă, precum și de stadiul implementării Acordului de încetare a focului.

România participă la această misiune cu un detașament de 20 de oameni (civili și militari). Contingentul român a fost repartizat în comandamentul local de la Tbilisi, condus de Suedia (asigură echipament de comunicații), alături de Marea Britanie, Irlanda și Olanda. Din punct de vedere al efectivelor, România se situează pe al șaselea loc, după Franța, Italia, Polonia, Suedia și Germania.

Misiunea Uniunii Europene în Georgia subliniază două aspecte importante privind implicarea europeană în această zonă:

- unitatea de poziție a statelor europene față de Georgia, concomitent cu condamnarea acțiunilor Rusiei;
- UE își asumă pentru prima dată un rol proeminent într-o zonă considerată a face parte din sfera de influență a Rusiei.

3. Posibile căi de acțiune pentru asigurarea stabilității și securității în Zona Extinsă a Mării Negre

Dinamicile diverse și numeroase din regiunea extinsă a Mării Negre și din spațiile adiacente – Marea Mediterană și Orientul Mijlociu Extins – sau din Asia Centrală, ce nu pot fi conduse, nici prevăzute, *implică soluții și acțiuni inedite*, generabile doar prin cooperare și consultare reciprocă.

Apreciem că îmbunătățirea cooperării regionale reprezintă elementul esențial al dezvoltării viitoare a regiunii. De aceea, susținem în totalitate dezvoltarea cooperării regionale, considerând că acest proces ar trebui să fie axat în principal pe domenii legate de securitatea și de controlul frontierelor, de *Soft Security* (protecția mediului, migrația ilegală, traficul de droguri, arme mici și ușoare și materiale sensibile), precum și pe aspecte economice.

Trebuie subliniat că, în acest areal, *cooperarea militară presupune noi modele strategice. Coalițiile ad-hoc, acțiunile integrate, afirmarea unei solidarități funcționale, revitalizarea și consolidarea inițiativelor* pentru crearea unor instrumente operaționale eficiente în lupta cu terorismul și cu celelalte amenințări transfrontaliere sunt doar câteva dintre acestea. Diferențele nu mai constituie un impediment în eforturile de stabilizare regională câtă vreme nici un actor – fie el statal sau non statal – nu mai poate controla de unul singur procesele complexe care au loc în zonă.

Procesul de cooperare și de stabilitate regională are, în *România și în armata sa, un partener angajat* prin dezvoltarea formelor de cooperare pentru prevenirea riscurilor convenționale și neconvenționale, promovarea valorilor transatlantice și a

standardelor de securitate, asigurarea interoperabilității în managementul crizelor, cooperarea în securizarea granițelor, precum și gestionarea urgențelor civile. La acestea se adaugă asistența acordată țărilor vecine în reformarea sectorului de securitate și dezvoltarea programelor de reformă a organismului militar.

De asemenea, nu pot fi ignorate activitățile desfășurate de Armata României și de armatele celorlalte state din zonă pentru *creșterea încrederii reciproce*. În acest sens, se poate menționa aportul la *implementarea prevederilor tratatului CFE* privind controlul armamentelor, *contactele la toate nivelurile, aplicarea acordurilor „Cer deschis“*, cu survolarea, pe baze reciproce, a teritoriilor naționale pentru creșterea încrederii și transparenței operațiilor militare.

În efortul de a proiecta în zonă un model de cooperare trainic, țara noastră ia parte activă la *Procesul Reuniunii Miniștrilor Apărării din Sud-Estul Europei* și la structura lui militară, *SEEBRIG*, ce reprezintă un instrument important de luptă împotriva riscurilor asimetrice, de creștere a încrederii politice și militare, de sporire a dialogului și de rezolvare a crizelor, de ducere a unor operații de menținere a păcii și sprijin umanitar sub egida NATO, a ONU, a UE și a OSCE. Este demn de menționat că *SEEBRIG a fost implicată în misiunea ISAF din Afganistan*, iar România a fost un contributor major la această forță.

Alături de armatele statelor vecine și riverane Mării Negre, *participăm la reuniunile și exercițiile desfășurate de Grupul de forțe navale de la Marea Neagră (BLACKSEAFOR)*, element regional de dezvoltare a cooperării și interoperabilității dintre forțele armate ale statelor din spațiul pontic.

Securizarea zonei impune și o *sporire a rolului organismelor de cooperare și de securitate regionale* (BSEC, BLACKSEAFOR, SEEBRIG, GUAM), care, în colaborare cu cele internaționale (UE, OSCE, NATO), trebuie să asigure realizarea unei arhitecturi regionale de securitate reale și eficiente, cu participarea activă a tuturor factorilor politici implicați, ca parte a arhitecturii de securitate europene și globale. *Zona va constitui platforma de supraveghere și avertizare timpurie* pentru protejarea intereselor strategice de securitate atât ale Federației Ruse, cât și ale Occidentului.

Odată cu aderarea la Uniunea Europeană, *frontiera de est a României a devenit granița de est a Uniunii* și acest lucru determină obligații sporite în ceea ce privește securizarea zonei.

În acest context, *România a inițiat și se află în stadiul de implementare a Sistemului de Observare, Supraveghere și Control la Marea Neagră (SCOMAR)*, un sistem național integrat de supraveghere electronică și vizuală la joasă altitudine a spațiului maritim și aerian, în scopul cunoașterii în permanență a situației navale, electronice și aeriene din zona de litoral a României. Acest sistem urmează să corespundă nevoilor Ministerului Apărării, Ministerului Internelor și Reformei Administrative și Ministerului Transporturilor de supraveghere a spațiului maritim de interes atât pentru România, cât și pentru NATO, fiind în același timp o componentă a sistemului național de luptă împotriva terorismului.

Implementarea sistemului răspunde cerinței privind implementarea Strategiei naționale de management integrat al frontierei de stat. Partenerii din Alianță au manifestat interes pentru realizarea acestui sistem, care răspunde cerințelor de

interconectare cu sistemele similare din statele vecine, acest proces fiind următorul pas în cooperarea interstatală din regiune.

De asemenea, rolul României ca stat de frontieră a NATO și UE ne obligă, inclusiv prin intermediul instrumentelor de cooperare militară, să promovăm și să susținem procesul amplu de democratizare și integrare a statelor din Zona Extinsă a Mării Negre (ZEMN) în arhitectura de securitate euroatlantică. Din acest punct de vedere, considerăm că o abordare multivectorială a provocărilor la adresa securității din ZEMN este cea mai potrivită, având în vedere că această zonă este calea de acces a comunității euroatlantice la Asia Centrală și Orientul Mijlociu. Această abordare presupune eforturi comune la nivel național, regional, dar și euroatlantic, prin utilizarea unui spectru variat de instrumente, precum și prin atragerea partenerilor din domeniul privat și din societatea civilă.

România susține principiul responsabilității primare a statelor riverane în ceea ce privește asigurarea securității regionale, dar, având în vedere că securitatea este un concept inclusiv și indivizibil, apreciem că securitatea Mării Negre trebuie abordată ca unul dintre elementele arhitecturii de securitate euroatlantică în ansamblu. Proiecția noastră are în vedere principiul transparenței, implicarea tuturor statelor riverane, asumarea responsabilității primordiale la nivel regional, identificarea unor soluții profitabile pentru fiecare dintre părțile implicate. În același timp, considerăm că trebuie evitat un proces care conduce inevitabil la izolarea regiunii.

Astfel, eficiența cadrului de cooperare regională ar putea fi îmbunătățită prin deschiderea inițiativelor de cooperare regională din Marea Neagră către spațiul de cooperare euroatlantic. De asemenea, înglobarea politicilor NATO și UE în cadrul de cooperare regională ar putea contribui în mod decisiv la atingerea obiectivelor strategice comune din această regiune.

Concluzii

Pe termen scurt și mediu, bazinul Mării Negre și zona adiacentă acestuia vor rămâne un spațiu activ din punct de vedere al evenimentelor politice, economice și chiar militare care ar putea afecta securitatea regională și globală. Potențialul conflictual existent în zonă, de la conflictele „înghețate“ la cele în stare latentă și în derulare, coroborate cu existența unor grupări teroriste și elemente ale crimei organizate, precum și cu interesul crescând al unor actori statali și non statali față de resursele strategice din Caucaz, Asia Centrală și Orientul Mijlociu și de nevoia controlului accesului la acestea, va determina o concentrare substanțială de forțe, mijloace și, nu în ultimul rând, de investiții importante.

În aceste condiții, este posibil ca, în următorii 10-15 ani, bazinul Mării Negre și zona adiacentă acestuia să devină nu numai element de dispută, ci și cheia securității regionale și continentale.

Focarele de criză/conflict din proximitatea bazinului Mării Negre vor continua să preocupe organismele internaționale de securitate și vor impune în mod deosebit intervenția unor forțe multinaționale de stabilitate dintre care nu pot lipsi forțele Alianței Nord-Atlantice.

Cel mai recent exemplu este cel al conflictului ruso-georgian, declanșat în luna august 2008. Rusia a reacționat mai mult decât disproporționat la acțiunile Georgiei în

Osetia de Sud. Eforturile și inițiativa președinției franceze în negocierea acordului de încetarea a ostilităților dintre părți poziționează acum UE ca actor principal în rezolvarea acestui conflict.

Concepția SUA de dispunere a unor infrastructuri militare în Bulgaria și România, care să răspundă mai bine actualelor interese strategice, întregeste tabloul importanței bazinului Mării Negre în viitorul apropiat. Infrastructurile existente în proximitatea Mării Negre, în România și Bulgaria, vor fi elemente definitorii în elaborarea noii concepții de proiectare a forțelor. Acestea, împreună cu cele existente în Turcia și Grecia, vor constitui un real sprijin al stabilității și securității în regiune.

Regiunea extinsă a Mării Negre trebuie să se afle în epicentrul eforturilor occidentale de a proiecta stabilitate într-un spațiu european lărgit și dincolo de acesta. Interfața dintre comunitatea euroatlantică și Orientul Mijlociu trece prin regiunea extinsă a Mării Negre. Provocarea cu care se confruntă generația actuală, aceea de a proiecta un climat de stabilitate în Orientul Mijlociu, va fi susținută considerabil de stabilitatea și de succesul de durată obținut în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Mecanismele și alianțele aplicate și construite de Europa și de Statele Unite, cele inițiate la nivel regional în sensul coagulării eforturilor de colaborare în Balcani, Caucaz și la Marea Neagră se pot dovedi eficiente în abordarea pe termen lung a problemei extinderii democrației în Orientul Mijlociu.

Valoarea strategică a zonei Mării Negre va continua să crească pe măsura conștientizării reale a importanței sale de către toți actorii politici cu interese în regiune, globali și regionali, și a definirii și aplicării unor politici specifice.

Uniunea Europeană va trebui să elaboreze o strategie mai nuanțată și mai cuprinzătoare pentru regiunea Mării Negre, care să depășească cadrul actual al inițiativei „Sinergia Mării Negre“ și să aibă în vedere înființarea unui Acord de cooperare la Marea Neagră, care să includă UE, Turcia și toate statele cu litoral la Marea Neagră cu statut de parteneri egali, urmărind totodată implicarea deplină a Rusiei, și care ar putea, într-o etapă ulterioară, să devină o Uniune a Mării Negre. Un astfel de cadru multilateral ar oferi țărilor participante posibilitatea de a-și consolida cooperarea cu UE în numeroase domenii de acțiune și ar permite totodată Uniunii Europene să joace un rol mai activ în soluționarea pe cale pașnică a conflictelor din această regiune, care va contribui în acest fel, la realizarea securității regionale.

Poziția geopolitică particulară pe care a dobândit-o zona Mării Negre în ansamblul relațiilor internaționale demonstrează că această zonă a depășit faza în care putea fi considerată o zonă-tampon. Ea se dezvoltă în prezent mai degrabă ca o verigă majoră între arealul strategic euroatlantic și cel ce cuprinde Orientul Mijlociu, Marea Caspică și Asia Centrală. Zona Mării Negre se situează astfel în punctul nodal al celor două fluxuri strategice majore care – situate pe același traiect, dar evoluând în sensuri contrare – leagă cele două areale strategice. Este vorba, pe de o parte, de fluxul dintre producătorul de energie (Orientul Apropiat, Marea Caspică și Asia Centrală) și consumatorul de energie (comunitatea euroatlantică) și, pe de altă parte, de fluxul dintre producătorul de securitate (comunitatea euroatlantică) și consumatorul de securitate (Orientul Mijlociu și Asia Centrală).

În acest context, va trebui intensificată cooperarea Uniunii Europene cu țările furnizoare de energie și cu statele de tranzit din vecinătatea estică, în condițiile în care

securitatea energetică este o problemă de interes global și trebuie să devină o prioritate. Dezvoltarea proiectului Nabucco, care ar urma să transporte gaze naturale dinspre Asia Centrală spre Europa Occidentală, și a oleoductului Constanța-Trieste ar contribui la creșterea securității energetice a Uniunii Europene și la reducerea dependenței de resursele naturale din Rusia.

Apreciez că țările riverane Mării Negre au un interes fundamental în securizarea propriei regiuni, dar contribuția altor state interesate este în mod evident bine venită. Pentru că, dincolo de particularitățile sale, Marea Neagră și zona sa adiacentă se constituie într-un spațiu cu vocație internațională, un spațiu al libertății de mișcare, de tranzit al valorilor materiale și spirituale. Ea trebuie să fie totodată o zonă interzisă terorismului și proliferării, o zonă interzisă traficului cu arme care alimentează terorismul, crima organizată și conflictele interetnice ori religioase.

România are o proiecție proprie, națională, asupra viitorului regiunii. În viziunea noastră, Marea Neagră trebuie să fie un spațiu de reală cooperare în cadrul unui proces multilateral sprijinit de partenerii noștri europeni și euroatlantici. Sprijinim și încurajăm orice parteneriat care răspunde cerințelor de cooperare dincolo de frontiere și care poate contribui la promovarea păcii, stabilității și prosperității în regiune. Pentru aceasta, dorim să promovăm construcția democratică în regiune, pentru care este nevoie de aportul Uniunii Europene. Pentru securizarea regiunii, avem nevoie de aportul Alianței care, cu ocazia Summitului de la București din 2008, a lansat proiecte încurajatoare în acest sens, ca parte a unei viziuni pe termen lung. Principiul de acțiune în regiune pe care îl susține România este solidaritatea transatlantică prin complementaritatea dintre Uniunea Europeană și NATO.

Este evident că acestea sunt numai câteva dintre argumentele posibile pentru o nouă strategie pentru Marea Neagră și zona adiacentă acesteia care să completeze demersul occidental de edificare a unei Europe întregite, libere și prospere.

O strategie coerentă, cu rezultate pe termen lung, trebuie să aibă ca centru de greutate parteneriatele multilaterale regionale și un dialog politic intensificat între toți actorii statali și nonstatali ce acționează în zonă, aceasta fiind o soluție viabilă în edificarea stabilității și securității în Zona Extinsă a Mării Negre.

EMERGENȚA POLITICILOR ȘI STRATEGIILOR NONCONFLICTUALE ÎN ZONELE CU CONFLICTE ÎNGHEȚATE

Dr. Florian RĂPAN*

Lumea are astăzi o mulțime de probleme nesoluționate și chiar fără soluții. Pe măsură ce unele se rezolvă, crește numărul celor care își așteaptă rândul la o posibilă soluție. Pentru că au tot dreptul la rezolvare. Cea mai gravă problemă a lumii constă în conflictualitatea ei. Dar tot conflictualitatea lumii este cea care generează mișcarea și dezvoltarea, ieșirea din starea de echilibru static, neproductiv și intrarea în acel echilibru dinamic în care complexitatea domină hazardul și regenerează spiritul creativ. Și, poate într-o măsură și mai mare, emerg, de aici, o mulțime de politici și strategii nonconflictuale de soluționare a conflictualității. Este o realitate în paradox, potrivit căreia conflictualitatea generează politici și strategii nonconflictuale pentru soluționarea conflictualității, știut fiind faptul că politica este, în esența ei, o expresie centrată și concentrată a interesului, iar strategia a fost, este și va fi totdeauna știința, experiența și arta de a pune în operă o decizie politică sau o anume politică.

Există, deci, o conflictualitate generativă, creativă, pozitivă, care izvorăște din neîmpăcarea ființei umane cu stagnarea, cu inactivitatea, cu non-creația și care-și are originea în spiritul Universului, în dialectica Universului, și o conflictualitate distructivă, negativă, care generează stagnarea și chiar regresul. Și una, și cealaltă se află la originea crizei și a conflictului, inclusiv a conflictului armat, iar gestionarea conflictualității pare a fi, de fapt, doar o soluție pentru... echilibrarea sau calibrarea conflictualității la și pe lungimea de undă a noii societăți informaționale și cognitive.

De unde rezultă că a domina sau, mai nou, a gestiona conflictualitatea înseamnă, în primul rând, a o cunoaște. Numai o foarte bună cunoaștere a meandrelor și efectelor conflictualității poate duce la înghețarea spațiilor ei periculoase, adică a zonelor cu conflictualitate ridicată și războaie de tot felul și la dezghețarea acelor orizonturi care temperează violența, fără a ucide competiția, lupta și spiritul de învingător.

Fluiditate și flexibilitate

Conflictualitatea lumii nu se dezvoltă linear, ci nelinear și chiar haotic. Știm foarte puține lucruri despre ce se va întâmpla cu adevărat mâine. Aceasta este, de altfel, esența unui determinism dinamic și complex. Știm doar că există o astfel de conflictualitate, îi simțim și îi suportăm desfășurările, meandrele și efectele, ne folosim uneori de ea, când avem nevoie, și o repugnăm atunci când ne simțim frustrați, amenințați sau neputincioși în fața ei. Știm că ea există independent de noi și de voința noastră, așa cum există ape liniștite, dar și ape învolburate, peisaje mirifice, dar și cutremure, inundații, catastrofe ecologice și tehnologice, războaie și conflicte armate, acceptăm această realitate, dar ne revoltăm profund când ne sunt amenințate sau încălcate drepturile, demnitatea, onoarea, existența, viața.

Summum-ul conflictualității îl reprezintă războiul. El este cel care presupune rânduirea lumii în tabere ostile ce se luptă între ele mereu, de când există lumea, cu ușoare și relative momente de pace. Și chiar dacă pacea este foarte scumpă oamenilor, ei nu pot ieși din propriile lor falii și limite, din precedentul pe care l-au

* General de flotilă aeriană profesor universitar, Comandantul (Rectorul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”

creat și nici din faptul împlinit pe care l-au generat și îl regenerează mereu. Toți știm acest lucru, îl acceptăm și încercăm să ne ameliorăm cât mai benefic cu putință relația cu el.

Dar, din păcate, trăim prea mult într-o lume a efectelor. Dar nu a oricăror efecte – adică a rezultatelor unor evoluții și revoluții care au schimbat lumea –, ci într-un univers al efectelor care generează cauze, care se structurează și se cumulează în tensiuni producătoare de conflicte și conflictualitate. Nu mulțumirea, ci nemulțumirea îl împinge pe om înainte, spre noi și incomensurabile orizonturi. Și tot ea îl aruncă în lume și îl rătăcește în labirinturi conflictuale, uneori, fără ieșire.

Efectele însă rămân. Așa cum în zonele de contact al plăcilor tectonice, se nasc piscuri uriașe sau imense gropi subduse în oceane, tot astfel și în confruntările dintre marile interese ale „plăcilor tectonice umane”, dacă ne este permis să le spunem așa, se află malformații și deformații ale marilor fricțiuni, care generează și vor genera mereu conflictualitate. Aproape toate zonele de falii strategice – zona islamică, zona caucaziană, zona africană, zona sud-est asiatică, zona balcanică, zona Orientului Apropiat etc. – sunt zone de efect generator de conflict, sunt, din păcate, zone de războaie și de conflicte armate.

Evident, oamenii, fiecare țară în parte, organizațiile și organismele internaționale – ONU, OSCE, NATO, Uniunea Europeană – ca și întreaga gamă de organizații de securitate și cooperare regionale, încearcă să pună sub control conflictualitatea, s-o înghețe acolo unde nu o poate soluționa și s-o soluționeze efectiv acolo unde nu o poate îngheța.

Între aceste două componente – înghețare și soluționare – există relații foarte complexe, una condiționând-o semnificativ pe cealaltă. Înghețarea este un fel de anticameră a soluționării și ține de raționalitatea lumii, iar soluționarea este o ieșire din înghețare, prin dezghețarea sau dezamorsarea, deopotrivă, a efectelor și a cauzelor care generează conflicte și războaie. Între aceste două componente ale politicilor și strategiilor de gestionare a conflictualității lumii există, bineînțeles, foarte multă flexibilitate, dar și prea multă fluiditate. Prin flexibilitate înțelegem capacitatea celor două componente de a-și modifica parametrii, în funcție de situațiile concrete, de a se extinde sau a se restrânge, de a accepta și dezvolta relații de complementaritate complexă, fapt care le scoate din rigiditate și le face viabile, realiste și pertinente. Prin fluiditate înțelegem, pe de o parte, capacitatea politicilor și strategiilor de a-și schimba forma și conținutul, de a escalada cu ușurință întregul spectru, de a ieși din identitate, de a scăpa rațiunii și înțelegerii profunde. Prin fluiditatea politicilor și strategiilor înțelegem nu doar continuitatea lor, curgerea lor în fâgașe trasate, aleatoare și sau intempestive, ci și capacitatea de a ieși din limite, de a trece peste margini, de a se folosi de saltul de culoare, de nuanță și de frecvență; înțelegem, cu alte cuvinte, și cameleonismul lor.

Soluții înghețate, înghețarea soluțiilor

Zonele conflictuale ale lumii, ca și zonele de falii tectonice ale planetei, au un dramatism al lor, o realitate complicată și durabilă care nu poate fi ignorată. De regulă, zonele conflictuale ale lumii sunt fostele zone de contact între imperii, amestecul forțat de populații, uneori prin colonizare, alteori prin migrațiune sau în mod aleator, zone slab dezvoltate din punct de vedere economic, zone cu resurse, pentru care se duce o bătălie surdă și îndelungată, zone incluse în unele coridoare strategice, zone importante pentru o anumită reconfigurare geopolitică... Ele sunt efecte ale unor desfășurări conflictuale complexe și îndelungate și, de aceea, conflictualitatea lor ancestrală nu acceptă nici soluții radicale, nici politici și strategii simpliste sau interesate. Ele însele sunt, într-un fel, produsul unor astfel de politici. Poate că o soluție cât de cât acceptabilă, care ar putea estompa cel puțin conflictualitatea unor astfel de zone, ar fi dezvoltarea economică durabilă. Dar cum să vorbești de o astfel de dezvoltare și cum să implementezi acest concept acolo unde, din generație în generație, oamenii suportă consecințele materializării, peste viața și voința lor, a unor interese geopolitice imperiale, unde războiul și conflictul au devenit un fel de *modus vivendi*?

Aproape toate zonele conflictuale ale lumii sunt conflictuale pentru că s-au aflat și se află în zonele de ciocniri ale marilor interese. Și chiar dacă unele dintre aceste interese nu mai există sau se manifestă sub alte forme și formule, în aceste zone există un efect de remanență peste care nu se poate trece, o memorie colectivă partajată și fragmentată excesiv, care poartă în ea germeni conflictuali și, la urma urmei, un *efect de reacție*, adică un efect al efectului.

Fiecare din zonele conflictuale ale lumii are o istorie dramatică, tragică și, în același timp, eroică. Zonele conflictuale de azi sunt, într-un fel, câmpurile de bătălie de ieri, reactivate mereu și înghețate uneori. Marile puteri ale lumii și, într-un fel, cam toate țările puternice ale lumii sunt responsabile pentru existența și perpetuarea unor astfel de zone. Ele generează un fel de conflictualitate frontalieră identitară, ieșită complet din raționalitatea istoriei, dar nimeni nu poate trece peste o asemenea realitate.

După opinia noastră, va fi nevoie de foarte mult timp, de foarte multă răbdare și de foarte multă luciditate politică pentru a diminua conflictualitatea acestor zone.

Deja ele constituie o problemă, iar noua configurație a lumii, globalizarea și așezarea în rețea nu pot trece peste aceste enclave ale unei filosofii conflictuale desuete și iraționale.

Începând din 1990, Azerbaidjanul, Georgia și Moldova au fost măcinate de conflicte secesioniste. Pe măsură ce vechile linii de demarcație din fosta Uniune Sovietică deveneau frontiere, grupurile minoritare etnice, religioase și/sau lingvistice din aceste regiuni contestau noile frontiere, cu care nu se identificau. La urma urmei, profitau de o astfel de conjunctură, pentru a-și afirma și a-și impune politica de a se separa de statele din care făceau parte. Au izbucnit puternice conflicte armate și chiar războaie civile. Era vorba de un fel de acțiune și de reacție de separare în lanț. Azerbaidjanul, Georgia și Republica Moldova s-au separat de Uniunea Sovietică și, în continuare, unele regiuni din aceste noi state – Nagorno Karabah, în Azerbaidjan,

Osetia de Sud și Abhazia, în Georgia, și Transnistria, în Republica Moldova – au trecut la acțiuni violente pentru a se separa de statele din care fac parte.

La 2 septembrie 1991, regiunea Nagorno Karabah, locuită în majoritate de armeni, și-a declarat independența, pe care nu a recunoscut-o nimeni, iar la 12 mai 1994, beligeranții au semnat un acord de încetare a focului la Moscova. Se caută în continuare soluții, în timp ce OSCE veghează la respectarea acordului de încetare a focului, atât pe linia de contact, cât și la frontiera dintre Armenia și Azerbaidjan.

Osetia de Sud a beneficiat de un statut de autonomie în timpul regimului sovietic. În 1990, și-a declarat independența, provocând un conflict armat cu Georgia. Evident, nimeni nu a recunoscut o astfel de decizie. La 24 iunie 1992, a fost semnat un acord de încetare a focului. O forță formată din 3 batalioane, a 500 de oameni fiecare, din Georgia, Osetia de Nord și Rusia, veghea la respectarea acordului de încetare a focului. Ba, mai mult, s-a încercat punerea în operă a unui program ambițios de reabilitare economică, în special prin renovarea infrastructurilor din regiune. La 8 august 2008, a izbucnit un conflict între Rusia și Georgia, iar la 12 august a fost semnat un acord de încetare a focului în șase puncte. La 15 octombrie 2008, la Geneva, au avut loc discuții internaționale pe această temă și pentru reglementarea situației post-conflict.

Situația Transnistriei este la fel de complicată și de delicată. În 1990, Transnistria și-a declarat independența, dar nimeni nu a recunoscut-o. S-a declanșat un sângeros război civil care a durat doi ani. La 21 iulie 1992, s-a semnat un acord de încetare a focului, care prevede, deasemenea, crearea unei zone demilitarizate de securitate și constituirea unei forțe tripartite (ruși, moldoveni și transnistreni) de 1.200 oameni, plasată sub autoritatea unei comisii de control. Rusia dispune, la rândul ei, de un contingent pentru paza și securitatea depozitelor de armament și muniții de la Colbasna, rămase acolo din timpul când în zonă se afla Armata 14. Din decembrie 2005, există, aici, o misiune de observatori ai OSCE de format 5+2 (Ucraina, Rusia, OSCE, Uniunea Europeană și Statele Unite; Moldova și Transnistria).

Cele 21 de state europene care sunt, deopotrivă, membre NATO și UE, ca și cele 27 de state ale Uniunii Europene, sunt îngrijorate de situația din zona caucaziană. După summit-ul NATO de la București, când Croația și Albania au fost invitate să înceapă negocierile pentru a intra în Alianță, Macedonia urmând să soluționeze problema pentru care Grecia s-a opus invitării sale – cea a denumirii –, în Caucaz s-a ivit speranța extinderii NATO, Georgia fiind una dintre țările ce pot beneficia de acest spațiu de securitate euro-atlantic. La câteva luni de la acest summit, izbucnește conflictul armat dintre Georgia și Rusia, pe tema Osetiei de Sud, iar situația redevine complicată. Este vorba de un joc geopolitic, de dezghețarea unui conflict, de o redefinire a unor falii sau doar de imposibilitatea unor soluții grăbite și forțate? Greu de răspuns.

Avertismentul este însă foarte clar. Și el nu vine doar din partea Rusiei, în sensul expresiei unui efect remanent de mare putere care cuprinde o parte a Caucazului și o deranjează amestecul altora în „teritoriul” ei, ci mai ales din tensiunile miezului încă foarte fierbinte al unei situații... doar relativ înghețate. De

unde rezultă că „înghețarea” nu este o soluție, ci numai o simplă oprire a mișcării conflictuale. Adică, un stop-cadru și atât.

Problema Caucazului nu se poate soluționa însă numai de Rusia, ci prin participarea, într-o formă sau alta a întregii comunități internaționale, prin politici și strategii adecvate. Acesta nu trebuie să fie, după opinia noastră, exclusive și excesiv limitative, ci constructive. Dar despre ce fel de constructivitate poate fi vorba, dacă Osetia de Sud și Abhazia, precum și alte regiuni din zonă vor neapărat să se separe de statele din care fac parte și nimeni din comunitatea internațională nu poate fi de acord cu așa ceva?

Cazul Kosovo nu este și nu poate fi privit ca un precedent. Aici, în zona Balcanilor de Vest, situația, în mare măsură, s-a clarificat. Slovenia este membră NATO, Croația și Albania sunt țări invitate, Serbia își deschide încet, încet, un nou drum, chiar și fără Kosovo, Macedonia va reuși, probabil, să găsească în scurt timp o soluție la o problemă de... semantică, Bosnia și Herțegovina nu mai constituie un câmp de luptă, chiar dacă problemele rămân și nu pot fi soluționate decât în timp. Cu alte cuvinte, zona Balcanilor de Vest a ieșit, practic, din înghețare și se îndreaptă spre o construcție favorabilă, gestionată de Uniunea Europeană.

Desigur, de aici nu rezultă că războaiele din spațiul iugoslav vor fi uitate. Dar fiecare dintre țările care au participat sau au suportat această conflictualitate are, azi, un orizont de construcție și de unitate europeană.

Fără un astfel de orizont, conflictele înghețate rămân doar înghețate, iar ieșirea dintr-o astfel de stare așteaptă încă „re tehnologizarea” politicilor, găsirea acelor instrumente care să ducă efectiv la soluționarea problemei și nu doar la amânarea soluționării ei.

Zonele cele mai periculoase – cel puțin, pentru spațiul nostru de interes geopolitic și geostrategic – rămân cele din Caucaz și regiunea transnistreană. Fără o soluționare adecvată, aceste regiuni pot crea în continuare tensiuni care vor menține, fără îndoială, o situație conflictuală endogenă cu grad de risc ridicat și, în același timp, cu extensii în zona rețelelor traficante și a criminalității transfrontaliere. Mai mult, astfel de zone pot duce la insecuritatea rutelor de transport petrolier, la insecuritatea proiectelor Nabucco și South Stream, ce urmează să fie puse în operă și la care, după toate datele, va participa și țara noastră.

ONU, OSCE, Uniunea Europeană, NATO, Rusia, Statele Unite și organizațiile regionale au în vedere zonele respective, pentru fiecare dintre acestea existând deja politici și strategii în curs de aplicare – însăși „înghețarea” fiind un produs al acestora –, dar și disponibilitatea de a actualiza și chiar de a le reconstrui pe noile coordonate ale unor noi realități dinamice și complexe.

Pe agenda actualului summit UE – Rusia se află foarte multe probleme și foarte multe controverse, de la cele care țin de faptul că Rusia a recunoscut unilateral Osetia de Sud și Abhazia și prezența celor 8.000 de militari ruși în zonă la sistemul antirachetă al NATO și la o posibilă amplasare a unor rachete rusești în Kaliningrad, până la punerea în operă a unor proiecte de transport energetic european.

S-a sperat și încă se speră foarte mult de la acest summit, dar și de la o atentă reconstrucție în spațiul geopolitic euro-atlantic și eurasiatic, mai ales după

schimbarea administrației de la Washington și după repunerea pe tapet a problematicii foarte complexe a conflictelor înghețate.

În concluzie, emergența politicilor și strategiilor nonconflictuale pentru zonele conflictelor înghețate are și trebuie să aibă la bază, în primul rând, realitățile și reconfigurările geopolitice și geostrategice, generate de dinamica și dialectica noilor interese politice, economice și de securitate, dar și realitățile concrete, sedimentate aici de sute de ani, care nu suportă deocamdată operații estetice rafinate și nici intervenții brutale, care ar putea amplifica și mai mult conflictualitatea și distruge echilibrul precar realizat prin relativa înghețare a unor tensiuni și conflicte ce vin dintr-o lungă și zbuciumată istorie.

SECURITATEA NAȚIONALĂ, ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVĂ, DIN PRISMA GESTIONĂRII CONFLICTUALITĂȚII

Dr. Nicolae N. ROMAN*

1. Evoluția mediului de securitate

Conceptul de securitate, exprimat prin elementele sale componente, a cunoscut de-a lungul timpului modificări vizibile, exprimate, mai ales, prin atitudinea statelor față de condițiile considerate ca necesare pentru definirea și realizarea conținutului său. Mai mult chiar, se poate afirma că, din punct de vedere conceptual, dar și operațional, au existat și vor exista diferențieri. Ne referim aici la modul cum era perceput conceptul de securitate în perioada „războiului rece”, de către statele occidentale ori de către cele din Europa Centrală și de Est, inclusiv din punctul de vedere al beneficiarilor acesteia - indivizii sau statele.

Sfârșitul secolului XX a fost marcat de un lung șir de evenimente care au produs modificări profunde, pozitive unele, iar altele mai puțin bune, în toate domeniile existenței sociale, inclusiv în planul mediului de securitate. Aceste modificări au dus la conturarea unor aspecte deosebite, între care, instabilitatea și rata mare a schimbărilor este tot mai evidentă. Tendințele respective au determinat modificarea arhitecturii de securitate la nivel global și regional, precum și trecerea la proiectarea unor noi structuri în sistemul raporturilor internaționale. Mediul de securitate al sfârșitului de secol a coincis cu apariția și ulterior evoluția unor fenomene noi, în majoritatea cazurilor necunoscute, cunoscute foarte puțin sau greu de controlat, cum sunt *terorismul, traficul clandestin cu materiale strategice sau de persoane, migrația de persoane, scăderea drastică a resurselor naturale, poluarea mediului înconjurător și implicit încălzirea îngrijorătoare a climei și altele.*

Începutul secolului XXI s-a dovedit la fel de surprinzător. Deși multe națiuni ale lumii au îmbrățișat valorile democrației reprezentative și ale economiei de piață, creând noi oportunități pentru realizarea unei păci durabile, totuși, există multe provocări la adresa securității atât la nivel național și regional, cât și la nivel global. Chiar dacă foștii adversari de la începutul „războiului rece” sunt în prezent parteneri în probleme de securitate, tensiunile etnice, economice, sociale și de mediu continuă să cauzeze instabilitate. În acest sens sunt mărturie îndeosebi relațiile din ce în ce mai tensionate dintre NATO și Rusia care domină absolut toate reuniunile mai importante desfășurate în ultimii ani. Legăturile dintre cele două părți s-au deteriorat constant în ultimii doi ani aflându-se în prezent la cel mai scăzut nivel de la încheierea „războiului rece”, mai ales ca urmare a conflictului dintre Rusia și Georgia, țară care aspiră și ea să adere la Alianță. Experții în probleme de securitate, precum și unele surse oficiale au declarat că acțiunile ruse în Georgia reprezintă numai cel mai recent semnal care sugerează că Moscova intenționează să-și consolideze poziția pe scena internațională și să își reafirme statutul pierdut după destrămarea Uniunii Sovietice.

* General maior conferențiar universitar, Șef Instrucție și Doctrină (și inspector general al Forțelor Terestre)

Rusia a crescut deja cheltuielile militare și organizează din ce în ce mai multe exerciții militare, a întrerupt furnizarea de energie către vecini săi și a amenințat statele din Europa care vor găzdui elemente ale scutului antirachetă. În plus, unele state foste sovietice sunt îngrijorate de intențiile Rusiei de a obține cel puțin o influență puternică, dacă nu chiar să le controleze teritoriile. În pofida acelor temeri, NATO este divizat în ce privește abordările viitoare. În timp ce unii aliați, inclusiv Germania, vor să amâne acordarea statutului de candidat Georgiei și Ucrainei, Statele Unite ale Americii exercită presiuni în sens invers. În aceste condiții toată această problematică poate fi grupată astfel:

- există posibilitatea declanșării de conflicte regionale;
- trebuie să ne preocupe în continuare problema proliferării armelor de distrugere în masă;
- în ansamblu, ne confruntăm cu o serie de amenințări neclasice, transnaționale și imprevizibile la adresa securității.

Actualul mediu de securitate este caracterizat de câteva tendințe reprezentate prin amenințările geopolitice și militare pe care națiunile și forțele lor armate vor trebui să le înfrunte în viitor. În acest context se disting următoarele trăsături:

- disoluția sistemului de securitate bipolar și intrarea NATO într-o nouă fază;
- afirmarea tot mai evidentă a Uniunii Europene ca factor de stabilitate și progres, ceea ce sugerează că, pe termen lung, noua structură de securitate va edifica un sistem multipolar;
- apariția și consacrarea unor actori internaționali non statali care au ca principale trăsături lipsa apartenenței la un areal geografic, conducerea după norme și reguli specifice, raportarea la alte valori decât cele naționale/tind să controleze și să gestioneze domenii și sectoare emblematice ale puterii - tehnologia ultra performantă, economia, finanțele, resursele energetice etc.
- afirmarea și aplicarea unor soluții și metodologii noi în dezvoltarea și funcționarea instituțiilor și organizațiilor politice, economice și de securitate internaționale.

Creșterea dimensiunii funcției de securitate alături de cea de apărare colectivă, presupune nu numai concepte noi, dar și structuri și modalități de acțiune adecvate.

2. Mediul de securitate din zona țării noastre. Stări conflictuale posibile, cauze de producere și modalități de gestionare a acestora.

Evoluția Europei, influențată de evenimentele deja cunoscute, a condus implicit la apariția a noi state independente, iar urmările în planul securității au fost atât pozitive cât și negative, în același timp, dar nu în egală măsură.

Ca urmare acestor procese, Europa a fost confruntată cu apariția mai multor idei privind mediul de securitate, iar apariția de noi state a creat noi focare de confruntări, cu riscuri și amenințări la adresa națiunilor și a popoarelor europene. Relația transatlantică se află într-o perioadă de reevaluare, alături de vechea și controversata problemă, cea a apărării antirachetă, situația irakiană și chiar și cea afgană a agitat și agită în continuare, mai mult sau mai puțin tacit, apele în cadrul Alianței, acum și în cadrul coaliției realizate pentru gestionarea acestei probleme. Presiunile exercitate de

problemele din diferite domenii, ca economia, demografia, resursele naturale sau energetice, complică sensibil procesele ce au loc în mediul de securitate european. Numeroși specialiști analizează implicațiile acestor fenomene în dorința de a evalua efectele acestora în domeniul securității și, corespunzător măsurile ce trebuie luate pentru propriile națiuni sau alianțe. Constatăm în acest domeniu, cel puțin două evoluții contradictorii. *Prima se referă la creșterea responsabilității statelor și organismelor internaționale pentru rezolvarea problemelor de securitate, rezultatele demersului acestora fiind încurajatoare. Concomitent cu aceasta, cea de-a doua evidențiază creșterea complexității situațiilor de conflict aflate în desfășurare sau apariția altora noi.*

Caracteristica generală a mediului de securitate european, determinată de diminuarea riscurilor convenționale și, ca urmare, eliminarea premiselor apariției unui conflict armat de amploare continentală sau regională, concomitent cu amplificarea amenințărilor și riscurilor neconvenționale care au dus, printre altele, la revigorarea alarmantă a naționalismului etnic și religios, precum și la adâncirea decalajelor economice și sociale, cu efecte negative asupra securității.

Mediul de securitate la nivelul zonei de proximitate a României a cunoscut cele mai profunde schimbări din istoria ultimilor 50 de ani, iar perioada de tranziție actuală are urmări și implicații dintre cele mai importante la nivel regional și global. Spațiul de interes geopolitic și geostrategic al țării noastre, respectiv zona centrală și sud-est europeană, a fost și rămâne atât sub influența evoluțiilor din Asia cât și a celor transatlantice, ceea ce face ca schimbările ce au loc în această parte de lume, în special evenimentele legate de securitate, să aibă cauze multiple și diverse, de cele mai multe ori cu efecte asupra intereselor unor actori globali de securitate.

Cele mai profunde schimbări au avut loc în planul reconfigurării raportului de forțe la scară globală și regională, apariția și dispariția de pe arena internațională a unor state și redesenarea unor frontiere. Acest proces a dus la o creștere a instabilității și la o lipsă de coerență și predictibilitate în evoluțiile ulterioare, amplificând gradul de insecuritate național și internațional. De asemenea, în această perioadă de tranziție, mai multe state din Europa Centrală și de Est au ieșit/sunt în curs de a ieși din sfera de influență sovietică/rusă, trecând sub cea occidentală, ca urmare a lărgirii NATO și UE, adoptând forme de colaborare, ca parteneriatele diverse ori implicarea în operațiile de stabilitate și de sprijin. S-a creat, treptat, o nouă geopolitică în Europa care, în prezent, trece pe frontiera de est a Poloniei, pe cea de est și de sud a Ungariei și pe cea de est și sud a României, în același timp o mare parte a țărilor central și sud-est europene fiind în afara acestui spațiu, chiar dacă în fapt acestea au trecut deja în sfera de influență occidentală.

Membră a NATO, România a depășit încă un examen major, extrem de important pentru existența sa viitoare, respectiv intrarea, urmând să realizeze în continuare, treptat, integrarea în UE. Procesul de extindere, în care și țara noastră este parte, deși transparent, a fost deosebit de complex și lipsit de predictibilitate, dată fiind dimensiunea necunoscutelor aflate în discuție la nivelul organismelor colective de conducere, ceea ce a pus și pune în evidență deosebita importanță a sincronizării celor două domenii strategice care condiționează rezultatele tranziției, respectiv problemele de securitate, aflate în cea mai mare parte în responsabilitatea NATO și cele

economice, dar și de securitate aflate în responsabilitatea UE. Vitezele diferite cu care evoluează cele două domenii creează la rândul lor, noi dificultăți, materializate în amplificarea decalajelor economice din zona de interes strategic al României și, pe acest fond, activarea stărilor de conflict din zonă și din apropierea acesteia. În acest sens, este vizibil că procesul de lărgire a NATO l-a devansat în plus, că cele două componente ale tranziției, de securitate și cea economică, trebuie abordate simultan și în strânsă corelație unul cu celălalt.

În această perioadă mediul de securitate din zona țării noastre poate fi caracterizat astfel:

- *se mențin și extind unele zone cu grad ridicat de risc;*
- *există în continuare unele crize nesoluționate, ceea ce amplifică pericolul reizbucnirii acestora și apariția altora noi;*
- *persistă sau escaladează unele dispute interne, de regulă, de natură etnică ori religioasă care pot degenera în conflicte cu tendințe clare de internaționalizare;*
- *se perpetuează și sunt încurajate unele revendicări teritoriale, precum și curentele de autonomie a comunităților etnice, religioase sau culturale;*
- *se extinde aria de influență și de existență a fundamentalismului islamic, cu componenta sa radicală, ceea ce amplifică instabilitatea zonei;*
- *se menține și chiar se amplifică tendința de refacere a vechilor sfere de influență sau cea de a deveni lider zonal manifestate de unele state din zonă ori din aria adiacentă;*
- *existența, în apropiere, a unor zone de instabilitate; apariția și amplificarea amenințărilor și riscurilor „non militare”, cu efecte negative asupra mediului de securitate, cum sunt crima organizată, traficul de droguri, de armament ori de materiale strategice, traficul de persoane și imigrația ilegală;*
- *se lărgeste, amplifică și diversifică eforturile unor state din zonă de integrare în structurile europene și euro - atlantice, de securitate și economice.*

Evenimentele petrecute în ultimii ani au avut și au un impact strategic major. Un exemplu ar fi campania împotriva terorismului declanșată de Statele Unite ale Americii conform noii Strategii de Securitate Națională. Tot campania împotriva terorismului a consolidat și afirmațiile referitoare la necesitatea unei transformări militare radicale, deși perspectiva războiului împotriva Irakului devenise un argument pentru cei care susțin contrariul. Totuși, deschiderea în Irak a unui front în cadrul campaniei împotriva terorismului nu a încheiat acest capitol. În cadrul general se remarcă dezbaterile aprinse asupra modalităților prin care poate fi instaurată și menținută starea de securitate a societății.

Actualul mediu de securitate a scos în prim plan o serie de situații conflictuale reprezentative pentru amenințările geopolitice și militare pe care națiunile și forțele lor armate vor trebui să le înfrunte și în viitor. Se disting, în acest context, amenințările regionale la adresa securității. Iran și Coreea de Nord doresc și posedă mijloacele pentru declanșarea unui conflict. Numeroase puteri regionale au acces sporit la resursele materiale, tehnologice și informaționale care le pot îmbunătăți capacitățile militare. Alături de arcul de instabilitate ce se întinde din Orientul Mijlociu până în Asia de Nord-Est, există o combinație periculoasă de puteri regionale în dezvoltare sau în declin. Multe dintre aceste state dețin efective militare numeroase

și deja au mijloacele necesare achiziționării sau construirii armelor de distrugere în masă. Amenințările asimetrice pun și ele în pericol stabilitatea și securitatea internațională. Unii actori statali sau nonstatali au oportunitatea de a apela la mijloace asimetrice de atac. O importanță specială o au terorismul, folosirea sau amenințarea cu folosirea armelor de distrugere în masă și războiul informațional. Actorii ostili pot folosi asemenea mijloace și în combinație cu forța militară convențională. La începutul acestui secol, se observă că amenințările depășesc granițele naționale și pun în pericol interesele statelor, constituindu-se, astfel, amenințările transnaționale. Extremismul, disputele etnice, rivalitățile religioase, crima organizată internațională, fluxurile masive de refugiați și catastrofele de mediu reprezintă, fiecare, o posibilă amenințare la adresa fiecărei dimensiuni a interesului național și respectiv al adresa securității naționale.

Amenințările identificate sunt favorizate de câțiva factori, cum ar fi: absența guvernelor capabile sau responsabile din multe state din Asia și Africa; progresul rapid al tehnologiilor militare; difuzarea puterii și a capabilităților militare și la actorii nonstatali; proliferarea armelor de distrugere în masă ș.a.m.d. Toate acestea determină, în actualul mediu de securitate, creșterea densității surselor și a impredictibilității locațiilor unor posibile viitoare conflicte, precum și apariția unor noi arene pentru competiția militară. În acest context, România trebuie să fie pregătită să facă față întregii game de amenințări. Aderarea la Alianța Nord-Atlantică și integrarea în UE conferă țării noastre un nou statut, dar și noi roluri din ce în ce mai complexe, printre care și acela de a fi alături de partenerii săi în probleme de securitate.

Cu toate riscurile și amenințările evidențiate mai mult sau mai puțin explicit, lumea în care trăim se transformă și redimensionează continuu. Strategiile de confruntare se înlocuiesc cu strategii de parteneriat, exprimate prin cooperarea economică, politică în acțiuni de gestionare internațională a crizelor și conflictelor.

Unul dintre spațiile în care se manifestă pregnant aceasta este cel al regiunii extinse a Mării Negre, spațiu al oportunității strategice, ce trebuie să se caracterizeze prin prosperitate, stabilitate și securitate. Includerea regiunii extinse a Mării Negre în sistemul euroatlantic poate consolida, pe de o parte, temelia acestui sistem și ar putea proteja, pe de altă parte, sistemul amenințărilor viitoare la adresa păcii și stabilității, ceea ce se pare că este prioritatea momentului. Considerarea că noile provocări și amenințări cu care lumea contemporană se confruntă, respectiv cea a terorismului, proliferării armelor de distrugere în masă, imigrației ilegale, traficului de droguri și de ființe umane evedeiază faptul că regiunea extinsă a Mării Negre a devenit unul dintre avanposturile luptei pentru combaterea acestora. Existența în regiune a unor „*conflicte înghețate*” - Transnistria, Abhazia, Cecenia, Osetia de Sud și Nagorno- Karabah - pot oricând să „inflameze” întreaga zonă, completează fizionomia de securitate și impune o atitudine specifică.

Un alt element care contribuie la creșterea importanței strategice a regiunii, îl reprezintă vecinătatea cu Orientul Mijlociu și problemele specifice acestuia. Granița dintre comunitatea euroatlantică și Orientul Mijlociu trece prin regiunea extinsă a Mării Negre. Această abordare, de transformare a regiunii extinse a Mării Negre într-un pilon de securitate și stabilitate, se impune a fi coroborată cu strategia de luptă

împotriva terorismului, cu acțiunile de racordare a țărilor din zonă la eforturile de democratizare, construcție a economiei de piață și de respectare a drepturilor omului.

3. Securitatea națională și contribuția la asigurarea securității colective

Interesul național care constituie expresia activă a necesităților statului național reprezintă acea finalitate care îi orientează în permanență conduita. De fapt, în mod teoretic, orice stat național, în tot ce întreprinde, urmărește coservarea interesului național. Acesta este un concept multidimensional, el manifestându-se în toate domeniile de activitate umană. În același timp, interesul național apare ca un ultim argument utilizat de guvernanți atunci când trec la adoptarea unor măsuri nepopulare, la diminuarea sau restricționarea unor drepturi fundamentale ale omului. Totodată, interesul național reprezintă, cel puțin teoretic, factorul determinant al acțiunilor interne și internaționale ale statului în toate domeniile de activitate. De pildă, măsura implicării active a României în lupta împotriva terorismului internațional, inclusiv prin participarea cu trupe la diferite coaliții internaționale, în diferite teatre de operații se argumentează tot prin apelul la interesul național.

Interesul național se pune în evidență prin activitatea din interiorul țării, dar și din afara acestuia. El se traduce prin preocuparea constantă de a prezerva independența, suveranitatea și integritatea teritorială a țării, de a garanta securitatea locuitorilor săi, de a stabili, testa și întreține relații utile și necesare României cu celelate țări și organizațiile internaționale, precum și cu societatea civilă regională și internațională.

În timp, conținutul fiecărei dimensiuni a interesului național cunoaște o evoluție dinamică ca urmare a schimbărilor produse în domeniile de activitate umană cu care acesta are tangență. Datorită acestui fapt, inclusiv documentele ce definesc interesul național au suferit transformări de esență. Astfel, potrivit Strategiei de securitate națională a României interesele naționale reflectă percepția dominantă, stabilă și instituționalizată cu privire la valorile naționale și urmăresc promovarea, protejarea și apărarea, prin mijloace legitime, a valorilor pe baza cărora națiunea română își făurește viitorul, prin care își garantează existența și identitatea și, pe temeiul cărora, se integrează în comunitatea europeană și euroatlantică și participă la procesul de globalizare. Prin aria lor de manifestare, ele se adresează, în primul rând, cetățenilor patriei ce trăiesc pe teritoriul național, dar și, în egală măsură, tuturor celorlalți oameni aflați în România, precum și românilor ce trăiesc sau își desfășoară activitatea în afara granițelor țării.

Pe această bază trebuie văzută și problematica securității naționale și, în context cea a securității colective. Fără pretenția de a pune în evidență adevăruri absolute, trebuie să ne gândim în permanență că trăim într-o lume a interdependențelor, din ce în ce mai complexă și adesea periculoasă. Amplificarea terorismului și amenințarea cu propagarea rapidă a diverse maladii infecțioase la scară planetară sunt o provocare pentru societatea noastră și afectează sentimentul de securitate care joacă un rol primordial în calitatea vieții.

Pentru a răspunde acestor provocări, țării noastre i se solicită să ducă o politică de securitate națională adecvată, în sensul ca aceasta trebuie concepută ca un cadru strategic cu un plan de acțiune corespunzător, pentru a face față riscurilor și

amenințărilor prezente și viitoare. Aceasta ar putea fi axată pe trei interese fundamentale în materie de securitate. În primul rând interesul primordial al țării noastre în materie de securitate națională este să se protejeze pe sine și pe cetățenii săi, în țară și în străinătate. În acest scop, trebuie să fie protejate nu doar securitatea fizică a românilor, ci și valorile lor fundamentale și principalele instituții ale statului. În plus, trebuie îndeplinită și responsabilitatea de a apăra țara împotriva amenințărilor la adresa suveranității sale, ce merg de la intrarea ilegală până la incursiunile în apele noastre teritoriale.

Al doilea interes național în materie de securitate este de a se asigura că țara nu reprezintă o sursă de amenințări ce îi vizează pe aliații săi. De altfel, România este percepută de aliații săi dar și de celelalte state, ca un generator de securitate în regiune și în lume.

Cel de al treilea interes național, care privește securitatea României se referă la contribuția țării noastre la securitatea internațională. Datorită dublului său statut, de membru al NATO și UE, România este implicată în acțiuni de combatere a terorismului internațional, a crimei organizate, traficului de droguri etc. De aceea poate deveni oricând ținta unor atacuri teroriste sau altor tipuri de amenințări la adresa securității sale. Ca urmare, este absolut necesar ca ea să-și asigure atât instrumentele proprii de răspuns la aceste amenințări, cât și prin apel la structuri regionale (ex. de la UE) și/sau mondiale (ex. de la NATO, ONU).

Securitatea națională are ca scop să preîntâmpine amenințările ce riscă să mineze securitatea statului sau a societății. Aceste amenințări, în general, pot fi îndepărtate printr-o acțiune concertată a instituțiilor competente ale statului, pentru că indivizii și colectivitățile nu au capacitatea de a la face față prin propriile mijloace. Totodată, securitatea națională este strâns legată de securitatea individuală și de cea individuală. Dacă cele mai multe infracțiuni criminale sunt susceptibile să amenințe securitatea individuală, acestea nu au, în general, aceeași capacitate pe care o are terorismul sau formele criminalității organizate de a mina securitatea statului sau a societății.

Mediul de securitate este afectat de un larg evantai de amenințări interdependente. Un număr crescând de amenințări la adresa securității internaționale au o incidență directă la adresa securității naționale a României. Răspunsul dat diferă în funcție de tipul de amenințare. Amenințările complexe la care suntem expuși evoluează fără încetare. Întărirea securității naționale este strâns legată de gestionarea și de reducerea riscurilor de securitate care se poate face atât prin eforturi proprii, cât și prin colaborare externă cu alte state și organizații regionale și internaționale, ceea ce intră sub incidența securității colective.

Securitatea colectivă reprezintă, conform celor exprimate de specialiști, efectul acțiunilor de menținere a păcii, de apărare împotriva amenințărilor și a agresiunii cu ajutorul membrilor unui sistem de securitate. Totodată, securitatea colectivă mai presupune și o strânsă cooperare între statele membre împotriva amenințărilor comune, cum ar fi: terorismul; crima organizată; imigrația ilegală; drogurile; poluarea; planificarea și acțiunile comune în situații de dezastre naturale sau cauzate de om. Securitatea colectivă este orientată spre interior, cu scopul de a garanta starea de siguranță în interiorul unui grup de state suverane.

Referitor la securitatea colectivă regională se apreciază că “*Politica externă și de securitate comună*” (PESC) reprezintă unul din pilonii de bază ai Uniunii Europene. La rândul său, “*Politica europeană de securitate și apărare*” (PESA) este o componentă esențială a PESC. PESA este chemată să contribuie la definirea clară a statutului și rolului de actor politic al UE. În același timp, PESA exclude orice formă de apărare teritorială. Aceasta are ca obiectiv esențial promovarea intereselor de securitate și apărare ale UE ca entitate. Prin urmare, se poate afirma că PESA, la nivel general reprezintă un cadru de manifestare a intereselor de securitate ale statelor membre ale uniunii. Există însă și interese naționale în materie de securitate, care pot avea și alt cadru de manifestare decât cel oferit de UE prin PESA. Astfel statele membre ale UE au relații diverse și cu alte state și organizații internaționale, în mod individual, ceea ce se poate exprima prin interese bilaterale comune într-un anumit domeniu și spațiu. De exemplu, Uniunea Europeană, ca entitate, are relații economice și de altă natură cu același stat, ca și uniunea. De aici, necesitatea promovării intereselor naționale de securitate și într-un cadru bilateral.

La nivel particular, al fiecărui stat membru, interesele naționale de securitate se promovează și apără de fiecare țară în parte. De aceea, fiecare stat trebuie să-și dezvolte capacități militare și civile adecvate obiectivelor și scopurilor în materie de securitate pe care și le propune. Aceasta întrucât fiecare stat membru are și o politică proprie de securitate și apărare națională pe care o promovează și prin alte mijloace și în alt cadru decât cel oferit de Uniunea Europeană. Interesele naționale în materie de securitate au elemente comune tuturor statelor membre, dar și componente diferențiate, specifice fiecărei țări membre a uniunii.

4. Mediul de securitate și fenomenul militar actual

Legătura incontestabilă dintre *mediul de securitate* și *fenomenul militar* se materializează prin implicațiile și efectele evoluției mediului de securitate asupra fenomenului militar în ansamblu și asupra componentelor acestuia, ceea ce impune găsirea celor mai bune soluții pentru a ține pasul cu aceste evoluții. Preocupările specialiștilor militari se concentrează cu precădere asupra modalităților de desfășurare a acțiunilor militare .

Într-un studiu NATO se arată că forțele armate aliate vor continua să-și îndeplinească rolul de apărare colectivă, de prevenire, orientare și sprijinire a Alianței, în condițiile noului mediu internațional de securitate .

Se vor dezvolta inițiativele diplomatice și economice și, având în vedere condițiile mediului de securitate, s-ar putea apela la aplicarea limitată a forței militare pentru atingerea obiectivelor stabilității regionale și internaționale pe termen lung, pentru un climat economic și o democrație dezvoltate .

În același context, *specialiștii militari americani* alocă o foarte bună parte a timpului și importante resurse financiare pentru elaborarea celor mai îndrăznețe planuri privind proiectarea fizionomiei forțelor armate ale SUA, chiar cu riscul de a forța apariția unei prăpăstii conceptuale și practice între cele două maluri ale Oceanului Atlantic.

Un alt subiect interesant este cel referitor la problematica *mediului informațional* tot mai complex în care poate avea loc confruntarea, inclusiv în

domeniul militar, atingerea *superiorității informaționale* fiind apreciată drept o capacitate esențială a oricărei armate moderne. Specialiștii americani ajung la concluzia că schimbările cantitative și calitative ce vor avea loc în mediul informațional ar putea determina schimbări profunde în desfășurarea operațiilor militare, semnalând apariția posibilității surprinderii informaționale și a riscului de a fi devansat în capacități informaționale.

Complexitatea viitorului mediu de securitate va impune :

- *proiectarea unor forțe armate capabile să facă față unei game cât mai largi de riscuri și amenințări;*

- *formarea individului, luptător sau lider, capabil să-și asume responsabilități semnificative, să ia decizii cu implicații operative ori strategice - cum este cazul forțelor pentru operații speciale;*

- *până la realizarea acelei forțe capabile să îndeplinească un spectru complet de misiuni (Full Spectrum Force), specialiștii americani de la Institutul pentru Studii Strategice Naționale al Universității Naționale de Apărare a SUA au publicat studii propunând trei modele de modernizare a forței în concordanță cu cerințele mediului de securitate al viitorului.*

- *„recapitalizarea forței”, constă în reducerea forței existente, menținerea relativă a acelorași structuri dar de dimensiuni mai mici, iar cu banii astfel disponibilizați să se finanțeze înlocuirea echipamentelor.*

- *„revoluționarea afacerilor militare” (Revolution in Military Affairs - RMA), constă în efectuarea unor schimbări radicale în structura forțelor pentru a obține un salt semnificativ spre noile capacități, concomitent cu introducerea tehnologiilor necesare realizării „sistemului de sisteme” .*

- *„forța cu spectru complet” care presupune păstrarea aproape în întregime a unei forțe robuste, concomitent cu introducerea unor echipamente impuse de modelul de revoluționare a afacerilor militare.*

Deși nu dovedesc aceeași perspectivă de evaluare, *studiile unor analiști militari din afara alianței* confirmă multe din previziunile occidentale. În concepția de securitate națională a Federației Ruse și Doctrina militară a Federației Ruse se constată același proces de actualizare în concordanță cu mutațiile care au ori vor avea loc în planul securității internaționale, aproximativ aceleași riscuri și amenințări moderne, convenționale sau neconvenționale, adăugând pe cele specifice situației geopolitice și geostrategice referitoare la extinderea NATO tot mai aproape de frontierele rusești ori cele legate de amenințările asimetrice.

Timpul și spațiul acordat nu permit abordarea detaliată a problematicii, unde desigur s-ar putea vorbi despre *globalizare* ca cea mai previzibilă evoluție a mediului de securitate internațional, despre *diversificarea actorilor globali de securitate*, despre *proliferarea tehnologiilor*, despre *creșterea importanței actorilor de securitate nonstatali*, despre *amplificarea presiunilor problemelor de mediu asupra proceselor militare și de securitate și altele.*

În concluzie, se poate aprecia că lumea noastră suferă transformări importante la acest început de mileniu, că suntem martorii sau făuritorii istoriei, suntem cei chemați să aducem schimbarea sau să o acceptăm. Alvin Toffler spunea: „Vechea

hartă a lumii este perimată. Suportăm în prezent cea mai profundă reaşezare a puterii globale de la naşterea civilizaţiei industriale".

Bibliografie

[1] BOBOC, Victor, revista Impact Strategic, nr.1/2007, *Securitatea noi provocări. „Need to Know” versus „need to share”*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, Bucureşti 2007.

[2] BRZEZINSKI, Zbigniew, **Marea tablă de şah. Supremaţia americană şi imperativele sale strategice**, traducerea Aureliana Ionescu, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000, p.103.

[3] Institutul pentru Studii Naţionale de Securitate, Universitatea Naţională de Apărare a SUA, **Strategic Assessment 1997**, Washington DC, 1998, pp. 273-275.

[4] LARRABEE, Stephen, *NATO’s Eastern Agenda in a New Strategic Era*, Rand Corporation, 2003.

[5] Organizaţia pentru Cercetare şi Tehnologii a NATO, *Raportul Land Operations In The Year 2020*, Bruxelles, 1999, p. 4.

[6] SITEANU, Eugen, Impact Strategic, revistă, nr.2/2006, *Securitatea colectivă – un concept în evoluţie*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2006.

[7] TOFFLER, Alvin şi Heidi, **A crea o nouă civilizaţie**, Editura Antet, Oradea 1995.

[8] TUGWELL, Maurice, CHARTEERS, David, **Operaţiile speciale în strategia SUA**, 1984.

[9] Venusberg Group, **Enhancing the European Union as an International Security Actor**, Editura Bertelsmann Foundation Publishers, Guntersloh, 2000, pp. 17-25.

REINVENTAREA PUTERII ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Dr. Nicolae DOLGHIN*

Explozia geopolitică din anii 90 ai secolului trecut continuă. Energia schimbării care a inițiat-o atunci nu s-a epuizat odată cu prăbușirea Zidului Berlinului. A fost suficient să dispară o barieră ca ea să se propage și să modifice întreaga lume. Astăzi geografia politică a Europei, de unde a pornit schimbarea, și geopolitica lumii, sunt profund diferite de balanțele de putere, asocierile și mijloacele folosite până acum 20 de ani. Și când părea că este timpul să se treacă la consolidarea și consacrarea noilor realități, iată că SUA revitalizează energia schimbării. Alegerea ca președinte a unui candidat care a făcut din schimbare vectorul succesului programului său electoral și entuziasmul cu care această alegere a fost întâmpinată în multe părți ale lumii demonstrează că energia eliberată de „perestroika” lui Gorbaciov nu s-a epuizat și, la fel ca și atunci, nu poate fi controlată. Dorința de schimbare în sine este exprimată și demonstrată, dar fiecare actor al politic al lumii vede schimbarea finalizată în funcție de interesele proprii. Cam acestea sunt circumstanțele în care se încearcă organizarea ordinii viitoare lumi. Se reconfirmă a nu știu câta oară că procesele sociale sunt neliniare, iar de la neliniaritate la haos este o distanță scurtă.

Omenirea, acest perpetuu sistem dinamic, experimentează ciclic efectul fluturului așa cum cândva l-a definit Edward Lorenz, adică bătaia aripelor unui fluture într-un loc provoacă uragane în altul. Globalizarea, cu a sa omnidirecțională circulație de valori și informații, cu bunele și relele lor, a provocat dispariția autosuficienței statelor, înlocuind-o cu interdependențele. Niciun actor politic conștient al lumii nu se încumetă astăzi, fără a-și asuma riscuri enorme, să rezolve problemele de unul singur, ori să se autoizoleze pentru a se proteja. Criza prin care trece lumea astăzi o demonstrează.

Ce se întâmplă cu lumea? După ce Vestul a susținut și a contribuit la transformarea Estului, iată că el însuși simte nevoia transformării. Motivațiile sunt desigur de altă natură, dar se pare că sunt generate de același sentiment al insecurității individului. Dar dacă acum două decenii exista o perspectivă sub forma unor obiective generoase vizând democrația, piața liberă, drepturile omului care motivau și alimentau schimbarea, astăzi este greu să nu observi că pe glob natura acesteia este văzută diferit, vectorii care o dinamizează se opun uneori unul altuia făcând ca ceea ce se susține într-o parte a lumii să fie respins în alta etc. Este deja clasică situația în care etaloanele civilizației europene, de exemplu, sunt altfel privite în lumea musulmană etc. Rămâne comună doar energia schimbării. Mai mult, după ce timp de peste două decenii a curs multă cerneală pentru a se demonstra că statul ca instituție și-a cam epuizat resursele, acum, într-un moment dificil, economia liberă își amintește de stat ca actor ce dispune de instrumente potrivite pentru ieșirea din criză. Probabil că aceste noi realități își vor intensifica influența asupra relațiilor internaționale și

* Cercetător științific gr. I, Director științific al Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

mediului de securitate. Ne place sau nu, dar suntem nevoiți să ne reamintim de tradiționalistul Martin Wight care, în plin Război Rece, vorbind despre sistemul modern de state, afirma că „...*Avem unități independente, pe care le numim state, națiuni, țări sau puteri, și avem un sistem foarte organizat de relații continue între ele, politice și economice, diplomatice și comerciale, de pace și război*”¹.

Pe valul proceselor de integrare europeană și euroatlantică, revitalizezate după dispariția bipolarității, și a căror consecință a fost reducerea numărului unităților independente, părea că această viziune este compromisă. A contribuit și concertul asurzitor al propagandei care alimenta iluzia că mergem din victorie în victorie și făcea să nu se observe că în lume se desfășoară și alte procese integratoare, cu alte filosofii, dar mai ales că încep să se profileze la orizont puteri independente și că inevitabil acestea își vor individualiza locul în relațiile internaționale și jocurile de putere.

În toată această perioadă, referințele la Războiul Rece n-au dispărut nici din discursul politic, nici din diplomație și nici din media. Orice disfuncționalitate în relațiile internaționale, dar mai ales orice disonanță între Occident și Rusia constituiau motive pentru trimiteri la Războiul Rece, la realitățile unei perioade din care Moscova ca simbol al superputerii de atunci ieșise înfrântă și trebuia să-și accepte statutul. Astăzi se confirmă întrucâtva teorema lui Thomas care spune că dacă „*Dacă un individ definește o situație ca fiind reală, aceasta devine reală prin consecințele sale*”². Pentru că fundamente ideologice pentru o confruntare de tipul celei din perioada Războiului Rece nu au existat, dar competiția de astăzi începe să aibă efecte asemănătoare în percepția publică, mai ales din cauza actorilor săi principali. Cu câteva zile în urmă, în Turcia, premierul Italiei, Silvio Berlusconi, caracteriza actuala situație mult mai concret: „*Am ajuns la ceea ce a fost coșmarul nostru în timpul Războiului Rece, la confruntarea dintre două arsenale nucleare*”³

Într-o analiză cinic-pragmatică, referințele la Războiul Rece ar putea exprima și nostalgia după o perioadă în care mediul de securitate era riguros reglementat prin monopolizările corespunzătoare, comportamentul principalilor actori previzibil, chiar dacă ei preferau să cultive în jurul lor secretul, iar ordinea mondială era agitată doar de supapele permise pentru eliberarea energiilor beligene.

La începutul lunii august a acestui an, Rusia și-a folosit puterea armată împotriva Georgiei care la rîndu-i intervenise militar pentru a-și disciplina provinciile secesioniste. Situație asemănătoare celei din fosta Iugoslavie cînd NATO a intervenit pentru a apăra populația provinciei Kosovo supusă violențelor autorităților de la centru. Singura diferență este că nu a recurs la Consiliul de Securitate al ONU, dorind probabil să reconfirme una din definițiile care identifică drept mare putere „... *statul care poate desfășura cu succes un război fără a avea nevoie de aliați.*”⁴ Probabil că

¹ Martin WIGHT, **Politica de putere**, Editura ARC, 1998, p. 31.

² Apud Alexandra SARCINSCHI, **Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale**, Editura UNAp, București, 2005, p. 25.

³ <http://www.rian.ru/world/20081113/154911991.html>.

⁴ Edward N. LUTWAK, **Where are the Great Powers?**, Foreign Affairs, July/August, 1994, pp. 23-24.

episodul din august va continua să fie comentat și invocat în relațiile internaționale încă mult timp, dar el în sine va conta din ce în ce mai puțin.

Rusia a folosit forța în relațiile internaționale „reinventînd” puterea în dimensiunea sa completă și acesta a fost mesajul transmis lumii întregi atunci cînd cele cîteva unități ale Armatei 58 au început să acționeze în Georgia. Pentru că puterea nu este un concept abstract, ci se demonstrează în raporturile cu alți actori, iar în acest caz nu Georgia a fost ținta, ci NATO, dar mai ales SUA. Cu circa doi ani în urmă, președintele de atunci al Rusiei, Vladimir Putin, declarase că Rusia a redevenit independentă, adică a intrat în sistemul modern de state de care vorbește Martin Wight, au urmat apoi discursul de la Munchen și intensificarea prezenței sale militare în lume. Rămâne de văzut în ce măsură va avea succes în viitor pentru că relațiile de putere constituie și o problemă a dependențelor în care „...puterea unora se măsoară prin dependența față de alții”⁵.

Henry Kissinger a definit puterea drept „...capacitatea unei entități de a-și impune voința asupra alteia, sau de a rezista presiunii exercitate de altă entitate”⁶. În relațiile internaționale puterea nu are întotdeauna manifestări evidente și disticte și este o combinație de mijloace „soft” și „hard” prin care actorii internaționali tratează unul cu celălalt, își exercită influența asupra altora în promovarea intereselor.

Momentul august 2008 ne reamintește că puterea nu constituie un atribut politic natural, ci este un produs al resurselor materiale și de comportament care permit modelarea evenimentelor internaționale și a mediului politic mondial. Exercițiul puterii se manifestă cu instrumente diferite în relațiile internaționale de natură politică, economică, militară și multe altele, dar efectele sale sunt evidente în mod deosebit în conflictele armate. Acolo se manifestă ea atât ca **forță**, adică impunerea de sancțiuni ori distrugerea de valori cât și ca **rezistență**, înțelegând prin aceasta capacitatea de a rezista exercitării forței de către alt actor.

Cînd am afirmat că Rusia a reinventat puterea în relațiile internaționale am avut în vedere tocmai aceste aspect, **potențialul de a distruge valorile unui adversar, dar și capacitatea de a-i rezista**. Puterea în dimensiunea sa militară s-a mai folosit în ultimele două decenii în Irak, fosta Iugoslavie, Afganistan sau Cecenia. Dar a fost vorba de operații militare de tip expediționar în care actorul țintă, nedispunând de capacitatea de a rezista sau de a extinde operația în spațiul de generare a forței aparținând părții cu care se confrunta, s-a limitat doar la acțiuni împotriva forței proiectate în raza de acțiune a mijloacelor de care dispunea, sau la acțiuni teroriste. A rezultat de fiecare dată un imens dezechilibru între potențiale ceea ce nu a lăsat nicio clipă să planeze îndoieli asupra învingătorului militar, pentru că în confruntare o parte își întrebuinta întregul potențial de război în timp ce cealaltă doar potențialul expediționar. În timp ce sursele politice, economice și militare de putere ale unei părți se epuizau, ale celeilalte rămăneau intacte ori chiar se dezvoltau. De aceea operațiile militare în sine și-au atins rapid obiectivele, complicațiile apărînd ulterior și nu din

⁵ Pascal BONIFACE, **La puissance internationale**, Insitute de Relations Internationales et Strategique, Paris, 1994, p. 26.

⁶ Henry KISSINGER, **Problems of National Strategy. A Book for Readings**, ed. V, 1971, p. 3.

motive militare, ci politice și sociale. Conflictul ruso-georgian nu a făcut excepție de la acest de la acest scenariu.

În confruntarea cu NATO, în schimb, Rusia a transmis mesajul că ar putea fi dispusă să-și folosească puterea în dimensiunea sa completă, adică forța și rezistența. Nu avea cum să excludă un asemenea scenariu din analizele sale. Opinia publică nu va afla probabil prea curând în ce măsură autoritățile politice și planificatorii militari ruși și NATO au luat în serios posibilitatea unei operații militare de sancționare a Rusiei, dar rigorile analizei și planificării strategice ne îndreptătesc să presupunem că în lista consecințelor unei asemenea opțiuni a cântărit greu faptul că spațiul politic al NATO, adică „... *cel constituit în jurul unor valori, nu al unor frontiere...și în care ... se modelează puterea militară a statelor și alianțelor, se adoptă deciziile și se asigură suportul politic și social al opiniei publice...*”⁷ nu putea fi protejat împotriva forței, situație în care alianța nu s-a mai aflat în ultimele două decenii. În același timp motivele care au mobilizat opinia publică din statele nord-atlantice pe timpul lumii bipolare pentru a susține politica de îngădare nu mai au aceeași rezonanță. Desigur, conflictul militar dintre Rusia și Georgia, țară privilegiată în relațiile cu NATO și care depășise demult etapa declarațiilor generale de bunăvoință nu poate fi scos din contextul evoluției problematicei energeticii pentru Europa în mod deosebit și pentru întreaga lume dezvoltată, dar acesta este altă problemă. Din punct de vedere politico-militar însă, el scoate în evidență eroarea elitei politice occidentale comisă la începutul anilor 90,cînd nici nu a încercat să realizeze mecanisme reale de securitate care să includă fostul spațiu sovietic în întregime, nici nu a aplicat Moscovei măsurile care se iau de obicei împotriva unui stat învins. Mai mult, în discursul politic al acelor ani se vorbea chiar că toată limea este învingătoare. Erau vremuri dificile atunci pentru instituțiile politice ale unei Europe zguduită din temelii de conflictul din fosta Iugoslavie și terorizată de perspectiva izbucnirii altuia în comparație cu care cel în desfășurare ar fi părut un joc de artificii. Atunci soluția „înghețării”conflictelor din Caucaz a fost chiar legitimată de instituțiile internaționale de securitate. Astăzi situația este mult mai complexă pentru că lumea întreagă este alta.

Desigur este devreme pentru face prognoze pe termen îndelungat asupra evoluției evenimentelor. Principalii actori sunt conștienți de vecinătatea spațiilor politice și de posibilitatea reactualizării bruște a dimensiunii nucleare a puterii ca factor de disuasiune. S-a observat acest lucru imediat după încetarea ostilităților. Măsurile concrete împotriva Rusiei au fost palide. Au existat declarații dure, obișnuite în astfel de situații, SUA au suspendat un acord de cooperare cu Rusia în domeniul nuclear civil, UE a amânat, și a repetat de nenumărate ori că a amânat nu a suspendat, decizia asupra reluării negocierilor asupra viitorului acord de parteneriat, câteva nave militare au intrat în Marea Neagră și cam atât. Dar demonstrațiile concrete de forță întreprinse în Marea Neagră de NATO și SUA pe de o parte și Rusia pe de alta au păstrat o anumită „decentă”, fără provocări și sfidări reciproce. De asemenea, nu credem că este în interesul Rusiei să adreseze prea curând și prea des asemenea mesaje Occidentului din cel puțin două motive. Primul, elita politică conducătoare din

⁷ Dr. Nicolae DOLGHIN, Studii de Securitate și Apărare, vol. 4, “**Spațiul și viitorul războiului**”, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2007, pp. 28-29.

Rusia este obligată să demonstreze opiniei publice interne și internaționale că ambițioasele sale programe de dezvoltare au fundamente solide, nu doar resursele naturale, și că, în ciuda crizei globale, vor fi finalizate. În acest scop, cooperarea cu Occidentul îi este vitală. Al doilea, ține de nivelul cheltuielilor militare ca indicator real al puterii militare. Conform datelor Institutului internațional pentru cercetări în domeniul păcii (SIPRI) de la Stockholm, în perioada 2003-2007, perioadă de creștere continuă și consistentă a PIB-ului său, cheltuielile militare însumate ale Rusiei au fost de circa 146 mii de miliarde USD în timp ce numai SUA, fără a lua în calcul și celelate state membre NATO, au cheltuit de peste 17 ori mai mult⁸. Rusia nu-și poate permite asemenea cheltuieli pentru că și-ar compromite toate programele sale de dezvoltare, iar o confruntare militară cu o alianță care la rândul-i dispune de capacități pentru a-i distruge sursele militare de putere ar putea să-i fie fatală. Desigur acesta este un scenariu pe care nimeni nu-l are în vedere în mod real pentru că există multe probleme de rezolvat în care actorii occidentali au nevoie de cooperarea Rusiei și invers.

Uniunea Europeană, prin președintele Franței, Nicolas Sarkozy, a fost singurul actor internațional major care a intervenit imediat cu succes în gestionarea conflictului, ceea ce l-a îndreptățit pe ministrul francez de externe să se întrebe retoric, mai târziu, unde au fost ceilalți când se trăgea. Intervenția UE reflectă în bună măsură tradițiile soft ale Europei în gestionarea conflictelor, dar și îngrijorarea că ar putea deveni ostateca concurenței dintre Rusia și SUA într-o zonă a cărei stabilitate este foarte importantă pentru siguranța ei energetică. Deja poziția Uniunii Europene este destul de delicată între neînțelegerilor celor doi din cauza scutului antirachetă. Rusia a salutat medierea europeană care în condițiile războiului informațional de atunci a salvat-o de la complicații nedorite.

Reinventarea puterii în relațiile internaționale rămâne un fapt care nu va mai putea fi ignorat. În ce măsură acesta va putea fi repetat și de alți actori ai lumii rămâne de văzut. Dar el a confirmat ineficiența întregii arhitecturi de securitate puse în fața faptului împlinit de către o superputere nucleară.

⁸ http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html.

THE SECURITY CONCEPTS FOR STABLE INTERNATIONAL ENVIRONMENT

Georgi DIMOV*

Security concept is one of the most important concepts and basic values in international politics. It is usually believed that security is the precondition for orderly human existence. Generally speaking, if an individual person wants to survive, safe natural condition is required; if a society wants to survive, besides necessary natural condition, safe social conditions, including a state that can protect all the members of the society, are also necessary; and if a state wants to survive, besides all the internal safe conditions, it still requires safe international environment. As the most fundamental requirement for survival, security is the most important thing to a state at anytime, under any conditions. That is to say, any states always give top priority to security. Generally speaking, security includes objective status and subjective feeling. In simple words, so-called security is that there are no objective threats and subjective fear. But people had never used the concepts of “national security” and “international security” before this century. The “national security” didn’t become a common concept in international politics until the end of World War Two. Later, there are two relevant concepts “international security” and “world security”. These 3 concepts reflect the security at different levels. Briefly, “national security” is the security of individual country, “international security” is the security of several countries; “world security” is the security of all the countries in the world.

In international politics, since “national security”, “international security” and “global security” are closely related with each other, so they cannot be separated. Since the 20th century, with the development of globalisation and gradual formation of highly interdependent world system, national security is more and more closely related to international politics and global politics. In today’s world, no country is isolated from the rest of the world, all the sovereign states are the parts of “global village” and members of international community. National activities are closely related to international community. National security is no longer a pure domestic issue of an individual country, but is part of international security. In this sense, any insecurity is not a country’s own problem and cannot be solved by one single country, even the superpower--the United States is no exception. From this point of view, national security and international security are mutually linked. All the nations have to concern not only national securities, but also international security.

In the past, national security referred to that national sovereignty and survival rights were free from violation. It was mainly military security, and it was mainly army’s task to safeguard security. There are 4 changes in security:

- first, the fields of security are extended;
- second, the relations among various security fields are complicated;
- third, the means to safeguard security are diversified;

* Colonel, Bulgaria.

- forth, the ways to realise security are cooperative.

Since 1990s, with the end of Cold War, the collapse of bi-polar world structure, and the quick development of globalisation, the focus of international competition has been shifted from military confrontation to the competition of comprehensive national strength with economy as the base, science and technology as the guide, and military as backing. Economic development has become the central task of most countries and the basis and core of national strategic objectives. In such background, besides the survival interests, the development interests become more and more prominent. That is to say, the national interests in economy, ecological environment become important. National sovereignty and survival rights are not only a political concept, but also an economic concept, even a cultural concept. Weak economic strength is the largest insecure factor. So a series of new security concepts have occurred, such as economic security, financial security, information security, ecological environment security, resources security and cultural security, etc.

Another change in security is that the interrelations among various security fields become more and more complicated. In the past, if a country had problems in political and military security, then its economic and other interests would be endangered. Now it is on the contrary, if a country's economy is weak or its economy is under threats, even if it has financial problems, its political stability and military security will be threatened.

The third change in security is the means of safeguarding security. In the past, states mainly depend on military force to protect security, but now they have to take comprehensive means including military, political, economic, scientific, cultural and diplomatic means to effectively maintain national security. For example, today all the countries in the world, especially the economically weak countries face security problems, they don't resort to force, but have to use economic means to protect their interests which make the situation more and more difficult.

The forth change in security is the way to protect security. With the deepening of international economic interdependence, the national interests of different countries are more and more mixed together and overlapped. "You are among us and we are among you." Security is no longer a "zero-sum" game, i.e., countries no longer seek security at the cost of others. Now the countries are neither enemies nor friends, both enemies and friends. Cooperation benefits both sides, while struggle damages both sides. The new concepts of common security, cooperative security and "win-win" become more and more popular. And more and more countries reached common understanding on these concepts. This brings profound changes to the ways of protecting security.

To sum up, there are 4 differences between traditional security concept and new security concept:

First, traditional security concept believed security was separable, was unilateral activity, i.e., it was basically a country's own affair, and a country only could obtain security through its own efforts. While, new security concept believes security is universal and related with many parties, and it is multi-lateral activities. National security is not a country's own affair, but it depends on the support and cooperation of other countries.

Second, traditional security concept believed security is competitive. There was an obvious opponent. Two sides were competing with and hostile to each other. Security could be safeguarded through competition and struggle. It was a “zero-sum” game. While new security concept believes security is cooperative. There is no obvious enemy, other countries are neither enemies nor friends, both enemies and friends. They have fierce competitions in some fields, while they are also partners in other fields. Competition doesn’t hinder cooperation, there is competition in cooperation. Countries gain security mainly through cooperation not confrontation.

Third, traditional security believed security was narrow and mainly limited in military field. New security concept believes security is comprehensive, is not only limited in military field, but also extends to economic, political, cultural, environmental and social fields.

Forth, traditional security concept believed security is established on “relative” basis, a country can get the real security only after opponents were totally surrendered or defeated. The new security concept believes the sense of security can be gained through a certain organisations, mechanism and systems and through certain concession or cooperation of the opponents. The total destruction of opponents won’t bring real security.

Today’s world is in the process of transition from the old to the new, the struggle between two security concepts leads to complicated international security environment. And this is one of the important reasons why the contradictory phenomena co-exist, such as peace and war, relaxation and turbulence, cooperation and confrontation, multi-lateral cooperation and military alliances, arms control and weapons proliferation, etc. The new security concept can only be formed through long-term complicated international relations, part of which is conflictuality.

From above point of view the early 21st century is the transition period of old and new world security system. The major powers will conduct competition of comprehensive national strength with economic and scientific competitive capabilities at core in order to seize dominant position. This is also the key period for small and not so powerful countries precisely for their economic transition and development. It is possible because at the turn of the century, the international security system is further developing towards balance of forces, the various international players are developing towards balance, and the mutual-restriction among them is favourable to the maintenance of stability and peace in the world.

The general tendency of international security environment is further relaxing and improving, but wars in some regions are still inevitable, and the arms conflicts caused by ethnic, religious, territorial and resources disputes will continuously occur. There will be a kind of “general peace and small wars co-existence” situation. Economic security is more and more important, but all the nations still pay great attention to military security. The weapon proliferation, the arms expansion, the general increase of hi-tech combat capability, the hegemony, power politics and real interference in the internal affairs of other countries, all of these are the insecure, unstable factors in the world in new century, and they will certainly affect security.

Finally with the quick development of international politics, economy, military, science and technology, international situations and the international security environment have undergone profound changes. Today, it is more and more difficult for us to study pure military or security issues. So only if we go beyond pure military and war field to foster the security concept including international politics and economy, we can gain the strategic initiative, reduce possibilities for military conflict, and take up the sacred mission of safeguarding national interests.

MEDIUL DE SECURITATE INTERNAȚIONAL ÎN STRATEGIILE PUTERILOR ACTUALE

Lucian VIERU*

World wide changes have led to a new security structure that reflects new regional, continental and global capacities. It is a reconstruction of the security system in which global interests prevail, these being vital for the development of human civilisation.

Globalisation effects started to be felt and this new situation entails different evaluation and monitoring techniques for the instability sources, along with the development of adequate capacities for time and space reaction. International security represents a situation of dynamic balance resulting from complex and multiple interactions between states, in the enfolding of natural course of human activities.

Mediul de securitate internațional este, în prezent, încărcat de riscuri și amenințări grave – terorism și teroare a armelor de distrugere în masă, dispute interetnice și rivalități religioase, crimă organizată transfrontalieră, stări de tensiune și conflict întreținute de forțe destabilizatoare în multe zone ale lumii, tulburări interne, precum și unele evenimente neprevăzute, ca inundații, cutremure, secete etc. fiecare în parte și toate la un loc constituind riscuri de instabilitate și insecuritate pentru comunitatea internațională.

Preocuparea celor mai puternice dintre statele lumii de a găsi soluții eficiente pentru protejarea propriilor interese de securitate națională, determinată de transformările mediului strategic internațional, conturează ca priorități ale prezentului: preocuparea pentru evitarea unui nou război major între marile puteri; dezvoltarea economică; piramida mondială a puterii.

Majoritatea analiștilor consideră că, la începutul secolului XXI, actorii cu impact global în domeniul securității sunt SUA, Europa, Rusia, China și Japonia. O viziune interesantă este cea a lui Zbigniew Brzezinski, care consideră că esența noii structuri de securitate a lumii se află în relația dintre SUA și Eurasia (care cuprinde pe lângă Europa, toate celelalte țări enunțate mai sus). În cadrul acestei relații se pot identifica două triunghiuri de putere euroasiatică: SUA, Europa, Rusia; SUA, China, Japonia.

Observația cea mai pertinentă referitoare la cele două triunghiuri de putere este aceea că, în fiecare din ele, una din puteri (Europa și, respectiv, Japonia) mizează clar pe ideea de stabilitate și securitate internațională, în vreme ce câte una din celelalte puteri (China și respectiv Rusia) rămân deschise și interesate în eventuale mutații geopolitice.

Un alt punct pertinent de vedere, complementar celui anterior, consideră că la originea „noii schisme mondiale” s-ar afla tensiunea dezvoltată între două „câmpuri” diferite de putere, întemeiate pe principii opuse de organizare: pe de o parte, Statele

* Maior, comandant unitate, Ministerul Apărării

Unite ale Americii, adeptele ale unipolarității, pe de altă parte, ceilalți actori majori ai scenei internaționale adeptii ai multipolarității.

La nivel global se apreciază că „securitatea este o condiție a dezvoltării”, iar principalele probleme pot fi astfel evidențiate:

- granițele sunt din ce în ce mai permeabile ceea ce face ca problemele interne și externe de securitate să fie indisolubil legate;
- fenomenul globalizării a adus libertate și prosperitate pentru unii, frustrare și inechitate pentru alții;
- în majoritatea statelor în curs de dezvoltare sărăcia și bolile cauzează suferințe și dau naștere la noi probleme de securitate;
- 1/2 din populație trăiește cu un venit sub 2 euro pe zi;
- un număr de țări și regiuni sunt prinse într-un cerc vicios al conflictului, insecurității și sărăciei;
- a crescut considerabil competiția pentru resurse naturale:
 - apa: va deveni o problemă agravată de procesul de încălzire globală în următorii ani și va fi un factor potențial pentru apariția de conflicte și mișcări de migrare în mai multe regiuni;
 - energia: dependența de aceasta este o grijă specială a Europei, ea fiind cel mai mare importator la nivel global de petrol și gaz. Importurile acoperă mai mult de 50% din necesarul de consumul energetic de azi. În 2030 se estimează că va crește la 70%. Cea mai mare parte din aceste resurse provine din zone precum: Golful Persic, Rusia și Africa de Nord.

Uniunea Europeană

Uniunea Europeană este structura geopolitică instituționalizată cu cel mai avansat nivel de integrare economică și politică. Cu o putere economică comparabilă cu cea a Statelor Unite și cu o populație care va crește până la 450.000, UE consolidează un bloc geostrategic ce prejudiciază interesele Federației Ruse, care vede în integrarea noilor state o piedică în calea libertății acestora de a încheia acorduri bilaterale. O Uniune Europeană întărită și extinsă este și un obiectiv al SUA, deși acestea s-au confruntat uneori cu decizii și acțiuni ale Uniunii care nu au susținut întotdeauna sau întocmai interesele politice externe americane.

Uniunea Europeană a elaborat o „Strategie de securitate Europeană” (12 decembrie 2003), sub genericul: „O Europă sigură într-o lume mai bună”, pornind de la o viziune complexă asupra securității. În concepția acesteia mediul de securitate actual este caracterizat de existența unor probleme globale și a unor amenințări majore. Cunoscută ca “Documentul Solana”, Strategia Europeană de Securitate susține ideea că, pentru a asigura securitatea Europei într-o lume a globalizării, cooperarea multilaterală în Europa și în afara acesteia trebuie să fie un imperativ, deoarece “nicio națiune nu este în stare să se confrunte singură cu actualele provocări complexe”.

Realizarea proiectului unității europene a căpătat vigoare mai ales după impunerea Uniunii Europene ca organizație politico-economică, cele mai importante progrese înregistrându-se în aceste domenii. Astăzi, Uniunea Europeană tinde să-și

dezvolte și componenta militară, care să-i permită să-și sporească rolul activ pe arena internațională, îndeosebi în ceea ce privește prevenirea crizelor și conflictelor, a asigurării păcii și stabilității pe propriul continent, dar și în lume.

La Summit-ul NATO de la Berlin s-a decis crearea unei Identități Europene de Securitate și Apărare, un pilon european în cadrul NATO, ce permitea țărilor europene să acționeze militar acolo unde NATO ar fi fost limitată. Prin Tratatul de la Maastricht se pun bazele Politicii Externe și de Securitate Comune (PESC), baze aprofundate prin Tratatul de la Amsterdam. Obiectivele comune ale PESC întăreau dorința și voința UE de a apăra interesele fundamentale și independența Uniunii, de a păstra pacea și de a întări securitatea internațională și, nu în ultimul rând, de a consolida democrația, domnia legii și respectarea drepturilor omului. Procesul decizional în cadrul PESC era astfel îmbunătățit, furnizându-se strategii comune în domenii unde statele membre aveau interese majore.

În 2003, Strategia Europeană de Securitate (SES) adoptată de către Consiliul European, a marcat o nouă etapă a procesului de dezvoltare a identității europene în domeniul securității și apărării, a contribuit la clarificarea și mai mult a obiectivelor PESA, ca și a rolului său¹. Acest document este o doctrină a Uniunii Europene în materie de politică externă, o doctrină ce nu exclude recurgerea la forță în cazurile extreme și care rămâne ambiguă în ceea ce privește noțiunea de acțiune preventivă.

Strategia vizează stabilirea obiectivelor Uniunii Europene din perspectiva asumării unui rol mult mai pronunțat în demersul global de gestionare a noilor tipuri de riscuri și amenințări. Pornind de la analiza globală a impactului acestora asupra securității europene se stabileau trei obiective majore pe care Uniunea trebuie să le promoveze în susținerea valorilor și principiilor ce o guvernează:

- promovarea unei politici eficiente de prevenire a conflictelor, prin utilizarea întregului set de capacități (militare și civile) pe care UE le posedă;
- orientarea demersurilor Uniunii în vederea creării unui climat de securitate în imediata vecinătate (Orientul Mijlociu, Balcani și Caucaz);
- menținerea ordinii internaționale prin promovarea multilateralismului efectiv, prin respectarea și dezvoltarea dreptului internațional, în deplin acord cu principiile Cartei Națiunilor Unite.

În vederea eliminării deficiențelor identificate în planul operaționalizării dimensiunii de securitate și apărare la nivelul UE, în iulie 2004 a fost adoptată decizia privind înființarea Agenției Europene de Apărare (EDA). Misiunile principale ale acestei structuri sunt legate de elaborarea și implementarea unei abordări globale asupra procesului de dezvoltare a capacităților de apărare și eficientizării sprijinului acordat statelor membre în materie de cerere și ofertă, cu privire la achizițiile din domeniul apărării. În acest sens, EDA asigură cadrul pe termen lung pentru o politică europeană coerentă în domeniul dezvoltării capacităților de apărare, cercetării și armamentelor, în sensul unei abordări convergente a politicilor naționale în domeniu. Din această perspectivă a fost adoptat noul Obiectiv Global al UE (Headline Goal 2010 – HG 2010), care vizează focalizarea demersurilor UE asupra îmbunătățirii calitative

1 Federico Santo pinto, *La politique européenne de sécurité et de défense: enjeux et réalités*, în <http://www.grip.org/bdg/g4592.html>, p. 2.

a capacităților de apărare, precum și adaptarea acestora la cerințele formulate prin intermediul Strategiei de Securitate. În mod concret, HG 2010 vizează creșterea interoperabilității forțelor puse la dispoziția UE, precum și consolidarea capacităților de dislocare și sprijin ale acestora; extinderea spectrului de misiuni pe care UE le va îndeplini prin includerea unor noi tipuri de operații, precum: dezarmare, asistență pentru state terțe în combaterea terorismului, reforma sectorului de securitate și dezvoltarea capacităților de reacție rapidă ale UE, atât pe palierul decizional, cât și în ceea ce privește dislocarea în teatrul de operații.

Statele Unite ale Americii

Aproape la fiecare doi ani, administrația americană elaborează o nouă strategie de securitate națională. "Strategia de Securitate Națională pentru noul secol" (1997) stabilește că interesele naționale ale SUA sunt perfecționarea securității naționale, ridicarea prosperității și promovarea democrației.

Instrumente folosite:

- diplomația – drept primă linie de apărare împotriva amenințărilor la adresa securității naționale și a celei internaționale, cu focalizare pe diplomația preventivă;
- asistența internațională – care, după cel de-al doilea război mondial, a contribuit în mod decisiv la reclădirea Europei Occidentale, a Japoniei, iar mai târziu, la dezvoltarea unor state din America Latină și din Africa.
- controlul armamentelor – care, prin creșterea transparenței privind dimensionarea și structura forțelor militare, mărește încrederea între state și contribuie la stabilitatea regională;
- promovarea inițiativelor de neproliferare, instrument menit să descurajeze utilizarea armelor de nimicire în masă;
- activitățile militare. Conform Strategiei de Securitate Națională a SUA, forțele armate contribuie la promovarea stabilității regionale, descurajează agresiunea, previn și reduc conflictele, amenințările și servesc drept model pentru organismele militare ale statelor cu democrații în curs de afirmare.

Strategia de securitate a SUA este construită pe trei concepte: securitatea națională, securitatea spațiului de interes și autoapărare colectivă. Referitor la securitatea națională, SUA a adoptat în 2006 Strategia Națională². Deși orientarea acestei strategii este spre diplomație, SUA afirmă că își vor menține în continuare atitudinea proactivă referitoare la evoluția mediului de securitate și nu vor exclude loviturile preemptive la o amenințare iminentă. Cei doi piloni pe care se sprijină strategia: promovarea libertății, justiției și demnității umane și confruntarea cu provocările epocii actuale, lasă suficient loc în document și problemelor care privesc terorismul, conflictele regionale, combaterea sărăciei și a decalajelor de dezvoltare, globalizarea. Nelăsând uitate provocările pe care le întâmpină, recunoscând limitele pe care chiar și o națiune atât de puternică le poate avea, documentul rezervă SUA rolul de lider în rezolvarea problemelor mediului de securitate actual. În ce privește conceptul de securitate a spațiului de interes, în urma evenimentelor din 11 septembrie

2 The White House, *The National Security Strategy of the United States of America*, March 2006

2001, SUA consideră că este necesară îmbunătățirea securității teritoriului propriu înțelegând în acest sens acțiuni în domeniile: informații și avertizare; securitatea frontierelor și a transportului; terorism intern; apărare împotriva terorismului, protecția infrastructurii critice, pregătirea și răspunsul la urgențe³.

Concepția apărării naționale se regăsește în Strategia Militară Națională, bazată pe Strategia de Securitate Națională și în Strategia de Apărare Națională a SUA. Strategia Militară Națională stabilește principiile ce ghidează dezvoltarea Forței Întrunite – Joint Force; caracteristicile forțelor, capacitățile și funcțiile. Strategia de Apărare Națională reprezintă legătura dintre activitățile militare și ale celorlalte agenții guvernamentale în scopul realizării intereselor naționale. Este subliniată importanța acțiunilor în sprijinul aliaților și prietenilor, împotriva potențialilor adversari și a agresiunilor acestora.

Conceptul de autoapărare colectivă este definit drept “actul apărării altor forțe care nu aparțin SUA”⁴. În concepția SUA, doar autoritățile de comandă națională pot autoriza forțele americane să-și exercite dreptul de autoapărare colectivă.

Se poate observa că SUA și-au adaptat politicile și strategiile militare de securitate la circumstanțele mediului internațional. Și-a fixat o agendă specifică de scopuri și obiective de politică externă luând în calcul mai multe riscuri, amenințări și pericole. În agenda de securitate, dimensiunea militară plasează apărarea națională pe o poziție prioritară. Zona intereselor de securitate mai include: stabilitate și securitate globală prin prevenirea apariției unei puteri sau a unei grupări de puteri expansioniste, stabilitate și securitate în diferite regiuni ale globului prin extinderea și conservarea condițiilor generatoare de democrație și creștere economică. Scopul principal rezidă în asigurarea prosperității și securității naționale, promovarea la nivel global a intereselor naționale, extinderii comerțului liber, a liberalizării accesului la resursele și piețele mondiale.

SUA și-au propus să se mențină prin putere tehnologico-militară și economică și să contracareze toate provocările externe majore.

Analiștii americani în domeniul securității acordă atenție sporită tendințelor noi care ar putea contraveni intereselor SUA pe termen mediu și lung: expansiunea economico-politică a Chinei, aspirațiile Rusiei de a redeveni o mare putere, acumularea de tensiuni în relațiile transatlantice, recrudescențele antisemitismului și naționalismelor periculoase.

Chiar dacă nu convine unor actori internaționali, primatul politico-militar și tehnologic al SUA în lumea contemporană rămâne o condiție a stabilității și securității, într-o lume care nu mai este bipolară, dar nici riguros guvernată de parteneriate, cooperare, interese și obiective unanim împărtășite.

3 *The National Strategy for Homeland Security*, Office of the Homeland Security, USA, 2002, p.VII

4 US Department of Defense, *Joint Publication 1-02. DOD Dictionary of Military and Associated Terms*, 12 aprilie 2001 (actualizat la 19 septembrie 2006), p. 95, în *Lumea 2007*, coordonatori Dr. Teodor Frunzeti, dr. Vladimir Zodian, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007.

Rusia

Dacă pe timpul Războiului Rece, spațiul geopolitic controlat de URSS se învecina direct cu teritorii controlate, ori numai protejate de China și SUA, astăzi Rusia se învecinează spre vest și sud cu foste republici sovietice care se confruntă cu un grad ridicat de instabilitate economică, socială și politică. În opinia analiștilor ruși instabilitatea este efectul desprinderii de Rusia, eludând consecințele existenței sistemului economic socialist hipercentralizat și lipsa de competitivitate a produselor economiilor tuturor acestor state independente, ca de altfel și ale Rusiei, pe piața internațională, ceea ce limitează schimburile economice numai în zona CSI.

Declinul fără precedent al producției materiale, criza financiară, creșterea datoriei externe și interne și reducerea drastică a rezervelor de aur, determină ca Rusia să fie dependentă astăzi de cele opt state puternic industrializate, de Fondul Monetar Internațional și de Banca Mondială. Și totuși, Rusia rămâne o mare putere. Conform viziunii rusești, imensele sale resurse naturale și umane, baza industrială dezvoltată, capacitatea militară și moștenirea istorică de deținătoare a statutului de mare putere ar trebui să-i confere un loc mult mai înalt în ierarhia mondială decât i-ar permite actuala ei stare economică. Forțele armate ale Rusiei, deși reduse față de perioada Războiului Rece, sunt comparabile, numeric, cu cele ale SUA. Rusia consideră că în arena internațională există o evidentă multipolaritate, actorii cei mai importanți fiind Europa Occidentală, China, Japonia, SUA, un număr de puteri subregionale și asociații de state.

Conceptul de Securitate Națională aprobat în 2000 de fostul președinte Vladimir Putin definește interesele naționale ale F. Ruse pe scena internațională: menținerea suveranității și întărirea poziției F. Ruse ca mare putere; în domeniul militar, apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a statului și prevenirea oricărei agresiuni militare împotriva F. Ruse și a aliaților săi. Între 2000-2004, F. Rusă și-a consolidat economia și administrația și s-a lansat în “jocuri de putere” pe arenele regionale și continentale, a avansat strategii ale “vecinătății apropiate” și ale parteneriatelor cu SUA, UE, China, India, ASEAN, refacerea puterii nucleare (și militare) și menținerea parității strategico-nucleare cu SUA. În perioada 2005-2008 președintele rus a făcut dese referiri pe tema egalității de tratament între Occident și F. Rusă; a lumii multipolare, respingerii “exportului de democrație”, dezvoltării Tratatului de Securitate Colectivă; dreptului F. Ruse la „interese speciale” și spațiu rezervat acestora; a reacționat dur la ideea amplasării Scutului Antirachetă american pe teritoriul Europei. Ca și UE, F. Rusă își focalizează eforturile pe cooperarea internațională, sub umbrela ONU.

O particularitate a strategiei ruse este dihotomia ce afectează politica de apărare a Rusiei: pe de o parte, încurajează și dezvoltă o politică de cooperare, de parteneriat pentru asigurarea securității și stabilității, pe de altă parte, menține forțe armate foarte numeroase, justificate numai de intervenția în “străinătatea apropiată”. Rusia s-a angajat într-o politică activă vizând limitarea consecințelor extinderii influenței americane sau chiar contestarea acesteia, fără a pierde, însă, din vedere că dialogul cu Washingtonul este esențial, având în vedere că valoarea datoriei sale externe constituie o amenințare permanentă.

La vest, NATO se va extinde și prin aceasta își va aduce forțele armate mai aproape de frontiera cu Rusia. La frontiera sudică, Turcia, Iran, Pakistan și Afganistan pot pune probleme de securitate Rusiei, fiecare în parte, ori chiar grupate în diverse alianțe.

În Orientul Îndepărtat, China și Japonia, pot prezenta o amenințare pentru Rusia. China este un caz special. Poziția geostrategică, un precedent istoric de lungi dispute teritoriale cu Rusia și procesul actual de întărire a forțelor armate proprii, pot încuraja Beijingul să adopte o politică expansionistă față de Siberia și de Orientul îndepărtat rus, ori împotriva Kazahstanului și a altor aliați ai Rusiei din Asia Centrală.

Strategia securității naționale a Rusiei conține astăzi o serie de particularități. Prima o constituie deficiențele din politica militară și programul de reformă a organismului militar. Forțele armate par să nu aibă o direcționare clară din partea conducerii politice. Curenta dezorganizare a structurilor administrative ale guvernului rus și crescândă autonomie a birocrăției se combină spre a avea un efect negativ, cumulat asupra sistemului de apărare.

Deși liderii politici din Rusia declară că SUA, NATO și puterile vestice, în general, nu mai constituie o amenințare pentru Rusia, 50 – 60% din planurile strategice ale Rusiei și chiar mai mult decât acest procent din forțele sale armate, sunt destinate pentru un război major cu SUA, NATO și Japonia. Însă forțele armate rusești riscă să devină o amenințare majoră pentru propria securitate și stabilitate, în condițiile în care Rusia menține forțe armate de mărime sensibil egală cu cele ale SUA, însă cu un produs intern brut ce reprezintă numai 15% din cel al SUA.

Referitor la Europa, strategia Rusiei de a o face dependentă de proprii combustibili este destul de periculoasă, existând riscul de a o transforma într-un “apendice de resurse naturale”, adică un partener cu care integrarea nu este interesată. Rusia încearcă să folosească eficient armele sale economice (petrol, gaze naturale, materii prime) și avantajele tehnologiei sale de vârf, dorește să se substituie Arabiei Saudite ca furnizor de petrol al SUA și să se implice în asigurarea securității energetice a UE pe termen lung. Este evident că asemenea intenții readuc Rusia în prim-planul jocurilor geopolitice de stăpânire a Eurasiei și se constituie într-o contrapondere a scopului geopolitic central al SUA.

Bunele relații dezvoltate cu China, materializate în delimitarea definitivă a frontierei (4000 km) și parteneriatul strategic bilateral dintre cele două țări au dat naștere la o serie de analize și interpretări, unii analiști vorbind despre “noul pericol strategic” ce se naște în Eurasia, și care vizează în mod direct interesele americane.

China

Pe lângă faptul că este cea mai dinamică economie a lumii, cu ritmul de creștere cel mai rapid, China dispune și de bugetul cu ritmul de creștere cel mai mare, motiv pentru care atât în concepția strategică de securitate națională a Rusiei, cât și în cea americană, China ocupă un loc central. Ea deține armament nuclear și are dispute teritoriale cu aproape toți vecinii, dispune de forțe terestre aflate într-un ritm rapid de modernizare, care îi vor putea permite să tranșeze într-un mod favorabil disputele pe care le are cu competitorii săi. Ascensiunea sa stârnește îngrijorare în rândul celorlalte

mari puteri, în special Rusia și SUA.

Noul Concept Strategic promovat de China în ultimii ani, care afirmă angajamentul de a promova mai eficient pacea și prosperitatea în noua ordine mondială, este considerat eficient pentru contracararea de către China a așa-perceputului control american și pentru afirmarea rolului de conducător regional responsabil și pacifist al țării. Noul Concept Strategic reafirmă ideea neamestecului în problemele altor țări, sugerând astfel o continuare a disputelor între SUA și China. O problemă căreia oficialii chinezi îi acordă tot mai multă importanță este extinderea spre est a NATO și prezența americană în Asia de Est - parteneriate de securitate cu Japonia, Australia și Coreea. Există voci printre analiștii de la Beijing potrivit cărora americanii s-au lansat într-o politică de “încercuire” a țării lor prin întărirea alianței cu Japonia și ASEAN, dezvoltarea cooperării politico-militare cu India, garantarea securității Taiwanului, stabilirea de baze militare și de relații speciale în Pakistan și Asia Centrală

Referitor la relațiile China-SUA, președintele Bush a afirmat, realist, că cele două țări au valori diferite, dar și comune. Reala apropiere între China și SUA rezidă în special în interesele economice reciproce care nu se rezumă la schimburile comerciale în continuă creștere, miza fiind găsirea unei căi de evitare a confruntării. Necesitatea unei politici cât mai coerente a Washingtonului față de Beijing a fost determinată, în mare măsură, și de dezvoltarea rapidă a economiei chineze și, odată cu ea, posibilitatea accesului Chinei la rangul de mare putere, ceea ce a generat atitudini contradictorii: fie ajutorul și participarea la dezvoltarea sa în vederea favorizării unei evoluții democratice, fie opunerea față de un regim ambițios cu comportamente naționaliste și totalitare. Statele Unite doresc o Chină puternică și sigură, legată de Occident prin comerț, diplomatie și interesul reciproc pentru stabilitatea internațională.

Prioritatea strategică a Chinei este menținerea stabilității interne și a creșterii economice. Orientarea politică pare să fie îndreptată spre asigurarea predominanței sale în zona Pacificului, așa cum a dovedit-o presiunea exercitată în anul 1996 împotriva Taiwanului. Pentru a atinge acest obiectiv, China continuă să se înarmeze, să testeze arme nucleare, să echipeze și să doteze cele mai numeroase forțe armate din lume (trei milioane de militari). Dacă procesul rapid de modernizare și înarmare a forțelor armate ale Chinei va continua, arsenalul său îi va permite să joace un rol dominant în Asia, și chiar în întreaga lume. Problemele Extremului Orient, Asiei Centrale și de Sud-Est reprezintă o prioritate pentru China. Raporturile cu F. Rusă și statele din Asia Centrală se focalizează pe cooperarea bilaterală și în cadrul Organizației de la Shanghai. “Criza nucleară” din Coreea de Nord provoacă îngrijorare în politica externă chineză, în timp ce în relațiile cu Japonia există tensiuni provocate de faptul că ambele concurează economic și politic în Asia de Est și de Sud-Est, zone în care China aspiră la consolidarea unei “piețe comune” și participă la dialogul Asia-Pacific.

China își asumă din ce în ce mai evident un „rol mondial”, transformându-se în cel mai important interlocutor politic și economic din spațiul asiatic. Ea aspiră la un parteneriat cu Uniunea Europeană, prioritar cu Germania și Franța, suscitând interesul

experților americani în studierea perspectivelor ascensiunii R. P. Chineze la rangul de superputere.

Japonia

Ierarhizată a treia țară ca bogăție în lume, după SUA și China, Japonia este astăzi o superputere economică. Evoluțiile în planul puterii militare și al implicării în politica internațională nu au urmat aceeași cale. Acordând o deosebită importanță educației, cunoașterii în general și cunoașterii informațiilor de afaceri în special, Japonia deține supremația în domeniul tehnologiilor de mâine și computerelor și a celor derivate din electronică și informatică.

Astăzi, Japonia încearcă să renunțe la izolarea sa tradițională și devine un actor din ce în ce mai implicat în afacerile internaționale. A participat cu un detașament din cadrul Forțelor de Autoapărare la operații de menținere a păcii în Cambodgia, aceasta fiind prima utilizare de către Japonia a forțelor armate în afara granițelor naționale de la cel de-al doilea război mondial. De asemenea, eforturile Japoniei pentru admiterea sa ca membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU și ascensiunea pe poziția de lider mondial în donarea de ajutor internațional umanitar, sugerează o intensificare a rolului pe care această țară este dispusă să și-l asume în arena internațională.

Politica de securitate adoptată de Japonia este puternic pro-americană; sprijinul pentru intervenția americană în Irak a fost declarat public. Noile realități de după 11 septembrie 2001, ca și sporirea tensiunilor cu Coreea de Nord au determinat și sporirea dorinței Japoniei de a deveni mult mai activă în plan internațional. Relațiile cu China sunt marcate de competiția pentru resurse, în special pentru petrol. Dependente de petrolul din Orientul Mijlociu, ambele țări doresc securizarea rezervelor din estul Siberiei. De rezultatul acestei dispute va depinde creșterea economică a Rusiei și relațiile politice cu China, în special în privința dezvoltării Orientului Îndepărtat Rus.

În timp ce unii analiști consideră că îmbunătățirea activității militare este doar un semn al ambițiilor militariste și nucleare ale Japoniei, alții sunt preocupați de implicațiile regionale ale participării nerestricționale la securitatea internațională. Că securitatea Japoniei este inseparabilă de securitatea Asiei de Est este un fapt recunoscut - se consideră că rolul constructiv pe care Japonia l-ar putea juca, ar putea consta în cooperarea cu scopul întăririi factorilor non-militari de securitate ai regiunii.

Organizații regionale

În perioada post Război Rece, preocuparea de întărire a solidarității statelor pentru creșterea securității globale s-a intensificat, atât din partea marilor puteri, cât și a principalelor instituții internaționale. Pe lângă agențiile ONU există un număr de organizații regionale. Câteva dintre ele sunt declarate sub prevederile Cartei ONU, capitolul III. În afara Europei sunt Uniunea Africană, Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN), Organizația Statelor Americane (OAS), Organizația de cooperare de la Shanghai (SCO) și altele. Aceste organizații intenționează să joace un rol mult mai mare în viitor. Ele ar putea să rezolve o parte din problemele de prevenire în managementul crizelor, stabilitatea post-intervenție și construirea națiunilor. În ceea

ce privește securitatea transatlantică, o singură organizație regională contează - OSCE- și ea este utilă în unele privințe.

Spre exemplu, OSCE are un mecanism de reglementare pașnică a disputelor dintre membrii săi. Totuși OSCE nu are capacități de a face ceva între două state, cum ar fi întărirea securității pe timp de criză, atunci când este foarte necesară. Îi lipsește de asemenea o viziune largă și o strategie comună.

Mediul global de securitate, complex și divers, cu un număr mare de actori internaționali, evidențiază în prezent scăderi importante la capitolul solidaritate. Deși acesta este definit de concepte noi, ca de exemplu „interlocking institutions“ (elaborat la nivelul OSCE și care situează organizația respectivă în centrul arhitecturii de securitate europene) sau „Mutually Reinforcing Institutions“ (folosit de NATO, în ideea ca statele NATO să creeze o nouă arhitectură de securitate în Europa, bazată pe principiile stabilite în Carta Națiunilor Unite, în care NATO, OSCE, UE și Consiliul Europei să se completeze reciproc și în care aranjamentele regionale de cooperare să joace un rol important), totuși, evoluția reală a instituțiilor de securitate este sincopatică și cu multe scăderi în plan securitar.

Bibliografie

[1] BRZEZINSKI, Zbigniew, **Conviețuirea cu China, Europa, Rusia**, Editura Historia, București, 2006.

[2] FRUNZETI, Teodor și VLADIMIR, Zodian (coord.) **Lumea 2007. Enciclopedie politică și militară**, Editura CTEA, București, 2007.

[3] Kolodziej, Edward A. *Securitatea și relațiile internaționale*, Editura Polirom, București, 2007.

[4] ADLER, Emanuel, BERNETT, Michael, **Security Communities**, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.

[5] BUZAN, Barry, **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier, Chișinău, 2002.

[6] DUFOUR, Jean-Louis, **Crizele internaționale**, Editura Corint, București, 2002.

[7] SOLANA, Javier, **A secure Europe in a better world**, Thessaloniki European Council, June 20, 2003.

[8] ACHAR, Gilbert, **Noul Război Rece. Lumea după Kosovo**, Editura Corint, București, 2002.

[9] KISSINGER, Henry, **Diplomația**, Editura Bic All, București, 2002.

[10] POP, Viorica Zorita, *Human Security in Transition Societies*, NATO Review, 2002.

[11] *Strategii XXI*, secțiunea II, *Studii de apărare geopolitică și geostrategie*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2008.

Surse internet:

[12] <http://europa-eu-un.org/>

[13] <http://www.cdiss.org/>

[14] <http://www.nato.int/>

- [15] www.mapn.ro/
- [16] http://kremlin.ru/eng/speeches/2007/04/26/1209_type70029type82912_125670.shtml
- [17] www.grip.org/bdg/g4592.html.

NECESITATEA ELABORĂRII UNEI POLITICI UNITARE ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI DE SECURITATE

Dr. Gavril MALOȘ*
Mariana ALEXE**

Ensuring the national security is a necessity for all contemporary societies, but it can only be achieved with the aid of all the members of society. The development of a behavior suitable for maintaining the security atmosphere is achieved through an efficient security education. Due to the fact that the necessity of security education is not a request of the civilian, it is the duty of the policy makers to implement it by the efficient policies. The policy can be set up by a complex educative process that will be aimed at the building the conscience and actions liable to insure and maintain the security environment.

Conceptul de securitate poate fi abordat din mai multe perspective, în funcție de elementul cu care este asociat – securitatea națională, securitatea mediului, securitatea economică, securitatea informatică etc. Conform DEX, securitate semnifică „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare”. Indiferent de mediul în care se dorește asigurarea unei stări de securitate, beneficiarul final va fi întotdeauna individul. El nu trebuie să aibă însă o atitudine pasivă în crearea unui climat de securitate, ci este necesar să contribuie activ la menținerea sau restabilirea acestuia.

Pentru că domeniile în care este nevoie de protecție sunt foarte numeroase și în fiecare dintre ele se poate vorbi despre existența unei culturi de securitate, la care se ajunge printr-o educație adecvată, ne vom opri doar la unul dintre cele mai analizate de-a lungul timpului: securitatea națională.

Securitatea națională nu este doar un concept, o noțiune abstractă inventată de teoreticieni, ci este chiar „un drept imprescriptibil, general opozabil, care are ca domeniu de referință valorile, interesele și necesitățile naționale, reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și statului român, care derivă din ordinea constituțională și se înfăptuiește în contextul securității subregionale, regionale și globale”¹. Acest drept este stabilit în regimul dreptului internațional, având ca subiect statele, dar cei protejați sunt cu siguranță cetățenii statelor. Pentru ca exercitarea dreptului să fie eficientă a fost necesară elaborarea unor politici, strategii, doctrine și acte normative, care să reglementeze activitățile în domeniu.

Protecția împotriva riscurilor și amenințărilor la adresa drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, valorilor și intereselor naționale ale statului vizează o serie de domenii, printre care: starea de legalitate, siguranța cetățeanului, securitatea publică, prevenirea și contracararea terorismului și a altor amenințări asimetrice, capacitatea de apărare ș.a. Strategia de securitate națională a României stabilește și

* Comandor, prof. univ. ing., Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

** Căpitan

¹ Doctrina națională a informațiilor pentru securitate, SRI, 2004.

măsurile prin care se realizează securitatea națională: politice, economice, diplomatice, sociale, juridice, *educative*, administrative și militare.

Măsurile educative ar trebui stabilite la nivel național, printr-o politică unitară, care să corespundă cerințelor sociale și individuale actuale. Cu toate că în România nu există conflicte interne, amenințări teroriste sau alte pericole iminente, calitatea de membru al unor organizații internaționale cu atribuții în asigurarea securității la nivel regional sau global, obligă la formarea unei culturi de securitate în rândul membrilor societății.

Exemplul Statelor Unite care au fost ținta atacurilor teroriste de 11 septembrie 2001 este cel mai elocvent pentru importanța cunoașterii unor elemente din sfera securității de către populație. Nu trebuie să aibă mai întâi loc astfel de evenimente, pentru ca ulterior să se demareze acțiuni de conștientizare a riscurilor și amenințărilor. Oamenii trebuie să știe cum să reacționeze în diferite situații care pot aduce atingere valorilor naționale și, implicit, valorilor individuale.

Primul pas pentru formarea unei culturi de securitate este elaborarea și implementarea unei politici în acest domeniu. Politica va fi pusă în practică prin complexe procese educative care vor avea ca obiectiv formarea conștiinței și conduitei adecvate menținerii și consolidării climatului de securitate. În momentul formării lor se va obține acel comportament capabil să corespundă cerințelor sociale de conștientizare, evitare și minimizare a riscurilor din sfera securității naționale.

Pentru ca o politică să fie unitară este necesar să îmbrace forma unei politici publice, ce stabilește o serie de măsuri concrete ce vor trebui aplicate de către toți actorii implicați în această formă de educație. Instituțiile cu atribuții în domeniul securității, ONG-urile, mass-media trebuie să se alăture unităților de învățământ, deoarece în acest domeniu educația nu se poate face doar prin sistemul clasic de învățământ.

Politica publică reprezintă o serie de acțiuni realizate de către guvern, la nivel central sau local, ca răspuns la problemele care vin dinspre societate. Necesitatea formării unei culturi de securitate nu este o problemă semnalată din rândurile societății, ci este identificată de către instituțiile abilitate în asigurarea securității naționale. Politica va fi însă una publică din punct de vedere al nivelului la care se va elabora și al responsabilității pentru punerea în practică a acesteia. Motivul pentru care inițiativa pentru dezvoltarea unei politici nu vine din partea membrilor societății este tocmai necunoașterea riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale și a implicațiilor acestora în sfera securității individuale. Rolul educației va fi tocmai explicarea modului în care afectarea valorilor naționale se răsfrânge asupra fiecăruia dintre noi și conștientizarea faptului că un simplu gest poate influența soarta unei întregi colectivități.

O politică publică trebuie să întrunească o serie de elemente:

- să conțină un ansamblu de măsuri concrete de stabilire, implementare și evaluare a eficienței acțiunilor întreprinse;

- să fie susținută de un sistem de alocare a resurselor, bazat pe decizii ce stabilesc modul în care acestea vor fi utilizate, precum și normele coercitive în cazul nerespectării lor;

- obiectivele și scopurile trebuie să fie clar precizate, stabilite în funcție de

valori, norme și interese;

- să aibă un public țintă, adică indivizi sau grupuri cărora li se adresează politica în cauză.

Din punct de vedere al tipologiei politicilor publice, educația de securitate poate fi considerată o politică de tip simbolic, care nu are nici un impact în termeni materiali. Ea nu conferă nici avantaje, nici dezavantaje, ci apelează la valori prețuite de oameni, cum ar fi pacea, patriotismul, drepturile omului. Uneori însă o politică publică cu o mare conotație simbolică poate avea importante consecințe practice².

Etapale realizării unei politici publice sunt următoarele³:

1. Identificarea problemei;
2. Punerea pe agenda politică;
3. Formularea cadrului de politică publică;
4. Adoptarea unei politici publice;
5. Implementarea unei politici publice;
6. Evaluarea unei politici publice.

1. *Identificarea problemei.* Populația nu cunoaște care sunt principalele riscuri și amenințări la adresa securității naționale pentru a putea identifica acțiunile cu potențial pericol; cetățenii nu știu cum să protejeze valorile naționale; oamenii nu știu cum să reacționeze în cazul producerii unui eveniment grav cu implicații atât asupra colectivității, cât și asupra individului.

Riscurile și amenințările se manifestă diferit în funcție de contextul socio-politic la un moment dat și pe un spațiu determinat. O serie de fenomene pot genera un cadru favorabil pentru amplificarea pericolelor, cum ar fi:

- nivelul ridicat al stării de insecuritate socială;
- persistența stării de sărăcie cronică și accentuarea diferențelor sociale;
- fragilitatea spiritului civic și al solidarității civice;
- carențele organizatorice, insuficiența resurselor și dificultățile de adaptare a sistemului de învățământ la cerințele societății;
- angajarea insuficientă a societății civile în dezbateră și soluționarea problemelor de securitate.

Unele dintre acestea își fac deja simțită prezența în societatea noastră, fapt ce conduce la sporirea gradului de vulnerabilitate în fața unor posibile acțiuni cu implicații în sfera securității naționale.

2. *Punerea pe agenda politică.* În această fază decidenții politici trebuie să fie convinși de utilitatea elaborării și implementării unei politici în domeniul educației de securitate. Din păcate există tendința de a se considera că securitatea națională este exclusiv de competența autorităților cu atribuții în domeniu, iar cetățeanul este un simplu beneficiar pasiv. Pe de altă parte, existența unor probleme mult mai urgente cu care se confruntă românii în prezent, face ca un aspect mai puțin concret și fără implicații imediate în cotidian, cum este formarea unei culturi de securitate, să nu fie considerată printre prioritățile unei agende politice. Nu trebuie ca un eveniment

² ATANASIU Mirela, *Conceptul de „securitate” în legislația internă și internațională*, Revista *Impact strategic* nr.3/2008, pp.72-78.

³ Idem.

deosebit de grav să se producă pentru ca prioritățile să se schimbe. O astfel de politică este utilă în momentul în care asigură o prevenție eficientă, nu atunci când intervine post-factum.

3. *Formularea cadrului politicii educației de securitate.* Chiar dacă se ajunge la concluzia că o anumită problemă este necesar a fi soluționată prin adoptarea unei politici publice, trebuie să existe un cadru adecvat pentru formularea ei, dar mai ales pentru punerea în practică a acesteia. Un rol esențial îl joacă instituțiile care vor fi implicate în derularea politicii. Simpla enumerare a unor organisme și organizații este insuficientă, cel mai important fiind modul în care acestea vor relaționa în desfășurarea unor acțiuni concrete. Caracterul unitar al unei politici nu poate funcționa decât dacă este desemnată o autoritate unică la nivel național ce va coordona întreaga activitate. Autoritățile responsabile, instituțiile de învățământ, mass-media, ONG-urile trebuie să aibă un rol bine definit, precum și obligații, în funcție de specificul activității fiecăreia. Esențial este ca în cadrul oricărei acțiuni întreprinse să fie folosit același limbaj și să se urmărească un set de reguli comune pentru ca educația să fie eficientă. Este mai puțin util ca într-un singur an, atât instituții publice, cât și private, să organizeze mai multe manifestări pe tema terorismului și niciuna despre crima organizată sau despre consecințele izbucnirii unor conflicte regionale.

Acțiunile ce se vor desfășura trebuie să țină cont de prevederile legale în vigoare. Pe parcursul elaborării politicii se poate însă constata că anumite elemente ies din sfera normelor actuale și totuși își dovedesc utilitatea, neputându-se renunța la ele. În această situație trebuie avută în vedere modificarea normelor respective pentru atingerea unui grad cât mai mare de eficiență în implementarea politicii.

4. *Adoptarea politicii educației de securitate.* În acest moment se concentrează toate eforturile pentru ca o idee să se transforme într-o politică. Proiectele, convorbirile, negocierile au o contribuție importantă în dezvoltarea și îmbunătățirea viziunii inițiale asupra problemei. Apar aici interesele legate de resurse și de imagine, fiecare dintre actorii implicați dorind să i se recunoască importanța și autoritatea în materie. În această fază este important să se țină cont de părerea tuturor, în măsura în care vorbim de un adevărat sistem și nu de entități separate, dar care au un scop comun. Este de preferat ca adoptarea politicii să dureze mai mult timp din cauza unor dezbateri prelungite, decât să se ajungă la un impas în momentul implementării ei datorat unor disfuncții de care nu s-a ținut cont inițial.

5. *Implementarea politicii educației de securitate.* De multe ori o politică eșuează nu pentru ca nu s-ar fi ales cele mai bune soluții sau nu s-au utilizat cele mai corecte mijloace, ci pentru că nu a fost bine pusă în practică⁴. Etapa este critică mai ales în acest caz, în care teoriile care se aplică în general nu mai pot fi utilizate și acum. Politica educației de securitate este o politică publică, dar face apel și la organizațiile private; este o politică educativă, dar nu se regăsește doar în sistemul de învățământ; ține de securitatea națională, dar se aplică la nivel individual. Astfel, folosește elemente din mai multe zone, pe care trebuie să le combine și să le armonizeze, astfel încât să atingă un obiectiv greu de cuantificat – formarea unei

⁴ CRISTEA Sorin, *Politica educației*, Revista *Didactica Pro* nr.1/2003, www.see-educoop.net.

culturi de securitate la nivelul fiecărui membru al societății.

6. *Evaluarea politicii educației de securitate.* Această etapă are ca scop determinarea eficienței aplicării politicii. Dat fiind faptul că politica este una de tip simbolic, în care ar fi dificil de măsurat, de exemplu, spiritul civic sau patriotismul, instrumentele de evaluare sunt cele din sfera cercetărilor sociologice. Pe parcursul derulării acțiunilor se mai pot face evaluări punctuale, în urma desfășurării fiecărei activități în parte, urmând să fie luate în considerare la anumite intervale de timp.

Evaluarea trebuie avută în vedere încă de la elaborarea politicii în sensul că forma inițială trebuie să fie suficient de flexibilă, încât să lase loc unor eventuale schimbări ce s-ar dovedi necesare după o serie de evaluări parțiale.

Cu toate că este o politică atipică, ea rămâne totuși una educațională, în care se pune problema optimizării raportului dintre finalitățile propuse și resursele avute la dispoziție. Resursele materiale pot fi publice sau private, în funcție de tipul acțiunilor desfășurate și de subiecții implicați în organizarea acestora. Resursele umane sunt însă limitate în acest moment la specialiștii din instituțiile cu responsabilități în domeniul securității naționale și la cadrele didactice din unitățile de învățământ ce au în competență pregătirea specifică. Deosebit de util ar fi stabilirea unui sistem de pregătire unitar a tuturor celor implicați în desfășurarea politicii de securitate, cu atestarea competențelor obținute în urma instruirii.

Nu toate persoanele vor primi același informații. Educarea se va face diferențiat, după o serie de criterii, printre care se pot număra:

- gradul de implicare în asigurarea securității: medii avizate, implicate direct și medii neavizate, fără legătură directă cu domeniul;
- existența unor obiective strategice în zonă: colectivități situate în preajma unor obiective strategice și colectivități ce nu au în apropiere obiective strategice;
- cadrul în care se desfășoară acțiunea: formal sau informal;
- scopul acțiunii: specializare, informare sau popularizare;
- categoria profesională din care face parte publicul: studenți, economiști, militari, jurnaliști etc.;
- pregătirea generală: fără studii, studii medii, studii universitare ș.a.

Concluzii

Caracteristicile mediului de securitate internațional actual și implicarea țării noastre în activitățile organizațiilor cu vocație în domeniul securității atrag atenția asupra necesității formării unei culturi de securitate în rândurile membrilor societății. Educația de securitate este utilă în momentul în care se realizează o prevenție efectivă și nu atunci când survine după producerea unui eveniment cu consecințe grave asupra unei comunități.

Având în vedere importanța securității naționale o politică în acest domeniu nu poate fi decât una publică deoarece numai o politică la nivel guvernamental implică obligații legale și se extinde la toți membrii societății.

Adoptarea unei politici publice în domeniul educației de securitate trebuie să implice atât instituțiile statului, cât și orice organizație privată care poate contribui la asigurarea unui climat de securitate la nivel local sau național.

Reușita implementării politicii depinde în mare măsură de o serie de factori, cum ar fi:

- calitatea pregătirii celor care vor desfășura activități educative;
- o puternică mediatizare a manifestărilor derulate pe parcursul implementării politicii;
- depășirea barierelor psihologice legate de conotația anterioară termenului de „securitate”, atitudinea reținută față de serviciile de informații și reconfigurarea semnificației dreptului la viața privată.

Până în prezent educația de securitate nu a lipsit cu desăvârșire din viața comunităților, însă programele derulate au fost punctuale, acoperind doar o anumită zonă, cu preponderență terorismul. Actorii implicați nu s-au aflat într-un raport de colaborare sau coordonare, decât în măsura în care au fost co-organizatori ai aceluiași eveniment. Apare astfel necesitatea elaborării unei politici unitare la nivel național, cu programe și obiective comune, cu instituții și organizații care să formeze un adevărat sistem.

Obiectivul educației de securitate este formarea conștiinței și conduitei adecvate menținerii și consolidării climatului de securitate. Procesul este unul de durată deoarece transmiterea și memorarea mecanică a unor concepte nu înseamnă că a avut loc un act educativ eficient. Pe măsură ce normele de securitate vor fi însușite și transformate în convingeri se va produce trecerea de la o conduită impusă din exterior, adesea prin măsuri coercitive, la o conduită motivată intrinsec, auto-impusă la nivel individual, obținându-se astfel o solidă cultură în domeniu.

Printr-o educație de securitate adecvată membrii societății vor fi învățați cum să apere valorile fundamentale ale statului, astfel încât statul, la rândul său, să fie în măsură să îi asigure protecția necesară, realizându-se în acest mod o relație de interdependență permanentă cu beneficii pentru ambele părți.

Bibliografie

[1] ATANASIU Mirela, *Conceptul de „securitate” în legislația internă și internațională*, Revista *Impact strategic* nr.3/2008, pp.72-78.

[2] CRISTEA Sorin, *Politica educației*, Revista *Didactica Pro* nr.1/2003, www.see-educoop.net.

[3] LAMBRU Mihaela, lector.univ., *Politici Publice și Administrație*, Universitatea București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, București, 2006.

[4] ȘERDEAN Ioan, Conf.univ.dr., *Psihologia dimensiunilor educației*, D.P.P.D., Sinteze, Ed. Fundației România de Măine, București, 2003.

[5] ***Strategia de securitate națională a României, București, 2007.

[6] ***Doctrina națională a informațiilor pentru securitate, SRI, 2004.

MIGRAȚIA – CAUZĂ ȘI EFECT ÎN SFERA SECURITĂȚII ȘI CONFLICTUALITĂȚII. DIMENSIUNI SOCIALE ȘI PSIHOSOCIALE, POLITICE ȘI MILITARE

Dr. Alexandra SARCINSCHI*

Migration is about emigrants and immigrant, security and insecurity, peace and conflict. It has an important impact on each dimension of security, especially on psycho-social one.

In our days the entire world is confronting not only the problem of emigrants who weaken the human resource of their states of origin, but the issue of immigrants as an insecurity source. Also, immigration is about discrimination, marginalization and cheap labor force, concomitant with rising productivity and living conditions. That is why this paper argues that migration is dual in its nature. It is a result of insecurity and conflict from case to case, but also a source of security and, in the same time, a source of conflict.

Ultimii ani au adus în discuție, mai pregnant decât oricând, problema migrației (imigranți și emigranți), în special a celei ilegale. Europa este, în prezent, scena unor procese ale căror efecte sunt similare, iar sub unele aspecte, chiar identice: pe de o parte, globalizarea, ce erodează și chiar elimină barierele în fața fluxurilor internaționale de oameni, bunuri, servicii, capital și informații, iar pe de altă parte, extinderea Uniunii Europene, ce dă posibilitatea cetățenilor țărilor mai puțin dezvoltate să aspire la un nivel de trai perceput ca fiind mult mai ridicat în țările UE. Una dintre consecințele acestor două procese este creșterea fluxurilor migratorii dinspre est spre vest, în special dinspre Europa Centrală și de Est, dar și Asia Centrală și Africa, spre Occident.

Relațiile dintre securitate și migrație sunt indiscutabile. Pe de o parte, migrația poate fi rezultatul manifestării anumitor amenințări la adresa securității indivizilor umani, precum violarea drepturilor omului, conflictul etnic, războiul civil etc. Pe de altă parte, migrația însăși poate constitui o sursă de riscuri, pericole și amenințări, atunci când nu este controlată, provocând accentuarea criminalității organizate, a violenței xenofobe și rasiale etc. Ambele ipoteze au fost „verificate” în Europa: *migrația ca rezultat al insecurității* poate fi ilustrată prin cazul destrămării violente a Iugoslaviei, ce a dat naștere la fluxuri de refugiați către țările vecine, iar *migrația ca sursă de insecuritate* este demonstrată prin evenimentele ultimului an (problema imigranților români în Italia, Spania și Marea Britanie). Însă, *migrația constituie, în același timp, și o sursă de securitate*, așa cum vom demonstra în cadrul acestui studiu.

Același tip de ipoteze pot fi testate și în sfera conflictualității. Migrația poate constitui, de la caz la caz, atât o cauză, cât și un efect al declanșării și desfășurării unui conflict.

1. Populație și migrație

Migrația este un fenomen complex, ce constă în deplasarea unor persoane dintr-

* Cercetător științific gr. III, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate/ Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

o arie teritorială în alta, urmată de schimbarea domiciliului și/sau de încadrarea într-o formă de activitate în zona de sosire¹. Această definiție nu face referire la granițele naționale, însă tipologia migrației distinge, în funcție de acest criteriu, între *migrația internă* și *migrația externă* sau *internațională*. Din perspectivă demografică, prin raportare la o populație dată, se poate vorbi despre două forme de migrație: *imigrație* și *emigrație*, adică ansamblul intrărilor și ansamblul ieșirilor de persoane. De fapt, orice migrant este în același timp imigrant, pentru țara de destinație, și emigrant, pentru țara de origine.

Teoria sociologică actuală analizează efectele migrației din perspectiva a trei direcții: efectele migrației asupra țării de origine, asupra populației țării de destinație și asupra migrantilor înșiși. De asemenea, considerăm că este necesară și investigarea comunităților mici părăsite de emigranți, respectiv a celor în care intră imigranții.

Așadar, prin faptul că polarizează în jurul său un set foarte larg de fenomene sociale, migrația are o importanță deosebită atât asupra securității țării de destinație și de origine, cât și asupra securității indivizilor umani implicați în acest fenomen. În cele ce urmează, vom analiza relațiile dintre migrație și securitate, în dimensiunea lor internațională, în contextul globalizării, ca principală caracteristică a mediului internațional de securitate.

John Hajnal² scria în anul 1955 că, în viitor, proiecțiile asupra populației vor fi departe de adevăr, chiar dacă numărul lor va spori considerabil. Peste mai mult de cinci decenii, experții ONU i-au confirmat previziunea: în ultimele cinci decenii, diverse organizații internaționale, agenții naționale și analiști independenți au elaborat volume masive de studii și prognoze asupra evoluției populației, însă puține dintre acestea sunt realizate cu instrumente științifice.

De exemplu, un studiu elaborat de către Departamentul pentru populație al ONU, „Populația lumii în 2300”³, propune cinci scenarii pentru evoluția numărului populației în lume și în principalele regiuni ale acesteia⁴. Una dintre constantele

¹ Rotariu, Traian, *Migrație*, în „Dicționar de sociologie”, coord.: Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, Ed. Babel, București, 1998, pp. 351-353.

² Hajnal, John, *The Prospects of Population Forecasts*, în „Journal of the American Statistical Association”, nr. 50/1955, pp. 309-322.

³ UN Population Division, *World Population in 2300*, 2004, www.un.org/esa/population/publications/longrange2/WorldPop2300final.pdf.

⁴ Cele cinci scenarii sunt:

1. *Scenariul mediu*: fertilitatea totală a fiecărei țări va fi sub nivelul de înlocuire aproximativ 100 ani, după care va atinge acest nivel.

2. *Scenariul superior*: după 2050, fertilitatea va fi cu 0,25 copii mai ridicată decât în scenariul mediu și va rămâne constantă la 2,35 copii/femeie în momentul în care scenariul mediu se stabilizează la nivelul de înlocuire.

3. *Scenariul inferior*: fertilitatea totală va fi cu 0,25 copii mai redusă decât în scenariul mediu și va rămâne constantă la 1,85 copii/femeie în momentul în care scenariul mediu se stabilizează la nivelul de înlocuire.

4. *Scenariul cu creștere zero*: se menține același nivel al fertilității ca în scenariul mediu și, după ce acesta atinge nivelul de înlocuire, creșterea fiind zero în fiecare populație (numărul nașterilor este egal cu numărul deceselor).

5. *Scenariul fertilității constante*: fertilitatea va rămâne constantă între anii 2000-2300, la nivelul perioadei 1995-2000.

acestor predicții se referă la migrația internațională, ceea ce reflectă legătura indiscutabilă dintre variațiile numărului populației și acest fenomen. Astfel, toate cele cinci scenarii pornesc de la ideea că migrația netă internațională este zero după anul 2050, adică numărul imigranților este egal cu numărul emigranților, și că, tot după acest moment, mortalitatea va scădea constant. Conform „scenariului mediu”, populația lumii va crește de la aproximativ șase miliarde în anul 2000, la peste nouă miliarde în 2100 (punctul culminant în 2075), moment după care va descrește până la 8,972 miliarde în 2300.

În prezent, populația lumii numără aproximativ 6.732 milioane persoane⁵, dintre care migranții reprezintă 2,9 procente⁶, ceea ce, contrar aparențelor, nu reprezintă o cifră mică. Este vorba despre peste 195 milioane de oameni care pleacă din țara de origine, în cele mai multe cazuri, în căutarea unor condiții mai bune de trai. Este evident că aceste tendințe au impact și asupra securității, transformând caracteristicile mediului internațional de securitate. Migrația internațională, în special în termeni de dislocări de populație și urbanizare, dă naștere unei game largi de probleme de securitate și, din păcate, abia în ultimii ani, aceste aspecte ale securității au căpătat importanța cuvenită.

2. Migrație, securitate, conflictualitate

Abordarea tradițională a relațiilor dintre migrație și securitate accentua dimensiunile economică și socială ale acesteia din urmă, însă o analiză mai atentă a domeniului relevă conexiuni și cu celelalte domenii. Reducând analiza la sfera conflictualității, considerăm că au o relație specială cu migrația următoarele dimensiuni: socială și psihosocială, politică și militară.

De asemenea, fiecare dintre domenii este corelat cu cel al conflictualității. Conflictul este un termen ambiguu. Semnifică o gamă largă de situații, de la dezacordul activ dintre două persoane cu opinii și principii diferite, la confruntările armate între grupări organizate dintr-o țară sau între națiuni cu scopul atingerii unui anumit obiectiv politic, economic sau militar. În oricare dintre sensurile sale, conflictul presupune existența unui dezacord cu „altul”. Este vorba aici despre o teorie clasică a psihologiei sociale, interacționismul simbolic, ce afirmă că dezvoltarea și construcția sinelui individual se face în cadrul societății, iar conflictul se află la baza schimbării sociale. Conflictul presupune o demarcare între „noi” și „ceilalți”, o separare inițială față de grupul mai mare, cu care actorul intra în dezacord. Dacă acest tip de dezacord nu este gestionat ca un întreg, ci pe părți componente, conflictul se va dezvolta, putând ajunge până la forma sa militară. Conflictul poate fi acompaniat de „forțe bune”, conducând la bunăstarea oamenilor, sau de „forțe rele”, determinând distrugerii⁷. Oricare ar fi efectul, conflictul este așadar o parte a unui întreg ce se manifestă în timpul unui proces de evoluție sau transformare.

În această analiză, trebuie luat în considerare faptul că *migrația* poate fi atât

⁵ World POPClock Projection, <http://www.census.gov/ipc/www/popclockworld.html>, 20.10.2008.

⁶ Conform UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *International Migration 2006*, United Nations Publication, Sales No. E.06.XIII.6.

⁷ Bhattarai, Keshab Prasad, *Armed Conflict and Migration: A threat for development and peace. A case of Nepal*, Center for East and South East Asian Studies, Lund University, Sweden, 2006.

cauză a problemelor de securitate, a conflictelor, cât și consecință a lor, constituind o „forță rea”. De asemenea, *migrația* poate fi și o „forță bună”, un „*adjuvant*” al securității, prin beneficiile preponderent economice pe care le produce pentru diverși actori.

Migrația internațională are impact și asupra *dimensiunii sociale* a securității, atât sub aspectul schimbării coordonatelor demografice, cât și al problemei identităților naționale.

Așadar, coordonatele demografice se referă în principal la numărul populației și la piramida acesteia. Migrații schimbă aceste coordonate atât în țara de destinație, cât și în cea de origine, în sensul creșterii numărului populației și al grupei de vârstă apte de muncă în prima și al scăderii numărului și al îmbătrânirii populației în cea de-a doua (Figurile nr. 1 și 2⁸).

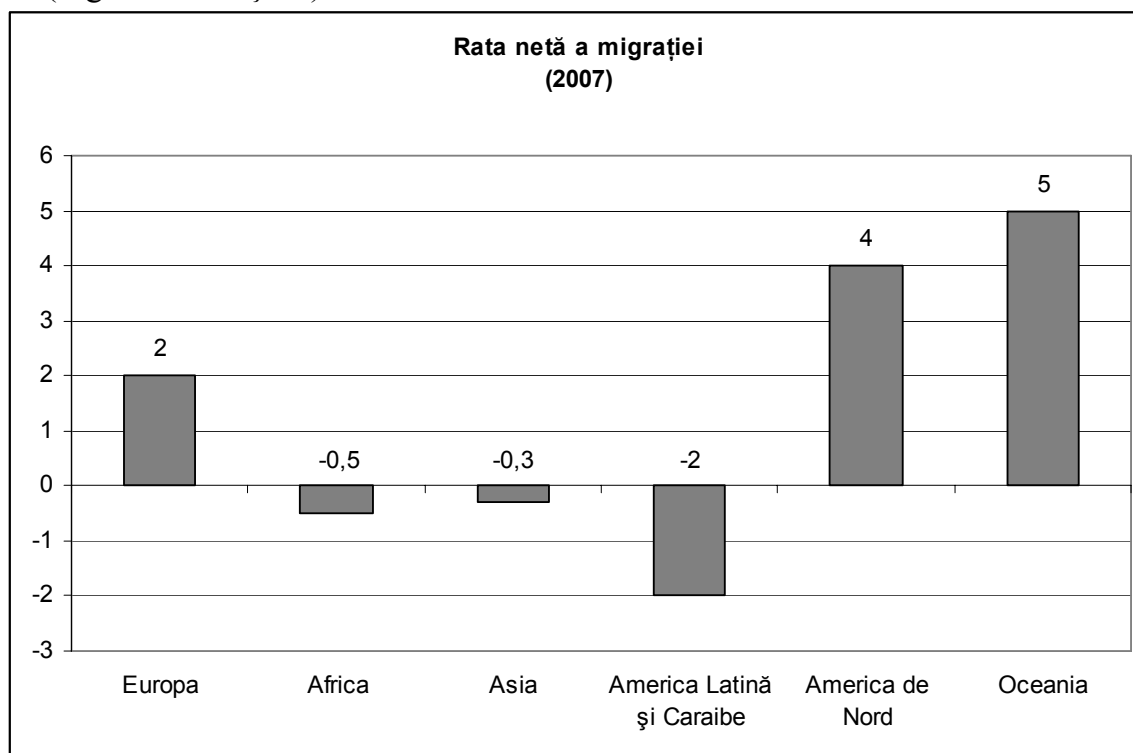

Figura nr. 1

⁸ Figurile ilustrează analiza secundară a datelor preluate de pe web-site-ul Băncii Mondiale și din Population Reference Bureau, 2007 World Population Data Sheet, Washington, 2007.

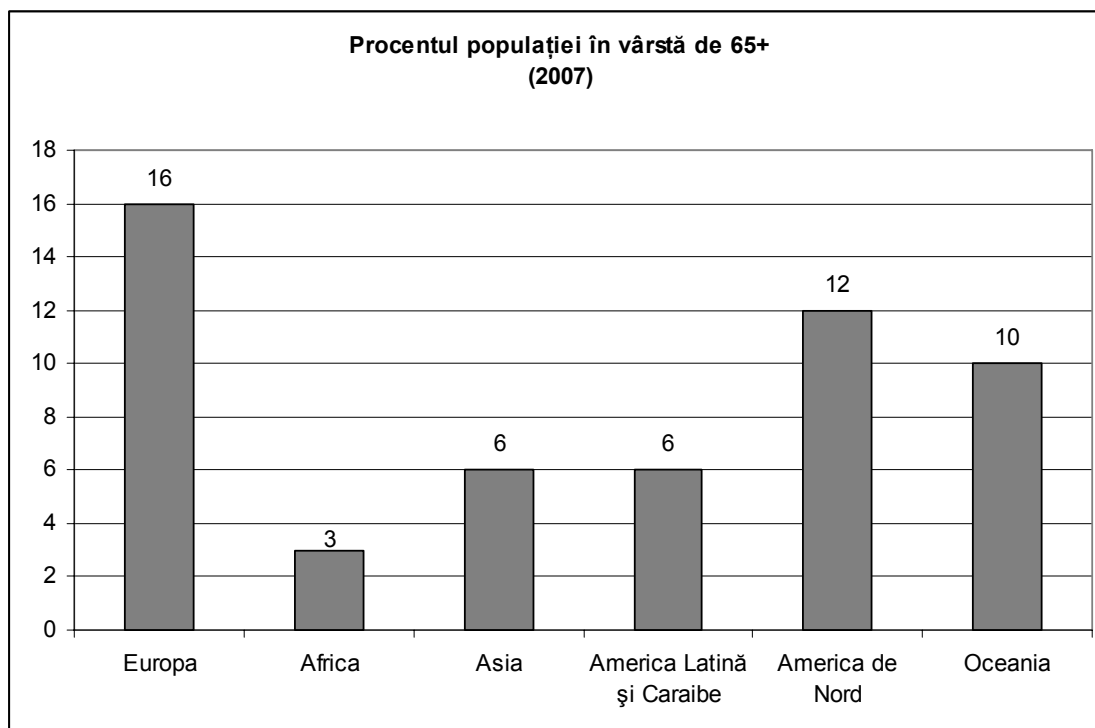

Figura nr. 2

Se observă că cele mai „îmbătrânite” regiuni sunt Europa, America de Nord și Oceania, care, în același timp, au și cele mai mari rate pozitive ale migrației. Evident că rata pozitivă a migrației este legată în special de condițiile economice din țările de destinație, însă nu trebuie ignorate nici acele politici destinate atragerii anumitor categorii de migranți.

Migrația ridică, așadar, probleme sociale importante. Cel puțin în cazul Europei, societățile respective devin din ce în ce mai multirasiale, multiethnice, multiculturale, multireligioase și multilingve. Se creează astfel diferențe notabile între populația rezidentă și imigranții dintr-o țară, diferențe de reprezentare psihosocială a ambelor categorii, ce pot fi reduse numai prin intervenția eficientă a guvernului cu politici și strategii destinate sporirii gradului de toleranță culturală.

Din punct de vedere al *dimensiunii psihosociale*, migrația internațională are impact și asupra identității sociale a indivizilor, cetățeni ai țării de destinație sau imigranți. Identitatea socială reprezintă acea concepție a individului despre propriul eu în termeni de trăsături caracteristice ale categoriei sociale de apartenență, ceea ce face eul său interșanjabil cu eul altor membri ai ingroup-ului și distinct din punctul de vedere al stereotipurilor de eul membrilor outgroup-ului⁹. Comportamentul de grup are anumite aspecte specifice, care îl deosebesc de comportamentul interpersonal. Aceste aspecte includ: etnocentrismul, bias-ul de favorizare a ingroup-ului, competiția intergrupuri, discriminarea, stereotipizarea, prejudecata, uniformitatea comportamentală, coeziunea ingroup-ului, conformismul etc. Aceste elemente există și în cazul relațiilor dintre grupurile cetățenilor rezidenți și cele ale imigranților dintr-

⁹ Boncu, Ștefan, *Curs de psihologie socială*, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2004, Cursul nr. 31, p. 1.

o țară. Astfel, în ultimii ani, migrația a făcut ca identitățile naționale să fie privite și din perspectiva securității. Pe de o parte, este vorba despre cazul în care migrația și fluxurile de refugiați sunt generate de conflicte etnice și politici de purificare etnică ce doresc realizarea omogenității culturale sau dominarea unui teritoriu dat de către o anumită minoritate etnică. Pe de altă parte, un flux de imigranți este adesea reprezentat ca o potențială amenințare la adresa culturii țării de destinație și o provocare la adresa valorilor de bază și obiceiurilor culturale și lingvistice ale acesteia.

Este evident că raporturile dintre migrația internațională și dimensiunea psihosocială a securității pot fi reduse la o singură sintagmă: *reprezentarea psihosocială a celuilalt* (în sensul de *diferit*). Aceste reprezentări determină atitudini care, la rândul lor, configurează nu numai politicile și strategiile statelor vis-a-vis de migrație, ci și evenimentele care declanșează tensiuni, crize și conflicte, afectând toate dimensiunile securității și, implicit, toate domeniile vieții sociale.

Dimensiunea politică a securității este influențată de și influențează, – pozitiv sau negativ, – migrația internațională prin prisma ideologiilor și politicilor promovate de guverne și conducători. Acestea pot constitui, la un moment dat, una dintre principalele cauze ale migrației forțate. Din punct de vedere istoric, guvernele nedemocratice, totalitariste au forțat emigrația ca modalitate de gestionare a problemelor cauzate de existența disidenților politici și a „dușmanilor statului”. Pentru aceștia din urmă, emigrarea era singura alternativă la un tratament degradant sau inuman aplicat de către guvern.

Aici se poate vorbi despre două categorii de migranți, adesea excluși din statisticile referitoare la imigrație: *refugiați* și *azilanți*. Refugiații sunt persoane care părăsesc țara de origine din cauza persecuțiilor sau a temerii că vor fi persecutați pe criterii rasiale, religioase, de naționalitate, de apartenență la un anumit grup social sau politic¹⁰. Azilanții sunt persoane care au părăsit țara de origine, au depus cerere pentru a fi recunoscuți ca refugiați în altă țară și așteaptă o decizie în acest sens. Ca și refugiații, azilanții fug de persecuții, dar situația lor nu este analizată, încă, prin prisma definiției ONU referitoare la refugiați.

Conform analizelor Agenției ONU pentru refugiați, în ultimii ani, numărul total al refugiaților a rămas constant¹¹, în timp ce numărul total al cererilor de azil formulate în 36 de țări industrializate este în continuă scădere (exceptând a doua jumătate a lui 2006 când a crescut brusc)¹². Dintre cele 95 de țări analizate, în primele șase luni ale anului 2006, au fost raportate noi sosiri de peste 1.000 de persoane în 14 țări (Figura nr. 3), iar ca țări de origine au fost identificate 9 (Figura nr. 4).

¹⁰ Conform *Convenției ONU referitoare la statutul refugiaților* (1951) și a *Protocolului referitor la statutul refugiaților* (1967).

¹¹ UNHCR, *Refugee Trends. 1 January – 30 June 2006. Refugee Populations, New Arrivals and Durable Solutions in 95, Mostly Developing, Countries*, Geneva, 2006.

¹² UNHCR, *Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries. Second Quarter 2007. Statistical Overview of Asylum Applications Lodged in 31 European and 5 Non-European Countries*, Geneva, 2007.

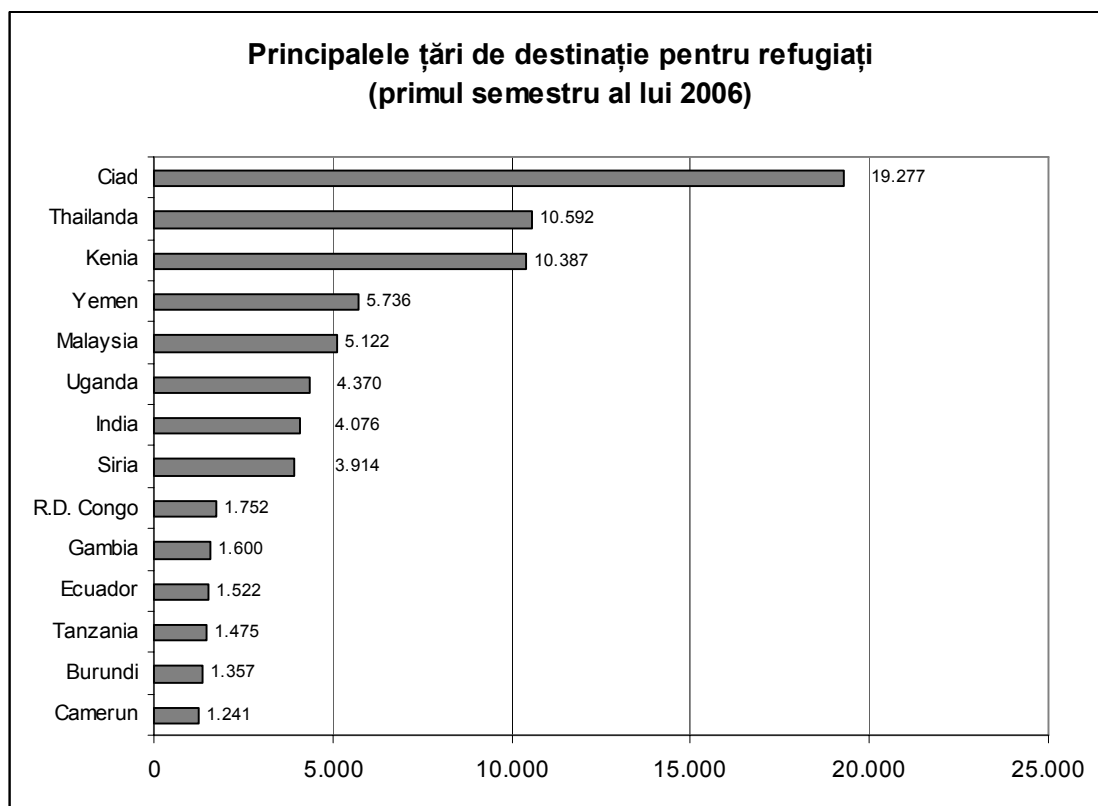

Figura nr. 3¹³

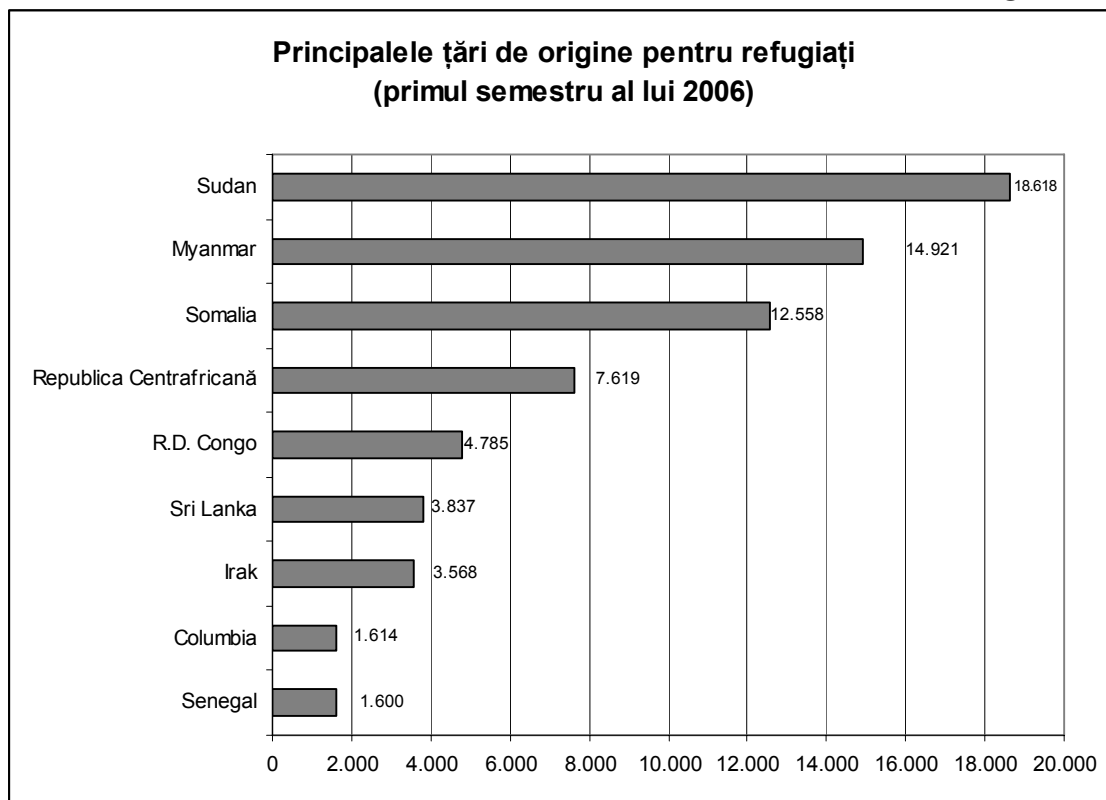

Figura nr. 4¹⁴

¹³ Figurile ilustrează analiza secundară a datelor preluate de pe web-site-ul Băncii Mondiale.

¹⁴ Ibidem.

În ceea ce privește azilanții, numărul țărilor de destinație și cel al țărilor de origine cu peste 1.000 de astfel de persoane este mult mai mare decât în cazul refugiaților (Figura nr. 5 și Figura nr. 6), cauza principală a acestei situații fiind definirea acestor termeni, după cum reiese din cele prezentate anterior.

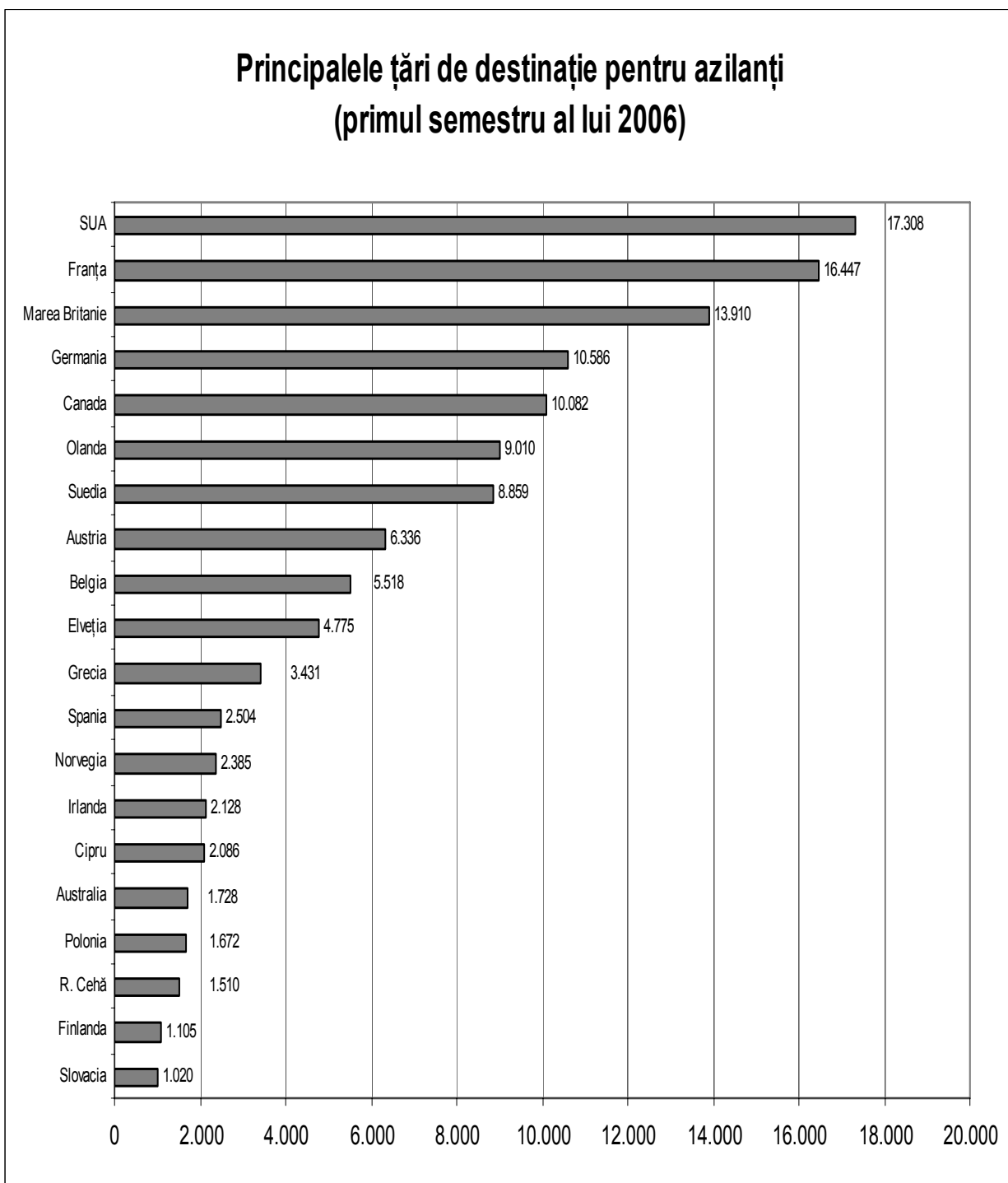

Figura nr. 5¹⁵

¹⁵ Ibidem.

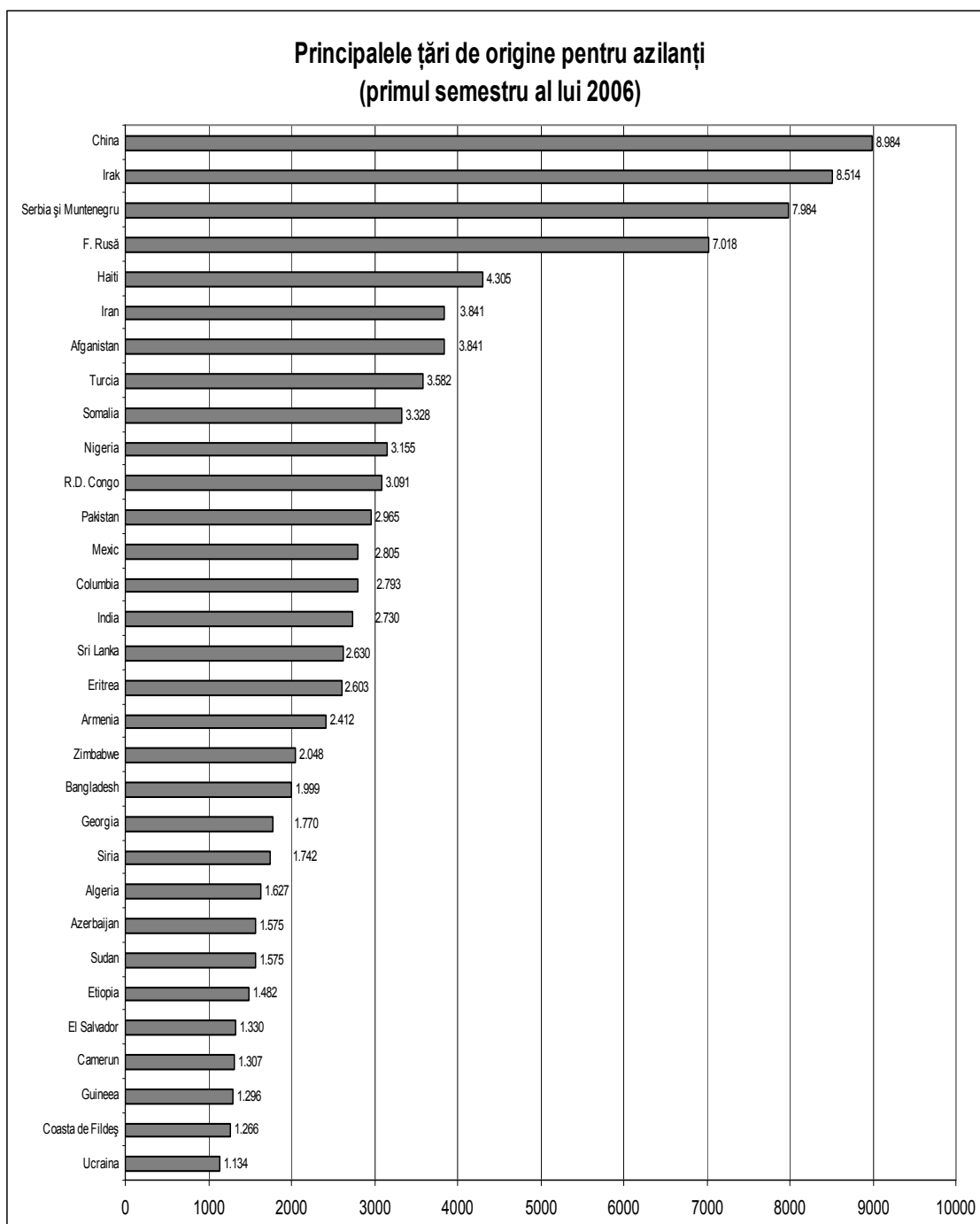

Figura nr. 6¹⁶

Se observă că cele mai multe dintre țările de origine pentru refugiați și azilanți sunt cele cu regimuri politice opresive sau cu probleme sociale și economice ce afectează securitatea indivizilor.

Din analiza datelor de mai sus, reiese că refugiații aleg ca țară de destinație una dintre țările vecine indiferent de situația politică, socială și economică a acesteia, în timp ce azilanții caută destinații ce le pot oferi un nivel de trai superior celui actual.

¹⁶ Ibidem.

Astfel, putem configura o hartă a fluxurilor de refugiați și azilanți, reprezentând grafic fluxurile pentru primele cinci țări de origine ale ambelor categorii (Figura nr. 7).

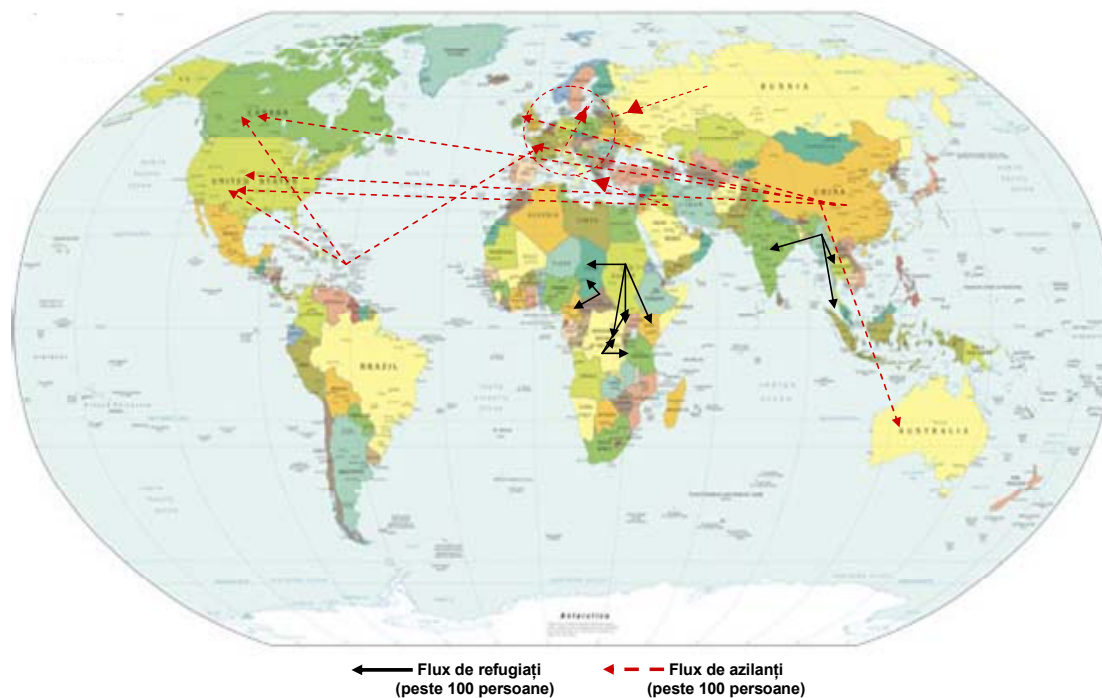

Figura nr. 7

În cazul refugiaților, primele cinci țări de origine ca număr de refugiați sunt: Sudan, Myanmar, Somalia, Republica Centrafricană și R.D. Congo. Toate aceste țări au potențial conflictual. La sfârșitul anului 2007, conform International Crisis Group, situația conflictuală era neschimbată în trei dintre ele (Sudan, Myanmar și Republica Centrafricană), în deteriorare în Somalia și alertă în R.D. Congo¹⁷.

În ceea ce privește azilanții, China, Irak, Serbia și Muntenegru (analizate împreună din cauza absenței datelor post-separare), Federația Rusă și Haiti sunt țările de origine cu cel mai mare număr de astfel de persoane. Conform datelor, pe hartă se observă că principalele destinații ale azilanților sunt țările Europei Occidentale, SUA și Canada, verificându-se astfel afirmația noastră conform căreia această categorie de persoane vizează în special un nivel de trai mai ridicat, ca și în cazul imigranților, și nu refugierea din fața persecuțiilor.

Dimensiunea politică a securității este influențată de migrație și prin aceea că *nu numai conflictele politice determină apariția unor fluxuri de refugiați, ci și refugiații creează conflicte politice*. Pe de o parte, prin recunoașterea statutului de refugiat unor persoane, țara de destinație admite faptul că țara de origine are un regim

¹⁷ Conform analizei lunare *CrisisWatch* realizate de International Crisis Group, <http://www.crisisgroup.org/>.

politic ce practică persecuția și opresiunea, rezultând tensiuni între cei doi actori. Pe de altă parte, în țările de destinație, refugiații pot crea probleme de securitate prin angajarea în mișcări de opoziție la adresa guvernelor țărilor de origine sau chiar în rețele teroriste transnaționale.

Este evident că, din această perspectivă, se pot face corelații și între *dimensiunea militară a securității* și migrația internațională, tot în termeni de refugiați și azilanți.

Implicațiile migrației asupra dimensiunii politice pot deveni cu ușurință efecte ale acesteia asupra dimensiunii militare a securității, tensiunile dintre țara de origine și cea de destinație, precum și acțiunile rețelelor teroriste putând căpăta caracteristici militare pregnante.

De asemenea, conflictele armate constituie o cauză majoră a apariției fluxurilor de refugiați, în special, dar și de azilanți. În același timp, poate fi indusă și migrația forțată cu scopul de a slăbi resursele umane ale părților implicate în respectivul conflict armat.

Din statisticile prezentate anterior se observă că multe dintre principalele țări de origine pentru imigranți, refugiați și azilanți sunt țări implicate în conflicte armate: Afganistan, Algeria, Burundi, Coasta de Fildeș, Columbia, R. D. Congo, Irak, India, Myanmar, Nepal, Rwanda, Sri Lanka, Sudan, Uganda etc.

Conflictele armate pot fi, de asemenea, sursă a problemelor economice, dar și a degradării mediului, ceea ce influențează semnificativ mișcarea populației. Este evident faptul că, în timp ce nevoile umane prevalează asupra preocupărilor de altă natură în timp de criză sau conflict, legăturile dintre securitatea umană și celelalte dimensiuni ale securității sunt indisolubile. Toate dimensiunile securității sunt interrelaționate și, de aceea, impactul migrației internaționale asupra lor, dar și influența acestora asupra fenomenului menționat nu se pot analiza separat, ci în corelație.

Așadar, migrația internațională afectează și, la rândul său, este influențată de toate dimensiunile securității, însă, în sfera conflictualității, cele mai importante sunt: socială și psihosocială, politică și militară. Reprezentarea pe care cetățenii țării de destinație și-o formează despre imigranți, azilanți sau refugiați determină în mare parte măsurile care se iau în sprijinul sau împotriva acestora. De asemenea, determină atitudini ce pot crea tensiuni, crize și chiar conflicte între ambele părți implicate. În acest climat psihosocial, migrații constituie o sursă de beneficii, dar și de probleme economice, sociale, politice, militare și ecologice atât pentru țara de destinație, cât și pentru cea de origine.

CONTINUAREA EXTINDERII NATO – SCENARIU, REZULTATE, LIMITE

Dr. Florin DIACONU*

The basic assumption of this study which uses the main concepts and thinking patterns of the realist paradigm is that international arena is nowadays less stable and less predictable than in the era of the Cold War. In the same time, the total amount of risks and threats is larger, even if the magnitude and intensity of some of these risks and threats are – in some occasions – smaller than 20 years ago. In such a context, to go on with the enlargement of NATO is a method able to significantly consolidate regional, continental and global security. The study explores in its opening stages the traditional strategic goal of the Alliance and then two important future scenarios – that of enlargement to the East and that of granting membership status to democratic countries as South Korea, Japan, Australia, New Zealand and Israel, listing and evaluating both the merits and the vulnerabilities / limits of both potential ways to consolidate NATO. The basic conclusion is that going on with the enlargement process is both useful and unavoidable, but also that the enlargement and consolidation of the Alliance can not be regarded as universal panacea, able to solve, anytime, any risks and threats.

Pentru a discuta cât mai nuanțat – și cu cât mai mult folos real – despre scenariile (fie ele alternative și / sau complementare) privind extinderea NATO, este important să lămurim, înainte de toate, care este – și mai ales cum *ar putea* evolua, în viitorul previzibil – obiectivul geostrategic central al Alianței Nord-Atlantice, formulat în termeni relevanți din perspectivă strategico-militară, precum și într-o manieră care să ia în calcul interesele majore ale Alianței și ale țărilor membre, formulate în termeni de putere (pentru importanța majoră a conceptelor de *interes* și *putere* în viziunea *realistă* asupra relațiilor internaționale vezi Morgenthau, 1964). Aceasta înseamnă, desigur, necesitatea de a trece *dincolo* de formulările generale (și cam vagi, ca multe formulări *politice*) din Tratatul Nord-Atlantic, semnat la Washington, DC la 4 aprilie 1949.

Obiectivul geostrategic central al NATO între 1949 și 1991

Până la sfârșitul Războiului Rece, obiectivul central al NATO era – dacă e să-l formulăm folosind concepte împrumutate din praxeologie – unul de tip perseverativ, cu valențe conservative, dar și preventive (pentru clasificarea tipurilor de operă – și implicit de acțiune – vezi Kotarbinski, 1976, pp. 56-59). Mai precis, dimensiunea *conservativă* a obiectivului central al NATO era aceea de menține și consolida un anume echilibru între puterea politico-militară a URSS (și a țărilor subordonate / vasale din cadrul Tratatului de la Varșovia) și puterea însumată a democrațiilor liberale occidentale. Dimensiunea preventivă a NATO consta în a împiedica, prin chiar existența și funcționarea Alianței, Uniunea Sovietică să ajungă din mișcare până la țărmurile de Vest ale Europei, pe malurile Atlanticului. În perspectiva unui eventual Al Treilea Război Mondial, Occidentul – ca sistem politic și de valori – putea

* Conferențiar universitar, Facultatea de Științe Politice, Cercetător științific gr. II, Institutul Diplomatic Român

supraviețui și putea avea chiar speranța că ar putea învinge dacă și numai dacă era în stare:

1. să mențină deschise rutele de transport transatlantice, îngăduind astfel uriașei puteri industriale a SUA (această țară avea în 1950 un PNB de 381 miliarde dolari, de peste trei ori mai mare decât acela al URSS, iar zece ani mai târziu avea o producție industrială de peste două ori mai mare decât cea a Rusiei Sovietice și care reprezenta peste un sfert din producția industrială a lumii întregi – Kennedy, 1989, pp. 369, 436) să „pompeze” înspre Europa, la nevoie, cantități suficiente de trupe, arme, muniții și provizii de tot felul.

2. să mențină, cu orice preț, chiar și în cazul unei ofensive sovietice majore, un cap de pod de dimensiuni rezonabile în extremitatea de Vest a Europei, astfel încât uriașa putere puterea militară și industrială a Americii să se poată manifesta cu eficiență în chip defensiv – și mai ales contraofensiv – fără a trebui să parcurgă etapa cronofagă și riscantă a unei operațiuni de debarcare de mari proporții.

Asemenea obiective strategice erau, într-o anumită măsură, și rezultatul direct al înțelegerii *juste* a felului în care a fost obținută victoria finală în cadrul ambelor războaie mondiale. În 1917 și la începutul lui 1918, Germania părea a fi pe punctul de a-și înfrânge toți adversarii. Rusia și România au fost obligate, așa cum știm, să încheie pace separată. Pe Frontul de Vest, ofensiva germană din primăvara lui 1918 a obținut inițial succese majore, ajungând la doar un pas de a „separa armatele franceză și britanică” (Herwig, Archer, Travers, Ferris, 2003, p. 510). Armata franceză fusese zguduită, încă din 1917, de puternice proteste de masă (inclusiv refuzul unor unități întregi de a mai lupta în operațiuni ofensive – vezi Herwig, Archer, Travers, Ferris, 2003, pp. 493-494), care exprimau o stare de foarte accentuată uzură a moralului celor două națiuni (în condițiile în care moralul național este un element constitutiv extrem de important, deși greu de măsurat, al puterii naționale – vezi Morgenthau, 1964, pp. 133-135). Dar decizia SUA de a intra în război, ca și rapiditatea cu care Washingtonul a trimis în Europa două milioane de militari, dintre care două treimi au participat efectiv la lupte, au transformat America în „puterea decisivă în război”, după cum nota un comandant german (Tindall, Shi, 1996, vol. 2, pp. 677, 681). Fără îndoială, succesul major obținut de SUA a avut la bază nu numai resursele enorme de putere ale SUA, care avea încă din 1914 un venit național de peste trei ori mai mare decât acela al Germaniei (Kennedy, p. 243), ci și capacitatea Antantei de a limita sever ofensiva submarinelor germane, ca și capacitatea de a construi navei noi cu un tonaj total notabil (pentru dinamica vădit defavorabilă Germaniei a războiului submarin vezi, între altele, Pemsel, 1975, pp. 214-217).

La fel s-au întâmplat lucrurile și în Al Doilea Război Mondial, cel puțin în ceea ce privește Frontul de Vest. Deși Franța a căzut încă din 1940, împreună cu Olanda, Belgia, Danemarca și Norvegia, Marea Britanie a continuat să reziste și a fost transformată, începând cu 1942-1943, într-un uriaș antrepozit militar american. În vara lui 1945, o masă enormă de trupe americane, britanice, canadiene, ale Franței Libere și poloneze – și care ajunsese să numere în august nu mai puțin de 43 de divizii, din care 37 luptau deja în Franța (pentru aceste efective vezi Eisenhower, 1975, p. 389) – au debarcat în Normandia, aruncând înapoi, după câteva săptămâni de lupte foarte dure, înverșunata apărare germană (pentru acestea vezi Trew & Sheffield,

2000, pp. 164-169). Ca și în războiul anterior, America și aliații săi câștigaseră în prealabil bătălia pentru Atlantic (unde scufundaseră doar în 1943 nu mai puțin de 238 submarine germane). Mai mult, începând tot cu 1943, tonajul total nou construit de Aliți – și în special de către americani – a început să depășească, tot mai mult, tonajul scufundat de Axă (pentru datele referitoare la războiul pe mare vezi Pemsel, 1975, pp. 270-271).

După Războiul Rece: noi realități geostrategice, noi obiective

Prăbușirea rapidă a URSS și dispariția Tratatului de la Varșovia au modificat, într-un interval foarte scurt, distribuția puterii în lume, precum și riscurile și amenințările cu care se confrunta NATO. Acest fapt era recunoscut în termeni foarte clari încă din noiembrie 1991, prin chiar textul Conceptului Strategic adoptat la Roma de către Consiliul Nord-Atlantic: „Din 1989 s-au produs profunde schimbări politice în Europa Centrală și de Est, schimbări care au îmbunătățit în mod radical mediul de securitate... Divizarea politică a Europei care a fost sursă a confruntării militare în vremea Războiului Rece a fost depășită” (NATO Handbook, 1992, p. 147).

Ulterior, acest optimism a fost semnificativ temperat, pe măsură ce a devenit tot mai evident că prăbușirea bipolarismului nu a dus deloc la dispariția riscurilor și amenințărilor ci, dimpotrivă, la *multiplicarea și diversificarea* lor. Că lumea de după Războiul Rece nu era deloc una lipsită de primejdii era deja foarte clar încă din 1996, atunci când fostul premier britanic Margaret Thatcher afirma că „s-a pus prea mult accentul pe diferențele dintre lumea Războiului Rece și cea de după Războiul Rece”, precum și că în lume, „niciodată nu lipsesc agresorii potențiali”. Tot Doamna de Fier afirma, cu aceeași ocazie, și că „singurul mod de asigurare a păcii și libertății constă în a lua măsuri ca statele pașnice și democratice – în centrul cărora stau SUA și aliații lor – le sunt superioare pe plan militar celor ostile și agresive. Nici cele mai multilaterale mentalități nobile nu pot ocoli această realitate” (Weinberger, Schweizer, 1996, p. 8). O vreme, simpla extindere spre Est a NATO – ca obiectiv politic și geostrategic major (sau chiar central) al lumii occidentale a părut să fie un instrument capabil să injecteze un plus suficient de stabilitate în noua lume de după Războiul Rece. Maniera în care era distribuită puterea în lume – sau măcar în partea de Vest a Eurasiei – părea să fie o directă aplicare a îndemnurilor doamnei Thatcher: o Alianță extinsă făcea Occidentul tot mai puternic (prin chiar însumarea puterilor naționale a unui număr tot mai mare de țări membre) și, în plus, oferea un plus de protecție și un plus de garanții multor țări din fosta zonă de influență sovietică, aflate vreme de mai mulți ani în tranziție, o etapă extrem de vulnerabilă a evoluției lor.

Două scenarii de extindere a Alianței: avantaje și limite

În ultima vreme s-au conturat două scenarii mari legate de viitorul Alianței Nord-Atlantice. Primul dintre ele reprezintă o continuare cumva lineară / mecanică a evoluțiilor de până acum, respectiv o nouă extindere înspre Est. În conformitate cu deciziile adoptate la Summit-ul NATO de la București, Ucraina și Georgia au primit asigurări că vor putea deveni, relativ curând, membre cu drepturi și obligații depline ale Alianței. Un al doilea scenariu este cel enunțat de Tom Lantos, unul dintre cei mai influenți membri ai Camerei Reprezentanților din cadrul Congresului SUA (pentru

afirmațiile lui Lantos și reacțiile generate de acestea vezi Cornwell, 2007). Lantos afirma, în iunie 2007, că NATO ar trebui să ia foarte serios în considerare perspectiva de a deveni „o alianță *globală* (subl. noastră – F.D.) incluzând țări democratice cum ar fi Australia, Noua Zeelandă, Coreea de Sud și Israelul”. Influentialul congressman american își susținea această propunere afirmând, între altele, că unele dintre țările care nu fac acum parte din NATO și-au asumat și au îndeplinit deja responsabilități extrem de importante alături de Alianță. El a subliniat în special cazul Australiei, „care a fost printre primele țări ce, imediat după atacurile de la 11 septembrie 2001 împotriva Statelor Unite, au trimis trupe în Afghanistan, în campania condusă de SUA, spre a-i alunga de la putere pe talibani și spre a înfrânge organizația al Qaeda”. Luând în calcul caracterul global al amenințărilor și riscurilor de securitate cărora NATO trebuie să le facă față, Lantos a formulat, în calitatea sa de președinte al Comisiei de Politică Externă a Camerei Reprezentanților, următoarea întrebare: „Nu s-ar simți comandantul suprem al forțelor NATO ceva mai confortabil dacă ar avea la dispoziție, pentru a face față viitoarelor crize globale, o Alianță capabilă să ajungă și să acționeze oriunde în lume?” Semnificativ este și faptul că reacțiile provocate de scenariul lui Lantos au fost imediate (și mai ales intense pozitive). Generalul american Bantz Craddock, la vremea aceea cel mai important comandant din structurile militare ale NATO, a declarat că „din perspectiva celui mai bun sfat pe care îl poate da într-o asemenea problemă un militar, ar fi într-adevăr enorm de folositor să avem mai multe națiuni democratice și iubitoare de pace ca parte a Alianței”. În legătură cu aceeași propunere, Daniel Fried, la vremea aceea Assistant US Secretary of State, afirma că „niciodată să nu spui niciodată”, lăsând astfel să se înțeleagă că, măcar pe termen lung, scenariul enunțat de Lantos ar putea fi un răspuns mai mult decât redutabil la riscurile și amenințările care se manifestă în interiorul relațiilor internaționale globalizate. Dar, a mai precizat Fried, deocamdată Alianța „nu este gata” să întreprindă un asemenea pas. În locul transformării rapide din alianță politico-militară *regională* în organizație *globală* de securitate și apărare, NATO preferă – spunea Fried – să dezvolte parteneriate „cu națiuni ca Australia și Japonia și cu alte națiuni doritoare și capabile să lucreze împreună cu NATO”. În ceea ce privește relațiile de parteneriat intensificat – sau de simplă colaborare, care însă poate fi oricând transformată într-o relație extinsă și mai profundă – cu țări din afara Alianței, Fried sublinia, în iunie 2007, că 11 țări din afara NATO au participat, alături de 24 de țări membre, la misiunea de pace și stabilizare din Kosovo; la fel, spunea demnitarul american, tot 11 țări din afara NATO au participat, alături de *toți* membrii Alianței, la misiunile ISAF (International Security Assistance Force) de pe teatrul de operații din Afghanistan.

Dacă e să evaluăm acum, măcar în linii mari, eficiența potențială a celor două scenarii, merită să revenim – cu ceva mai multă atenție – asupra problemei obiectivelor geostrategice centrale ale Alianței (formulate, așa cum am propus deja, în termeni legați direct de interesele NATO, înțelese în termeni de putere). În noul context internațional, este aproape sigur că NATO nu-și va mai putea permite să joace *doar* un rol de securitate în plan regional, compatibil cu litera Tratatului din 1949, care vorbea doar despre „promovarea stabilității... în regiunea Atlanticului de Nord”, realizată prin însumarea eforturilor făcute de țările membre „pentru apărarea colectivă

și pentru apărarea păcii și securității”. Dimpotrivă, NATO va fi obligat de chiar dinamica sistemului internațional să-și asume un rol tot mai global. O asemenea evoluție, de la un rol regional la unul global, este deja în curs. Prezența NATO în Afghanistan, de exemplu, nu mai are nimic de-a face cu limitele geografice (sau geopolitice / geostrategice) ale regiunii nord-atlantice, oricât de largi și de flexibile ar fi acestea, dar are relevanță evidentă – și majoră – pentru interesele de securitate ale Alianței și ale țărilor membre.

Ipoteza de lucru pe care o propun este una extrem de simplă: aceea că masa principală a riscurilor și amenințărilor care afectează (direct sau indirect, imediat sau doar în perspectiva unui viitor ceva mai îndepărtat) destinele și interesele NATO este concentrată în centrul, estul și sudul Eurasiei. Aici se află acum cele mai mari puteri ale lumii (fie ele în stare de funcționare – cazul Rusiei – sau doar emergente – cazul Chinei și Indiei) care nu sunt membre ale Alianței. Aici se află și state care au o dinamică economică accelerată, precum și populații imense, cu aspirații și nevoi de consum tot mai mari, capabile să acutizeze foarte rapid penuria globală de resurse. Tot aici se află și cele mai mari rezerve de hidrocarburi, vitale pentru economia mondială. Orice eventuală întrerupere sau scădere a producției de petrol și gaze, datorată unor conflicte regionale sau unei instabilități politice crescânde, ca și orice presiune excesivă, exercitată în special prin intermediul prețurilor de către statele care dețin resurse energetice și/sau care controlează rute de transport sunt situații inacceptabile pentru interesele lumii occidentale (în sensul larg al cuvântului) din care face parte și România. Tot în partea Eurasiei aflată la Est de NATO se află și centrul de greutate al islamului radical, aflat în plină coliziune cu Occidentul și cu interesele geostrategice ale acestuia (islamul radical este cel care generează și menține mișcări de tip terorist, ca și forțe militare și paramilitare care participă la războaiele de lungă durată din Afghanistan și Irak, ca și manifestări cu potențial destabilizator în Pakistan, Liban, Teritoriile Palestiniene, ca și în Asia Centrală și în vestul Chinei). Tot în Eurasia Centrală, de Est și de Sud se găsesc și puteri nucleare a căror stabilitate și predictibilitate sunt mai mult decât precare (cazul Pakistanului și al Coreei de Nord), precum și actori statali care promovează seturi de valori și care au obiective de politică externă incompatibile cu interesele și valorile Occidentului (cel puțin cazul extrem de evident și foarte acut al Iranului, condus de un regim fundamentalist cu ambiții nucleare și cu obsesii hegemonice regionale; dar și cazul unora dintre orientările și acțiunile de politică externă ale Rusiei și Chinei).

Este puțin probabil, dacă luăm în calcul valorile politice și potențialul de putere politică și militară ale lumii occidentale, ca NATO să poată rezolva – sau înfrânge, prin confruntare *directă*, purtată pe cale militară sau prin intermediul unor presiuni politice majore – toate aceste riscuri și amenințări. Dar NATO are la dispoziție și o altă *mare strategie* (concept folosit în sensul propus de Liddell Hart, 1973, p. 334). Această mare strategie ar putea fi una a *îndiguirii*, care să împiedice riscurile și amenințările majore la care am făcut deja trimitere să iasă din Eurasia și să afecteze direct restul lumii (și care să poată împiedica, *la nevoie*, actori statali sau regionali ambițioși și agresivi să-și extindă sfera de influență dincolo de limitele geografice ale Eurasiei). O astfel de mare strategie ar putea semăna, în liniile sale principale, cu

politica de *containment* propusă acum mai bine de 60 de ani de către Kennan pentru a opri expansiunea URSS și a comunismului (Kennan, 1962, p. 99).

Pentru a putea aplica, în caz de nevoie, „contra-forță într-o serie de puncte geografice și politice” (ca să-l cităm pe Kennan), NATO ar avea nevoie de poziții suficient de numeroase și suficient puternice *în jurul* Eurasiei, poziții capabile să permită o *îndiguire* eficientă (de tip „cordon sanitar”) a riscurilor, amenințărilor și inamicilor potențiali, ca și – la nevoie – o *intervenție* eficientă (inclusiv cu mijloace militare) împotriva acestor riscuri, amenințări și inamici.

Dacă acceptăm o asemenea ipoteză de lucru, rezultă cu claritate următoarele: O simplă continuare a extinderii înspre Est, chiar dacă ar fi încununată de succes deplin (lucru puțin probabil, datorită opoziției crescânde a Rusiei), nu este conformă cu interesele NATO. Și aceasta fiindcă riscurile, amenințările și inamicii care pot leza grav interesele și puterea lumii occidentale nu ar fi îndiguite decât înspre Vest, putând însă să se extindă cu ușurință în restul lumii pe direcția generală Sud și / sau pe direcția generală Est. Pe de altă parte, punerea în practică a unui scenariu de extindere a NATO de tipul celui propus de Tom Lantos prezintă de asemenea vulnerabilități majore. Să ne imaginăm, de exemplu, cât de ușor ar putea derapa situația din Orientul Mijlociu în condițiile aderării Israelului la Alianță. Pentru a micșora eventual posibilitatea escaladării masive a tensiunilor în zonă, am putea lua în calcul și eventualitatea înglobării în Alianță a unei (unor) țări arabo-musulmane. Una dintre opțiuni ar fi Egiptul, măcar pentru faptul că acesta controlează Canalul de Suez, poziție vitală pentru comerțul mondial. Dar un tratament preferențial acordat Egiptului de către Occident ar putea frustra grav țări ca Arabia Saudită sau Iordania, parteneri tradiționali importanți ai lumii vestice. Să ne imaginăm, în continuare, cât de precar ar putea fi orice fel de „cordon de securitate” constituit în jurul Eurasiei în absența Indiei, la care scenariul Lantos nu se referea deloc. Dar o eventuală relație strategică preferențială între India și Occident ar putea conduce, rapid, la o deteriorare masivă a relațiilor indo-pakistaneze și indo-chineze. Mai mult, trebuie să luăm în calcul și faptul că, până și dacă ne-am imagina o politică pe de-a-ntregul eficientă de *containment* a riscurilor, amenințărilor și inamicilor potențiali din Eurasia, ar rămâne complet în afara acestui „cordon sanitar” partea din Africa în care islamul radical și agresiv se manifestă deja cu putere crescândă. Și, din păcate pentru interesele de securitate ale lumii occidentale, nu există *nicăieri* pe continentul african un potențial partener într-adevăr serios și pe de-a-ntregul stabil, în raport cu care să ne putem imagina o relație intensificată și eficientă – la nivel regional/continental – cu NATO. În absența unui astfel de partener care să *garanteze* o politică eficientă de *containment* a islamului radical în Africa, valoarea reală a unui eventual „cordon de securitate” constituit de NATO în jurul Eurasiei ar fi grav afectată. Ar fi ca și cum am închide o fiară primejdioasă într-o cameră zdravăn zăvorâtă, dar fără un perete.

Concluzii

Oricare dintre cele două variante de extindere a NATO pe care le-am luat în calcul în cadrul acestui studiu ar putea duce la o *amplificare semnificativă a puterii totale* a Alianței, *prin simpla adăugare a puterii naționale a noilor membri la puterile naționale însumate ale statelor care sunt deja în interiorul Alianței*. Într-un studiu

Înaintat spre publicare spre sfârșitul anului trecut (Diaconu, 2007) calculam (folosind în special datele din consistentul volum *The Military Balance 2005-2006*, realizat de The International Institute for Strategic Studies de la Londra), că eventuala aderare a celor cinci state (trei din Balcani și două din spațiul ex-sovietic) care se profilau încă de atunci drept candidate serioase pentru Summit-ul de la București (Croatia, Macedonia/FYROM, Albania, Ucraina, Georgia) ar putea mări puterea NATO cu peste 61 milioane locuitori, cu un PIB însumat de peste 350 miliarde USD, cu peste 240.000 de militari activi, 20.000 de oameni în formațiuni paramilitare și 1,1 milioane rezerviști, cu peste 4.500 tancuri, în jur de 7.300 de piese de artilerie (din care în jur de 1.300 autopropulsate), ca și cu peste 510 avioane de luptă și peste 210 elicoptere antitanc, precum și cu 10 nave de luptă medii sau mari și peste 50 de bastimente militare mai mici. O extindere a NATO potrivit unui scenariu de tip Lantos (cu 5 state – Coreea de Sud, Japonia, Australia, Noua Zeelandă, Israel) ar fi de natură să întărească puterea Alianței cu peste 205 milioane locuitori, cu un PIB însumat de peste 6.142 miliarde USD, cu peste 1,1 milioane militari activi și aproape 5 milioane rezerviști, cu peste 8.260 tancuri, cu peste 8.660 piese de artilerie, cu 1.484 avioane de luptă și 267 elicoptere, ca și cu 310 nave de suprafață și 45 de submarine.

Pe de altă parte, nici unul dintre aceste două scenarii nu poate fi considerat a fi un panaceu universal, capabil să rezolve pe deplin problemele, riscurile și amenințările cu care se confruntă – și cu care se va confrunța și în viitor – NATO. Dimpotrivă, orice continuare a extinderii spre Est va adânci și mai mult – cel mai probabil – divergențele deja serioase dintre Occident și Federația Rusă (aceasta din urmă fiind deja implicată într-un program de politică externă pe care unii autori îl descriu, în termeni lipsiți de orice echivoc, folosind conceptul de *nou imperialism* – vezi Bugajski, 2005). La fel, eventuala transformare în realitate a unui scenariu de tip Lantos va irita și mai mult atât Rusia cât și China (aceasta din urmă fiind considerată de unii autori ca având potențialul de a dobândi relativ rapid „o putere militară la un asemenea nivel care să-i intimideze pe toți vecinii săi, poate chiar și pe oponentii mai îndepărtați ai aspirațiilor” Beijingului – vezi Brzezinski, 2000, p. 179), deja partenere într-un aranjament politic și militar menit din start să fie o contrapondere la NATO și mai ales la poziția hegemonică globală a SUA. Mai mult, scenariul Lantos nu conține *garanția* unei minimale a unei eficiențe serioase a unei politici de *containment* a riscurilor și amenințărilor care afectează destinele NATO, pentru că până și o îndiguire serioasă a Eurasiei ar lăsa islamului radical – unul dintre inamicii cei mai primejdioși și mai înverșunați ai Occidentului – câmp liber de manifestare în Africa, unde riscul fundamentalismului, al instabilității și al terorismului este permanent amplificat de disfuncțiile majore și de precaritatea evidentă a majorității structurilor statale din regiune, descrise de unii autori ca fiind simple „regate ale lui Caliban” (vezi Johnson, 2003, pp. 492-527).

Bibliografie

[1] BRZEZINSKI, Zbigniew, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2000.

[2] BUGAJSKI, Janusz, *Pacea Rece. Noul imperialism al Rusiei*, Ed. Casa Radio, București, 2005.

[3] CORNWELL, Susan, „Why can't NATO go global, key US lawmaker asks”, știre *Reuters*, 22 iunie 2007.

[4] DIACONU, Florin, „Extinderea NATO: Instrumente teoretice și posibile scenarii de viitor”, în *Revista Institutului Diplomatic Român*, nr. II (IV), semestrul 2, 2007.

[5] EISENHOWER, Dwight. D, *Cruciadă în Europa*, Ed. Politică, București, 1975.

[6] HERWIG, Holger, Christon ARCHER, Timothy TRAVERS, John FERRIS, *World History of Warfare*, Cassel, London, 2003.

[7] JOHNSON, Paul, *O istorie a lumii moderne 1920-2000*, Ed. Humanitas, București, 2003.

[8] KENNAN, George F., *American Diplomacy 1900-1950*, eleventh edition, 1962 (lucrare care include, în anexe, și notoriul studiu „The Sources of Soviet Conduct”, publicat inițial în *Foreign Affairs*, XXV, no. 4, July 1947).

[9] KENNEDY, Paul, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Vintage Books, New York, 1989.

[10] KOTARBINSKI, Tadeusz, *Tratat de spre lucrul bine făcut*, Ed. Politică, București, 1976.

[11] MORGENTHAU, Hans J., *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*, third edition, Alfred A. Knopf, New York, 1964

[12] LIDDELL HART, B.H., *Strategia: acțiunile indirecte*, Ed. Militară, București, 1973.

[13] PEMSEL, Helmut, *Von Salamis bis Okinawa. Eine Chronik zur Seekriegsgeschichte*, J. F. Lehmanns Verlag, München, 1975.

[14] TINDALL, George Brown, David E. SHI, *America. O istorie narativă*, Ed. Enciclopedică, București, 1996.

[15] „The Alliance's Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government in the meeting of the North Atlantic Council in Rome on the 7th-8th November 1991”, în *NATO Handbook*, NATO Office of Information and Press, Brussels, 1992, pp. 147-160.

[16] The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005-2006*, Routledge, Taylor & Francis Group, 2005.

[17] TREW, Simon, & Gary SHEFFIELD (editors), *100 Years of Conflict 1900-2000*, Sutton Publishing, 2000.

[18] WEINBERGER, Caspar, Peter SCHWIZER, *Următorul război mondial*, Ed. Antet, 1997, *Cuvânt înainte* de Margaret THATCHER.

SECURITATE PRIN GLOBALIZARE

Antonel LUNGU*

Conceptul de securitate semnifică situația în care o persoană (sau un stat), în urma unor măsuri specifice adoptate individual sau în înțelegere cu alte persoane (sau state), capătă certitudinea că existența, integritatea și interesele sale fundamentale nu sunt primejduite. Dacă termenul de securitate semnifică liniște, sentimentul de a fi în afara pericolelor, de a fi protejat, insecuritatea – termen opus securității, presupune angoasă, sentimentul de pericol și risc, impresia de a fi amenințat, libertatea amenințată.

Securitatea este dorită și realizată la nivelul individului uman, al colectivităților socio-profesionale, național (statal), regional, continental și global.

Globalizarea poate produce turbulențe în două sensuri: în jos către state, în sus către societatea internațională. Ea împinge unele state să preia responsabilități globale, în timp ce altele sunt deposedate de atributele suveranității. Ea creează noi structuri internaționale sau le forțează pe cele existente să preia mai multe sarcini decât ar putea duce în prezent, accelerează relațiile dintre societăți și economii, dintre zone și regiuni ale lumii.

Evoluția mediului de securitate global și cristalizarea unei noi arhitecturi de securitate la nivel mondial, european și regional, reprezintă nu numai un proces complex și continuu, dar și un domeniu viu, flexibil cu perioade faste și perioade nefaste.

Proliferarea tehnologiilor relevă o altă tendință de evoluție a mediului de securitate în contextul globalizării, care se referă la relația tot mai strânsă dintre explozia tehnologiilor erei informaționale și extinderea ariilor aplicațiilor și implicațiilor acestora pentru crearea unor capacități cu relevanță militară.

În ultimul deceniu, fenomenul de globalizare s-a accelerat, devenind multilateral și generalizat, determinând o creștere tot mai evidentă a nivelului de interdependență și interacțiune economică a statelor. Globalizarea este procesul marcant, marcat în etapa actuală, de o dubă tranziție axiologică de la valorizarea economicului la cea a socialului. Deși acest proces vizează în mod deosebit sfera economicului, efectele sale au conotații esențiale asupra tuturor domeniilor, de la cel socio-cultural la cel politico-militar.

Între fenomenul globalizării și procesele de integrare există o legătură indisolubilă.

Fenomenul globalizării are și va avea tot mai pregnant o serie de consecințe colaterale și contradictorii atât pozitive, cât și negative, care vor afecta toate țările, inclusiv pe cele aflate în plin demers de confirmare sau reconfirmare a puterii lor pe arena regională sau globală. Aceste consecințe ale căror efecte sunt deja sesizate,

* Colonel doctorand, Direcția Management Resurse Umane

evidențiază că¹:

- Globalizarea determină amplificarea solidarității dintre statele lumii. Tot mai multe guverne și organizații internaționale își dau seama că menținerea păcii regionale și mondiale, prevenirea și menținerea sub control a conflictelor și crizelor ca și soluționarea unor probleme umanitare majore nu mai sunt posibile decât prin implicarea și creșterea contribuției tuturor actorilor statali și non-statali, inclusiv a celor mai puțin dezvoltați, Consensul larg al majorității acestora în lupta împotriva terorismului, precum și sprijinul umanitar acordat în cazul unor calamități și catastrofe, reprezintă în acest sens, exemple concludente; o interdependență economică sporită dintre țările lumii determină creșterea stabilității la nivel global și regional. Această evoluție pozitivă spre o lume mai pașnică și mai prosperă în care riscurile izbucnirii unor conflicte inter-statale s-au diminuat considerabil, are drept fundament proliferarea tehnologiilor revoluționare, îndeosebi în domeniul cunoașterii, comunicațiilor și informației. Tot mai multe state sunt interesate de atragerea de investiții în domeniul de vârf ale științei și tehnicii, precum și participarea la circuitul mondial de capital și valori;

- Pe termen lung, globalizarea va avea ca efect întărirea spiritului regional. Acesta va determina o creștere a conștiinței regionale, apartenenței la anumite zone de civilizație, o dezvoltare a solidarității dintre statele aparținând aceleiași regiuni care împărtășesc valori comune. În antiteză, este posibil să se manifeste o atenuare a conștiinței naționale și a sentimentului patriotic;

- Globalizarea are ca efect o creștere a sensibilității economiei mondiale față de orice disfuncționalitate sau dificultate locală sau regională. Interacțiunea economiilor naționale determină reducerea posibilităților de anticipare și prevenire a crizelor economico-financiare de către instituțiile statale. De asemenea, sincopel în relațiile politico-economice, internaționale pot amenința și perturba capacitatea tehnologică și militară a unei țări și a mai multora;

- Gradul mare de dependență față de resursele, informațiile și tehnologiile din alte țări determină reducerea nivelului suveranității naționale. Dependența financiară de relațiile de parteneriat și colaborare externă nu permite, uneori, guvernelor să ia decizii potrivit interesului național, ceea ce poate avea repercusiuni negative asupra altor domenii decât cel economic, cum ar fi identitatea culturală, ținerea sub control a elementelor și grupurilor infracționale și mafioate transfrontaliere;

- Perioadele de destructurare și restructurare ale actualului sistem internațional pot determina apariția unor crize. Este posibil ca, sub impactul consecințelor globalizării și mai ales a disputelor pentru un loc cât mai avantajos în ierarhia puterii mondiale, sistemul actual să se deterioreze și să capete o altă fizionomie care poate genera dispute și crize de natură economică, etnică, religioasă sau națională. Unele entități statale insuficient structurate, instabile și neperformante economic, riscă să eșueze în marea concurență mondială, nu vor putea face față nevoilor sociale tot mai mari, se vor diviza ori vor fi nevoite să intre în componența sau subordonarea unor formațiuni statale puternice, ori a unor actori de pe scena internațională;

1 Marin Măciucă, „Influențele globalizării asupra dimensiunii militare a securității naționale”, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005, p. 195.

- Globalizarea, desfășurându-se concomitent cu afirmarea unor noi lideri planetari, favorizează apariția și proliferarea unor amenințări și riscuri asimetrice a căror efecte negative, sunt resimțite de numeroase țări.

Dintre aceste cele mai reprezentative sunt:

- proliferarea rețelelor teroriste și mafioate de trafic ilegal de persoane, de droguri, tehnologii militare și nucleare;
- acțiuni de penetrare a sistemelor informaționale și bancare, de dezinformare și manipulare a informațiilor;
- diminuarea autorității statului și favorizarea cererii unor structuri autonome de tip mafiot cu puternice ramificații internaționale, ceea ce va duce la globalizarea crimei organizate;
- amplificarea decalajelor existente între nivelul de dezvoltare a diferitelor țări, restricționarea accesului pe „piața unică globală” și accentuarea dependenței financiare-economice și politice, pentru o lungă perioadă de timp, a țărilor în curs de dezvoltare față de cele dezvoltate;
- expansiunea imigrației calendaristice și, în situații de criză, a exodului în masă, precum și a problemelor legate de mediul înconjurător de calamitățile naturale, de epidemii, care pot cuprinde zone și regiuni intense.

Este evident că, fenomenul globalizării va coexista în mod paradoxal, atât cu procesele de integrare și unificare a unor state, cât și cu cele de fragmentare și divizare a altora, iar afirmarea centrelor de putere va căpăta conotații, pe cât de acute pe atât de imprevizibile. Dacă pe termen lung se poate contura o construcție multipolară, pe termen scurt și mediu, unipolaritatea rămâne caracteristică de bază, în condițiile în care SUA reprezintă unica superputere credibilă și viabilă, pe scena mondială.

Actualul mediu de securitate se caracterizează și prin apariția unor noi tipuri de amenințări și riscuri. Amplificarea și diversificarea riscurilor și direcționarea acestora în condițiile existenței unor vulnerabilități interne și a unor conjuncturi favorizate pot genera amenințări la adresa securității internaționale care supun adoptarea unor modalități de acțiune flexibile și eficiente.

Principalii factori de risc în noul mediu internațional pot fi generați în principal, de posibilele evoluții negative în plan subregional în domeniul democratizării, a proliferării armelor de distrugere în masă, armamentelor și mijloacelor letale neconvenționale, dezvoltarea fenomenului terorist, a crimei organizate transfrontaliere a traficului ilegal, migrației clandestine și a unor fluxuri masive de refugiați, acțiuni de incitare la intoleranță, extremism și separatism, limitarea accesului pentru unele state la resurse și oportunități regionale, importante pentru realizarea intereselor lor naționale.

La adresa securității regionale și globale pot acționa și riscuri asimetrice neconvenționale care pot fi generate de terorism politic și internațional sub toate formele sale (nuclear, chimic, biologic și informatic), de acțiunile imagologice destinate în mod premeditat afectării imaginii țării noastre în plan extern precum și de provocarea deliberată de acțiuni care pot genera catastrofe ecologice. În afara factorilor de risc, securitatea poate fi afectată de vulnerabilități interne care pot îmbrăca diferite forme.

Principalele vulnerabilități pot fi: insuficiența resurselor alocate instituțiilor de siguranță și apărare politică, adâncirea inechităților sociale, proliferarea economiei subterane și accentuarea corupției, criminalitatea economică, perturbarea ordinii publice, posibilitatea producerii unor dezastre ecologice, catastrofe naturale, menținerea la un nivel scăzut a infrastructurii informaționale și emigrarea care pot lua proporții de masă în cazul producerii de fenomene și procese socio-economice scăzute de sub control.

Se apreciază că riscurile și amenințările clasice la adresa securității se mențin la un nivel minim de actualitate rămânând cele asimetrice, care pot să se manifeste și în forme și modalități mai puțin cunoscute.

Lumea a trebuit să aștepte aproape patru decenii și să treacă printr-un devastator conflict mondial ca idealul wilsonian al unei noi ordini internaționale bazate pe un devotament comun față de instituțiile democratice în care disputele să se rezolve prin negocieri și nu prin război să triumfe în rândul națiunilor și pe ambele maluri ale Atlanticului. Astfel în spațiul euroatlantic de la jumătatea secolului trecut războiul n-a mai fost acceptat ca instrument al politicii. Parteneriatul euroatlantic a fost cheia de boltă a securității europene și principalul instrument pentru contraatacarea expansiunii comunismului promovată de URSS.

Încheierea războiului rece a readus, pentru scurt timp, speranța într-o lume mai bună și mai ales mai sigură². Mediul geopolitic și geostrategic la periferia continentului european s-a complicat extrem de mult prin apariția unor focare de crize și conflicte interetnice în urma destrămării fostei Iugoslavii. Dispăruseră amenințările clasice întruchipate de arsenalul nuclear al URSS și de politica expansivă promovată de aceasta și sateliții săi dar au apărut altele, non clasice la fel de periculoase pentru pacea și securitatea spațiului euroatlantic.

Viața internațională evoluează și suferă transformări în permanență. Atunci când nu este afectată structura sistemului și nu sunt modificate trăsăturile acestuia, transformările care survin, fie nu sunt perceptibile, fie sunt considerate ca fiind normale. Schimbările de esență care modifică fundamental mediul internațional în toate componentele sale sunt generate de evenimente și procese istorice cu totul excepționale.

Ordinea internațională a reprezentat și reprezintă o problemă de mare actualitate pentru a cunoaște și înțelege evoluțiile de pe scena lumii. Ea a reprodus viziunea și proiecția organizării raporturilor de putere și interes care s-au articulat de-a lungul istoriei între state sau alte tipuri de actori internaționali. Geopolitica ordinii internaționale evidențiază faptul că omenirea în decursul istoriei a cunoscut o multitudine de asemenea organizării determinate de schimbările petrecute fie în raporturile de putere fie în modul identic, etic sau moral de a concepe funcționarea ei. Etapa pe care o parcurgem astăzi evidențiază faptul că ne găsim într-o situație de tranziție în ceea ce privește organizarea lumii internaționale³.

Conceptul de ordine internațională a cunoscut o multitudine de definiții și

2 Rebecca Johnson, *La securite de l'apres guerre froide: L'occasion manques*, în <http://www.unidir.org/pdf.art.258.pdf>.

3 Vasile Marin „Elemente de analiză geopolitică a ordinii internaționale contemporane”, în *Geopolitică*, București, anul I, nr. 2-3, 2003, p.69.

aprecieri în funcție de Școala de gândire care a dominat la un moment dat teoria relațiilor internaționale dar mai ales de transformările care sau produs în raporturile dintre actorii mediului internațional.

Astăzi transformările care au loc în mediul internațional se produc cu o viteză și profunzime fără precedent în istorie. Referindu-se la acest aspect, apreciatul teoretician și analist al relațiilor internaționale A.D. Smith, preciza: „*Ni se reamintește mereu că globul pe care-l locuim devine tot mai mic și integrat. Pretutindeni (...) state și națiuni anterior independente sunt legate printr-o rețea și organizații și reglementări interstatale într-o adevărată comunitate internațională. In orice colț al lumii trecutul etnic este retrețit și vechi culturi sunt fragmentate și remodelate*”.

Dimensiunea axială a procesului mondial, în viziunea lui A. D. Smith este comprimarea spațiului și a timpului al cărei efect este „transformarea lumii noastre într-un loc unic (a single space)⁴”. Această caracteristică a noului mediu internațional face ca schimbările, evenimentele și procesele care se derulează în prezent, indiferent de locul în care se produc, să afecteze viața individului și a comunicațiilor umane de pe întreaga planetă. Interdependența este o trăsătură esențială a noului mediu internațional și produce consecințe care acum câteva decenii nici nu puteau fi bănuite.

Interdependența crescută și tot mai intensă în noul mediu internațional determină modificări în ceea ce privește conceptul de suveranitate a statelor. Profesorul american James N. Rosenau, referindu-se la factorii care pun în discuție acest atribut esențial al statului în ordinea mondială westfalică, arată ca trei dintre aceștia par a fi hotărâtori⁵:

- afirmarea principiului potrivit căruia drepturile omului constituie actul de referință a comportamentului statelor în relațiile internaționale;
- creșterea rolului organizațiilor nonguvernamentale în diplomatie post-război rece. Un exemplu concludent îl constituie Amnesty Internațional, care are un rol tot mai mare în determinarea politicilor statelor în planul respectării drepturilor omului;
- integrarea tot mai accentuată a economiilor naționale în economia mondială și de aici reducerea capacității statului de a-și exercita în mod absolut suveranitatea economică.

Creșterea interdependențelor în mediul internațional post-război rece a condus la apariția unui nou principiu care se impune în viața internațională: dreptul de intervenție atunci când statele încalcă flagrant drepturile omului în raporturile cu proprii cetățeni. În baza acestui nou principiu au avut loc mai multe intervenții militare pe teritoriul și chiar împotriva unor state care aplicau rele tratamente propriilor cetățeni. Cazul intervenției din Kosovo, din anul 1999, a devenit clasic în revelarea acestui principiu.

Globalizarea e ușor de recunoscut: multiplicitatea de actori și strânsa lor conexiune. Zecile de organisme internaționale prezente în conflictele Balcanilor satisfac prima caracteristică; dar nu și pe a doua. Actorii mari ca organismele integrate nu și-au definit poziția în globalitate și cu atât mai puțin în sistemul O.N.U.

4 Ibidem.

5 James N. Rosenau, Turbulence în World Politics, a Theory of Change and Continuity, Princeton, New Jersey, 1990, p. 435.

Globalizarea apelează mai energic la intervenție în treburile interne ale statelor în cazul delicventelor grave, într-o perioadă în care statele acceptă transferul de suveranitate în perioada de integrare, dar dispune de mijloace pașnice bine puse la punct. Iarăși, prima trăsătură e vizibilă în evenimentele recente, dar a doua nu. Globalizarea este pragmatică și nu doctrinară, iar sistemul ei multipolar. Prima caracteristică se poate vedea, a doua nu e încă realizată.

Globalizarea a difuzat puterea economică și tehnologică în toată lumea. Comunicațiile instantanee fac ca hotărârile luate într-o regiune să aibă impact și în alte regiuni și uneori efecte la scara întregii planete. Acest fenomen a condus la modificarea comportamentului diplomatic al statelor în planul relațiilor internaționale. Pentru a elimina amenințările la adresa securității încă înainte ca acestea să devină riscuri majore pentru pacea regională sau globală, marile puteri îmbină diplomația cu utilizarea rațională a forței. Se ilustrează astfel ca antica expresie și vis pacem, para bellum este valabilă și pentru lumea contemporană dar sub altă formă și un alt conținut.

Astăzi forța militară este utilizată nu atât pentru războaie propriu-zis cât pentru a descuraja apariția lor.

Creșterea procesului de globalizare nu a împiedicat, însă, manifestarea unei alte tendințe care este un fapt o trăsătură a vechii ordini internaționale, fragmentarea politică și apariția noilor actori clasici pe harta politică a lumii. Acest fapt a fost însoțit de a serie de crize și conflicte pe care unii analiști politici le-au atribuit, din punct de vedere al tipologiei, în mod eronat, epocii post război rece.

Ca mod de desfășurare ele pot fi asemănată cu oricare din conflictele războiului rece. Aceste crize s-au manifestat cu intensități și desfășurări diferite mai ales în spațiul fostei Iugoslavii și a fostei U.R.S.S. O caracteristică a acestora este că s-au derulat în interiorul și rareori între state independente.

Fragmentarea și procesele care au însoțit-o au încetinit și au creat dificultăți în a se realiza o nouă arhitectură de securitate atât la nivelul regional cât și global. În perioada imediat următoare încheierii războiului rece interesul pentru recompunerea ordinii internaționale era dictat de nevoia eliminării amenințărilor și riscurilor majore la adresa securității. Astăzi, datorită nivelului înalt de integrare și interdependență interesul a crescut deoarece ordinea internațională a devenit o sursă și un producător de „bunuri” și „securitate”⁶.

Bibliografie

- [1] *****Constituția României**, București, 2004.
- [2] *****Carta Albă a Securității și Apărării Naționale**, București, 2004.
- [3] BECK Ulrich, **Ce este globalizarea?**, Editura Trei, 2003.
- [4] BRUCAN Silviu, **România în derivă**, Editura Nemira, 2000.
- [5] FRUNZETI Teodor, **Securitatea națională și războiul modern**, Editura Militară, București, 1999.
- [6] MĂCIUCĂ Marin, **Strategii pentru asigurarea securității României în condițiile globalizării**, Editura U.N.Ap., București, 2004.

6 Teodor Frunzeti, Paradigme militare în schimbare, Editura Militară, București 2005, p. 414.

[7] NEAGU Romulus, **Securitate europeană. Afirmarea unui nou concept**, Editura Politică, 1976.

[8] www.nato.int/

[9] <http://europa.eu.int/>

[10] <http://www.euobserver.com/>.

SECURITATEA ECONOMICĂ ȘI INTERESUL NAȚIONAL

Eugen-Andrei CONSTANTIN*

For Romania, the national interest incorporates a set of values centered on the three pillars of statehood: democracy, security and prosperity. The national interest as finality for the volunteer, con-scious and responsible actions and activities of the state institutions, citizens and civil society is accomplished through the regional integration and globalization.

The main security problems of România are those of economic nature. Meeting the obligations assumed in the process of integration into U.E. represents a decisive stage in modernizing the Romanian society and consolidating the trends of economic growth. Over the long term this will generate prosperity and increase Romanian s credibility in its efforts to consolidate the European security.

Integrarea europeană, ca fenomen complex, de durată și multidimensional, trebuie să facă față unor provocări diverse, ca natură, intensitate, frecvență și amplitudine, din partea mediului regional și global în care există și se derulează. Pe de altă parte, ia rândul său, integrarea europeană generează o serie de provocări la adresa statelor membre și a țărilor candidate la aderare.

Aceste provocări, potrivit naturii lor, pot fi: *sociale, economice, politice, culturale, informaționale, militare și psihosociale*. *Provocările economice* se referă la eliminarea decalajelor de ritm, calitate, nivel, etc. ale activității de producție și ale serviciilor între statele membre, precum și între UE și ceilalți actori economici regionali/globali. La nivelul UE există Pactul de stabilitate și creștere (PSC), adoptat în primăvara anului 2005. Acesta reprezintă organul esențial al politicii economice și financiare a UE, prin care se urmărește realizarea ambițiosului obiectiv economic fixat prin strategia de la Lisabona, adică economia UE să devină cea mai competitivă din lume.

Se pare că soluția optimă la acest tip de provocări înseamnă, practic, înfăptuirea celor trei obiective principale de la Lisabona, adică: o integrare economică mai mare, o mai bună coordonare a pieței muncii și a sistemelor de pensie și o restructurare a cheltuielilor publice.

Unul din principalele obiective ale statului modern îl constituie bunăstarea, ce presupune existența unei economii competitive și al unui nivel de trai ridicat al populației. Dezvoltarea economică contribuie la asigurarea coerenței politice interne și la creșterea capacității de acțiune pe plan extern a statelor.

În cadrul integrării economice interstatuale (cazul U.E.) se realizează o îmbinare armonioasă a interdependențelor, specializărilor și colaborărilor a fiecărei economii naționale. Integrarea se bazează pe o relație de complementaritate a economiilor statelor membre.

Aderarea României la UE a reprezentat un proces încheiat la 1 ianuarie 2007 și s-a fundamentat pe decizia, luată de întreaga societate românească, de a urma drumul către modelul socio-economic occidental aflat în funcțiune. Integrarea va reprezenta

* Doctorand economist, Comisia de apărare, ordine publică și siguranță națională/Parlamentul României

urmarea. Dacă distincția între aderare și integrare este relativ simplă, căci cetățenii români știu deja ce înseamnă, un nou efort va trebui făcut pentru a explica că integrarea nu reprezintă un simplu proces de preluare a reglementărilor europene ci participarea la elaborarea acestora. În aceasta constă, de fapt, diferența. De acum, vorbim despre integrare din punct de vedere al unui stat membru, adică din poziția de participant la construcția europeană. Acest lucru mai trebuie explicat inclusiv unora dintre cei aflați în poziții care implică decizia. România trebuie să își construiască în cadrul Uniunii Europene o reputație atât de stat capabil de a influența deciziile comunitare, cât și de stat adaptabil și flexibil. Trebuie să-și identifice și să susțină poziții clare, concrete și pragmatice față de marile teme europene.

La nivelul economiei naționale, integrarea economică presupune dimensionarea corespunzătoare a sectoarelor de activitate, măsuri de specializare și cooperare, în scopul creșterii eficienței funcționării economiei în ansamblu².

În contextul actual al integrării, interesul național reprezintă un sistem valorico-normativ ce are rolul de modelare dar și de model, de exprimare și promovare a cerințelor funcționale ale națiunii, ce selectează percepțiile, influențează și canalizează atitudinile și modalitățile de participare la viața internă și internațională exercitând funcția de control în sistemul interacțiunilor politice.

Interesul național – concepte preliminare

Interesul național reprezintă „*un sistem valoric normativ având rol de modelare și de model, ce exprimă și promovează cerințele fundamentale ale națiunii, filtrează percepțiile, determină atitudinile și influențează modalitățile de participare la viața internă și internațională, acționând ca funcție de control față de sistemul interacțiunilor politice*”.

În aceeași viziune, se detașează patru interese fundamentale, legate de: apărarea cetățenilor, teritoriului, libera alegere a conducerii politice, prosperitatea economică și ordinea mondială.

Analiștii americani au identificat, la rândul lor, următoarele niveluri ale intereselor naționale:

- *interesele vitale* - acele situații evenimente sau tendințe internaționale care se consideră a amenința supraviețuirea sau securitatea națiunii, pe care este pregătită să le înfrunte prin măsuri forte, inclusiv prin utilizarea forței armate;

- *interesele majore* - aceea situație internațională care amenință interesele de bază ale unei națiuni, dar care oferă perspective ca elementul ce reprezintă amenințarea să poată fi eliminat sau diminuat printr-o soluție de compromis;

- *interesele periferice* - acele probleme care un implică o amenințare la adresa apărării naționale a unei națiuni ca întreg sau nu afectează în mod serios stabilitatea comunității naționale.

Conform strategiei de securitate națională, „*interesele naționale de securitate ale României sunt acele stări și procese bazate pe valorile asumate și promovate de societatea românească, prin care se asigură prosperitatea, protecția și securitatea membrilor ei, stabilitatea și continuitatea statului*”.

Prin același document se definea ca prim obiectiv de securitate națională *păstrarea independenței, suveranității, unității și integrității teritoriale ale statului*

român, în condițiile specifice aderării la NATO și integrării țării în Uniunea Europeană.

În consecință, acest sistem valorico-normativ a fost una din principalele pârghii ale statului român folosite în acțiunile sale, care au conștientizat către integrarea României în U.E., respectând concordanța dintre opțiunea politică de integrare ridicată la rang de interes național și exigențele interdependențelor internaționale. Astfel, apare realismul relativ al interesului național care provine din interferența dintre personalitatea emitentului interesului național și conștiința apartenenței la „noua ordine mondială”.

În promovarea interesului național trebuie respectată abordarea consensuală, de compromis, existentă la nivel comunitar. Aceasta înseamnă că trebuie să existe disponibilitatea de a se îndeplini, în limita posibilului, cererile fiecărui stat membru, fără a se recurge la vot decât în ultima instanță. România poate obține concesiile de la celelalte state membre dar, similar, va trebui să facă concesiile la rândul său. Există cutuma că, dacă un stat membru sprijină România într-o chestiune punctuală, România să răspundă în același fel la o solicitare a statului respectiv, care poate fi în același domeniu sau în altul.

Interesul național - finalitatea esențială a acțiunii actorilor statali

Interesul național reprezintă expresia activă a necesităților statului național, acea finalitate care îi orientează, în permanență, conduita. De fapt, în mod teoretic, orice stat național, în tot ceea ce întreprinde, urmărește atingerea interesului național. Acesta din urmă este un concept multidimensional, referindu-se în toate domeniile de activitate umană. De aceea, se poate vorbi de interes național în plan economic, militar, politic, cultural, diplomatic, social, financiar, informațional.

Totodată, interesul național reprezintă, cel puțin teoretic, factorul determinant al acțiunilor interne și internaționale ale statului în toate domeniile de activitate. De pildă, măsura implicării active a României în lupta împotriva terorismului internațional, inclusiv prin participarea cu trupe la coaliția internațională din Irak, se argumentează tot prin apelul la interesul național.

De asemenea, interesul național este factorul ce stă la baza consensului național, a coeziunii sociale și a obedienței populației. Aceasta pentru că, atunci când este vorba de interesul național, toți cetățenii țării sau marea lor majoritate sunt de acord cu depunerea de eforturi susținute pentru atingerea unor obiective strategice, să acționeze uniți și solidari în aceeași direcție, să se supună conștient măsurilor adoptate de guvernanți pentru a asigura dezvoltarea durabilă și securitatea țării.

Interesul național se pune în evidență prin activitatea din interiorul țării, dar și în afara acesteia, în toate domeniile. El se traduce prin preocuparea constantă a instituțiilor statului, a cetățenilor săi, dar și a societății civile de a asigura dezvoltarea economică durabilă a țării, de a realiza schimburi economice avantajoase cu celelalte state, de a prezerva independența, suveranitatea și integritatea teritorială a țării, de a garanta securitatea umană a locuitorilor săi, de a stabili și întreține relații utile și necesare României cu celelalte țări și cu organizațiile internaționale, precum și cu societatea civilă regională și internațională, de a promova cultura națională, de a face demersurile necesare integrării regionale și internaționale, și nu numai.

Conținutul fiecărei dimensiuni a interesului național cunoaște o evoluție dinamică, în timp, ca urmare a schimbărilor produse în domeniile de activitate umană cu care acesta are tangență.

Securitatea economică și Integrarea europeană

Dacă puterea economică tinde a avea în ecuația securității naționale cel puțin aceeași valoare de securitate.

Politica economică a UE a trasat structurii și obiectivelor acesteia o coloratură unitară, cu ramificații asupra rolului jucat în plan internațional: o Europă cu o monedă unică și cu o economie mult mai coezivă și mai coerentă (cu politici și instrumente solide de politici macroeconomice) are o voce mult mai puternică în sistemul internațional. Putem aprecia că, în prezent, Uniunea Europeană poate fi privită ca un actor determinant al climatului internațional economic actual.

Europa comunitară a fost fondată pentru a consolida securitatea economică și politică a fiecărei națiuni europene, în acest fiind ilustrativă intenția ștergerii rivalității franco-germane prin punere în comun a unor ramuri economice strategice. Un scop politic a fost slujit cu un mijloc economic și toate acestea la nivel înalt, acolo unde se discută despre securitatea națională și interesul național.

In Strategia de Securitate Națională a României se precizează că „O economie puternică, performantă și competitivă, macro-stabilă, dinamică sub raportul ritmului de creștere și adaptabilă funcțional, reprezintă un pilon important al securității, asigurând condiții pentru securitatea economică și socială, interesul majorității populației pentru susținerea instituțiilor democratice și baza necesară pentru promovarea inițiativelor vizând prosperitatea și securitatea națiunii”.

Securitatea economică este o componentă și mai mult decât o simplă componentă a securității naționale. Pe plan extern, un stat își manifestă intenția de a se integra într-un spațiu economic multidimensional în funcție și de gradul în care securitatea sa economică este asigurată. Este vorba, desigur, de tendințe normale, conform voinței naționale exprimate democratic și nu de procese forțate, impuse cel mai des din exterior.

Se considera că, în sens larg, securitatea economică a unei țări este dată de stocul de resurse și de nivelul de dezvoltare. Am putea spune că aceasta este de fapt o percepție restrânsă. Securitatea economică nu poate fi privită doar în mod static, ea trebuie percepută în strânsă legătură cu securitatea națională și cu interesul național iar în ecuație intră și politica economică promovată, interese pe termen mediu și lung, gradul de participare la circuitul economic internațional. Corelația dintre securitatea economică și gradul de integrare economică este dat de *vulnerabilitatea* unei economii, văzută ca raport între avantajele și dezavantajele economiei naționale în raport cu mediul economic internațional, cu mediul social și politic intern.

În sens restrâns, vulnerabilitatea se referă la dimensiunile sale economice, la incapacitatea de a face față șocurilor interne și externe. În sens larg, vulnerabilitatea marchează incapacitatea statului de a asigura un nivel de viață corespunzător cetățenilor și demonstrează existența unor importante conflicte interne, o fragmentare și o tendință centrifugală a forței sale, care pot fi văzute ca reale amenințări la adresa securității naționale.

Altfel spus, vulnerabilitatea se referă la capacitatea economiei naționale de a realiza obiectivele naționale (interesul național). Procesul de integrare la Uniunea Europeană va trebui să acționeze asupra economiei naționale, prin apropierea structurală a acesteia de economiile statelor membre.

Beneficiile și costurile aderării

Trebuie să ținem seama de efectele integrării europene în țările care au aderat în 2004 pentru că, dacă nu vor fi luate măsuri, România riscă să devină o simplă piață de desfacere. Costurile aderării sunt firești pentru că valoarea beneficiilor este mult mai mare. Cuvântul de ordine este competitivitatea pentru că, pe plan global, Europa are probleme în concurența cu Statele Unite și Japonia. De fapt, costurile noastre sunt investițiile proprii pentru o pregătire mai bună a integrării în Uniunea Europeană. Nu trebuie făcută confuzia între costuri (investiții) și pagube. Costurile ne ajută să ne integrăm mai rapid.

Există trei beneficii clare ale integrării: 1) securitatea (economică, strategică, a resurselor); 2) prosperitatea (simplul fapt de a participa în acest cadru select este avantajos); 3) obținerea unui standard de civilizație superior, Nici un stat membru nu a pierdut după integrare, cel mult a beneficiat mai puțin decât alții.

Avantajele integrării României în U.E. sunt:

- creștere economică;
- creșterea investițiilor străine directe, crearea unor noi structuri de producție, care să permită fabricarea de produse finite cu valoare adăugată mai mare și calitate superioară conform standardelor U.E.;
- creșterea economiilor și investițiilor populației, micșorarea fiscalității, prin politici de impozitare mai relaxate, extinderea piețelor de capital;
- dezvoltarea afacerilor și a sectorului privat, stimularea concurenței (scăderea prețurilor);
- îmbunătățirea substanțială a standardului de viață al populației;
- oportunitatea economică de a participa la cea mai mare piață unică din lume (dezvoltare economică, ocuparea forței de muncă, etc);
- consolidarea reformelor economice și politice;
- accesul la fondurile structurale destinate dezvoltării regiunilor mai puțin prospere;

Alături de aceste avantaje vor apărea și următoarele constrângeri principale:

- presiunile concurențiale ale pieței unice ;
- vulnerabilitatea în fața concurenței pe piața unică;
- competiția dură dintre firmele românești și cele din statele membre dezvoltate;
- necesitatea transformărilor tehnologice;
- transferul de suveranitate și identitate națională;
- creșterea șomajului pe termen scurt;
- restructurarea întreprinderilor și a unor sectoare industriale.

Securitatea economică – principala problemă a României

În Strategia de securitate națională a României se subliniază că „*principalele de securitate ale României sunt cele de natură economică*”, menționându-se aici:

menținerea problemelor economice, financiare și sociale generate de tranziția prelungită și de întârzierea finalizării reformelor structurale; nivelul crescut de corupție și managementul defectuos al resurselor publice care pot duce la adâncirea inegalităților sociale și la proliferarea economiei subterane; răspunsul ineficient al instituțiilor statului la probleme precum criminalitatea economică și tulburarea ordinii publice și siguranței cetățenilor, ceea ce poate genera scăderea coeziunii și solidarității sociale și a standardelor de viață a cetățenilor; menținerea unor surse potențiale de conflict care pot duce la încetinirea sau stoparea proceselor și activităților economice curente, ca și starea de spirit a populației."

Fără a fi explicit menționate în Strategie, la aceste riscuri de natură economică pot fi adăugate: pierderea controlului statului asupra unor sectoare, domenii sau obiective economice strategice, precum și pierderea unor importante piețe interne externe de desfacere pentru produsele și serviciile românești; economia subterană susținută de structurile de crimă organizată; spionajul economic în dauna României, coruptibilitatea unor persoane, care prin statutul și funcția deținută în societate pot avea o influență negativă în gestionarea resurselor naționale, blocarea sau perturbarea a infrastructurii esențiale pentru economia națională (sistemul energetic, de transport, telecomunicații, etc), falimentarea unor sectoare economice strategice, etc.

Dificultățile tranziției economice prelungite, scăderea calității vieții, inegalitățile sociale, creșterea numărului celor care trăiesc sub pragul sărăciei, toate acestea pot produce intoleranță, afectează solidaritatea socială, favorizează populismul, pot alimenta manifestările radicale și extremiste, având efecte dintre cele mai grave asupra instituțiilor și mecanismelor de funcționare a statului.

Societatea românească este încă marcată de consecințele managementului defectuos al procesului tranziției economice și sociale, care a condus la diminuarea autorității și eficienței instituțiilor statului și a afectat coeziunea civică și echilibrul social.

Rezultatele, încă insuficient de concludente, în derularea reformei au determinat diminuarea în timp a resurselor alocate pentru modernizarea societății și reducerea potențialului de așteptare al cetățeanului confruntat cu un proces de pauperizare accelerată.

S-a înregistrat degradarea nivelului de viață al majorității populației, inclusiv în ceea ce privește starea de sănătate, educația și calitatea mediului. Serviciile publice sunt birocratizate, infrastructura teritorială insuficient dezvoltată, restructurarea și modernizarea industriei se desfășoară cu mari dificultăți, agricultura a cunoscut un regres dramatic, privatizarea și reșezarea drepturilor de proprietate cunosc multe inerții, asistența sanitară este precară, rețeaua de transport și comunicații nedezvoltată. În același timp adaptarea lentă a sistemului ordinii publice și siguranței naționale la noile forme ale criminalității din ce în ce mai agresive, precum și unele deficiențe în administrarea justiției au generat scăderea inacceptabilă a nivelului de siguranță a cetățeanului.

Pe baza experienței acumulate sunt necesare identificarea și lichidarea blocajelor și adoptarea neîntârziată a soluțiilor care permit o relansare reală. Este nevoie de o abordare coerentă, care să reunească energiile societății, să canalizeze resursele acesteia în direcția construirii unei economii performante, capabilă să elimine starea

de incertitudine și insecuritate la nivel social. Relansarea economică trebuie consolidată prin crearea unui mediu de afaceri atractiv și stabil și prin racordarea adecvată la marile fluxuri economico-financiare, tehnologice și comerciale.

Accelerarea creșterii economice vizează în primul rând asigurarea prosperității cetățeni lor și sprijinirea procesului democratic intern. Creșterea încrederii cetățenilor în instituțiile statului este posibilă numai în condițiile promovării consecvente a principiilor statului de drept, a drepturilor fundamentale ale cetățeanului.

Dificultățile întâmpinate de România sunt și probleme din unele zone ale Europei, ce fac obiectul unor mai largi preocupări internaționale. Menținerea unui climat de instabilitate în plan subregional, cu impact negativ asupra mediului economic, a accentuat incapacitatea României de a angaja decizii în măsură să o apropie de sistemul economico-financiar caracteristic lumii democratice occidentale. În eforturile de promovare a reformei economice s-au concretizat destul de greu și aleatoriu formule de încadrare și racordare la structurile economice și financiare din sistemul economic occidental. Crizele și violențele care s-au manifestat în vecinătate au dus la pierderea unor legături economice tradiționale, au provocat României pierderi financiare grele, au împiedicat elaborarea și promovarea unor strategii de dezvoltare pe termen lung, au constituit o stavilă în încurajarea investitorilor străini, în general i-au accentuat dificultățile.

Îndeplinirea obligațiilor asumate de România în procesul de integrare în structurile europene și euroatlantice constituie o etapă decisivă pentru modernizarea societății românești și consolidarea tendințelor de creștere economică. Pe termen, lung acestea vor aduce prosperitate și vor spori credibilitatea României în eforturile de consolidare a securității europene. Prin urmare, nu teama de amenințări, ci dorința de a asigura stabilitatea și de a construi un viitor mai bun, de a-și întări vocația de pilon al stabilității în zona și de apărător al valorilor democrației și păcii motivează opțiunea României pentru integrare europeană, și euroatlantică.

Concluzionând, putem spune că aderarea la UE și primirea în NATO au fost și sunt două componente ale interesului național, exprimat foarte convingător de opinia publică și clasa politică încât nu mai are nevoie de reafirmare, două laturi care se manifestă alternativ.

Esențial pentru România este urmărirea celor două mari obiective: securitatea națională, din punct de vedere militar și prosperitatea economică. Cele două componente definesc conceptul de interes național și au fost realizate prin integrarea României în NATO și UE.

Prin urmare, securitatea economică este la fel de importantă ca și securitatea națională. Provocările sunt mai mult decât schimbări ale piețelor mondiale și creșteri economice. Securitatea economică înseamnă atât competiție, cât și cooperare. Competiția trebuie să fie opusă războiului economic.

O economie națională care are un trend ascendent poate furniza condițiile favorabile pentru implementarea strategiei de securitate. Stabilitatea democrației în România și nevoia de securitate se bazează pe o economie solidă și pe fundamentul civil, care, pe de o parte, furnizează resursele unei politici de securitate eficiente, și, pe de altă parte, crește recunoașterea țării prin lărgirea stabilității și identității naționale.

Instrumentele pentru îndeplinirea acestui obiectiv sunt creșterea competitivității economiei, încercarea obținerii unei stabilități financiare și de prețuri, precum și descoperirea forțelor de coeziune ale economiei și societății.

Pentru a face față concurenței din cadrul Uniunii Europene și pentru a avea produse competitive, se impune diversificarea economiei prin orientarea spre bunuri și servicii cu valoare adăugată, prin creșterea importanței industriilor de perspectivă, valorificând astfel avantajul industriei dezvoltate. Vor trebui promovate politici de dezvoltare bazate pe inovație, vor fi create și dezvoltate sisteme de inovații.

Interesul național este factorul fundamental ce mobilizează statele la acțiuni multiple și pe toate planurile.

În pofida faptului că România este membră a U.E. de la 1 ianuarie 2007, pe lista nerealizărilor în procesul integrării amintim: stabilitate macroeconomică, indisciplina fiscală, implementarea reformei în domeniul asigurării sociale și al sănătății, economia subterană, neasigurarea integrală a dreptului de proprietate, schimbarea frecventă a legislației și a accesului la sursele de finanțare.

De aici se desprinde concluzia că, pe termen mediu, în condițiile în care România nu are o economie de piață funcțională, va fi dificil a face față mediul concurențial și presiunilor pieței unice.

Bibliografie

- [1] ****Strategia de Securitate Națională a României*.
- [2] DUȚU, Petre Dr., *Globalizare, integrare regională și interes național în Revista Impact Strategic*, Editura Universității de Apărare Carol 1, București, 2006.
- [3] HENTEA, Cătălin -*Arme care nuucid*, Editura Nemira, 2004, București.
- [4] SITEANU Eugen, col.(r) prof.univ.cons.dr.ing., *România în contextul regionalizării și globalizării*, Buletinul 2/2005.
- [5] TOMA, Gheorghe și colectiv, *De la securitatea individuală la securitatea colectivă*, Editura Bioterra, București, 2005.
- [6] TOMA, Gheorghe, *Securitatea națională din perspectiva noilor arhitecturi de securitate ale începutului de secol*, Editura ANI, București, 2006, VZODIAN, V. Mihai, *Coordonate ale politicii externe și de securitate promovate de România, în Lumea 2005 – Enciclopedie politică și militară*, Editura Centrului Tehnico-Editorial al Armatei, București, 2005.

RECONFIGURAREA ALIANȚELOR STRATEGICE DIN SPAȚIUL EURASIATIC LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

Cristian NIȚĂ*

The Shanghai Five, a cooperative forum encompassing China, Russia, and the Central Asian states of Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Tajikistan, became the Shanghai Cooperation Organization (SCO) in 2001, with the inclusion of Uzbekistan. India, Pakistan, Iran and Mongolia participated in the meeting as observers leading many to predict soon expansion of the SCO. The interest in the SCO has been clearly growing among the states of the region. Series of events in Kyrgyzstan, Uzbekistan, as well as continuing uncertainty in Afghanistan and Iraq make the SCO a promising alternative to the US-dominated mechanism of international security. However, the future of the SCO is difficult to foretell. Skeptical voices emphasize that the lack of a viable economic program will not allow the SCO members to reach the desired level of cooperation. I argue that two factors are likely to drive the SCO in the years to come: American involvement in the region and the internal transformation of post-Soviet regimes. The combination of these factors provide a volatile political trend in Central Eurasia that can either promote or hinder the SCO advancement in future.

După atentatele de la 11 septembrie 2001, Orientul Mijlociu, Africa de Nord, Caucazul și Asia Centrală au fost incluse în proiectul american al Marelui Orient (din Maroc în Afganistan); acest proiect, la care s-au asociat și instituții financiar internaționale – și până la o limită și UE – vizează: transformarea ansamblului geopolitic - din Africa de Nord în Asia Centrală - într-un spațiu de stabilitate, democrație, dezvoltare economică, din care fanatismul de orice fel și intoleranța să fie excluse; armonizarea tradițiilor societății musulmane cu modelul civilizațional industrial și post-industrial; combaterea sărăciei, malnutriției, conflictelor interetnice și interconfesionale prin dezvoltarea economică, democrație, garantarea drepturilor omului, cooperarea regională și internațională, interzicerea proliferării armelor de nimicire în masă, eradicarea manifestărilor terorismului de orice fel, etc. Ambițiosul proiect al administrației americane presupune, însă, în primul rând, stimularea forțelor democratizării din societățile locale și susținerea lor multiplă economică, organizațională, politică de securitate etc. Diferiți comentatori și politicieni din Federația Rusă acuză Washingtonul că prin proiectul *Marelui Orient* ar urmări crearea unei „sferă de influență” occidentale de dimensiuni impresionante. În opinia lor, instalarea NATO în Afganistan (la intersecția traseelor dintre Asia de Est, Asia Centrală și Asia de Sud), coroborată cu operațiile Coaliției internaționale în Irak (în „rezervorul de hidrocarburi” al lumii) și concentrarea de mari proporții de forțe aero-navale americane în zona Golfului ar indica obiectivele „imperiale” ale Administrației Bush.

Pentru contracararea influenței în creștere a SUA în spațiul postsovietic, cu precădere în zona Caucazului și a Asiei Centrale, dar și în zone geografice mai îndepărtate, Golful Persic, Moscova a reacționat prin intermediul a două organizații regionale - *Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC)* și *Organizația de Cooperare de la Shanghai (OCS)*. În acest sens, în 2007, la summitul de la Dușanbe a

* Doctorand, Centrul de Cercetări Științifice al Academiei Naționale de Informații

fost semnat un protocol privind cooperarea dintre aceste două organizații, care pune bazele unui mare bloc politico-militar. Potrivit concepției inițiatorilor apropierei dintre OTSC și OCS, scopul acestuia urmează să fie crearea unui „*NATO euroasiatic*” din Belarus până în China. Este semnificativ faptul că componența acestor două structuri aproape coincide (în afară de Rusia, din OTCS fac parte Armenia, Belarus, Kazahstan, Kîrgîstan, Tadjikistan și Uzbekistan, în timp ce din OCS nu fac parte, dintre țările mai sus amintite, Armenia și Belarus, dar se adaugă China). Astfel, cele două structuri politico-militare, pe care Moscova le consideră ca instrumente de întărire a influenței sale în spațiul postsovietic, au stabilit, pentru prima dată, relații oficiale între ele.

Importanța celor două organizații pentru Rusia este relevată și de noua Strategie de politică externă a Rusiei din 2008, care spre deosebire de cea din anul 2000, nu mai pune accentul pe ideea promovării Comunității Statelor Independente ca vehicul de menținere a influenței în fostele republici sovietice, preferându-se abordarea individuală a unora dintre vecini, în cadrul unor organisme cum ar fi Comunitatea Economică Eurasiatică și Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, ceea ce indică și o deplasare a centrului de interes spre Asia¹.

Rusia tratează CSI ca pe o nișă pentru noile integrări selective ale celor care „*și arată dispoziția pentru relații de parteneriat și alianță*”. În ceea ce privește OTCS, strategia se axează pe funcția de integrare a organizației, și cel mai important, prioritățile din Eurasia în contextul expansiunii NATO, sarcina de „*transformare a OTCS în principala instituție de asigurare a securității*” în zonă².

Replica geopolitică a Rusiei la extinderea influenței americane în spațiul eurasiatic a fost sprijinită în mod deosebit de China și a avut ca rezultat concret apariția *Grupului Shanghai-Cinci*. De altfel, parteneriatul Rusia-China s-a cristalizat la începutul anilor '90, pe fondul temerilor ambelor părți vizavi de ascensiunea Occidentului, percepută în continuare, concomitent cu evoluțiile generale, ca fiind ostilă: lărgirea NATO, apoi lărgirea UE, iar cel mai recent programul de dezvoltare a scutului antirachetă al SUA. Cele două state se angajau să creeze *o nouă ordine mondială „multipolară”, „care să nu fie bazată pe hegemonia unipolară a SUA”*³. Punctul cheie al parteneriatului a fost proiectul, popularizat în 1998 de fostul prim-ministru Evgheni Primakov, referitor la coalizarea puterilor continentale asiatice pentru limitarea acțiunilor SUA.

Grupul celor cinci, cunoscut și sub denumirea de „*Shanghai 5*”, a fost înființat la Shanghai, la 26 aprilie 1996 și a reunit inițial Kazahstanul, Kîrgîzstan, China, Rusia și Tadjikistanul în scopul de a contribui la soluționarea pe cale pașnică a disputelor de frontiera din zonă, la combaterea terorismului internațional, a traficului ilegal de arme și droguri. Uzbekistanul a devenit membru cu drepturi depline al grupului în iunie 2001. Mongolia, Iranul, Pakistanul și India au statut de observator.

La 14 iunie 2001, grupul s-a transformat în „*Organizația de cooperare de la Shanghai*” și a pus accent pe cooperarea economică și pe combaterea terorismului de sorginte islamică. *Organizația pentru Cooperare de la Shanghai (OCS)* a fost creată în forma sa actuală în anul 2002.

1 Dana Hădăreanu, Kremlinul și guvernul rus împart politica externă/ Medvedev continuă „*doctrina Putin*”, în cotidianul „*România liberă*”, nr.5584, 17.07.2008, p. 11.

2 G. D., Noua strategie externă a Moscovei, în cotidianul „*Ziua*”, nr.4318, 23.08.2008, p. 5.

3 Fred Weir, *Russia, China looking to form a “NATO of the East?”*, csmonitor.com, 26.10.2005.

Scopul acestei organizații era acela de a facilita „cooperarea în politică, economie, comerț, finanțe, pe plan militar, științifico-tehnic, cultural și educațional, ca și în energie, transporturi, turism și protecția mediului”. Foarte repede, însă, OCS a devenit un bloc energetico-financiar în zona centrală a Asiei, fiind considerată cea mai semnificativă „contrapondere” la interesele globale americane.

În ultimii ani, a început să se manifeste tot mai des ca o organizație politică regională, al cărei principal scop este crearea unei contraponderi pentru influența crescândă a Americii în Asia. Așa se poate explica decizia de a invita să participe la lucrările OCS, ca observatori, trei noi state: Iran⁴, India și Pakistan. Cu toate acestea, la summitul de la Dușanbe din iulie 2008 nu a fost examinată problema extinderii OCS, inclusiv a aderării Iranului la această organizație. Mai mult, Iranul nu poate avea statut de membru asociat, întrucât un asemenea statut nu există în cadrul OCS. Era prevăzut ca miniștrii de externe ai OCS să procedeze astăzi la o primă examinare a posibilității revizuirii moratoriului asupra aderării la organizație a unor noi state. Moratoriul asupra extinderii OCS durează deja de doi ani și, în prezent, se pune problema revizuirii lui. Sunt posibile două variante: ori sporirea numărului membrilor organizației, ori crearea unui mecanism de dialog de parteneriat la care poate adera orice țară. Deocamdată, OCS nu are nici măcar criterii de primire a țărilor în această organizație, nu există o clară definiție a regiunii pe care o cuprinde și a frontierelor ei.

Rusia și China încearcă să-și împartă răspunderea pentru evoluția situației în Asia Centrală⁵. Grupul de la Shanghai reprezintă primul lor „parteneriat strategic”, care are în vedere, mai ales, exploatarea în comun a zăcămintelor de petrol și gaze naturale

4 Iranul, în prezent cu rol de observator în OCS, solicită primirea în club. Relațiile Rusia-Iran continuă să irite Washingtonul. Moscova asigură Teheranului asistență pentru a-și dezvolta programul nuclear în scopuri civile. Inginerii ruși au ajutat la construirea reactorului nuclear de la Bushehr, în valoare de 800 de milioane de dolari, prevăzut a începe să funcționeze anul acesta. Se poartă tratative pentru formarea unui *OPEC al gazelor* între Iran și Rusia, care să includă și alte state care dețin rezerve importante de gaze. La fârșitul lunii octombrie 2008, Qatarul, Rusia și Iranul au decis să colaboreze în privința încheierii contractelor de export în domeniul gazelor. Deocamdată, inițiativa Rusiei, Iranului și Qatarului poate fi privită mai curând ca o măsură pregătitoare care, într-adevăr, poate preceda crearea unui cartel al gazelor, după modelul OPEC, consideră expertul Centrului pentru conjuncturi politice, Aleksandr Satilov. Potrivit experților din domeniu, dacă în acest cartel nu vor intra noi membri eficiența nu va fi prea ridicată. Dar poate mai îngrijorător pentru politicienii americani este comerțul cu arme rusești spre Iran. Din 1992, Rusia a vândut Iranului sute de sisteme militare. Valoarea totală a acordurilor de transfer de arme dintre Iran și Rusia a urcat de la 300 de milioane de dolari între 1998 și 2001, la 1,7 miliarde de dolari între 2002 și 2005.

5 Rivalii Americii, cotidianul „*Rzeczpospolita*”, 06.07.2005 și Când țarul Putin îl primește cu mare pompă pe tovarășul Hu Jintao, cotidianul „*Le Temps*”, 27.03.2007.

din zona Asiei Centrale⁶. De fapt, OCS a fost construit ca un grup economic de mare putere care să acționeze pentru limitarea influenței americane în spațiul Asiei Centrale.

Organizația pentru Cooperare de la Shanghai are și rolul de a contracara influența NATO în regiune, obiectivul declarat fiind asigurarea securității statelor membre și a spațiului central-asiatic, adeseori asociat cu terorismul, separatismul și extremismul.

Cel de al 8-lea summit al șefilor de state membre ale Organizației de Cooperare de la Shanghai (OCS), desfășurat la 28 august 2008, în capitala Tadjikistanului, a reliefat importanța acestei noi structuri regionale. Statele membre au pus accentul pe următoarele direcții de acțiune⁷:

- activitatea Structurii Regionale Antiteroriste în anul 2007.
- realizarea practică a programului de Cooperare în lupta cu terorismul, separatismul și extremismul în perioada 2007-2009.
- realizarea Acordului între statele-membre OCS privind lupta împotriva drogurilor, substanțelor psihotrope și precursorii și deschiderea Sectorul Antidrog din cadrul OCS, în contextul în care producția de opiu în această țară depășește 8.000 tone, iar traficul de droguri reprezintă una dintre principalele surse de finanțare a terorismului.
- activarea Grupei de Contact OCS – Afganistan, în contextul escaladării tensiunilor și sporirea radicalismului în această țară.
- diversificarea cât mai rapidă a activității Centrului OCS pentru prevenirea *catastrofelor naturale* și de altă natură.
- introducerea valutei unice în comerțul exterior dintre țările OCS, precum și crearea unei bănci a OCS cu participarea țărilor-membre și cu statut de observatori pentru simplificarea comerțului; conform președintelui Iranului, în acest mod, o mare parte a resurselor valutare a țărilor membre ale Organizației va fi păstrată și consolidată.
- crearea de către țările-participante la OCS a unui grup special de experți în vederea extinderii activității organizației, în special cu statele-observatoare: India, Iran,

6 Statele central-asiatice fac parte din ceea ce experții numesc „*petro-state*”. Acestea se definesc drept economii în care hidrocarburile realizează mai mult de 10% din PIB și măcar 40% din exporturi. Este cazul Azerbaidjanului (50-90) sau Kazahstanului (30-60). Practic, aceste state postsovietice sunt conduse de mici grupuri care controlează resursele și își fac legile necesare. Prezentul val de scumpire a hidrocarburilor nu a eficientizat consumul intern al acestor economii, dar a dat și mai multe puteri respectivelor elite pentru a-și apăra poziția - prin reducerea libertăților presei și prin intimidarea oponenților politici și a vocilor critice din societatea civilă. După print și radio-tv, harta cenzurii accesului la informațiile de pe internet cuprinde toate aceste „*petro-state*”. Un recent raport al OECD arată că restricționarea libertății presei este unul dintre factorii care înfloresc corupția în aceste petro-economii.

7 Summitul de la Dușanbe al OCS: În prim-plan - Afganistanul, Osetia de Sud, terorismul, 28.08.2008, www.ferghana.ru. Statele membre au convenit asupra următoarelor documente: Acordul privind structura organizației și desfășurarea exercițiilor antiteroriste comune a statelor membre OCS; Acordul privind cooperarea între guvernele statelor-membre ale OCS în lupta cu arme neconvenționale, muniții; Memorandumul privind legăturile de bază de parteneriat între Banca OCS și Banca de Dezvoltare EurAsia.

Mongolia și Pakistan; de asemenea, membrii OCS s-au pronunțat pentru aprofundarea legăturilor Organizației cu Comunitatea Statelor Independente, cu Asociația Statelor din Asia Sud-Estică, cu Comunitatea Economică Eurasiatică, cu OTSC, cu Organizație de Cooperare Economică și Comisia Economică și Socială a ONU pentru Asia și Oceanul

În prezent, se constată o tendință de militarizare a organizației, concretizată în *sporirea investițiilor în forțele armate și creșterea numărului exercițiilor militare întrunite*, având drept principală motivație lupta împotriva terorismului islamist⁸.

De altfel, începând din iunie 2001, OSC a depus eforturi susținute în lupta împotriva acestui flagel. În acest sens, OSC a adoptat trei documente, care au pus bazele politice, legale și instituționale pentru activitățile de combatere a terorismului⁹.

Primul document este *Convenția de la Shanghai împotriva Terorismului, Separatismului și Extremismului*, care a fost semnată la primul summit al OCS în iunie 2001.

Al doilea document adoptat de către OCS legat de combaterea terorismului este Acordul privind Structurile Regionale pentru Combaterea Terorismului, care datează din iunie 2002. Acest acord reprezintă baza legală a cooperării în domeniul securității între statele membre. Documentul oferă detalii privind obiectivele, statutul și principiile de lucru ale acestei structuri. Acordul reprezintă implementarea Convenției de la Shanghai din 2001 și, totodată, baza legală pentru înființarea acestei structuri și a luptei de combatere a terorismului. *Structura regională antiterorism*, înființată în 2004 în Tașkent având ca scop dezvoltarea și sistematizarea cooperării dintre agențiile de aplicare a legii și cele de informații, oferă cadrul propice pentru semnalarea unor noi aspecte. Au fost redactate, de asemenea, evaluări ale activității acestei structuri pe o perioadă de doi ani din momentul înființării. Structura oficială a raportat faptul că un număr de 263 de acte teroriste și infracțiuni transfrontaliere au fost prevenite doar în anul 2005 în zona OSC. Cu toate acestea, activitatea acestei structuri nu se limitează doar la combaterea terorismului; o bună parte din activitatea sa a fost dedicată schimbului de informații, controlului informațiilor secrete și studierii unor grupări teroriste, a membrilor acestora, pentru a depista acele aspecte care țin de extremism și separatism. În ciuda faptului că a fost înființată recent, această structură s-a implicat activ în combaterea acțiunilor întreprinse de un număr de 45 de asemenea grupări.

Al treilea document reprezintă un plan de lucru privind cooperarea dintre statele membre pentru lupta împotriva unor grupări teroriste, pe care organizația l-a adoptat în iulie 2005. Potrivit acestui plan de lucru, statele membre ar trebui să găsească împreună o soluție pentru a dovedi că există un temei legal pentru lupta și eradicarea modalităților de eludare a legii, pe care le au la dispoziție grupările

8 <http://news.xinhuanet.com/english/2006-04/26>.

9 Documentele principale care reglementează lupta comună a statelor membre împotriva terorismului internațional sunt: *Convenția de la Shanghai pentru lupta împotriva terorismului, separatismului și extremismului*, semnată la Shanghai, în iunie 2001 și *Acordul dintre statele membre cu privire la Structura antiteroristă regională*, semnat în iunie 2002, la Sankt Petersburg. Recent, statele membre au convenit redislocarea structurii antiteroriste regionale din capitala Kîrgîzstanului, Bișkek, în capitala Uzbekistanului, Tașkent.

teroriste, diminuând importanța unor astfel de grupări în zona respectivă. Cooperarea include sporirea capacităților de combatere a terorismului, întocmirea unei liste comune cu grupările teroriste, separatiste și extremiste, precum și coordonarea activității de localizare a acestora și, de asemenea, susținerea altor acțiuni de combatere a terorismului. Statele membre ar trebui să realizeze anchete comune privind acțiunile de combatere a terorismului și să ofere asistență juridică.

Statele membre OSC și-au sporit capacitățile de luptă împotriva terorismului prin intermediul exercițiilor militare. Din anul 2002, membrii OCS au derulat patru astfel de exerciții militare bilaterale și multilaterale de combatere a terorismului. Exercițiile au demonstrat faptul că această cooperare între state împotriva terorismului a intrat într-o nouă etapă.

Aceste exerciții pot fi considerate și o „*desfășurare de forțe*”, menită a demonstra Statelor Unite ale Americii că nu sunt singura putere militară prezentă în regiune. De altfel, după întâlnirea la nivel înalt ruso-chinez de la Moscova, din iunie 2005, cele două puteri au adresat solicitarea de retragere a forțelor militare americane din bazele din Asia Centrală, autoritățile din Uzbekistan și Kârgâzstan, declarând că vor „*reconsidera*” prezența bazelor militare americane pe teritoriul statelor lor. Kremlinul încearcă să-și consolideze poziția prin *împărțirea cu Beijingul a sarcinii de asigurare a securității în cadrul OCS*. Primele exerciții militare ruso-chineze s-au desfășurat în luna august 2005, urmate, în august 2007, de *primele aplicații militare ale Organizației de Cooperare de la Shanghai*.

Aceste tendințe reflectă trei dinamici diferite, care interacționează: relațiile dintre Rusia și China, noua prezență americană în regiune și amenințarea terorismului islamist. Moscova și Beijingul doresc extinderea și întărirea organizației pentru a putea controla evoluția politică și economică a regiunii, în special în contextul creșterii în amploare a violențelor și terorismului islamist. Totuși, prezența americană în regiune, în Afganistan, slăbește forța de atracție a OCS. După ce acest conflict se va stinge, în cazul în care SUA s-ar retrage, influența ruso-chineză se poate intensifica, mai ales dacă amenințarea islamistă va determina statele central-asiatice să mențină relații strânse cu Rusia și China. Dacă SUA vor păstra o prezență puternică în regiune și vor demonstra că o pot proteja în fața amenințării islamiste, atunci este posibil ca sfera de influență a Rusiei și Chinei să se reducă.¹⁰

Pe de altă parte, statele membre OCS și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu o eventuală acțiune în forță a SUA pentru o „*schimbare de regim*” din Iran. Beijingul are interese vitale în Iran (în octombrie 2004, China a semnat cu Iranul o înțelegere de 70 miliarde \$ pentru 51% din producția celui mai mare puț petrolier al Iranului).

În plus, Rusia și China au invitat India și Pakistanul la reuniunea OCS, prilej cu care le-a fost oferită o garanție pe termen lung de acces la resursele de petrol din Asia Centrală. Pe de altă parte, China a participat la construcția unui uriaș oleoduct din Siberia către nord-vestul Chinei. Pe lângă eforturile de întărire a legăturilor economice, China și Rusia și-au consolidat și legăturile militare. Primul exercițiu comun ruso-chinez a avut loc la sfârșitul lunii august 2005 și a însemnat un moment de referință pentru geopolitica

10 Vasile Popa, Alexandra Sarcinschi, Perspective în evoluția organizațiilor internaționale de securitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2007, p. 44.

Asiei Centrale¹¹.

Ideea unui bloc al marilor puteri estice aliate este susținută de Moscova: „*Este foarte important ca puterile regionale să demonstreze că pot rezolva problemele Eurasiei fără amestecul SUA*”, declara Alexander Dugin, președintele Mișcării Internaționale Eurasiatice, adăugând faptul că „*pas cu pas vom construi o ordine mondială care să nu fie bazată pe hegemonia unipolară a SUA*”¹².

De altfel, puternica tendință de militarizare a organizației s-a concretizat în sporirea investițiilor în forțele armate și creșterea numărului exercițiilor militare întrunite, în special de către Federația Rusă și China, având drept principală motivație lupta împotriva terorismului islamist. Moscova și Beijingul urmăresc extinderea și consolidarea organizației, pentru a putea controla evoluția politică și economică a regiunii și a contrabalansa influența americană în regiune.

Alături de fostele republici sovietice din OCS, plus Belarus și Armenia, Rusia a creat deja un mini-NATO - Organizația Tratatului pentru Securitate Colectivă (OTSC).

Din anul 1992 până azi, OTSC a instituit o forță de reacție rapidă și un sistem comun de apărare antiaeriană, care se poate extinde asupra teritoriului întregului spațiu CSI. În acest sens, OTSC a pus în aplicare un sistem unitar de supraveghere a spațiului aerian. Este vizată crearea unor centre supra-naționale unitare pentru conducerea forțelor și mijloacelor de apărare antiaeriană în regiune și posibilitatea desfășurării serviciului mijloacelor de apărare antiaeriană conform aceluiași reguli.

În viitor, statele membre vor avea o forță de rezervă gata oricând să asigure asistență militară unui membru atacat, în virtutea unei prevederi similare articolului 5 din Tratatul de la Washington din 1949, potrivit căruia atacul împotriva oricărui membru va fi considerat un atac asupra tuturor aliaților.

În istoria de 16 ani a Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC), sunt importante două momente: semnarea în anul 1992 a Tratatului de Securitate Colectivă și adoptarea în 2002 a deciziei de creare pe baza acestuia a unei organizații internaționale.

Tratatul cuprinde câteva dispoziții principiale. Prima: părțile nu recurg la forță armată una împotriva alteia; a doua: în cazul înrăutățirii relațiilor părțile introduc mecanismul de consultări; al treilea: în cazul unei amenințări la adresa suveranității unuia dintre state sau al unei agresiuni împotriva acestuia, celelalte state consideră aceasta o agresiune împotriva tuturor, cu toate consecințele ce decurg de aici.

Unul dintre rezultatele concrete ale acțiunilor OTSC este apărarea graniței de stat a Tadjikistanului și oprirea războiului civil din această țară, neadmiterea tranzitării formațiunilor înarmate ilegale din Afganistan. La aceste evenimente au participat, în afară de forțele armate și de organele de ordine tadjice, contingente militare ruse, kazah și kirgîze.

Al doilea exemplu este acordarea de ajutor Kirgîzstanului, în 1999, când formațiunile ilegale ale Mișcării Islamice din Uzbekistan au pătruns pe teritoriul

11 Gheorghe Nicolăescu, Unele aspecte de ordin geopolitic din spațiul ex-sovietic – posibile evoluții și mutații, în *GeoPolitica - Revistă de geografie, geopolitică și geostrategie*, nr. 16-17, București, 2006, p. 93.

12 Fred Weir, Rusia, China looking to form a “NATO of the East?”, *csmonitor.com*, 26.10. 2005.

acestei țări; au avut loc adevărate lupte și numai ajutorul - atât politic, cât și militar - din partea țărilor membre ale OTSC au permis refacerea stabilității.

În prezent, OTSC urmărește cu atenție evoluția situației din Transcaucazia și eventualitatea apariției unor linii de demarcație în regiune, fapt legat de dorința Georgiei de a deveni membră a NATO și de acțiunile așa-numitelor „*forțe extraregionale*”.

În prima etapă a istoriei OTSC poate fi înregistrată și acordarea de ajutor statelor nou formate pe spațiul postsovietic, pentru constituirea sistemelor naționale de securitate.

În etapa actuală, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă se definește ca o organizație internațională multifuncțională, care are drept obiectiv combaterea tuturor amenințărilor și pericolelor colective existente: terorismul, traficul ilegal de narcotice, migrația ilegală, dar și constituirea unui spațiu economic comun. De altfel, la summitul informal al CSI de la Sankt Petersburg, din iunie 2008, Uzbekistanul a propus unificarea într-o singură structură a Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC) și Comunității Economice Eurasiatice (EvrAzES), care să devină contrapondere la NATO și Uniunea Europeană. Uzbekistanul și-a argumentat inițiativa prin colaborarea reușită dintre OTSC și Organizația de Cooperare de la Shanghai (OCS), în urma memorandumului de colaborare dintre aceste organizații, semnat în octombrie 2007.

În februarie 2008, țările membre ale Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC) au decis crearea unui mecanism unic care să permită circulația liberă în acest spațiu a persoanelor, mărfurilor, serviciilor și capitalurilor. Acest fapt determină o politică unică în domeniul frontierelor, migrației și vizelor și accelerează crearea unui spațiu euro-asiatic unic pe teritoriul țărilor membre ale OTSC/OCS, precum și unificarea coridoarelor de transport din Eurasia. De altfel, în opinia experților ruși, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, ca organizație euro-asiatică trebuie să-și extindă zona de răspundere fără a se limita doar la teritoriul țărilor membre. Ea trebuie să cuprindă și zone învecinate ca Afganistanul. Iranul sau Caucazul de sud.

În prezent, OTSC este structurată pe trei direcții principale de acțiune: *coordonarea politicii externe pentru garantarea securității statelor membre, formarea unei componente militare și activitatea practică pentru combaterea noilor provocări colective*. Este în curs de formare o a patra direcție de acțiune, cea parlamentară. Prin Adunarea Parlamentară a OTSC se preconizează armonizarea legislației țărilor membre și operaționalizarea schimbului de informații.

Reacția la agresiune, existența unui cartier general, întărirea pozițiilor militare – transformă OTSC într-o organizație militară care pare capabilă să răspundă la o eventuală ingerință a NATO în spațiul CSI¹³. În acest sens, s-a înaintat propunerea de a forma unități pregătite de luptă în orice moment, care vor fi dirijate de un Stat Major unic conform unui plan unic.

De altfel, Federația Rusă a înaintat în Duma de stat spre ratificare acordul privind crearea unui sistem de comandă al forțelor și mijloacelor OTSC.

13 Medvedev transformă ODKB într-o contrapondere pentru NATO, agenția de știri „*Newsru.com*” (Rusia), publicație electronică, 08.09.2008.

În prezent, membrii OTCS organizează cu regularitate întruniri comune ale forțele de poliție, ale serviciilor de frontieră și ale serviciilor de informații. În cadrul unui summit de două zile organizat în luna august 2006, liderii OTCS au convenit să extindă pregătirea comună pentru personalul din domeniul aplicării legii și din cadrul serviciilor speciale. În acest sens, potrivit prevederilor acordului, guvernele OTCS vor face schimb de specialiști și de manuale de pregătire¹⁴.

Mai mult, oficialitățile OTCS din domeniul aplicării legii și al securității interne fac schimb frecvent de informații cu privire la amenințările teroriste regionale. Acestea au semnat, în 2004, un acord de apărare a infrastructurii rutiere, iar în prezent discută rolul organizației în protejarea infrastructurii energetice.

Acordul de la Dușanbe, din octombrie 2007, dintre OTCS și OCS permite cooperarea guvernelor statelor membre într-o serie de aspecte legate de culegerea de informații și de securitate, inclusiv combaterea terorismului, a traficului cu narcotice și a altor activități criminale transfrontaliere.

Membrii OCS din Asia Centrală (Kazahstan, Kîrgîsztan, Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan) cooperează, deja, intensiv cu forțele chineze de securitate, în special în operațiuni de monitorizare a activităților comunității uigure din Asia Centrală. Un număr limitat de membri ai organizației uigure s-au alăturat forțelor grupării al-Qaeda și altor grupări teroriste regionale care le-au promis ajutor în stabilirea unui stat independent în Regiunea Autonomă Uigură Xinjiang. Serviciile de informații din Rusia și China ar putea spera să-și extindă cooperarea deja existentă, care are loc, în primul rând direct sau în cadrul OCS, prin intermediul schimburilor directe OTCS-OCS.

În ceea ce privește, colaborarea organizației cu NATO, există foarte multe puncte de contact pentru o activitate comună. Astăzi, NATO este prezentă în Caucaz și în Asia Centrală, iar OTSC acționează pe problematica Afganistanului, unde NATO are un contingent militar. NATO preferă însă colaborarea bilaterală cu statele membre ale organizației, nu cu OTSC, în general.

În schimb, OTSC colaborează strâns cu Organizația de Cooperare de la Shanghai (OCS), prin Centrul Regional Antiterorist al OCS, care se află la Tașkent, pentru combaterea mai eficientă a pericolelor în Asia Centrală. De asemenea, există un plan de acțiuni comune pentru combaterea traficului cu narcotice din Afganistan. La începutul lunii septembrie 2008, la Bișkek, s-a desfășurat prima ședință a Consiliului colectiv pentru situații de urgență al OTSC, participă șefii și reprezentanții departamentelor de profil din Armenia, Belarus, Kîrgîzstan, Kazahstan, Rusia,

¹⁴ Moscova își menține influența asupra serviciilor de informații din CSI, în publicația lunară „Jane's Intelligence Review”, iunie 2008

Tadjikistan și Uzbekistan¹⁵. OTSC vizează măsuri urgente pentru apărarea contra proliferării armelor de distrugere în masă și a componentelor pentru acestea, precum și continuarea activității pentru coordonarea departamentelor naționale din cadrul OTSC, în colaborare cu Organizația de Cooperare de la Shanghai¹⁶.

„Atragerea Chinei către o mai strânsă cooperare militară cu OTSC ar putea transforma OCS într-un bloc autoritar opus democrației”, consideră o sursă anonimă din Comisia de Afaceri Externe a Camerei Comunelor de la Londra. Oficial, ministerul rus al Apărării a respins ideea transformării OCS într-o alianță militară, dar atât Moscova, cât și China își sporesc de la an la an bugetele militare. În ultimii ani, Beijingul a alocat forțelor armate măriri bugetare de două cifre (minimum 10 la sută), ceea ce a atras criticile Washingtonului și îngrijorări la Tokyo¹⁷, unde se renunță pas cu pas la Constituția pacifistă a țării.

Rusia are programate 100 miliarde de dolari pentru sectorul de apărare în următorii opt ani. Totuși, bugetele cumulate ale tuturor statelor din OCS și OTSC de-abia se apropie de o cincime din bugetul de 535 miliarde de dolari pe care SUA l-au avut prevăzut pentru Apărare în 2007¹⁸.

Manevrele militare ale organizației demonstrează totuși puternica dimensiune militară a organizației.

La exercițiul „Misiunea Pace 2007”, desfășurată la Xinjiang, regiune din nord-vestul Chinei unde trăiesc minorități musulmane, și ulterior la Celiabinsk, în Rusia, au participat circa 6.500 de militari și 80 de avioane. Acesta este cel mai important exercițiu din domeniul combaterii terorismului desfășurat de cele șase țări membre

15 Fahriddin Nizamov, Uzbekistan - OASC: a doua căsătorie cu acordul, în cotidianul „Nezavisimaia Moldova”, 9 aprilie 2008. În aprilie 2008, Uzbekistanul a ratificat documentul privind aderarea la Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC) și a adoptat 7 legi corespunzătoare care prevăd aderarea la OTSC și îi permit să devină membru cu drepturi depline. O parte dintre experți au calificat acest lucru drept o restabilire a calității de membru al Uzbekistanului, întreruptă în 1999 din cauza unor divergențe între parteneri. În prezent, Tașkentul oficial a intrat într-o organizație cu totul nouă având în vedere că, formal, OTSC a fost fondată la sfârșitul anului 2002. Reintrarea Uzbekistanului în organizație va umple golul în sistemul regional de securitate al Asiei Centrale. Problemele de securitate ale regiunii depășesc cadrul cooperării dintre OTSC și Organizația de cooperare de la Shanghai (OCS).

16 Toktasım Buzubaev: Este necesară derularea unor aplicații contrateroriste complexe la nivelul ODKB, 12.09.2008, www.24.kg

17 Principalul instrument diplomatic al Japoniei în Asia centrală este inițiativa „Central Asia plus Japan”, un cadru informal de discuții anuale interministeriale, cu aspirații de „instituție deschisă”, la care, adică, să poată participa și alte state. Spre deosebire de Organizația pentru Cooperare de la Shanghai, care este percepută la Tokyo drept o structură închisă, menită să limiteze influența Japoniei și Americii în regiune. De altfel, deși Tokyo a investit câteva miliarde în împrumuturi pentru dezvoltarea infrastructurii regionale, liderii Asiei centrale preferă asistența Beijingului - care nu pune condiții de genul „democratizării și respectării drepturilor omului”. În ultimă instanță, diplomații niponi recunosc chiar o preferință locală pentru conducerile autoritare.

18 Bogdan Munteanu, Rivalul NATO' ruso-chinez, la primele manevre militare, în cotidianul „Gândul”, nr.694, 07.08.2007, p. 5.

OCS¹⁹.

Planificate pe scară largă, manevrele comune ruso-chineze au semănat însă mai mult cu o operațiune militară decât cu o acțiune antiteroristă²⁰.

La exercițiul „*Misiunea de Pace 2005*”, rușii și chinezii, cu importante forțe aeriene și maritime, au luat cu asalt o insulă chineză ocupată de presupuși teroriști. Taiwanul a apreciat manevrele de atunci ca o pregătire a atacului asupra teritoriului său. Ideea folosirii submarinelor și a bombardierelor strategice în lupta cu teroriștii avea prea puține în comun cu realitatea. Unii experți americani au considerat atunci că OCS va deveni un embrion anti-NATO. „*Sunt convins că formarea unui anti-NATO nu este în interesul Rusiei*” - spune directorul Institutului de Analiză Politică și Militară, Aleksander Saravin. În opinia sa, critica dură a manevrelor precedente din partea Occidentului a făcut ca de data aceasta Moscova să caute să tempereze elanurile militare ale Beijingului. Potrivit presei ruse, care face trimitere la surse din Statul Major General al Rusiei, abia după consultări care au durat o jumătate de an generalii ruși au reușit să-și convingă partenerii chinezi să renunțe la ideea angajării în Misiunea de Pace 2007 a unei divizii de tancuri. Analistii ruși afirmă că Beijingul vrea să demonstreze că este liderul OCS. Moscova are ambiții similare. În timpul consultărilor cu Beijingul, a încercat să forțeze participarea la Misiunea de Pace a unor contingente din Belarus și Armenia. Observatorii ironizează că, dacă părțile ar fi căzut de acord asupra tuturor postulatelor, atunci manevrele numite eufemistic „*exerciții antiteroriste*” ar fi semănat cu un război mondial.

Potrivit experților militari, exercițiul „*Misiunii de Pace 2007*” amintește de o operațiune militară și este una din cele mai mari probleme pentru țările Organizației pentru Cooperare de la Shanghai, care nu știu cum să folosească armatele lor în lupta cu terorismul. Întruniți într-o organizație care nu este pact militar, nu pot anunța totuși că exersează scenarii militare. Dacă ar face așa, ar apărea întrebarea fundamentală - pe cine consideră dușmanul comun? Răspunsul nu ar fi simplu, deoarece scopurile și interesele Rusiei și ale Chinei diferă. Conducerea rusă, care are ambiția de a reda țării sale strălucirea unei mari puteri mondiale, vrea să demonstreze Occidentului că este capabilă să obțină aliați puternici. China, care nu împărtășește aspirațiile Kremlinului, privește lumea mult mai realist, se folosește de colaborarea în cadrul OCS pentru a-și întări influența în Asia Centrală.

Analistul miliar Aleksandr Pikaev a estimat că, deși manevre militare în cadrul OCS nu sunt o noutate, faptul ca ele s-au suprapus, practic, cu summitul politic constituie un semnal. Întâlnirea la nivel înalt a avut loc la Biskek, manevrele - la Celiabinsk. Desigur, „*asta nu înseamnă crearea unui bloc militar. Dar cuplarea exercițiilor cu summitul poate fi considerat un semnal pentru ceva mai mare pe viitor*”, a apreciat Pikaev.

19 În Comunitatea Statelor Independente s-a acumulat o experiență comună utilă luptei împotriva terorismului și a fost creată baza juridică necesară acestei activități. Centrul antiterorist, care are la Bișkek o filială specială pentru regiunea central-asiatică, a stabilit relații de colaborare cu structurile corespunzătoare existente de la nivel internațional, în special cu Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, precum și cu Structura antiteroristă regională de la Tașkent a Organizației de Cooperare de la Shanghai.

20 Rușii și chinezii fac manevre împreună, în cotidianul „*Rzeczpospolita*”, 2 august 2007.

Dr Yiyi Lu, expert în problemele Chinei la *Institutul Regal pentru Probleme Internaționale Chatham House* din Londra: „Organizația pentru Cooperare de la Shanghai ar putea fi transformată într-un fel de alianță cum este NATO. Dar cu certitudine Beijingul nu este interesat acum de acest lucru. Conducătorii chinezi țin să aibă relații bune cu Occidentul și SUA, nu vor să fie acuzați că duc o politică de confruntare, așa cum face în ultimul timp Rusia. Din organizația, în cadrul căreia se fac manevrele, fac parte țări care au probleme sau cu extremismul islamic, sau cu mișcările separatiste. Manevrelor pot ajuta la combaterea acestor”.

Ted Galen Carpenter, analist la *Cato Institute* din SUA: „Oficial, Organizația pentru Cooperare de la Shanghai are rolul de a combate terorismul. Neoficial se spune că scopul principal - al Chinei și Rusiei - este crearea unei contraponderi politice și militare la puterea Statelor Unite. Eu aș spune chiar mai mult. Intr-adevăr, Moscova și Beijingul vor să submineze influența americană în Asia. Este interesant că Rusia și China, pe care le separă multe lucruri în viața de zi cu zi, reușesc să se unească în această chestiune. Deocamdată le va fi greu să transforme OCS într-o alianță gen NATO, dar nu exclud că, în viitor, acest lucru va fi posibil”.

Componenta economică a OCS este la fel de importantă ca cea militară, dacă privim acest grup de state din perspectiva accesului la resursele energetice.

În acest sens, China încearcă să-și asigure necesarul de resurse energetice din zona Asiei Centrale prin intermediul *Organizației de Cooperare de la Shanghai (OCS)*²¹. În iunie 2006, la summitul de la Shanghai, venind în întâmpinarea necesităților energetice ale Chinei și celor politico-energetice ale Iranului, Rusia a propus crearea unui „club energetic” în cadrul OCS²². De altfel, la aceeași reuniune, membrii OCS au adresat o invitație oficială Iranului, propunându-i să devină membru cu drepturi depline al organizației²³.

Acest proiect, cunoscut și ca „OPEC al gazelor naturale” beneficiază de sprijinul

21 Fabio Cavallera (corespondent de la Beijing), China-Rusia/ marile manevre care înspăimântă Asia și America, în cotidianul „*Corriere Della Sera*”, 17.08.2005.

22 Rusia a refuzat să se alature OPEC-ului, alegând în schimb să-și urmeze propria direcție de expansiune. Acum 10 ani, OPEC controla 50% din piața petrolieră mondială. În prezent, aceasta parte s-a redus la circa 40%, mai ales din cauza că Rusia și-a sporit producția. Există indicii că Moscova intenționează să creeze o organizație similară OPEC-ului, cu statele producătoare de petrol din regiunea caspică.

23 Cătălina Mihai, Shanghai-6, alternativă asiatică pentru NATO?, în cotidianul „*Adevărul*” (București), nr.5534 - 30.04.2008, pp. 10, 12 și 13. Autoritățile iraniene și-au intensificat în ultimele luni eforturile diplomației, dorind un proces rapid de accesare în OCS. Majoritatea analiștilor consideră însă că este puțin probabil ca Iranul să devină membru al OCS în viitorul apropiat. Chiar dacă Moscova și Beijingul au sprijinit întotdeauna Teheranul la Națiunile Unite, experții nu cred că cele două puteri ar risca „o confruntare deschisă” a Organizației de Cooperare de la Shanghai cu Washingtonul și Bruxelles-ul. O eventuală acceptare a Iranului ar crea un precedent pentru Pakistan, sprijinit puternic de China.

substanțial al Iranului²⁴. Având în vedere că Rusia și Iran controlează cele mai mari rezerve de gaze din lume, acest proiect energetic ar putea determina schimbarea substanțială a repartizării globale de forțe. Aceasta cu atât mai mult, cu cât Rusia este, de asemenea, al doilea exportator mondial de petrol, iar Iranul unul din membrii fondatori ai OPEC. Incluzând pe orbita sa Turcia și Iranul, dispunând de uriașe rezerve de gaze naturale, întinzându-se de la Marea Baltică și Marea Mediterană până la Oceanul Pacific, OCS intră în „marele joc” al secolului XXI.

La reuniunea Organizației de Cooperare de la Shanghai, desfășurată la 19 august 2007, la Biskek, presedintele Rusiei, Vladimir Putin, a propus din nou ca Organizația de la Shanghai să se transforme într-un „club energetic”. De asemenea, Putin i-a chemat pe participanții la cel de-al șaptelea summit al OCS, să traseze perspectivele de cooperare reciprocă. Liderul rus a formulat o serie de propuneri pe diferite probleme, care vor deveni baza pentru dezvoltare comună și pentru securitate colectivă pe termen lung²⁵:

- țările OCS trebuie să-și extindă cooperarea în sfera energetică. „Sunt convins că dialogul energetic început, formarea unui club energetic se vor impune ca priorități ale conlucrării noastre de viitor”. Realizarea proiectelor economice este strâns legată de consolidarea legăturilor între instituțiile financiare ale organizației. De altfel, OCS își propune în următorii ani, realizarea a 127 de proiecte în domeniul infrastructurii și al exploatarea comună a rezervelor de petrol și gaz din Asia Centrală, precum și în domeniul construcției de conducte;

- înființarea unei „organizații a sănătății de la Shanghai” ;

- orice tentative de a rezolva „de unul singur” probleme globale și regionale nu au perspective. „În secolul 21, lumea se schimbă vertiginos: rămâne de domeniul trecutului gândirea de bloc, apar noi centre de influență și de creștere economică. Rusia, la fel ca și alte state OSC, se pronunță pentru întărirea sistemului internațional multipolar, care să asigure o securitate și posibilități egale de dezvoltare pentru toate țările”.

- misiune cheie a OCS este lupta împotriva terorismului, separatismului și a extremismului. „Se impune finalizarea procesului de elaborare a acordurilor menite să reglementeze ordinea organizării exercițiilor antiteroriste și pregătirii cadrelor pentru subunitățile corespunzătoare ale statelor-membre OCS”.

- „OCS constituie un factor tot mai important de securitate în regiunea central-asiatică”.

- președintele rus consideră posibilă completarea „coridorului de securitate

24 În acest context, trebuie inclusă și inițiativa comună ruso-venezueleană care prevede ca până în primăvara anului 2009, Rusia și Venezuela să creeze un consorțiu de petrol și gaze care ar putea interveni în țările terțe. Potrivit ministrului rus al energiei, Serghei Shmatko, cinci grupuri (Gazprom, Lukoil, TNK-BP, Sopurgoutnefnezgaz și Rosneft) vor investi miliarde de dolari în Venezuela în scopul creării acestui consorțiu care ar putea primi apoi companii autohtone precum PDVSA (Petroleos de Venezuela). Potrivit președintelui director-general al Gazprom, Alexei Miller, proiectul de acord interguvernamental ar putea fi elaborat înaintea reuniunii comisiei interministeriale ruso-venezuelene prevăzută în intervalul 15 - 18 octombrie 2008, la Caracas, într-o primă etapă, consorțiul putându-și începe activitatea, în Bolivia.

25 Acesta a fost ultimul summit la care Putin participa în calitate de șef de stat. Următoarea întâlnire la nivel înalt va avea loc după alegerile prezidențiale din Rusia.

anti-narcotice” de-a lungul Afganistanului cu „*cordoane de securitate financiara*”, prin atragerea serviciului de monitorizare financiara a CSO.

Evoluțiile recente ale OCS demonstrează că organizația s-a transformat încet într-un jucător puternic, într-o regiune bogată în resurse energetice, dar amenințată de terorism și traficul de droguri. Clubul de la Shanghai își revizuieste misiunea stabilită, pentru a include operațiuni de contraterorism, cooperare între serviciile de informații și chiar monitorizarea alegerilor. Între timp, orientarea membrilor săi tinde să proiecteze un front mai unit, dacă nu ostil, spun experții, sigur suspicios în privința intereselor militare, economice, geopolitice ale SUA în Asia Centrală. Mai mult, ea tinde să devină o alianță globală dacă Venezuela, Brazilia, Argentina, Bolivia, Peru - conduse de lideri radicali de stânga – i se vor alătura. Organizația Mercosur, grupată în jurul liderului din Venezuela, Hugo Chavez, își propune colaborarea cu OCS împotriva hegemoniei americane. Legăturile OCS cu Mercosur sunt atent monitorizate de Departamentul de stat, Pentagon, CIA și Casa Albă.

OCS și Mercosur sunt o dovadă a anvergurii luptei contra „*unipolarității*” ordinii mondiale actuale și a procesului de realiniere globală. Chiar Africa, ce rămâne, deocamdată, fragmentată din punct de vedere politic, dă semne că se îndreaptă către aceeași cale. Somalia, Nigeria și Sudanul sunt doar câteva exemple.

O altă organizație care are încheiate acorduri de cooperare cu OCS este BRIC – grup format din statele cu creștere economică rapidă, independente, Brazilia, India și China. Rusia a devenit și ea parte a BRIC. De asemenea, și IBSA Trilateral Forum care reunește Brazilia, India și Africa de Sud a încheiat acorduri de cooperare cu OCS.

O analiză de perspectivă asupra șanselor OCS de a se impune ca actor major pe scena internațională ne permite să tragem câteva concluzii:

1. Membrii OCS sunt state cu regimuri puternic centralizate. De altfel, istoricul Robert Kagan consideră OCS o „*ligă neoficială a dictatorilor*” care s-a născut sub protecția Moscovei și a Beijingului și care reprezintă un pericol mult mai serios pentru democrațiile occidentale decât terorismul islamist și Al-Qaeda.

2. China vede în OCS nu neapărat un instrument politico-militar, ci o modalitate de a-și extinde influența economică în acest spațiu geopolitic. Beijingul preferă ca prin OCS să se ajungă nu doar la o piață eurasiatică integrată, dar și la un spațiu energetic asiatic - ale cărui exporturi de hidrocarburi să nu plece către state non-OCS (acceptând și observatorii: India, Iranul, Pakistanul și Mongolia). În paralel, China și-a triplat în ultimul cincinal propriile schimburi cu statele central-asiatice, până la 45 miliarde dolari, și încearcă să atragă hidrocarburile turkmene sau kazahe cu evitarea tranzitului prin Rusia - ceea ce va crea probleme Gazpromului chiar și pe piața internă²⁶. Nu în cele din urmă, Moscova este îngrijorată de „sinizarea” economică a Extremului Orient rus, în ciuda faptului că centrul moscovit se îmbogățește grație resurselor naturale siberiene.

3. Deși Rusia și China (state-lider ale OCS) au creat un front comun pentru a se opune sancțiunilor dure pe care SUA ar fi dorit să le impună Coreei de Nord sau

26 Petre Munteanu, Rusia este și asiatică, în periodicul „*Foreign Policy România*”, nr.4, 01-30.06.2008, p.36 și 37.

Iranului, Coreea de Nord nu face parte din organizație, nici măcar cu statutul de observator, iar Iranul, deși are calitatea de stat-observator, nu a fost invitat oficial să adere la OCS. O eventuală aderare a Iranului la această organizație o transformă într-un bloc militaro-politic orientat împotriva SUA și Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO).

4. Există și divergențe la nivelul organizației. Recentul conflict din Georgia a divizat OCS, membrii săi, cu excepția Rusiei, au refuzat să recunoască independența celor două provincii separatiste. Beijingul și-ar fi văzut puse în pericol toate eforturile făcute în ultima vreme de a evita ca statele lumii să recunoască independența Taiwanului. Mai mult, guvernul chinez a reprimat sever tendințele separatiste manifestate în rândul populației musulmane din nord-vestul țării. În plus, ceilalți membri ai grupului de la Shanghai au pe teritoriul propriu importante comunități rusofone și se simt amenințați de politica Rusiei care vizează „*eliberarea*” acestor grupuri.

Concluzii

Importanța crescândă a OCS/OTSC în spațiul eurasiatic este o manifestare a reconfigurării alianțelor strategice la nivel global, a re poziționării Rusiei în raport cu Statele Unite și Alianța Nord-Atlantică, precum și a noului statut economic, politic și militar al Chinei pe scena relațiilor internaționale.

Aceste noi coaliții formate - sau pe cale de a se forma - sunt indicația celei mai masive reorientări și realinieri geopolitice, de la sfârșitul războiului rece. Atunci cu greu se putea imagina o alianță de pildă, între Rusia și China.

Masiva realiniere globală demonstrează tendințele „*multipolare*” ale lumii de mâine. O lume în care rolul SUA ar putea fi mult mai mic – după cum apreciază Brzezinski.

În acest context, este foarte posibil ca geopolitica energetică să joace un rol primordial și să modifice profund peisajul alianțelor internaționale, anticipând o lume dinamică, fluidă, dominată de o logică rezumată sugestiv de Lordul Palmerston, acum mai bine de 150 de ani: un stat nu are prieteni sau dușmani permanenți, ci doar interese permanente. Toate aceste evoluții anunță o lume a cooperării selective, în care actorii principali vor fi mai puțin alianțele tradiționale și din ce în ce mai mult coalițiile informale, flexibil construite în jurul unui interes strategic punctual. Inclusiv apariția OCS descrie un model probabil de interacțiune și structurare a relațiilor dintre state, în geopolitica secolului XXI: alianțe în care energia oferă o platformă strategică de cooperare flexibilă, dar care, în același timp, pot determina ca state cu interese energetice majore, precum China și Rusia, să intre în conflict cu interesele de securitate ale comunității euroatlantice.

..

O NOUĂ VIZIUNE A STRATEGIEI SUA PRIVIND COMBATEREA TERORISMULUI. INTENSIFICAREA ROLULUI COMUNITĂȚII DIN INTELLIGENCE ÎN RAPORT CU FACTORUL MILITAR

Mariana MARINICĂ*
Roxana TUDORANCEA**

The War on Terror launched by US after 9/11 Attacks engaged a massive military campaign with significant casualties and losses.

*Most of the comprehensive analyzes show up that current U.S. strategy has not been successful, and US should rethink War on Terrorism. One of the recent domestic debate points out that: United States cannot continue conducting an effective counter-terrorism campaign against al-Qaeda without understanding how terrorist groups end. Looking at how other terrorist groups have ended up and analyzing 648 terrorist groups that existed between 1968 and 2006, it has been revealed that the second most common way that terrorist groups end – 40%- was **through police and intelligence services**; military force was effective in only 7% of the cases examined.*

*This new perspective has crucial implications for U.S. strategy in dealing with al-Qaeda and other terrorist groups, and it implies strategic policy changes. **United States should adopt a two-front counter-terrorism strategy: rely on policing and intelligence work** (the use of local police and intelligence services was responsible for the end of 73% of terrorist religious groups since 1968) and involve military force only when insurgences have occurred; even the term, **war on terror** should be replaced by the term **counterterrorism**, accordingly. U.S. has the necessary instruments to defeat al-Qaeda, it just needs to shift its strategy and keep in mind that terrorist groups cannot be eradicated overnight.*

De-a lungul timpului s-a desfășurat o intensă cercetare în legătură cu motivul pentru care anumiți indivizi sau diverse grupuri recurg la terorism; s-a scris o literatură de specialitate, în continuă creștere, asupra modului în care terorismul acționează¹, dar nu se realizase încă o analiză sistematică din partea mediului academic și a factorilor de decizie politică asupra modului în care s-ar putea pune capăt terorismului. La 7 ani după atacurile de la 11 septembrie 2001, potrivit opiniei specialiștilor, SUA nu pot continua să conducă o campanie eficientă anti-teroristă împotriva Al-Qaeda, fără să înțeleagă cum și-au încetat activitatea grupurile teroriste.

1. Cum sfârșesc grupurile teroriste

În iulie 2008, Organizația RAND² a dată publicității monografia intitulată *Cum sfârșesc grupurile teroriste: Lecții de luptă împotriva Al-Qaeda, avându-i ca autori pe Seth G. Jones, Martin C. Libicki.*

* Academia Națională de Informații

** Academia Națională de Informații

1 Unele dintre lucrările de referință consultate pe acest subiect amplu dezbătut sunt: Bruce Hoffman, *La Mecanique terroriste*, Calmann –Levy, Paris, 1999; Matthew J. Morgan, *The Origins of the New Terrorism*.

2 Seth G. Jones, Martin C. Libicki, *How Terrorist Groups End: Lessons for Countering al-Qa'ida*. <http://www.rand.org>

NOTĂ: **RAND** este o organizație non-profit care contribuie prin *cercetările și analizele efectuate* la elaborarea strategiilor și deciziilor politice în SUA. Organizația a fost constituită în anul 1946 de către United States Army Air Forces (Forța Aeriană a Armatei SUA) sub forma RAND Project (Proiectul RAND), sub contractul Douglas Aircraft Company; în mai 1948, Proiectul RAND a fost separat de Compania Douglas și a devenit o organizație independentă; capitalul necesar separării a venit la început de la Ford Foundation. Numele organizației derivă din termenii **Research and Development** (*Cercetare&Dezvoltare*).

Este prima organizație **de politici globale** de tipul **“think-tank”** apărută, la început, cu scopul furnizării de cercetări și analize pentru forțele armate SUA. Într-o primă perioadă de început, cercetările RAND erau concentrate pe probleme de securitate națională; ulterior acestea s-au extins către cele mai variate arii precum: afaceri, educație, sănătate, drept și științe (se apreciază că este singura organizație de acest tip, care are o acoperire atât de vastă). **RAND**, pune accentual, în perioada actuală, pe **arii de cercetare care reflectă natura schimbătoare a securității globale**; potrivit Raportului Anual pe 2005, aproximativ jumătate din cercetările RAND implică probleme de securitate națională.

RAND și-a creat o adevărată tradiție în **soluționarea problemelor**, organizația **conducând cercetări și furnizând analize care caută să ofere o soluție provocărilor actuale la care sunt supuse SUA și restul statelor lumii**.

Analiștii și cercetătorii RAND lucrează în comun cu factorii decizionali atât în sectorul public cât și în cel privat, în vederea găsirii de soluții la problemele importante, dificile și sensibile totodată, din perioada actuală.

Profesionalismul cercetătorilor RAND este evidențiat prin obținerea a numeroase premii Nobel. RAND are aproximativ 1600 de angajați și 4 centre principale: Santa Monica, California (sediul central); Washington, D.C. (actualmente stabilit în Arlington, Virginia); Pittsburgh, Pennsylvania (adiacent Carnegie Mellon University și University of Pittsburgh); și Cambridge, United Kingdom (RAND Europe). Mai există, de asemenea, 3 birouri RAND în SUA, de mai mică dimensiune precum: RAND Gulf States Policy Institute în Jackson, Mississippi și New Orleans, Louisiana. În 2003, s-a deschis RAND-Qatar Policy Institute în Doha.

Multe dintre evenimentele în care RAND este implicată, și joacă un rol important, presupun preluarea unei mari răspunderi și o muncă cu un înalt grad de clasificare a documentelor pentru Apărare și Serviciile de Informații.

Recent RAND a fost caracterizată drept un “model viabil alternativ” al sectorului privat, care se remarcă prin “grupurile de lucru flexibile și ierarhiile liniare cu structuri suficient de permissive și deschise”, orientate către cunoaștere, expertiză și analiză specializată, cu un plus de viteză în decizie și cu stimularea creativității. Toate Rapoartele neclasificate sunt făcute publice de către RAND prin web-siturile oficiale ale organizației.

Analizând 648 de grupuri care au activat între 1968 și 2006, această

monografie³ evidențiază procesul în care grupurile teroriste respective au intrat în declin și au încetat să mai funcționeze. Lucrarea își propune să informeze factorii responsabili în combaterea terorismului în legătură cu modul în care s-a desfășurat acest proces în trecut, în vederea unei mai bune gestionări a fenomenului terorist actual, a estimării implicațiilor acestuia în lupta împotriva al-Qaeda.

„*Toate grupurile teroriste își încetează până la urmă activitatea*”⁴ – este concluzia monografiei, dar este important de analizat cum are loc acest fenomen. Răspunsul la întrebarea „*Cum sfârșesc grupurile teroriste?*” are implicații enorme asupra strategiei actuale anti-teroriste a SUA.

Sfârșitul activității celor mai multe dintre grupuri implică o serie de instrumente și politici precum negocieri politice și sancțiuni economice, activități ale serviciilor de informații și ale poliției, intervenția militară, etc.

NOTĂ: *RAND* a început să studieze fenomenul terorist din anul 1972. S-a dedicat investigării *originilor, dezvoltării și implicațiilor terorismului în politica oficială și în sectorul privat*. O mare importanță pentru studiul terorismului o are *RAND Worldwide Terrorism Incident Database (RWTID - Baza de Date Mondială RAND a Incidentelor Teroriste)*; *aceasta se compune din două baze de date secundare: RAND Terrorism Chronology Database (Cronologia Terorismului RAND) și RAND-MIPT Terrorism Incident Database (Baza de Date RAND a Incidentelor Teroriste)*.

Cronologia Terorismului RAND cuprinde incidentele teroriste internaționale care s-au desfășurat în perioada 1968-1997, în vreme ce Baza de Date RAND a Incidentelor Teroriste conține incidentele teroriste interne și internaționale din 1998 până în prezent. Amenințările teroriste se schimbă și evoluează, în mod constant, luând forme noi, adesea letale destinate să împiedice măsurile guvernamentale anti-teroriste și să creeze teamă în rândul populațiilor țintă. De exemplu, *bombele sinucigașe* au devenit o tactică tot mai răspândită folosită de grupurile teroriste. Dar, în timp ce, mulți atribuie această tactică numai grupurilor islamice teroriste, de fapt, grupurile teroriste de stânga sau naționaliste, precum **Liberation Tigers of Tamil Elam**, au început să se angajeze în atacuri sinucigașe. Datorită acestor schimbări, *colectarea în mod continuu a datelor este crucială în studierea terorismului*; ea permite factorilor care răspund de gestionarea acestei problematice să se situeze cu un pas înainte față de tendințele pe care să se producă. *Astfel, prin continua colectare a datelor și punerea lor la dispoziție, prin RWTID, RAND, lucrează în scopul întăririi luptei împotriva terorismului, bazei de date adăugându-i-se analizele elaborate de RAND și politicile și strategiile adoptate ca răspuns*.

RAND Terrorism Incident Database, definește și împarte în categorii atacurile teroriste în scopul de a ajuta analiștii, factorii politici decizionali, specialiștii în

3 Această analiză a fost condusă de *Divizia RAND de Cercetare privind Securitatea Națională (NSRD)*; aceasta conduce cercetarea și analizele pentru Biroul Secretarului Apărării, Staful Unit, Comanda Unită, agențiile de apărare, Departamentul de Marină, Comunitatea US de Intelligence, guvernele străine aliate și alte fundații.

4 Seth G. Jones, Martin C. Libicki, Op. Cit , *All terrorist groups eventually end. But how do they end?*

domeniu, să înțeleagă tendințele generale ale acestei amenințări. De asemenea, termenul de *terrorism* este deschis interpretării: serviciile secrete și diversele instituții definesc de cele mai multe ori termenul în mod diferit. Pentru obiectivul acestei baze de date, terorismul este definit prin natura actului în sine și nu prin identitatea celor care îl comit. Terorismul este violența calculată pentru a crea o atmosferă de teamă și alarmă în vederea impunerii cu forța a unor acțiuni care în condiții normale nu ar trebui să existe sau pentru a împiedica producerea unor acțiuni care ar trebui să se desfășoare în condiții normale. Actele teroriste sunt direcționate în general către ținte civile. În general, motivația teroriștilor este politică iar acțiunile teroriste sunt direcționate într-un mod care să asigure maximum de publicitate.

Statisticile arată că începând cu 1968 cele mai multe grupuri teroriste și-au încetat activitatea pentru că s-au alăturat procesului politic prin tranziție non-violentă - 43% dintre grupuri. Cele mai multe grupuri teroriste care și-au încheiat activitatea aveau scopuri politice limitate. Cu cât scopurile politice ale unei grupări sunt mai limitate, cu atât mai mult ea le poate atinge fără acțiuni violente, guvernul implicat și grupurile teroriste fiind capabile să ajungă la o decizie pașnică.

Rolul jucat de poliția locală și serviciile secrete care au arestat și ucis lideri marcantă ai acestor organizații a dus la eliminarea a - 40% dintre grupurile teroriste. Împotriva grupurilor care nu pot sau nu vor avea o tranziție către non-violență, calea politică este indicată a fi drept cea mai eficientă strategie. Serviciile de poliție și cele de informații au pregătirea specifică și dețin informațiile care permit penetrarea și destrămarea organizațiilor teroriste mai mult decât ar face acest lucru o instituție precum cea militară⁵. De asemenea, poliția locală și serviciile de informații au, în cele mai multe cazuri, o prezență permanentă în mediul urban și rural; identifică amenințările teroriste din aceste medii și dețin un potențial uman ridicat în rândul efectivelor lor.

Intervenția forțelor militare a fost în cazuri rare motivul principal în sfârșitul activității grupurilor teroriste - 10%; numai 7% dintre aceste grupuri au obținut o victorie pe cale armată. În general armata s-a dovedit a fi eficientă în cazurile în care a fost folosită împotriva grupurilor teroriste angajate într-o insurgență, cazuri în care aceste grupuri sunt de mari dimensiuni, sunt înarmate și dispun de o bună organizare. Grupurile insurgente s-au dovedit a fi printre grupurile teroriste cu gradul cel mai ridicat de letalitate, iar forța militară a fost o componentă necesară în asemenea cazuri. Împotriva celor mai multe grupuri teroriste forța militară este un instrument prea greu, obtuz.

Acest fapt comportă implicații semnificative în abordarea al-Qaeda și sugerează în primul rând faptul că Statele Unite trebuie să-și regândească în mod fundamental strategia antiteroristă adoptată după septembrie 2001.

Deși instrumentele militare și tehnica intelligence au înregistrat o sporire a preciziei și a letalității, acestora alăturându-li-se folosirea tot mai crescută a posibilității monitorizării mișcării teroriste, totuși în unele cazuri chiar și armele de cea mai înaltă precizie s-au dovedit a fi de un folos limitat împotriva grupurilor teroriste. Folosirea unei forțe militare substanțiale împotriva acestor grupuri teroriste

5 Seth G. Jones, Martin C. Libicki, Op. cit, pp. 9-45.

implică, de asemenea, un risc semnificativ în a expune populația locală prin uciderea de civili.

Concluziile analizei sunt extreme de relevante în privința grupurilor teroriste religioase, pentru care procesul de eliminare a fost mai îndelungat decât în cazul altor grupuri; aproximativ 62% din toate grupurile teroriste din 1968 până în prezent și-au încetat activitatea, dar numai un procent de 32% dintre acestea era reprezentat de grupurile teroriste religioase. Această categorie a grupurilor teroriste și-a atins rar obiectivele; nici un grup terorist religios care și-a încheiat activitatea nu a obținut victoria⁶.

Pentru grupurile teroriste religioase, rezultatele studiului indică faptul că numai 16% au sfârșit datorită forței militare și 11% dintre grupuri și-au încheiat activitatea prin tranziție politică. Până acum, cea mai eficientă strategie împotriva grupurilor religioase a fost folosirea serviciilor locale de poliție și a Intelligence-ului, acestora datorându-li-se sfârșitul 73% dintre grupuri.

Mărimea grupului este în mod semnificativ determinantă pentru doctrina grupului respectiv. Grupurile mari, cu mai mult de 10000 de membri au fost victorioase în mai bine de 25% din cazuri, în timp ce rezultatele au fost mai puțin convingătoare în condițiile în care grupurile au fost mai mici de 1000 de membri.

Nu există o corelare statistică între durata existenței unui grup terorist și motivația ideologică, condițiile economice, tipul de regim sau amploarea scopurilor grupurilor teroriste. Se pare însă că există o corelare între mărimea unui grup terorist și funcționarea acestui grup: grupurile mai mari tind să dureze mai mult decât grupurile mai mici.

Atunci când un grup terorist este implicat într-o insurgență nu își încetează existența cu ușurință. Aproape în 50% din cazuri, grupurile au sfârșit prin a negocia o înțelegere cu guvernul; în 25% dintre cazuri unele grupuri teroriste au obținut victoria și în numai 19% dintre cazuri au fost înfrânte de forțele militare.

2. O strategie antiteroristă pe două fronturi

Revenirea în prim plan și reorganizarea rețelei al-Qaeda ar trebui să declanșeze o regândire fundamentală a strategiei antiteroriste a SUA; bazându-ne pe această analiză cu privire la modul în care grupurile teroriste își încetează existența, o soluție politică nu este posibilă în acest caz. Atâta timp cât scopul al-Qaeda rămâne stabilirea unui califat pan-Islamic, este foarte puțin probabil să se realizeze la o înțelegere negociată cu guvernele din Orientul Apropiat. O abordare mult mai eficientă ar fi reprezentată de adoptarea unei strategii care să funcționeze pe două fronturi - *a two front strategy*.

6 Seth G. Jones, *Defeating Terrorist Groups*, CT 314, Testimony presented before the House Armed Services Committee, Subcommittee on Terrorism and Unconventional Threats and Capabilities on September 18, 2008 (Declarație prezentată la Casa Comitetului Serviciilor Armate, Subcomitetul pe probleme de terorism și amenințări și capacități non-convenționale, publicată de RAND, textul integral sub format pdf. la http://www.rand.org/pubs/testimonies/CT_314/index.html RAND – a prezentat o serie de *Testimony* (Declarații – mărturie) prin intermediul partenerilor săi asociați, comitetelor federale de stat sau celor legislative locale, comisiilor și Panelurilor guvernamentale și diferitelor organisme din mediul privat.

■ Mai întâi de toate, politica și intelligence-ul ar trebui să reprezinte coloana vertebrală – temelia eforturilor Satelor Unite. În Europa, America de Nord, Africa de Nord, Asia, al-Qaeda reprezintă o rețea care trebuie să fie supravegheată permanent și anihilată. Acest lucru implică o activitate sistematică în afara granițelor, din partea *Central Intelligence Agency (CIA)* și *Federal Bureau of Investigation (FBI)*, precum și cooperarea dintre ele și agențiile externe de poliție și servicii secrete⁷.

■ În al doilea rând, forța militară reprezentată nu în mod obligatoriu de soldați SUA, trebuie să constituie instrumentul necesar atunci când al-Qaeda este implicată într-o insurgență. Forțele militare locale de cele mai multe ori au mai multă legitimitate să opereze decât au forțele SUA, în plus, aceste forțe dispun de o mai bună înțelegere a mediului de operații chiar dacă au nevoie să desfășoare capacități militare care să se confrunte cu grupurile insurgente pe o perioadă îndelungată de timp. Acest fapt ar trebui să se concretizeze printr-o amprentă militară ușoară din partea SUA. Armata Statelor Unite poate să joace un rol definitoriu în a construi capacitățile militare ale indigenilor; prezența efectivă a armatei americane ar determina nemulțumirea maselor și ar stimula creșterea recrutărilor în rândurile teroriștilor.

Succesele înregistrate în Pakistan și Irak în lupta antiteroristă s-au datorat faptului că SUA au lucrat prin intermediul poliției locale și serviciilor secrete și au conlucrat cu acestea.

De exemplu, în Pakistan – capturarea lui Abu Zubeida, palestinian de origine, a devenit comandant operațional al-Qaeda după moartea lui Muhammad Atef în 2001. După 11 septembrie 2001, acesta s-a stabilit în Pakistan, fiind greu de urmărit. Printr-o colaborare susținută a poliției și serviciilor secrete, oficialilor din guvernul pakistanez le-au fost aduse la cunoștință acțiunile lui Muhammad Atef; prima etapă a colaborării s-a materializat prin capturarea agenților operativi din plan secund. S-a adăugat asistența CIA cu echipamente speciale (modernizarea telefoanelor celulare din locațiile ascunzătorilor); misiunea a fost una de succes, acesta fiind capturat în martie 2002 împreună cu alți 27 de agenți din gruparea sa.

Serviciile secrete pakistaneze și oficiali din poliție au avut o contribuție definitorie la capitularea lui Khalid Sheikh Mohammad, unul dintre inițiatorii atacurilor de la 11 septembrie 2001. Lucrând împreună cu serviciile de intelligence din Pakistan, CIA au întins acestuia o cursă folosind o serie de informatori în Pakistan.

Capturarea lui *Abu Faraj al-Libbi* unul dintre liderii al-Qaeda, ilustrează, de asemenea, eficacitatea acestui model: colaborarea CIA – serviciile secrete și de poliție locale), cele mai eficiente operațiuni în Pakistan începând cu 2001 au fost cele în care serviciile secrete SUA și Forțele Speciale de Operațiuni au lucrat cu și prin intermediul poliției locale și agenților de servicii secrete locale.

⁷ Robert E. Hunter, *A New Grand Strategy for the United States*, CT-313, Testimony presented before the House Armed Services Committee, Subcommittee on Oversight and Investigations on July 31, 2008 (Declarație prezentată în fața Casei Comitetului de Servicii Militare, Subcomitetul de Supraveghere și Investigare, text integral disponibil la <http://www.rand.org/pubs/testimonies/CT313/index.html>).

■ Un punct cheie al acestei noi strategii ar trebui să includă și renunțarea la noțiunea de *war on terrorism* și înlocuirea cu un concept de genul *counterterrorism*, concept folosit de o mare parte dintre guvernele care se confruntă cu amenințări teroriste semnificative, guvernul britanic fiind unul dintre ele. Această frază ridică așteptări publice – atât în SUA, dar și oriunde altundeva – așteptări care s-ar traduce în primul rând prin faptul că ar exista soluție militară la problema terorismului.

Această noțiune încurajează, de asemenea, alte state să conducă *jihadul* – *războiul sfânt* împotriva Statelor Unite și îi ridică pe teroriști la statutul de *războinici sfinți și nu în modul real în care* teroriștii trebuie să fie percepuți și descriși - drept criminali⁸.

Această analiză sugerează că factorul militar nu reprezintă o soluție în rezolvarea problemei terorismului. De obicei utilizarea forței militare are un efect opus față de ceea ce s-a intenționat prin folosirea ei: este foarte folosită de cele mai multe ori, îndepărtează populația locală prin natura sa dură și furnizează o oarecare oportunitate în recrutarea de grupuri teroriste.

În acest sens, viitoarea strategie ar trebui să includă și o rebalansare a resurselor și atenției SUA în direcția acțiunii comunității de informații. Acest lucru presupune, de asemenea, creșterea bugetelor CIA, Departamentului de Justiție și Departamentului de Stat și o scădere a focusului și a resurselor Departamentului de Apărare care sunt destinate în prezent luptei antiteroriste. Forțele de operațiuni americane vor rămâne hotărâtoare atâta timp cât SUA vor desfășura operațiuni militare de luptă împotriva grupurilor teroriste implicate în insurgențe.

Analiza RAND concluzionează că, probabilitatea de succes a al-Qaeda în a înlătura guverne în momentul actual este egală cu zero. Al-Qaeda are virtual obiective de neatins în încercarea de a înlătura o serie de regimuri din Orientul Apropiat. În timp ce Osama-bin-Laden se bucură de un oarecare suport popular în rândul celei mai mari părți a lumii musulmane, acesta nu se traduce într-un suport de masă, cum ar fi în cazul organizației Hezbollah în Liban. Acest lucru nu este surprinzător de vreme ce există puține servicii de asistență socială al-Qaeda, spitale sau clinici, problemă de care liderii al-Qaeda sunt conștienți. În plus, al-Qaeda continuă să-și extindă lista cu inamici, ea incluzând toate guvernele Orientului Mijlociu, musulmanii care nu împărtășesc aceleași puncte de vedere cu al-Qaeda, guvernele Occidentale, guverne asiatice precum Afganistan, India sau Pakistan, ONU și organizațiile non – guvernamentale. Astfel, o platformă care să includă o lume de inamici și obiective de neatins nu se constituie într-o strategie de învingător.

Concluzii

Serviciile de informații au fost întotdeauna nevoite să se adapteze în funcție de schimbările survenite, cu privire la obiectivele, mediile operaționale și solicitările referitoare la monitorizarea și controlul extern. Multe schimbări au fost mai degrabă evolutive – răspunsuri „de jos în sus” date de ofițeri la noile cerințe în domeniul informațiilor – decât rezultatul unui program de reformă deliberat, pornit de la vârf.

8 Ibidem.

Este important în noul climat, să se facă diferența între *reformă* și *schimbare*, analizându-se modul în care serviciile de informații pot fi în continuare flexibile și se pot schimba tot atât de rapid precum provocările cu care se confruntă⁹.

Schimbarea presupune ca serviciile de informații să răspundă mai eficient unui număr mare de amenințări, insuficient de clar definite din partea unor rețele incipiente de indivizi și mici grupuri. Al-Qaeda este deja exemplul clasic de rețea informală care pune la încercare în momentul actual serviciile de informații.

Abordarea unui număr semnificativ de amenințări de mai mică amploare include două elemente conflictuale. Serviciile de informații trebuie să culegă și să analizeze o gamă mult mai largă de informații din surse cât mai variate și de la servicii partenere, fără să se bazeze exclusiv pe câteva surse de informații valoroase. Pentru acest lucru este nevoie de un management mai atent, bugete mai mari și de o concentrare mai mare pe sisteme, eficiență și coordonare; un rol important fiind reprezentat de capacitatea serviciilor secrete de a-și manifesta *flexibilitatea*.

Există o reală dificultate în abordarea „*necunoscutului cunoscut*” care privește planurile inamicilor deja existenți și necesită disciplină, analiză și managementul cunoașterii și a *necunoscutului necunoscut*¹⁰ – cu privire la atacurile surpriză date de noi inamici ce utilizează tehnici noi care solicită din partea serviciilor secrete imaginație, intuiție și inovație; fără îndoială că există dificultăți în combinarea acestor activități diferite, dificultăți la care mecanismele de management ale serviciilor de informații să fie sensibile; totodată, există posibilitatea ca vechile structuri create să nu mai fie adecvate în aceste condiții.

Din punctul de vedere al unui serviciu de informații abordarea unei rețele incipiente de indivizi și de grupări este dificilă. Câteva surse bine plasate nu pot asigura o acoperire de amploare, fiind necesară analizarea și gestionarea unei game mai variate de surse de informații și informații secrete, site-uri web inclusive; suspiciuni și avertismente din partea unui număr mare de surse de nivel scăzut, parțial informate; rezervări pentru cazări, bilete de călătorie și tranzacții financiare ale unor persoane care pot sau nu să ocupe poziții importante în rețea. Serviciile de informații nu pot controla acest volum ridicat de informații și au nevoie să stabilească și să coordoneze relațiile cu instituții interne de genul poliției, serviciului vamal, serviciului de imigrări, Garda Financiară, precum și cu serviciile partenere din alte țări.

S-a ajuns să se recunoască din partea serviciilor de informații că nu se pot obține succese deosebite în combaterea terorismului dacă nu se va reuși o bună colaborare cu serviciile de informații și de securitate din principalele țări partenere. Prin urmare, serviciile de informații occidentale au început să se implice în activități complexe de consultanță în management, reformă, instruire și dezvoltare instituțională destinate serviciilor străine; Practic, managementul reprezintă principala provocare a acestei activități.

Eficiența și managementul de calitate presupun o nouă structurare a serviciilor de securitate care să răspundă amenințărilor actuale. Exemplul clasic al pierderii din

9 Steve Tsang, Op. Cit., pp. 230-240 (Cap. 9 – Peter Wilson, Pregătiri pentru a face față noilor provocări).

10 Ibidem, apud Donald Rumsfeld, p.231.

vedere a unor amenințări care nu puteau fi contracarate de structurile existente este reprezentat de cazul 11 septembrie: incapacitatea de a prevedea aceste evenimente datorită unei distincții artificiale între amenințările interne și cele externe - utile în vremea Războiului Rece.

Problema prevenirii unui atac prin surprindere a fost dezbătută în literatura de specialitate încă dinaintea evenimentelor din 11 septembrie; nu se pune în mod deosebit problema descoperirii elementelor cheie ci îmbinarea acestor elemente atunci când ele nu se potrivesc cu structurile, prejudecățile și preocupările instituțiilor de securitate existente.

Devine problematică adoptarea unor măsuri de securitate eficiente atunci când există doar semnale slabe de pericol; este greu de justificat desfășurarea forțelor militare, implementarea pe o arie largă a unor măsuri preventive de securitate sau monitorizarea unui număr mai mare de suspecți.

TERORISMUL ISLAMIC ÎN NORDUL AFRICII

Mihai VOICULESCU*

L'islamisme violent n'est pas un bloc monolithique, une armée de l'ombre endoctrinée aux mêmes sources et répondant aveuglement aux ordres d'une seule tête – en l'occurrence Usama bin Lad'n, le Grand Satan des Américains. Les islamistes visent tous, dans un premier temps, à instaurer la charia, la loi islamique, dans leur propre pays. Les mouvements africains oeuvrent dans la même sens, en dépit du fait qu'ils sont victimes de la part des autorités de leurs pays respectifs – qui se revendiquent souvent eux-mêmes de l'islam.

La 26 ianuarie 2007, *emirul* și actualul comandant al organizației teroriste algeriene radical-islamiste Grupul Salafist pentru Predică și Luptă, cunoscut mai degrabă sub acronimul său francez GSPC, Abu Musab Abdul Udud, a anunțat redenumirea GSPC în Organizația al-Qaida pentru Maghrebul Islamic.

Experți israelieni în probleme antiteroriste consideră că această redenumire a grupării indică nu doar o orientare semantică a cursului GSPC în direcția strategiei și ideologiei al-Qaida, ci și o transformare a regiunii Maghreb într-un alt front al Jihadului, similar celui din Balcani sau din Asia de Sud-Est. Întrucât Maghrebul include o zonă geopolitică uriașă, ce cuprinde nord-vestul Africii, Algeria, Mauritania, Maroc, Tunisia și vestul Saharei.

Redenumirea organizației arată intenția noului GSPC. Conform întregii strategii a agendei jihadiste globale, cadrele Organizației al-Qaida pentru Maghrebul Islamic și-au fixat drept obiectiv și înlăturarea de la putere a altor guverne arabe moderate din această regiune, nu numai secularul guvern algerian, ce a combătut și înlăturat de la putere organizația salafistă.

Sub aspectul unei reformări a fostului GSPC în subordinea al-Qaida s-ar putea extinde nu doar condițiile operative pentru islamiștii militanți; aceștia câștigă astfel și un teren mai amplu de instruire, precum și condiții logistice ideale. al-Qaida obține prin adeziunea GSPC un atu important în plan psihologic, pentru că își extinde zona de influență și semnalizează omniprezență. Cel mai mare pericol la adresa Europei constă, totuși, în utilizarea Saharei ca bază logistică.

Întrucât topografia acestei regiuni și absența unui control guvernamental eficient transformă zonele Algeriei, Mauritaniei și Mali într-un spațiu ideal de retragere pentru teroriști. Vechiul GSPC a avut în regiunile de deșert tabere mobile de instruire, în care membri ai unor diverse celule nord-africane au fost învățați să folosească arme și să confecționeze explozibili. În plus, această zonă este o rută centrală pentru livrările de armament către trupele din regiunile de nord. al-Qaida nu a beneficiat niciodată pînă acum de o bază teritorială atât de solidă, situată într-o apropiere atât de favorabilă de state occidentale.

Al-Qaida din Maghreb nu este o prelungire a fostului GSPC, ci fuziunea ansamblului mișcărilor clandestine salafiste din Africa de Nord. Cîmpul de acțiune

* Centrul de Cercetări Științifice al Academiei Naționale de Informații

jihadist s-a extins ieșind din cadrul frontierelor datorită instituirii unui *comandament unificat superior GSPC algerian și Grupurilor islamice combatante marocane, tunisiene și libiene*. Baze în care tranzitează tinerii marocani sunt instalate în Algeria și în țările sahelene. al-Qaida evoluează în Sahara, nu pentru a crea tabere de antrenament, ci pentru a dispune de o bază din spatele frontului la care să nu aibă acces regimurile maghrebiene.

Aceasta se află într-o fază în care încearcă să obțină *legitimitate și credibilitate*. al-Qaida din Maghreb *comite atentate regulate în Algeria, se activează în Tunisia, așa cum demonstrează înfruntările din decembrie 2006, cu forțele de securitate și se pregătește să lovească în Maroc*. Dar prioritatea sa este Irakul: potrivit ideologiei mișcării, *începând din fosta Mesopotamie colonizată de către americani și aliații lor trebuie să fie construit Califatul*. Această temă este în prezent foarte promițătoare. al-Qaida găsește fără dificultate voluntari în Africa de Nord. Tinerii recruți marocani care urmează filierele de recrutare pentru războiul din Irak sunt înrolați într-o luptă care este mai întâi de toate politică și apoi religioasă. Aderarea nu mai este motivată de motive naționale, sociale sau chiar identitare. De asemenea, marocanii se alătură al-Qaida, căci organizația duce un război de *eliberare* în Irak.

Obiectivele al-Qaida din Magreb

Terorismul îmbrăcat în straie religioase islamice își va relua loviturile sângeroase, pentru că rădăcinile sale sunt adânc împlântate în solul politic și social al țărilor arabe și islamice, rădăcini care nu doar oferă climatul fertil pentru acțiuni violente și pentru recrutarea de noi adepți, dar exprimă și starea de înapoiere și rămânere în urma lumii civilizate contemporane.

Operațiunea de anvergură executată de al-Qaida din Maghrebul Islamic care a aruncat în aer două mașini-capcană în fața sediului din capitala Alger al misiunii ONU pentru refugiați și în apropiere de clădirea care adăpostește Consiliul Constituțional, a lăsat în urmă 68 de morți și 400 răniți, dar și pierderi materiale directe și indirecte care vor afecta, cu certitudine, afluxul investitorilor și turiștilor străini spre Algeria, spre a nu mai aminti de pierderile cu încărcătură simbolică: lovirea sediului ONU a fost o lovitură dată relațiilor dintre această țară și restul lumii, în vreme ce vizarea Consiliului Constituțional s-a dorit a fi o lovitură aplicată statului civil și modern care este Algeria.

Aceasta dovedește că *fenomenul terorist nord african este departe de a se fi încheiat*. Dacă se poate totuși vorbi de o schimbare, aceasta a constat într-o perioadă de relativă acalmie în cursul căreia grupările și rețelele teroriste și-au revizuit planurile, alianțele și potențialele combative în perspectiva reluării și mai dinamice a actelor de violență extremă. Evenimentele care au avut loc în ultima vreme în Pakistan sunt un indiciu clar că al-Qaida din această țară și din Afganistan va continua să beneficieze de un climat foarte propice pentru punerea în practică a ideologiei sale și că, în ciuda pierderilor și a loviturilor suferite de-a lungul anilor, aceasta înnoată lejer în apele lumii islamice. În Irak, sciziunea confesională, politică și tribală este, la rândul său, un factor încurajator pentru intensificarea valului de acțiuni terorist-extremiste de gen al-Qaida. Problema nu se rezumă, însă doar la Pakistan și Irak, ea a cuprins întregul edificiu ideologic și de gândire al lumii arabo-islamice. Prestigiul și

locul aparte pe care religia islamică îl deține în rândul comunității musulmane au fost confiscate de grupuscule și grupări radicale și extremiste, dornice să demonteze instituția statului și morfologia societății - și așa șubrežite și amalgamate. De la apariția, în anii '70, a acestor grupări teroriste, nici instituția religioasă oficială nu a fost capabilă să dezvolte un discurs credibil care să convingă tânăra generație de necesitatea de a evita alăturarea la aventură și violență. Aceste instituții au fost, dimpotrivă, preocupate să își apere propriile interese și legătura de dependență cu regimurile de guvernare, făcându-și, în același timp, concurență propagandistică spre a dovedi că sunt mai ostile terorismului fundamentalist decât altele. Rezultatul a fost că o asemenea concurență a produs și o concurență paralelă pentru înregimentarea cît mai multor combatanți în rândurile celulelor și rețelelor teroriste nord africane.

Experiența istorică a demonstrat că terorismul se sprijină pe două fundamente ideologice: *refuzul ideii de stat arab contemporan modern și a regimului aflat în fruntea acestuia și crearea statului islamic după model taliban*, ca premisă pentru reconstituirea califatului musulman mondial. Ori atăta vreme cît această gândire va continua să domine lumea arabă și musulmană, se vor găsi, cu siguranță, suficienți oameni dispuși să îi susțină aplicarea în practică folosind centura cu explozivi și automobilul-capcană. Un alt aspect care se cuvine subliniat este acela că mentalitatea fundamentalist-extremistă a reușit să facă din disputele între lumea arabă și Occident, un conflict deschis între creștinism și islam, pe de o parte, și între islam și iudaism, pe de altă parte. Teoriile occidentale despre ciocnirea civilizațiilor și extrema dreaptă europeană și americană au putut, la rândul lor, să ofere grupărilor teroriste - conștient sau nu - noi argumente de a ataca nu doar societățile vestice, ci și, poate chiar în mai mare măsură, societățile noastre arabo-islamice. Se poate spune, în concluzie, că lupta nu s-a sfârșit, dimpotrivă, ea este în plină desfășurare. Afirmațiile potrivit cărora grupările extremiste și-au pierdut mult din soliditatea bazelor lor de sprijin și acțiune sunt foarte departe de adevăr. Probabil că va trebui să mai treacă o generație pînă când raportul dintre religie și stat în lumea arabă și între arabi și Occident să fie abordat într-o manieră contemporană care ar arăta anacronismul fenomenului terorist pe care îl generează actualele abordări¹.

Acțiunile al-Qaida din Magreb în Europa

În afara spațiului nord-african, GSPC este activ de mult timp în Europa. Un exemplu pentru legăturile grupării cu rețeaua teroristă internațională l-au constituit activitățile așa-numitului grup *Meliani*. Numele acestei celule provine de la liderul ei, Mansuri Meliani. În acest caz a fost vorba despre o celulă teroristă formată din patru membri, care a planificat un atentat asupra bazarului de Crăciun de la Strasbourg din decembrie 2000. Operațiunea derulată de unitatea antiteroristă GSG-9, în timpul etapei de pregătire a aceluiași atentat, împotriva celulei Meliani a reprezentat prima lovitură dată de autoritățile germane de securitate împotriva unui grup islamist militant.

Celula Meliani s-a bazat la nivel ideologic pe principiile GSPC. A întreținut contacte cu islamiști militanți din Franța, Marea Britanie și Italia. După arestarea unor

¹ Cotidianul: Asharq al-Awsat (Anglia), sub titlul *Încă o dată, terorismul revine*, semnat de Abdal Munaim Said, în data de 19.12.2007.

membri ai grupării *Varese*, în Italia, în aprilie 2001, la Frankfurt și la Munchen au fost reținuți alți doi membri ai acestei grupări. Strânsa cooperare dintre poliția spaniolă și cea franceză a dus, la 22 iunie 2001, în Spania, și la arestarea lui Mansuri Meliani însuși. Capitolul german al grupării Meliani a fost încheiat în martie 2003 în fața instanței superioare din Frankfurt/Main.

O acțiune spectaculoasă a GSPC a constat, în februarie 2003, în răpirea, în Sahara, a 32 de turiști, printre care s-au numărat și 16 cetățeni germani. Obiectivul răpitorilor, o subgrupare a GSPC, a fost acela de a obține, prin șantaj, o răscumpărare în vederea achiziționării de armament și a finanțării luptei împotriva guvernului algerian. O parte a ostaticilor a fost eliberată în mai, iar o alta în august 2003. Dacă GSPC a avut până acum, mai mult sau mai puțin, contacte clare cu cercuri de imigranți din Europa, acum, în urma *subordonării* acestei grupări rețelei al-Qaida, acest pericol ar putea escalada.

Până acum, luptătorii GSPC, actualmente ai grupării rețelei al-Qaida din Magreb, au fost sprijiniți deseori de simpatizanți din Europa prin activități ilegale precum călăuzie, transfer de materiale și achiziționarea unor acte false. Astfel, membrilor grupării le-a fost înlesnită deseori deplasarea în state europene. În baza unui permis asigurat de ședere în Europa, ampla majoritate a adeptilor GSPC s-a integrat în rețele active la nivelul întregii Europe în scopul sprijinirii logistice și financiare a cadrelor islamiste active în Algeria și în străinătate. În Germania nu există un nucleu al *actorilor* GSPC, aici lipsesc structuri clar delimitate. Adepții grupării sunt răspândiți, în proporții numerice diferite, în anumite landuri federale.

Având în vedere acutizarea situației de risc, Franța trebuie considerată, din motive istorice, drept țintă principală a teroriștilor. Franța a fost astfel desemnată ca o țintă de al-Qaida din Maghreb încă de la primul său comunicat. Ceea ce nu înseamnă că va fi vizată imediat. Cu atât mai mult cu cât organizația poate de asemenea încredința misiuni vizând Franța rețelelor sale din Franța sau Europa.

Întrucât în vizorul Organizației al-Qaida pentru Maghreb Islamic intră, în afară de Algeria, și state moderate de orientare pro-occidentală, extrem de periclitat este și Marocul. În ultimul timp, acolo se înmulțesc relatările referitoare la celule teroriste și intervenții ale autorităților împotriva islamiștilor².

Acțiunile al-Qaida din Magreb în nordul Africii

În prezent, cel mai mare pericol îl reprezintă Algeria, unde militanții au fost căliți în conflictele brutale care au urmat anulării de către armată a victoriei islamiștilor în alegerile din 1991; cel puțin 100.000 de persoane au fost ucise înainte să se stingă războiul civil. *Grupul Salafist pentru Predică și Luptă*, a fost însă puternic zdruncinat de către forțele algeriene de securitate și de pierderea luptătorilor, ca urmare a amnistiei guvernamentale.

Grupul a declarat mult timp că este aliat cu organizația al-Qaida, însă în toamna anului 2006, a anunțat că a realizat o unificare oficială cu aceasta. La aniversarea atacurilor de la 11 septembrie împotriva SUA, adjunctul liderului al-Qaida, Ayman al-Zawahiri, a declarat că uniunea va fi *un ghimpe pentru SUA, cruciații francezi și aliații acestora*. În

2 Cotidianul: *Die Welt* (Germania), sub titlul *Terorismul din Magreb amenință Europa*, semnat de Rolf Tophoven, în data de 13.04.2007.

ianuarie 2007, GSPC și-a luat denumirea de Organizația al-Qaida din Maghrebul Islamic, reverberând ceea ce Abu Musab al-Zarqawi a denumit grupul său terorist din Irak.

Au existat zvonuri că *Grupul de Luptă Islamic Libanez*, un alt aliat al grupării al-Qaida, urmează să adere la uniune. Serviciile de informații occidentale însă susțin că această intenție provoacă o ruptură între cei care doresc să lupte împotriva regimului lui Muammar Gaddafi și exilații care se ascund în Pakistan și care doresc să se alăture membrilor al-Qaida. Este aceasta doar o propagandă în scopul reînvierii spiritelor slăbite ale insurgenților nord-africani, sau deschiderea unui nou front al Jihadului global? Două atacuri cu bombă împotriva muncitorilor străini din Algeria sugerează că grupul a adoptat strategia organizației al-Qaida de a ucide străinii.

Totuși, o parte din modul de operare al rețelei al-Qaida este evident: cele 7 bombe aproape simultane împotriva forțelor de securitate din februarie 2007 și aparenta folosire a atacatorilor cu bombă, în cursul săptămânii 9-15 aprilie 2007, o tactică rară în Algeria. Mulți nord-africani s-au alăturat insurgenților din Irak; veteranii se întorc se pare pentru o susține jihadul în propria țară sau în Europa.

Susținătorii Jihadului din **Maroc** par mai puțin pricepuți decât cei din Algeria. În 2006, regele Muhammad a reorganizat o mare parte a aparatului de securitate după ce islamiștii s-au infiltrat în forțele de securitate ale țării. În luna mai 2006, urma să înceapă procesul a 50 de persoane acuzate de tentativă de răsturnare a monarhiei. Separat, forțele de securitate au descoperit o rețea de militanți care se presupune că plănuiau atacuri sinucigașe asupra *vapoarelor străine, asupra unor hoteluri și a sediilor poliției*. Potrivit ministrului de comunicații din Maroc, teroriștii nu par să aibă legături externe. *Se pare că este vorba despre un grup de amatori, deoarece explozibilii descoperiți sunt simpli, fabricați cu ajutorul unor obiecte casnice.*

Dimensiunea activității al-Qaida din Maghreb este încă nesigură. Și deși ideologia sa privind lupta împotriva Occidentului este apreciată de unii, atacurile organizației al-Qaida asupra țintelor arabe civile - de exemplu, cele din Iordania, din 2005 - au provocat tensiuni locale răspândite. Vor avea același efect și în Maghreb?³

Atentatul eșuat din 11 martie 2007, face parte dintr-un plan care urma să vizeze obiective turistice, precum și unele centre comerciale și administrative din Casablanca. Campania terorii era construită pe modelul atacurilor sinucigașe din 16 mai 2003. Mai multe celule de **islamiști salafiști** urmau să acționeze, dar o problemă de coordonare a dus la eșuarea proiectului. Această structură teroristă care nu a fost anihilată în întregime rămâne în prezent o amenințare pentru Maroc⁴.

Contracararea al-Qaida din Magreb

Servicii de informații ale câtorva state maghrebene și Departamente occidentale de luptă împotriva terorismului întâmpină greutăți în urmărirea elementelor al-Qaida desfășurate intens în state ale Maghrebului Arab și câteva state

³Publicația săptămânală: *The Economist*, Anglia, sub titlul *Întinderea organizației al-Qaida*, în data de 13.04.2007.

⁴Cotidianul: *Le Figaro* (Franța), sub titlul *Aderarea tinerilor marocani la Jihad se politizează*, semnat de Thierry Oberle, din data de 23.03.2007. Publicația înserează un interviu cu *Mohammed Darif, politolog la Universitatea din Casablanca, unul dintre cei mai buni specialiști ai mișcărilor islamiste armate în Maghreb.*

africane, sub numele de *al-Qaida Jihadului din Maghreb Islamic*. Aceasta după ce s-a constatat că aceste elemente *recurg la înființarea de baze și tabere ambulante pe care le folosesc câteva zile, apoi se deplasează în alte tabere*⁵.

Experți algerieni din cadrul Departamentului de luptă împotriva terorismului consideră că organizația al-Qaida și-a schimbat modul de acțiune și a constituit unități de sinucigași ai căror membri au fost recrutați din rândul tinerilor săraci din marile orașe unde continuă să existe islamiști activi. Această schimbare a surprins autoritățile algeriene pentru care este greu să găsească un mijloc eficient de contracarare a acțiunilor acesteia⁶.

Recrudescența fără precedent a actelor teroriste și implantarea al-Qaida în Maghreb au precipitat deschiderea unui birou al FBI în regiune.

În acest sens, în aprilie 2008, directorul Biroului Federal de Investigații al SUA, Robert Mueller, a precizat că serviciul pe care-l conduce va deschide un oficiu în capitala Algeriei (Alger), pentru a face față *noilor amenințări teroriste venite din Maghreb*.

În decursul ultimilor ani, capacitățile organizației al-Qaida din Maghreb s-au dezvoltat neașteptat de mult, a precizat Mueller în cadrul Congresului american, cu ocazia unor discuții adiționale pe tema bugetului FBI pentru anul 2009.

Suntem deosebit de îngrijorați că, în timp ce capacitățile teroriștilor au crescut, posibilitatea indivizilor care dețin două pașapoarte, spre exemplu algerian și francez, de a se duce în Europa sau de a nu avea nevoie decât de un bilet de avion electronic pentru Aeroportul JFK sau pentru un alt aeroport din SUA, ar putea crește la fel de mult.

Referitor la țările maghrebiene preconizate a găzdui astfel de birouri regionale ale FBI, directorul Robert Mueller consideră că lucrătorii Biroului au dezvoltat o relație de lucru foarte bună cu omologii lor algerieni, dar și cu cei marocani, lăsând să se înțeleagă că următorul oficiu regional al FBI în Maghreb ar putea fi găzduit de Maroc.

Consolidarea acestor relații constituie următoarea etapă pentru a face față noului fenomen, noilor amenințări teroriste provenind din Maghreb⁷.

Direcția Generală de Siguranță Națională a revizuit ultimele detalii ale proiectului privind înființarea unei noi instituții menite să înlocuiască Serviciul Central al Poliției Judiciare (care a fost desființat). Înființarea acestei structuri se circumscrie strategiei de combatere a organizației al-Qaida în Algeria, adoptată după valul de atentate teroriste comise în anul 2007. Între altele, s-a precizat că noua structură va fi condusă de cadre de poliție cu competențe ridicate în materie de securitate, majoritatea acestora fiind specializate în **lupta antiteroristă în timpul deceniului negru**. Este de așteptat ca, într-o primă etapă, noua structură antiteroristă să aibă cel puțin 200 de cadre și ofițeri de securitate de diferite grade. Competențele

5 Publicația săptămânală: *al-Watan al-Arabi* (Franța), în numărul 1565, din data de 28.02-06.03.2007, pag.9.

6 Publicația săptămânală: *al-Watan al-Arabi* (Franța), sub titlul *al-Qaida își strânge rândurile în țările Magrebului*, în data de 19-25.12.2007, pag.8.

7 Cotidianul: *Liberte* (Algeria), sub titlul *FBI va deschide un oficiu, în capitala Algeriei*, în data de 02.04.2008.

acestei instanțe se extind, de asemenea, la lupta împotriva criminalității conexe susținerii grupărilor teroriste, respectiv traficul de droguri, de armament și de persoane⁸.

Al-Qaida din Magreb în Maroc

Monarhia marocană, încarnată de tânărul Muhammad VI, este ultimul bastion în fața islamismului radical. În timpul domniei tatălui său, Hassan II, Marocul a fost o țară stabilă în fața turbulențelor care zguduiau țările vecine din Africa de Nord. Dar de cinci ani, tensiunea este în creștere.

La 16 mai 2003, cinci atentate simultane au avut loc în Casablanca, provocând moartea a 24 de persoane. Cei 12 kamikaze au ales obiective foarte sensibile: sectorul turistic, de care depinde economia marocană, comunitatea evreiască și Casa Spaniei. Atentatele purtau marca al-Qaida.

Din acel moment, Marocul se află într-o stare permanentă de alertă. Poliția a anihilat peste 50 de celule islamiste, unele dintre ele având legături cu rețeaua lui Usama bin Lad'n și a reținut peste 3.000 de suspecți.

La sfârșitul lunii martie 2007, 24 de presupuși islamiști au fost arestați sub acuzarea că ar fi pregătit o serie de atentate împotriva industriei turistice.

Cu o rată de analfabetism de 50%, cea mai mare parte a populației trăiește în sărăcie. Islamismul radical găsește aici teren propice, în suburbiile mizere ale orașelor marocane. Incompetența elitei marocane, corupția și frustrarea față de conflictul din Orientul Apropiat contribuie la înrolarea multor tineri la Jihad.

Având o bază solidă în Maroc, al-Qaida poate amenința mai de aproape Europa. Iar în prima linie se află Spania. Enclavele spaniole Ceuta și Melilla sunt obiective declarate ale jihadiștilor, care au promis *eliberarea Andaluziei*⁹.

În lumina atacurilor sinucigașe de la 11 martie și posibilitatea unor atacuri în Maroc, este interesant să privim istoria recentă a terorismului islamist din această țară.

Cum a ajuns Marocul în această fază?

- 1994 - Primul atac terorist din Maroc la hotelul Asni din Marrakesh.
- 2002 - Arestarea unui grup de teroriști al-Qaida, printre care zeci de marocani și 3 saudiți, antrenați în tabăra Faruk din Afganistan. Aceștia plănuiau să atace navele britanice și americane din strâmtoarea Gibraltar, cu explozive Zodiac.
- 16 mai 2003 - 5 atacuri sinucigașe simultane în Casablanca. Autorii: marocani din zona Sidi Mumen din Casablanca și probabil unul din Emirate și un saudit.
- 11 martie 2004 - Atacurile de la Madrid, executate în mare parte de marocani.
- Septembrie 2006 - o grupare misterioasă, Ansar al-Mahdi, suspectată că plănuiește atacuri la scară largă, a fost distrusă.
- 2006-2007 - distrugerea unor celule care trimiteau combatanți în Irak și Afganistan.

⁸ Publicația: *Maghreb Confidential* (Franța) publicație electronică, sub titlul *Strategia algeriană de securitate pentru înfruntarea al-Qaida aproape gata*, în data de 07-13.04.2008.

⁹ Postul de televiziune: *EuroNews* (Anglia), în emisiunea *Maroc, veriga slabă a Magrebului și fața al-Qaida*, din data de 13 aprilie 2007, ora: 09:30.

Unul dintre principalele motive ale creșterii Islamului radical: relațiile strânse dintre Maroc și Arabia Saudită.

Consecințe:

- mulțime de predicatorii saudiți s-au remarcat în Maroc.
- Zeci de marocani au plecat la studii în Riyad sau Jaddah.

La întoarcere, unii dintre ei au devenit predicatori radicali și au contribuit la creșterea fundamentalismului în Maroc¹⁰.

Guvernul marocan s-a remarcat prin ajutorul deosebit acordat în războiul împotriva terorii. Regele Muhammad VI i-a condamnat fără echivoc pe cei care susțin sau pun în aplicare acte de terorism și a făcut eforturi pentru a menține cu fermitate Rabatul de partea Statelor Unite, împotriva extremiștilor. Marocul este parte la 10 din cele 12 convenții și protocoale internaționale privind combaterea terorismului. Pe plan intern, politica de vigilență a Guvernului marocan împotriva activităților teroriste și lipsa de toleranță față de autorii actelor teroriste nu s-a modificat pe parcursul anului 2002. Pentru a lupta mai eficient împotriva terorismului, Guvernul a început să elaboreze acte legislative noi și mai pragmatice în sectorul financiar și cel al organelor de poliție. Mai mult, autoritățile marocane au reținut în 2002 mai multe persoane suspectate de apartenență la o celulă al-Qaida. Autoritățile marocane susțin că respectivele persoane – saudiți și marocani – au fost implicate într-un complot care urmărea să submineze interesele maritime occidentale în Strâmtoarea Gibraltar. Guvernul marocan a deschis procese împotriva persoanelor suspectate de terorism.

Al-Qaida din Magreb în Tunisia

Grupările teroriste din Africa de Nord, din Tunisia până în Mauritania, se înarmează. Diferite legături ale acestora duc spre Europa. Majoritatea celor 21 de atentatori condamnați pentru tentativa de comitere de atentate teroriste, în urmă cu patru ani, asupra unor trenuri din Madrid, proveneau din Africa de Nord.

În Tunisia au fost condamnați aproape simultan cu descoperirea complotului din Maroc peste 30 de islamiști. Aceștia au fost condamnați după ce, la sfârșitul anului 2006, în apropiere de Tunis, au avut loc ciocniri între o grupare apropiată al-Qaida și forțele de securitate. În urma acestor altercații și-au pierdut atunci viața conducătorul grupului, un tunisian cu experiență în Afganistan, precum și nucleul dur al acesteia, format din șase activiști, printre care s-a numărat și un cetățean din Mauritania. Grupul venise în Tunisia din Algeria.

Curtea de apel din Tunis a confirmat acum condamnarea la moarte a unui islamist. Un altul, condamnat inițial la moarte, precum și alți șase acuzați au fost condamnați la închisoare pe viață. Împotriva celorlalți acuzați au fost pronunțate sentințe de privare de libertate de până la 30 de ani. Președintele Tunisiei, Zine al-Abidin bin Ali, se angajase în luna noiembrie să nu mai aprobe nici o condamnare la moarte. Și autoritățile din Mauritania luptă împotriva terorismului. În prezent se află în fața instanței șapte persoane, pentru comiterea unui atentat asupra ambasadei

10 <http://counterterrorismblog.org>; Olivier Guitta, sub titlul *Terorismul recent din Maroc*.

israeliene¹¹.

Guvernul tunisian a susținut Coaliția internațională împotriva terorismului și a răspuns solicitărilor de asistență ale Guvernului Statelor Unite pentru blocarea activelor financiare ale extremiștilor și pentru furnizarea de informații despre aceștia. Statele Unite au blocat activele Grupului Combatant Tunisian în baza Hotărârii de Guvern 13224; în același timp Franța a propus includerea acestuia pe lista actualizată întocmită în baza Rezoluției 1267 a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite. Președintele tunisian Zin al-Abidin bin Ali a condamnat vehement activitățile teroriste și a reiterat hotărârea țării sale de a lupta împotriva violenței și extremismului. La ora actuală, Tunisia este parte cu drepturi depline la 11 dintre cele 12 convenții ale Națiunilor Unite privind combaterea terorismului; mai trebuie să devină parte la Convenția cu privire la protecția fizică a materialelor nucleare din octombrie 1979. Atitudinea activă a Guvernului tunisian împotriva terorismului a fost întărită în urma atentatului cu bombă din 2002 împotriva sinagogii al-Ghriba situată pe insula tunisiană Djerba, care a făcut peste 20 de victime. În urma acestui atentat, Guvernul tunisian a continuat să folosească resurse judiciare, organe de poliție și efective militare împotriva persoanelor suspectate de terorism. Autoritățile tunisiene au reținut o persoană în legătură cu acest atentat; procesul încă nu a început. La începutul anului 2002, autoritățile tunisiene au condamnat 34 de persoane – 31 în absență – pentru apartenență la al-Jamaa ual Sunnah, o organizație teroristă ce are legături cu al-Qaida din Magreb. Guvernul susține că autorii erau implicați în recrutarea de tunisieni stabiliți în Europa pentru a lupta în Cecenia, Bosnia și Afghanistan.

Guvernul tunisian a continuat de asemenea să joace un rol important în eforturile de contracarare a amenințărilor din regiune.

După semnarea în 2001 a unei convenții cu Guvernul algerian pentru întărirea securității la graniță, Tunisia a continuat să contracareze posibilele incursiuni peste graniță ale militanților islamiști din Algeria. Tunisia este parte la 10 din cele 12 convenții și protocoale internaționale privind combaterea terorismului.

al-Qaida din Magreb în Libia

Libienii ocupă multe poziții importante în cadrul mișcării al-Qaida din Afganistan și Pakistan, reprezentând astfel cel mai mare număr de luptători străini în Irak.

Deși guvernul libian este precaut în ceea ce privește orice amenințare din partea libienilor care luptă în Afganistan, o amenințare mai mare pentru Libia ar putea fi reprezentată de tinerii radicali locali și de repatriații din Irak.

Există indicii conform cărora utilizarea tacticilor teroriste sinucigașe ar putea fi luată în considerare în Libia și că mai degrabă țintele occidentale, decât cele din cadrul regimului, ar putea fi de un mare interes pentru noua generație de tineri jihadiști.

Moartea lui Abu Laith al-Libi, la data de 20.01.2008, a subliniat încă o dată rolul jihadiștilor libieni, una dintre cele mai dinamice componente naționale active din cadrul jihadismului pan-islamic. Moartea lui Abu Laith este cea mai recentă dintr-o serie de

11 Cotidianul: *Sddeutsche Zeitung* (Germania), sub titlul *Africa de Nord, filială a terorismului practicat de al-Qaida*, semant de Rudolph Chimelli, în data de 25.02.2008.

incidente care i-au adus în atenție pe militanții libieni, în special înregistrarea audio, din luna noiembrie 2007, a grupării al-Qaida, în care se preciza că Grupul Libian pentru Luptă Islamică (Jamaa al-Islamiyya al-Muqatila fi Al-Libya: LIFG) i s-a alăturat. Acest anunț a apărut ulterior descoperirii unor documente jihadiste care sugerau că libienii furnizează un număr mare de luptători străini în Irak. Între timp, mai multe incidente care au avut loc în Libia, în anul 2007, indică faptul că insurgența internă se află în curs de dezvoltare.

Aceste acțiuni arată că există un număr mare de jehadiști libieni, dar și comandanți și ideologi libieni al-Qaida.

Deși militanții libieni mai în vârstă sunt fie marginalizați, fie înlăturați, apariția unei generații mai tinere de jehadiști libieni sugerează că devine tot mai posibilă derularea de atacuri în Libia. În timp ce liderul libian, bine protejat, Muammar Ghadaffi rămâne în afara riscului unui astfel de atac, țintele occidentale vulnerabile s-ar putea dovedi ținte mai ușor de atins și, prin urmare, ar fi ținte mai probabile pentru tinerii militanți.

Originea mișcării militante

Într-o declarație a ramurii media a grupării al-Qaida, as-Sahab, din data de 03.11.2007, liderul numărul 2, Ayman al-Zawahiri, a avertizat: *Frații intensifică lupta împotriva inamicilor Islamului, Ghadaffi și stăpânii acestuia, cruciații de la Washington.* În înregistrarea de 28 de minute, apare și Abu Laith al-Libi, un important comandant al-Qaida, care a acționat anterior în Afganistan și Pakistan. Prezentat drept *emirul LIFG*, Abu Laith declară: *Ne-am alăturat al-Qaida în calitate de soldați loiali.* Acesta a criticat regimul libian, pentru reprimarea islamismului și politicile sale tot mai pro-occidentale.

Această includere aparentă a LIFG în gruparea al-Qaida contrazice tradiția de independență a islamismului libian și concentrarea asupra înlăturării lui Ghadaffi, care a luptat împotriva islamiștilor începând cu lovitura de stat din 1969. Deși Regele Idris înlăturat de la putere îi simpatiza într-un fel pe Frații Musulmani, oferindu-le adăpost membrilor acestei grupări în perioada în care erau persecutați în statul vecin Egipt, Ghadaffi considera ideologia acestora drept o amenințare la adresa propriului său *jamahiriya* (stat al maselor revoluționare). Islamiștii au reacționat la acțiunile de suprimare în perioada anilor '70, prin lansarea unei campanii de asasinare nereușită la adresa regimului lui Ghadaffi, în perioada anilor '80¹².

Din cauza presiunilor din 1983 și 1986, militanții libieni au început să stabilească legături cu jihadul din Afganistan. În momentul în care liderul islamist libian Auatha al-Zuwawi a fost arestat în Benghazi, în anul 1989, militanții au început să plece în număr mare către Pakistan și Afganistan. *Aici s-au format LIFG și alte câteva grupări mai mici.*

Grupurile libiene și-au dezvoltat, în această perioadă, un sistem logistic și de instruire extrem de sofisticat. Libienii au obținut un rol important într-o serie de tabere de instruire din *Afganistan*, ca rezultat al sprijinului lor pentru aliații afgani. În anul 1992, existau aproximativ 800 de luptători străini în Afganistan, conform fostului membru LIFG din cadrul consiliului shura, Numan bin Uthman (scris și Noman

12 Publicația lunară: *Jane's Intelligence Review* (Anglia), sub titlul *O nouă generație de jehadiști libieni*, semnat de Michael Knights, în numărul din aprilie 2008.

Benotman). Libienii erau, de asemenea, prezenți în Bosnia-Herțegovina, iar Marea Britanie și statele europene serveau drept baze de strângere de fonduri.

Sudanul a devenit următoarea bază operațională ocupându-se de numărul mare de depozite de armament și celule active din Libia. Un luptător libian numit Abu Abdullah al-Sadiq a condus la dezvoltarea unei rețele de sute de simpatizanți în Libia. Numan bin Uthman a afirmat, în cadrul interviului din anul 2005, că se pregăteau o serie de operațiuni *dramatice și decisive de securizare a anumitor locații și instituții în mod simultan*, care vor conduce la *înlăturarea regimului*.

Guvernul libian a început să admită existența indiciilor unei amenințări serioase din partea militanților, în perioada 1993-1995, și a început să îi captureze pe presupuși militanți și clerici. În luna mai 1995, regimul a descoperit informații despre rețeaua LIFG în momentul în care o celulă a derulat o acțiune militară neautorizată pentru a-și salva unul dintre membri, conform lui Uthman. Fiind descoperită, gruparea și-a declarat oficial existența în luna octombrie 1995. Dorind să realizeze o revoltă generală, gruparea a avut cel puțin încercări nereușite de asasinare a lui Ghadaffi.

Veteranii libieni din Afganistan au derulat operațiuni insurgente periodice la adresa forțelor guvernamentale din regiunea Cyrenaica din nord-estul Libiei. În aceste campanii de gherilă, forțele guvernamentale au apelat la atacuri aeriene și de artilerie asupra zonelor semi-urbane din Benghazi și Darnah, cît și asupra forturilor rurale de pe dealurile Jabal al-Akdar.

Eșecul îndelung plănuitei revolte, combinat cu pierderea în anul 1995 a bazei sudaneze din cauza presiunii libiene asupra orașului Khartoum și lipsa unei colaborări cu jihadiștii din Algeria, *i-a lăsat pe militanții libieni fără adăposturi în Maghreb*. Drept consecință, comunitatea militantă libiană *s-a răspândit în Europa, Orientul Mijlociu și Afganistan*. În anul 2000, conducerea LIFG a adoptat un moratoriu de trei ani în ceea ce privește atacurile la adresa regimului lui Ghadaffi și a încercat să ajungă la un acord cu Tripoli în privința detenției a sute de islamiști libieni.

Generația din **Irak**

Libia produce o nouă generație de tineri luptători care trec printr-o experiență a jihadului radical diferită de cea a predecesorilor lor. La data de 19 decembrie 2007, *Centrul pentru Combaterea Terorismului de la West Point* a obținut aproximativ 700 de documente ale unor cetățeni străini care au intrat în Irak, în perioada august 2006 - august 2007. Documentele au fost descoperite într-o casă conspirativă din Sinjar, situat în nordul Irakului, în luna septembrie 2007. Documentele descoperite în Sinjar reflectă operațiuni de infiltrare pe o perioadă de un an, prin trei rute principale folosite de jihadiști pentru a pătrunde în Irak. Cei 137 de libieni reprezentau 18,8% din total, un procentaj mai mare de 4% sau mai puțin cît se atribuie libienilor, și al doilea număr după arabii saudiți.

Trei caracteristici reies din documentele referitoare la acești cetățeni libieni. *Prima*, cei mai mulți din voluntarii libieni provin din regiunea de nord-est, regiunea de coastă Cyrenaica, în special Darnah (60,2%) și Benghazi (23,9%). Aceste orașe au o puternică legătură cu mișcarea militantă anti-regim, începând din anii '70. Din punct de vedere statistic, Darnah este orașul de origine al majorității luptătorilor străini menționați în documentele din Sinjar, mai mult decît Riyadh, din Arabia Saudită. Benghazi este al patrulea după Mecca.

Există atât motive religioase, cât și tribale pentru a explica mișcarea militantă din regiunea Cyrenaica. Nord-estul Libiei este considerat o regiune preponderent conservatoare și o bază pentru activitatea Fraților Musulmani din Egipt.

O a doua caracteristică semnificativă a exemplului din Sinjar este rata de vârstă a jihadiștilor. Puțin peste 78% din libienii care și-au menționat vârsta erau născuți între 1980 și 1989 (de la 18 la 28 de ani). Majoritatea jihadiștilor libieni din Irak aveau vârste cuprinse între 23 și 25 de ani, în principal studenți din colegii academice sau tehnice, cu ceva pregătire militară dobândită în cadrul serviciului militar obligatoriu. Conform documentelor, recruții libieni par să fi intrat în legătură cu recrutori din cadrul moscheilor, individual și nu ca grup, posibil datorită măsurilor drastice de securitate din Libia. Majoritatea voluntarilor (84,2%) au ocolit prin Cairo, după care au mers la Damasc, înainte de a se întâlni cu intermediarii care să îi îndrume către Irak.

Recruții libieni se remarcă prin resursele lor financiare limitate, majoritatea luptătorilor ajungând în Siria cu aproximativ 100 de dolari (cam jumătate din salariul lunar mediu din Libia) pentru a-și demonstra capacitatea de autofinanțare față de oficialii care se ocupă cu imigrația și pentru a-și finanța mai departe evoluția. Mulți nu aveau nici o resursă financiară și trebuiau finanțați din intermediari.

O ultimă caracteristică importantă a jihadiștilor libieni este dorința lor de implicare în operațiunile sinucigașe. Documentele din Sinjar arată că 85,2% din recruți se consideră *istishhadi* (căutători de martiriu). Doar marocanii (cu 91,7%) reprezentau un număr mai mare decât libienii în ceea ce privește dorința de a deveni atacatori sinucigași.

Indicii ai amenințării

Libienii sunt, cu siguranță, foarte activi în cadrul jihadismului internațional, în special în așa-numitul *Jihad defensiv împotriva forțelor străine din Irak și Afganistan*. Cu toate acestea, regimul lui Ghadaffi este mult mai preocupat de faptul că astfel de tendințe ar putea prevesti un atac la adresa guvernului din Libia. Administrația și-a instruit deja oficialii din domeniul securității pentru a recomanda companiilor occidentale din Libia să coopereze cu furnizorii locali de securitate și să admită faptul că un atac terorist este posibil în viitorul apropiat.

Conform surselor apropiate oficialilor libieni din domeniul securității care au discutat cu publicația *Jane's*, conducerea de la Tripoli a ridicat această amenințare islamistă până a ajuns din nou la același nivel cu principala temere a regimului: aceea a unei lovituri de stat.

Unul din motivele acestei evaluări, care se află în contrast puternic cu părerea comună a expatriatilor occidentali conform căreia este puțin posibil să aibă loc un atac, este reprezentat de o serie de indicii provenite din partea celei de-a doua generații de jihadiști libieni din interiorul al-Qaida. Este plauzibil faptul că jihadiștii influenți ar putea reprezenta un mijloc de furnizare de resurse pentru atacurile din propriile lor state.

Concluzie

În ciuda încercărilor de a amplifica eforturile de combatere a terorismului după 11 septembrie 2001, persistă încă o serie de condiții care fac ca multe din țările

africane să fie preferate ca baze de către teroriști. Printre aceste condiții se numără resursele financiare și tehnice precare, existența unor zone de instabilitate și violență prelungită, corupția, sisteme de reglementări juridice și financiare slabe precum și granițe permeabile și zone de coastă nereglementate ce facilitează mișcarea persoanelor și a bunurilor ilicite.

PARADIGMELE SECURITĂȚII EUROPENE. IMPLICAȚII ȘI DETERMINĂRI ÎNTRE SECURITATE GLOBALĂ ȘI SECURITATE REGIONALĂ CA EFECTE ALE GLOBALIZĂRII

Gabriela MORARIU*

The security concept, global, regional or national, a very complex and vexed question, it was often explained based on it's military constituent, the most important security contributor being represented by the armed forces. In a period of which main characteristic is represented by globalization – a multiple-caused process which results in the fact that events taking place in one part of the world have worldwide repercussions upon phenomena and societies – the security environment gets new non-military dimensions, respective: political, economic, social and ecological dimension. In the beginning of the XXI century, the globalization is a major factor in national and regional security ensuring.

Secole la rând „*securitatea*” a reprezentat principala preocupare a entităților politice, fie că vorbim de imperii, regate sau state-națiune. Conceptul de securitate a cunoscut de-a lungul timpului modificări vizibile, conturate mai ales în raport de schimbările care au loc pe plan internațional, dar și de modalitățile de transpunere a acestuia în cotidian, abordările asupra sa fiind pe cale de a se constitui într-un construct teoretic tot mai bine încheșat și individualizat. Cu alte cuvinte, se naște și se dezvoltă parcurgând drumul de la o simplă noțiune, cum a apărut ea spre mijlocul secolului al XX-lea, la o veritabilă teorie, cu o structură tot mai complexă – teoria securității naționale. În ultimii ani, trei factori au transformat substanțial analiza și practica securității naționale: este vorba de declinul suveranității naționale, creșterea fără precedent a densității de interacțiune la nivel transnațional și explozia conflictuală a scenei internaționale, susținută de dinamica identitară. Pe de altă parte, agenda de securitate națională se extinde vizibil, incluzând o multitudine de amenințări, de la cele ecologice până la cele de ordin cultural. Interdependența crescândă dintre state și globalizarea sunt fenomene care influențează atât modul de conceptualizare a securității cât și politica de securitate, ca ansamblu de măsuri practice pentru realizarea securității.

Problematika securității naționale atinge cele mai diverse aspecte ale dezvoltării sociale sau umane. Într-un mod sau altul, se conectează nu numai cu sfera militară, dar și cu politica externă, cu domeniul economic, problemele democrației, drepturile omului etc. În analiza contextului securității apar concepte noi precum: securitate alimentară, securitate energetică, securitate a resurselor. Securitatea națională a unei țări depinde de două grupuri de factori - interni și externi, al căror echilibru dinamic formează conținutul esențial al oricărei politici de securitate. Pe plan intern, în general, securitatea, respectiv politicile de securitate, sunt determinate de factori cum ar fi puterea națională, procesele politice sau nivelul dezvoltării economice, în timp ce în plan extern, în condițiile globalizării o actualitate majoră capătă problema identificării unor noi soluții de asigurare a securității naționale.

* Consilier juridic, Direcția legislație și asistență juridică

Cu alte cuvinte, procesul de globalizare sporește enorm rolul factorilor externi, fapt care determină statele să adere la organizații regionale și internaționale cu vocație în domeniul asigurării securității globale și, implicit, a celei naționale.

În pofida multiplelor utilizări, conceptul de securitate rămâne totuși vag, fiind folosit deseori ca și context sau justificare pentru acțiunile politice sau strategice. Ce înseamnă securitatea națională? În perioada războiului rece și de promovare a bipolarismului, securitatea a fost considerată un derivat al problematicii puterii. Conceptualizarea ideii de securitate a cunoscut o profundă transformare, mai ales în perioada de după 1989, când noțiunea „tradițională” a demonstrat că o concepție redusă la capacitate militară nu poate explica multitudinea de factori ce influențează securitatea. Superputerile au fost înlocuite cu puteri specializate pe domenii stricte, iar prezervarea securității naționale nu se mai realizează strict prin instrumente și mijloace militare. Drept urmare, se poate constata că însuși conceptul de securitate parcurge un proces de transformare, fiind orientat din ce în ce mai mult spre aspecte economice, politice și de mediu.

Etimologic, termenul de „securitate” provine din limba latină, unde *securitas/securitatis* înseamnă „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”¹. În Oxford English Dictionary, noțiunea de „securitate” este definită ca fiind „condiția de a fi protejat sau de a nu fi expus unui pericol, sentimentul de siguranță sau de eliberare în absența pericolului”. Pe cale de consecință, securitatea – privită în mod general - înseamnă a te afla la adăpost de orice pericol, având în același timp un sentiment de liniște și de încredere, generat de lipsa oricărui pericol. Astfel, se pot deosebi două tipuri de securitate și anume: absența ipotetică a pericolului pentru individ, stat sau societate și reala apărare a acestora de pericole, capacitatea de a face față eventualelor amenințări. Într-o accepțiune diferită, potrivit unui studiu ONU, „există securitate atunci când statele estimează că pericolul de a suferi un atac militar, presiuni politice sau constrângeri economice este nul și că ele pot, prin urmare, să-și urmeze liber dezvoltarea”². Definirea conceptului de „securitate” este destul de dificilă, nu din cauza interconectării sale la cele mai multe domenii ale vieții sociale, cât mai ales, din considerentul că acesta este susceptibil de a avea o conotație ideologică. În esență însă, în rândul specialiștilor există un anumit consens, potrivit căruia „securitatea” se circumscrie asigurării integrității teritoriale și bunăstării materiale, care îmbracă două aspecte: primul se referă la natura fizică a securității și al doilea la supraviețuirea pe termen mediu și lung a actorului, respectiv capacitatea acestuia de a supraviețui ca atare în sistemul internațional. În relațiile internaționale nu există o singură definiție a securității naționale. Ea este influențată în funcție de timp (când este enunțată), resurse (cu ce vom duce la îndeplinire politica respectivă), doctrină (e o politică bazată pe principiile liberalismului, ale cooperării, pe cele conservatoare ale realismului, sau pe cele ale conflictului între clase, specifice neo-marxismului), context geopolitic etc. În procesul de definire a conceptului de securitate mai există

1 *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*. Academia română. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, București: Ed. II, „Univers enciclopedic”, 1996.

2 *Conceptions de la sécurité*, „Désarmement”, nr. 14, Nations Unies, New York, 1986, p. 52.

două aspecte esențiale, și anume: *securitate pentru cine și contra cui?* Securitatea se asociază fie cu un individ, fie cu o colectivitate, definită, la rândul ei, de o serie de caracteristici, printre care cea mai importantă este apartenența la un teritoriu strict delimitat, desemnat de locuință, localitate, regiune, țară, grup de state, membre ale unei uniuni formale sau situate într-o regiune geografică subcontinentală ori continentală și, în cele din urmă, pe glob.

Securitatea este unul dintre acele concepte care capătă un conținut diferit în fiecare epocă istorică. Astfel, în epoca modernă, securitatea era legată nemijlocit de existența statului național, de unde și expresia „securitate națională“. În mod tradițional, conceptul era redus la preocuparea apărării militare a teritoriului național împotriva unui atac din afară. Treptat, el s-a îmbogățit cu factorii care vizează interesele vitale ale națiunii și statului, fie ele economice, culturale sau de altă natură. În perioada războiului rece, în țările din Europa Centrală și de Est, securitatea a fost percepută într-o manieră diferită de sensul occidental al termenului. Diferența rezulta din alegerea segmentelor societale asupra cărora își focalizau atenția politicienii, analiștii, sau cercetătorii. Invocând caracterul imperativ al principiului neamestecului în treburile interne ale statelor, în statele fostului lagărului socialist se promovau dezbateri și acțiuni în domeniul securității doar dacă acestea aveau ca subiect exclusiv relațiile interstatale ori la nivel suprastatal. Tot ceea ce se referea la securitate internă, mai ales securitatea propriilor cetățeni, constituia un subiect interzis. Astfel, conceptele de securitate și securitate națională au cunoscut o varietate largă de definiții. Până de curând, conceptul era monopolizat aproape în totalitate de disciplina relațiilor internaționale, specialiștii din domeniu folosind această noțiune într-un sens identic cu cel dat de politicieni, aproape sinonim cu puterea militară. Cu alte cuvinte, puterea militară sporită sau balanța militară favorabilă ar trebui să asigure starea de securitate. Una dintre cele mai complexe definiții, elaborată de Michael N.Loow, spune că securitatea națională cuprinde politica de apărare tradițională a unei națiuni precum și acțiunile nemilitare ale unui stat, cu scopul de a asigura supraviețuirea întregii sale capacități ca entitate politică în vederea exercitării influenței și îndeplinirii obiectivelor sale interne și internaționale. Această definiție a fost mai apoi reluată și dezvoltată de către Barry Buzan, considerat unul dintre cei mai renumiți specialiști în domeniul studiilor de securitate. Buzan a adus unele lămuriri în plus la această definiție, demonstrând că securitatea națională este în primul rând o problemă de natură politică, strategia de securitate fiind impusă de puterea politică, dar și că această noțiune se bazează pe cinci componente principale: există o latură politică, una militară, alta economică, una socială și în cele din urmă, dar nu ultima, componenta mediului ambiant. Odată cu prăbușirea imperiului sovietic, s-a schimbat radical conținutul ideii de securitate, confruntarea politico-militară Est-Vest și-a pierdut virulența ideologică, iar pe arena internațională s-a instalat ca tip de conflict dominant în lupta pentru supremație mondială competiția economico-tehnologică. La ordinea zilei nu mai sunt alianțe militare și „goana“ după baze strategice, ci formarea unor blocuri economice, comunități integrate și zone regionale ale comerțului liber. Mai mult, așa cum se arată în toate documentele privind politica de securitate, adoptate de organismele europene și euro-atlantice după 1990, *„securitatea este mai mult decât simpla prevenire a războiului, deoarece se bazează și pe aspecte*

*economice, ecologice, demografice, tehnologice și alte aspecte ale interacțiunii sociale și internaționale*³. În ultima perioadă, s-a acordat o atenție deosebită și laturii cultural-religioase a conceptului de securitate. Pornind de la caracterul etnic-religios al războiului din fosta Iugoslavie, Samuel Huntington susține că războaiele dintre regi au devenit, în secolele XVIII și XIX, războaie între state, apoi războaie între ideologii, iar acum „următorul război mondial, dacă va fi unul, va fi un război între civilizații”⁴.

O arhitectură mondială bazată pe valorile pluralismului, democrației, drepturilor omului și domnia legii, reprezintă o încercare de a renunța la un model de acțiune fondat pe dominație și violență, înlocuindu-l cu unul ce are la bază toleranța, cooperarea și interdependența. Tendințele contemporane ale conceptului de securitate relevă o nouă dimensiune, cea de *securitate democratică*, care să corespundă noii realități politice. Conceptul de securitate democratică este unul integrator, care subliniază legăturile existente între nevoia de a crea un *spațiu european de securitate* în sine și imperativul de a consolida întregul set de valori democratice pe care se sprijină procesul de integrare europeană: pluralismul politic, statul de drept și respectarea drepturilor omului.

Din analiza definițiilor date în decursul timpului securității naționale se poate deduce o diversitate de moduri de înțelegere a acestui concept⁵: „*securitatea, în sens obiectiv, înseamnă lipsa amenințărilor la adresa valorilor, iar în sens subiectiv absența temerii că aceste valori vor fi atacate*” (Arnold Wolfers); „*O națiune are securitatea asigurată când nu trebuie să-și sacrifice interesele sale legitime pentru a evita războiul și este în stare, dacă este provocată, să le apere prin război*” (Walter Lippmann); „*Securitatea, este abilitatea unei națiuni de a-și proteja valorile interne de amenințări externe*” (Enciclopedia internațională a științelor sociale); „*Securitatea națională este acea parte a politicii guvernamentale care are ca obiect crearea de condiții naționale și internaționale favorabile protejării sau promovării valorilor naționale vitale împotriva adversarilor existenți și potențiali*” (Traeger și Simonie); „*Securitatea națională cuprinde politica de apărare tradițională a unei națiuni, precum și acțiunile nemilitare ale unui stat pentru a asigura supraviețuirea întregii sale capacități, ca entitate politică, în vederea exercitării influenței și îndeplinirii obiectivelor sale interne și internaționale*” (Michael N. Loow).

Toate definițiile au în comun faptul că securitatea națională are drept scop apărarea și promovarea unor interese și valori, sens în care se impune crearea de condiții interne și externe favorabile pentru a putea reduce la minimum riscurile, pericolele și amenințările la adresa lor. Dacă ar fi să privim dintr-un punct de vedere diferit se poate afirma că „*securitatea națională, exprimând un caracter multiplu (de stare a sistemului social național, de proces social complex etc.), reprezintă gradul de*

3 Nicole Gnesotto (ed.), *War and Peace: European Conflict Prevention*, Institute for Security Studies of WEU 1993, p. 7.

4 Huntington, Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, 1997, p. 36.

5 *Corelația dintre sistemul de securitate națională și mediul geopolitic și geostrategic*, Colecția „*Studii de Securitate*”, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București, nr. 10, 30 martie 1998.

*satisfacere a intereselor naționale fundamentale ale unei țări, precum și ansamblul de măsuri luate în conformitate cu o concepție unitară, pentru promovarea intereselor respective și apărarea lor împotriva agresiunilor, pericolelor, amenințărilor și riscurilor de orice natură*⁶.

Din termenul securitate au derivat o serie de noțiuni sau categorii cum sunt: *politici, strategii, concepții, sisteme, structuri, instituții, doctrine, teorii, planuri etc. „de securitate*“. Aceste noțiuni sau categorii vizează, din perspectiva relației internațional-național, două domenii mari: *securitatea internațională și securitatea națională*. Securitatea internațională nu înseamnă doar însumarea „*securităților naționale*“, ci reprezintă un concept în sine, care se referă la asigurarea securității sistemului ca atare, în ansamblul său. Securitatea internațională – *cu componentele sale, mondială, continentală, zonală, regională și subregională etc.* – reprezintă o relație de echilibru și de asigurare a păcii în cadrul comunității internaționale⁷. De asemenea, tot din termenul de securitate au mai derivat și alte noțiuni des utilizate în literatura de specialitate, precum cel de „*securitate colectivă*“, prin care se înțelege că un atac asupra unui stat este considerat ca un atac asupra tuturor, comun, care pleacă de la premisa că securitatea unei entități, depinzând de a altora, trebuie asigurată de așa manieră încât să nu o diminueze pe a altora. De menționat că în ultima perioadă se face vorbire des despre securitate „*cooperativă*“ sau „*de cooperare*“, înțelesă ca un efort comun de prevenire a condițiilor izbucnirii unui conflict militar.

Amplificarea în ultimii ani a riscurilor și amenințărilor non-militare la adresa securității naționale nu face decât să reconfirme importanța securității ca principală preocupare a unui stat. Prosperitatea devine un obiectiv major al statului odată cu consacrarea capitalismului ca fiind modul de producție cel mai eficient în special datorită diferitelor revoluții tehnico-științifice. La nivelul lumii occidentale, mase largi de oameni încep să se bucure de de un standard de viață cât mai ridicat. Internaționalizarea puternică a schimburilor comerciale demarată după cel de-al doilea război mondial și, ulterior, odată cu sfârșitul Războiului Rece, trecerea la globalizare au făcut ca zone întinse ale planetei să capete șansa unui nivel de prosperitate comparabil cu cel din Occident. Europa Centrală este un foarte bun exemplu în acest sens. Alături de securitate, prosperitatea devine un interes național. Cazuri celebre precum prăbușirea și destrămarea URSS în definitiv a doua putere nucleară a lumii, demonstrează cum buna guvernare înseamnă astăzi nu numai protecția unei țări împotriva pericolelor externe, dar, în egală măsură, asigurarea unui grad de prosperitate suficient de ridicat pentru protejarea cetățenilor împotriva unor potențiale pericole din interior: sărăcia, criminalitatea organizată, dezastrele naturale etc.

Discuțiile cu privire la raportul *globalizare – securitate* națională au demarat încă din anul 2000, într-un cadru mai amplu la Summit-ul Mileniului, și s-au intensificat în special după evenimentele din septembrie 2001, din SUA, care au demonstrat că lumea nu are pregătit un răspuns adecvat la amenințările asimetrice globale. O contribuție valoroasă în domeniul analizei condițiilor asigurării securității

6 Teodor Repciuc, Colecția studii de securitate, nr. 34, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București, august 1998, pag. 24

7 Adrian Năstase, Comunicare la Sesiunea Științifică a Institutului Român de Studii Internaționale (IRSI).

naționale o prezintă școala de la Copenhaga, ai cărei reprezentanți – Barry Buzan, O. Waever și J. De Wilde consideră că definirea securității trebuie să fie făcută în funcție de natura amenințărilor. Acestea se pot manifesta într-o varietate de contexte sau domenii: politic, economic, militar, cultural, demografic, ecologic.

Globalizarea reprezintă în prezent ideea și fenomenul cel mai controversat la scară mondială în cadrul diverselor domenii ale științelor sociale. Devenită o noțiune celebră deja la sfârșitul secolului al XX-lea, globalizarea are toate șansele să domine discursul politic, economic și academic încă mult timp înainte⁸. Cu toate acestea, ca și în cazul conceptului de securitate, nu există încă o definiție unanim acceptată și nici o teorie exhaustivă a globalizării. În pofida concepțiilor contradictorii formulate în cadrul diferitelor științe, globalizarea a devenit un clișeu la modă, o paradigmă universală prin care se dorește explicarea celor mai noi și mai complexe fenomene ale lumii contemporane. Chiar dacă unii autori, precum R. Boyer⁹, pun la îndoială importanța și, într-un fel, realitatea mondializării, această tendință se explică, într-o anumită măsură, prin conturarea noilor realități ce marchează ultimele decenii ale secolului: sfârșitul împărțirii tripartite a lumii care funcționase după ultimul război mondial, globalizarea financiară și extinderea la nivel planetar a undelor de șoc induse de zguduirile monetare și bursiere – fenomen care se manifestă momentul actual, care afectează inclusiv România, rarefierea îngrijorătoare a păturii de ozon și indiciile schimbărilor de climă ca urmare a activităților umane, internetul etc. În evaluarea riscurilor și amenințărilor asupra securității naționale trebuie să ținem cont de faptul că ele nu sunt independente, ci interconținute, ele se influențează reciproc, rezultând o diversitate de scenarii posibile. De exemplu, analizând factorii politici, economici sau geopolitici de risc, se identifică și pericole în sfera internațională, cum ar fi de exemplu acțiuni ale altor state, cu caracter economic, politic, cultural, ce pot să submineze consolidarea economică a altor state.

La începutul secolului XXI, caracteristica generală a mediului de securitate european constă în diminuarea riscurilor convenționale și, ca urmare, în eliminarea premiselor apariției unui conflict armat de amploare continentală sau regională, concomitent cu amplificarea riscurilor și amenințărilor neconvenționale care au dus, printre altele, la revigorarea alarmantă a naționalismului etnic și religios și la adâncirea decalajelor economice și sociale, cu efecte negative asupra securității. Evenimentele teroriste din SUA din 11 septembrie 2001, au marcat trecerea într-o nouă etapă de escaladare a riscurilor și amenințărilor, respectiv și, probabil, a fenomenului militar, în general, creând premise favorabile reconsiderării raporturilor internaționale.

Deși, așa cum afirma cunoscutul specialist american în domeniul securității, Jeffrey Simon, că „...sarcina de a defini noi concepte de securitate în Estul Europei este mai complicată acum pentru că percep provocările la adresa securității ca fiind de natură internă. Majoritatea percep ca probleme de securitate deschiderea granițelor

8 BOYER R. Les mots et les réalités // Mondialisation: Au-delà des mythes. La Découverte, 1997. – pp. 13-56.

9 HELD D., MCGREE A., GOLDBATT D., PERRATON J. - Transformări globale: politică, economie și cultură. Trad. de R-E Lupașcu, A. Ștraub, Iași: Ed.Polirom, 2004. – p.576.

care duc foarte des la imigrație ilegală sau trafic, crima organizată, forțe polițienești ineficiente și corupție la nivel guvernamental¹⁰.

Ca urmare a tuturor proceselor derulate la scară mondială, Europa s-a îmbogățit cu noi concepte de securitate, mai diferite prin eficiența lor și mai exigente, totodată, dar și cu noi state, cu noi vulnerabilități și conflicte, cu noi riscuri și amenințări la adresa existenței națiunilor și a popoarelor europene. Cu timpul, Uniunea Europeană își construiește baza unei securități prin cooperare, membrii Uniunii semnând tratate, care consfințesc trecerea, în mod progresiv, a unor atribute ale suveranității naționale către autoritățile centrale de la Bruxelles. În accepțiunea grupului de la Copenhaga, regiunile de securitate au următoarele caracteristici : au în componență două sau mai multe state, aceste state, constituie o grupare geografică coerentă; relația între statele respective este marcată de independența din punct de vedere al securității, în sens pozitiv sau negativ, dar care este oricum în mod semnificativ mai puternică între statele respective decât cea dintre ele și alte entități din afara comunității, modelul securității independente să fie profund și durabil.

Organizațiile internaționale de securitate, precum ONU sau OSCE au promovat conceptul de securitate în special sub accepțiunea de „securitate colectivă“, care are la bază ideea cooperării dintre state în direcția coordonării eforturilor de securitate pentru atingerea unui scop comun: securitatea globală. După sfârșitul războiului rece, securitatea colectivă a devenit un concept cheie, inclusiv NATO mutându-și abordarea strategică dinspre „*apărare colectivă*“ spre „*securitate colectivă*“. În „*securitatea cooperativă*“ ideea de bază este aceea a diversității de roluri și a diviziunii sarcinilor, punându-se accent pe egalitatea tuturor entităților participante, astfel încât fiecare dintre acestea să asigure coerența și modelarea întregului sistem la noile împrejurări. Ca urmare, fiecare stat participant își poate lărgi participarea pe scena evenimentelor internaționale comparativ cu riscul de a fi doar influențată de acestea. În noua eră a globalizării securitatea cooperativă oferă o viziune promițătoare, aceea a națiunilor ce caută soluții pașnice la vechile probleme ale războiului și păcii. Cel mai frecvent, această viziune a fost promovată de către organizațiile multilaterale cum ar fi ONU sau OSCE, însă, din păcate, cu rezultate sub nivelul așteptărilor și target-urilor propuse. Iată care este motivul pentru care astăzi se încearcă o relansare a conceptului de securitate cooperativă, o redefinire a unui sistem de securitate în care toate națiunile și toate organizațiile de securitate – fie ele sub-regionale, regionale, internaționale sau globale – să-și coordoneze eforturile și să coopereze mai strâns pentru atingerea aceluiași obiective comune: pacea globală înțeleasă nu doar ca lipsă a războiului, dar mai ales ca un mediu de dezvoltare economică și socială

În condițiile în care globalizarea se manifestă cu precădere în plan economic, prin fenomene comerciale sau financiare, se poate spune că o altă abordare colectivă, multinațională în scopul asigurării securității globale și, implicit, naționale, ar putea fi reprezentată de realizarea de beneficii economice, pe baza reducerii cheltuielilor publice pentru apărare, prin deschiderea accesului la comerțul mondial. O astfel de

10 Jeffrey Simon, „Central and East European Security. New National Concepts and Defense Doctrines“, în „Strategic Forum“, no. 151, Decembrie 1998.

strategie mondială de apărare ar avea ca principiu central ideea că apărarea teritoriului național este singurul obiectiv legitim al forțelor militare naționale. Scopul central al securității cooperative ar fi acela de a împiedica statele să acumuleze sau să utilizeze mijloacele pentru o ofensivă împotriva altui stat. Sancțiunile împotriva statelor ce nu se conformează vor include sancțiuni non-militare, în special economice, iar la utilizarea forței se va recurge doar ca ultimă și unică modalitate de intervenție. De asemenea, cum majoritatea statelor se confruntă cu presiuni de reducere a cheltuielilor pentru securitate, un sistem al securității cooperative ar putea să ducă la reducerea costurilor, simultan cu creșterea eficacității acestuia. Sigur că există și numeroase critici la adresa unui astfel de sistem al securității cooperative, cum ar fi: dificultatea de antrenare a tuturor armatelor într-un astfel de sistem, în special a armatelor cu potențial ridicat (de exemplu, Rusia); depășirea decalajelor privind securitatea și insecuritatea dintre emisfera nordică și cea sudică a globului; problema menținerii statelor-națiune ca unități viabile ale puterii etc.

În ceea ce privește apărarea europeană, apreciez că aceasta avansează cu pași rapizi și siguri, mai ales din cauza evenimentelor internaționale care determină statele europene, în principal membrii cu tradiție ai Uniunii Europene să-și consolideze cooperarea în domeniul politicii externe comune mai întâi, și, mai apoi, în cel al politicii de apărare comune. Adoptarea noului Tratat Reformator permite realizarea unui nou progres semnificativ în acest domeniu.

În ce privește direcția de dezvoltare a Politicii Europene de Securitate și Apărare, există concepții diferite. În primul rând, la unul din poli, există voci care spun că aceasta reprezintă un pas înainte în proiectul de integrare europeană. Crearea unei forțe europene capabile să acționeze autonom va conferi UE o oarecare putere "hard" care să sprijine Politica Externă de Securitate Comună. Se va ajunge prin PESA la o mai bună dezvoltare a forțelor militare comune, necesitate care a devenit o evidență în urma incapacității Europei de a acționa fără sprijinul SUA în fața valurilor succesive de crize din Balcani în anii 90. Forța nu ar trebui să fie în mod necesar o Armată Europeană, dar trebuie să devină o forță militară capabilă să conducă o serie de operațiuni rară a fi asistată de NATO sau SUA.

Datorită PESA, UE va deveni până la urmă responsabilă pentru apărarea colectivă a Europei. Tratatul Reformator prevede garanții de apărare reciproce, mai exact o "clauză de solidaritate" prin care se stabilește că, dacă un stat membru este victima unor atacuri teroriste sau a unor dezaastre naturale sau provocate de om, UE va mobiliza toate instrumentele aflate la dispoziția sa, inclusiv capacitățile militare, iar în ceea ce privește securitatea reciprocă, dacă vreun stat membru este victimă a agresiunii armate, celelalte state membre vor oferi ajutor și asistență, prin orice mijloace de care dispun, militare sau altele. Important de menționat codificarea conceptului de "*cooperare structurată*" – respectiv forma în care un grup mai restrâns de state membre UE pot merge mai departe în construirea unei apărări comune.

În al doilea rând, la celălalt pol, această concepție a Uniunii ca o instituție ce include o garanție de securitate mutuală este contestată. Din această perspectivă, PESA este un proiect mai limitat și pragmatic. PESA este un instrument pentru construirea unor capacități mai bune, deoarece, publicul european ar putea fi mai ușor convins că trebuie să sprijine dezvoltarea unor capacități militare în cadrul UE, decât

Într-un context NATO. Aceleași nave, avioane și trupe vor fi utilizate atât pentru NATO cât și pentru misiunile UE. Din această perspectivă, PESA nu este un concept atât de radical, ci degrabă o adaptare la realitățile politice. Este un mijloc de a îmbunătăți capacitatea UE de a-și asuma responsabilități, în activități la care NATO refuză să participe.

Indiferent de cum va evolua, PESA va juca cu siguranță un rol important în securitatea europeană și va afecta relațiile transatlantice. Este important ca PESA să rămână într-o perspectivă corectă. Politica Europeană de Securitate și Apărare nu reprezintă un competitor pentru NATO în ceea ce privește misiunile, scopul și dimensiunea sa. Prin Politica Externă și de Securitate Comună și Politica Europeană de Securitate și Apărare, Uniunea Europeană adaugă o dimensiune politică rolului sau de mare putere economică și comercială. Mai sunt sunt mulți pași de parcurs până când ponderea reală a dimensiunii politice va deveni clară. În ciuda angajării lor ca vor transforma PESC într-o politică de succes, guvernele europene întâmpină uneori dificultăți în schimbarea politicii lor naționale față de anumite state sau regiuni terțe, în numele solidarității europene. Dezbinarea statelor membre, din martie 2003, pornind de la necesitatea contestată de unii, a unei rezoluții ONU pentru autorizarea intervenției americane în Irak, dovedește cât de dificil poate fi pentru europeni să se solidarezeze într-o singură voce în politica mondială. Deși UE a introdus o oarecare flexibilitate în procedurile de vot, permițând în anumite situații guvernelor să se abțină, instituind votul majoritar, și permițând unor grupuri de state să acționeze separat, unanimitatea este încă necesară în deciziile cu implicații militare sau asupra apărării.

Analiștii militari consideră că pentru succesul procesului de construire a unei apărări europene, este nevoie de o împărțire a competențelor și responsabilităților de înzestrare în Europa, urmând ca fiecare țară, în funcție de tradiție și capacități, să producă doar o componentă specializată a sistemului de apărare: de exemplu, germanii - blindate, britanicii - aviație și rachete, francezii și italienii - telecomunicații și radare, olandezii - echipamente individuale, etc. Dezvoltarea unui sistem de securitate al Uniunii Europene reprezintă cu certitudine una dintre cele mai importante probleme ale organizației europene.

Pe fondul schimbărilor mediului de securitate al îndeputului de secol XXI, dar mai ales al accelerării fenomenelor și adâncirii proceselor globalizării, se evidențiază, cu tot mai multă pregnanță, faptul că securitatea unui stat nu poate fi disociată de cea a vecinilor săi; în același timp, intrarea oricărui stat în competiția specifică a economiei mondiale presupune și stabilitate în plan regional, și global. Nu se poate vorbi de securitate națională, fără a se face referire la securitatea regională și globală și invers, nu se poate asigura securitatea regională și mai apoi globală fără a porni de la securitatea națională a fiecărui actor. Nici o instituție nu va putea, de una singură, să facă față tuturor provocărilor ce se nasc în această Europă nouă rezultatul proceselor de fragmentare a unor state vechi, de apariție a altora noi și de schimbare a balanțelor economice funcție de valurile globalizării. Este necesară interacțiunea unui ansamblu de instituții reunind țările Europei și ale Americii de Nord pentru edificarea unei noi arhitecturi europene de securitate în care NATO, OSCE, Uniunea Europeană și Consiliul Europei se vor completa. Vor avea o mare importanță și structurile

regionale de cooperare. Problema securității continentului european sau cea regională este amplu dezbătută în medii științifice, politice și politico-militare și include nu doar componenta militară, ci și componente politice, economice, sociale, de apărare, a mediului etc., corelate cu evaluarea noilor riscuri și amenințări care au drept numitor comun caracterul transfrontalier iar soluțiile rezultate presupun să se acționeze în strânsă cooperare, prin conjugarea eforturilor tuturor organismelor cu activități specifice în domeniul securității. reciproc. Această interacțiune are o mare importanță pentru evitarea instabilității și divergențelor care ar putea rezulta din multiple cauze ca de exemplu disparitățile economice sau naționalismul exacerb.

O analiză profundă a influenței globalizării asupra tendințelor și formelor de asigurare a securității, pe toate palierele acesteia - a individului, a grupurilor, națională, regională sau globală - și indiferent de modul cum este ea definită, arată că există o intercondiționare reciprocă a acestor două fenomene. Globalizarea, indiferent de domeniul ei manifestare: economic, social, cultural, etc, influențează într-un mod semnificativ tendințele și modurile de asigurarea a securității. Paralel, toate eforturile statelor, respectiv ale organizațiilor cu vocație în domeniul securității, au o influență semnificativă asupra fenomenelor de globalizare începând din sfera economicului, a politicului și mergând până la fenomene sociale sau culturale adiacente sferei securității.

MILITARY AND POLITICAL-SOCIETAL THREATS IN THE WESTERN BALKANS

Dr. Richard STOJAR*

Foreword

The Balkan studies make up an integral part of the tranzitologist studies while one of the most important aspects is the analysis of the security threats in this area. The trend of the 1990` s was the conceptualisation of Copenhagen school (Buzan 1991; Buzan & Wæver & de Wilde 1998; Buzan & Wæver & Wiberg 1991; Buzan & Wæver & de Wilde 1995) which was used for the further elaboration of the security concepts of the states and therefore seemed heuristically appropriate for the elaboration of the security threats of the Western Balkans.¹ The aim of the analysis is the analysis of the military, political and societal security threats of the Western Balkan since the disintegration of SFRY up to the present. The relevant security threats will be interpreted on the basis of the historical data with the aim to depict the current threats for south-eastern Europe.

Military threats in the Western Balkans

In all of the conflicts the conventional weapons played the most important role so the regional and local level securitization was preserved. The short NATO air campaign was in this respect an exception. The logic of the regional dynamic was preserved and blossoms under the auspices of the international community under the framework of the Stabilisation process in South Eastern Europe or Stability Pact for South Eastern Europe. The EU approach towards the Western Balkans determines the future regional dynamic. As soon as the Western Balkan states become EU members the dynamic will move on the subsystemic level.

Most of the conflicts were terminated or to be precise were transformed into the latent ones. The demilitarisation of the armed forces (security threat on the regional, state, local and human level) took place; the number of the security threats was minimized while their qualitative level changed as well. Currently we can identify these security threats in the Western Balkans which would destabilize the region and could have impact on the security of other European states:

1. unfinished depolitization of the armed forces;
2. process of the unification of the Army of BiH;
3. existence of the armed gangs linked to the organized crime;
4. Albanian paramilitary formations linked to the organized crime;
5. potential for the Islamic radicalism.

* **Maior Richard Stojar, cercetător științific la Institute for Strategic Studies, University of Defence, Kounicova 44, Brno 602 00, Czech Republic, e-mail: richard.stojar@unob.cz**

¹ Western Balkan is the official term constructed by the EU for the group of the successor states of SFRY minus Slovenia plus Albania therefore Croatia, Bosnia and Herzegovina (BiH), Serbia, Montenegro, Macedonia (FYROM) and Albania. The authors use the constitutional name of the Republic of Macedonia rather than FYROM.

The unfinished depoliticisation of the armed forces and the problematic process of the unification of the Army of BiH are rather latent threats which can be transformed in future in the real threats; the armed gangs relate mainly to the human security rather than to the classical threat for the state. The classical military security threats of the region are only the Albanian paramilitary formations and the potential Islamic radicalism as the new external threat of the modern age.

In Kosovo, western Macedonia, south eastern Serbia and in Albania one could observe several grouping declaring the fight for the Greater Albanian or for Greater Kosovo². These armed groups do not have any support among population. The small gangs call their illegal activities the national/liberation movement and their risk potential is right in their linkage with the organized crime. However, with the current negotiations about the future Kosovo status we can not exclude their radicalisation or remilitarisation.

The last security threat of the military sector is closely connected with the Islamic radicalism. The Bosnian conflict created good environment for the rooting of the Islamic fundamentalism and for the use of the country by the terrorist organisations. Many *mudjahedins* stayed after the war in the region and focus on regional islamization. After the 9/11/2001 the government of the USA started to put pressure on the Bosnian organs to act against the Islamic organisations and the result was the extradition of several people. The post-war Bosnia seems to be ideal for the creation and activity of the Islamic organisations and therefore we can not exclude their further activation in the region. The same applies to Kosovo where the veterans from Croatian and Bosnian war moved to. The post-war environment, high unemployment, the lowering of the number of the international forces, inability to control Kosovo and low control over the developments in western Macedonia could prove to be ideal for the terrorist training and provision of logistic; the potential of this threat shall not be neglected. Last but not least, we have to mention the latest incidents in Sandžak related to the activation of local Wahhabists³.

Political-societal security in the Western Balkans

The traditional security concepts perceived the political security as the inseparable component of the military-political security. The further elaboration of the security concept led to the separation of the political security while the basic criterion was meant to be the use of military power. According to Buzan, the political security encompasses non-military threats endangering the state sovereignty, or better to say its internal as well as external legitimacy. The main referent object remains (according to the Copenhagen school) state, however, referent object can be presented by the quasi-states, tribes, minorities, clans, transnational movements, some world religions, sects or ideological movements. The most common referent objects in the societal sector are tribes, clans, nations, ethnic minorities, civilisations, religions and races.

² These are Albanian national army (AKSh or English acronym ANA), Army for the Kosovo independence (UPK), Army of the Republic of Ilirida.

³ The Serbian authorities found the training camp of the Wahabists near Novi Pazar in April 2007. One of the most famous incident happened in June 2006 when 10 youngsters attacked the Serbian music group Balkanika.

Nations sometimes overlap with the states and in these cases the state representative can use the argument about the threat to the identity. It is apparent that the themes and the actors of societal and political security overlap in the Western Balkans. Societal security was manifested in the political sector; the threat for the identity grew into political threat for the political system. The states and the nations of these states stood as the main referent objects of the political-societal sector while the pre-state units and quasi-states are not left out from the analysis. The securitizing actors were the state governments, representatives of the international community, mainly UN, EU or USA. The intensification of the speech-act was manifested on all levels – local, regional, subsystemic and global while the securitization on first two levels was stronger in the beginning of the conflict and on the last two levels grew stronger with the conflict escalation.

The national identity in all of the successional states was enhanced before the dissolution of SFRY. Yugoslavian identity never became significant⁴; the main self-identification was the national and religious affiliation.⁵ The war in BiH enforced this process and similarly helped to root out the perception of its inhabitants as Bosnians – those became Croats, Serbs and Bosniaks affiliated to the Roman-Catholic Church, Orthodox Church and Islam respectively. The nationality meant the affiliation with the wider community which was manifested in the attempts striving for the creation of the nation states based on the ethnicity – Great Croatia, Great Serbia and Greater Albania. Societal threats foreshadowed the political threats; to some point we could speak about their latency in contrast with their manifestation in the political sector.

In all studied states the political sector overlaps with the societal one. The societal threats were dominant in the Croatian society at the end of the 1980`s and with the creation of independent state they transformed into the political and military threats. The war confrontation, reduction of the Serbian minority, the change of the regime and favourable international situation caused that the secession of the area inhabited by the Serbs in Croatia is no more important. The political threats transformed back to their latent form into the societal sector.

The similar situation occurred in Bosnia and Herzegovina, where the societal threats were dominating at the end of 1980`s and transformed into the political and military ones in the beginning of 1990`s. However, the post-war BiH is the case where only the military threats disappeared; the political and societal threats remain even after the war and mutually overlap. They are manifested in the political parties based on the ethnicity dominating the political party system in Bosnia and Herzegovina. The Political parties promoting the multiculturalism have not become very popular yet. (Stojarová et al. 2007)

⁴ Tito was distancing from the idea of common Yugoslav nation already somewhere around 1964. In 1961 there were 1,7 % inhabitants claiming Yugoslav nationality, in 1971 only 1,3 % of the inhabitants. In 1981 the number increased to 5,4 % of the inhabitants; in 1991 Yugoslavian nationality claimed to have 3,4 % of the inhabitants of Serbia and Montenegro. (Ljuboja et al. 2001: 175).

⁵ The identification of the nations with church has roots in the state administration of the Ottoman Empire. (See Lory in Gardner 2000: 37-42).

Serbia and Montenegro is almost the identical case. The language as one of the basic components of identity was politicized and securitized by the political representation of Kosovo Albanians demanding the return of autonomy (not only educational and cultural but political as well) for Kosovo. The threat for the identity of the Serbian and the Albanian nation was securitized by the representatives of the political parties. Kosovo is inseparable part of the Serbian identity; its possible loss caused among others by the high natality of the Kosovo Albanians brought about the transformation of the societal sector into the political and military one as manifested in the Serb-Albanian and Serb-NATO conflicts. One could not observe any significant progress in the Kosovo question in the last seven years and the political sector still overlaps with the societal sector. The negotiations in Vienna about the future Kosovo status showed that Kosovo remains part of the *“Serbian national identity and that the potential loss could mean in the long run further conflict. If Kosovo is granted statehood, the Serb myth will be only reinvigorated. The major slogan of Serbian right-wing politics will be “ We shall return”. As long as the shrines built by medieval Serb kings stand, this return, in the form of apparently peaceful, devout pilgrims or armed soldiers in tanks, must not be ruled out. If the shrines are destroyed, the Serbs will return to rebuild them. Kosovo will remain Serbian Jerusalem.”* (Perica 2002: 238) The local Albanians perceive Kosovo similarly as the cradle of the Albanian nationhood and do not want to accept any other solutions than independence, or creation of Greater Kosovo. The overlapping of the societal and political sector was clear in the case of Montenegro as well. The newly forming Montenegrin identity found its support in the Democratic party of Socialists of Montenegro which promulgated the creation of the independent state. The secession of Montenegro from Serbia is the classical example of the manifestation of the threat in the political sector.

Macedonia is case of interlinking of the societal and political sector par excellence. Having the unfavourable international and regional constellation the state could have been threatened from many directions at once. The Serbs do not recognize the autocephalous Macedonian Orthodox Church and having in mind the small presence of Serbian minority on the north of Macedonia the Republic of Serbia could have drawn their attention to Macedonia (if not being engaged elsewhere in Croatia, BiH and Kosovo in the beginning of 1990's). Different and more radical political representation in Bulgaria could have meant relevant threat not only for the affirmation of the Macedonian language but for the whole political system as such. The Greeks, fearing that one of the basic pillars of the national identity – Greek history – is threatened by the appropriation of the newly emerged states (and fearing the emancipation of the suppressed Macedonian minority in the northern parts of the country), started the fight for the non-recognition of the new state under its constitutional name. The Macedonian Albanians demanding the recognition of the Albanian language as the official one, pose the political threat manifested in the aim of secession of western Macedonia. Surprisingly only the last example transformed from the societal threat into the political and military ones. The before mentioned issues remained in the societal sector; the issue of the Greek identity in the societal-political one. The membership of Greece in the EU and other integrational endeavours

of the EU makes it impossible to transform this threat into the military sector in the long term run.

Identity of the Albanian Tosks and Gegs⁶ is manifested in the Albanian party system dominated by two political parties. Tosks traditionally vote for *the Socialists* while the Gegs prefer *the Democrats*. The loss of their tribal belonging and creation of one common Albanian identity would bring about the positive effect of creation of the political parties on other than ethnical/tribal platform. On the other hand, this unification could bring about the negative effect in the form of the affirmation of the Albanians and strive for the creation of Greater Albania. The identity of the Greek minority in Albania falls into the societal sector and one can not expect its manifestation in the political sector in the nearest future which is the result of several factors: The Greeks make up only 3 % of the population in Albania and Albania strives for the integration into the EU. The (non)compliance with the human rights and the rights of the national minorities reflects the societal sector.

Religious affiliation is not part of the Albanian identity; we can not really talk about one uniform Albanian identity which is caused by the different historical development on the territories inhabited by the Albanians. This was reflected already by King Zogu I. who enacted laws which equalized all religions and declared three national churches. Secularisation of the Albanian society reached its peak in 1967 when Hoxha declared Albania the first atheistic state in the world. The identity of the Kosovo and Macedonian Albanians remains linked up mainly with the Islam and up to some point with the Tito regime which was diametrically different from the totalitarian regime of Enver Hoxha. This conclusion confirms the *sociological* critique of the Copenhagen school which was stressing that the identity changes with the time and does not remain rigid. The threat of loss or of change of identity does not necessarily have to have negative connotation. The threat itself does not pose real threat in the societal threat and remains in the latent form of the threat in the political sector. As soon as it transforms in the political threat we can regard it as relevant. The result from the above stated is that if the threats in the societal sector remain in their basic latent form, they are not de facto threats and the analysis of the societal sector alone seems irrelevant.

The Kosovo Albanians have different cultural and political identity than the inhabitants of Albania. Peter Skalník from the Charles University assumes that the ethnicity in their mutual relations does not play any significant role and that we could talk about some form of competition which would in the case of Greater Albania (if realized) grew into the fight for political power. The unclear character of ethnicity is easily manipulated by the political and economic powers, internal or external ones. (Skalník in Šimko and Haumann 2001: 101) Kosovo Albanians are aware that if the Greater Albania was established there would be fight for the dominant position between Prishtina and Tirana, which is one of the reasons why the initial demands on the creation of Greater Albania decreased and became limited on the establishment of independent Kosovo. Political elites in Albania were conscious of this fact already in

⁶ The Albanians usually refer to themselves as Southerners (Tosks, Labs, Chams) and Northerners (Gegs). Tosks and Gegs are two most numbered groups.

the beginning of the transition and pragmatically traded the romantic dreams about Greater Albania for the foreign investments. Similarly we could see the rivalry between Gëgs and Tosks – it does not have ethnic character and historically the cleavage was about the power fight between the tribes in the north and in the south. (Gashi, Steiner 1997: 254) Some political scientists assume that the conflict in Macedonia began with the clashes among different clans of the Albanian mafia and in the beginning did not have ethnic character at all. The threat for the national identity is used by the nationalistic and populist leaders so they would gain or preserve power. This phenomenon is typical mainly in the non-democratic multiethnic societies or the states undergoing transitions. The securitization of the threat for the national identity creates the security threat which could be manifested in all security sectors. One can not exclude further use of this phenomenon by the political leaders and creation of ideal environment for the rise of the new conflicts.

Securitization of the threat for the identity was done not only by the political leaders, but by the church representatives as well. The Serbian analyst Perica assumes that, the religious leaders pose smaller problem than the essence of faith and religion infringed by the ethnic nationalism, ethno clericalism, anti-secularism, fundamentalism and similar –isms, with low level of confessional tolerance in multinational states or with the inability to achieve the significant breach in the ecumenist dialogue. *Serbian Orthodoxy, Croatian Catholicism, Bosnian Islam and Macedonian Orthodoxy may not even be considered faiths but ideologies and nationalistic (i.e. political) organizations...Small wonder that many NGOs and democratic forces view these national churches as the chief obstacles to a more efficient transition to democracy.*” (Perica 2002: 242)

The endeavour of the international community to build the multicultural states in the Balkan has not been very successful yet. The memories of the war are still alive and the fear from other nations is deeply rooted in the society. Nowadays, the Albanian question, presented as the security threat for Serbs, Montenegrins, and Macedonians (while the Albanians fear these nations) is perceived as the biggest regional threat. Any minor incident can lead to the escalation of violence which has been evident during the negotiations about the Kosovo status which took place in Vienna.

We can observe several factors which pose relevant political threat and not only for this region. If we come back to the analysed issues we can claim that the political threat is the first or lowest stage of the military threat. If the political actors gain necessary means to build military formations there is a threat of outbreak of another war conflict. The political threat itself foreshadows the disintegration of the political system – this does not have to happen, however, it is facilitated by the use of armed forces. The societal threat itself does not count for threat and it is only the lowest stage of the political threats in the latent form.

Analysing the political-societal sector in the Balkans one could identify several security threats which could have impact not only in the regional context but in the wider European context as well:

1. the issue of Serbian minority in Croatia; the revival of nationalistic tendencies;

2. failure of the project of unified Bosnia and Herzegovina;
3. Kosovo status;
4. issue of Albanian minority in the Republic of Macedonia;
5. Albania as a weak state.

The first democratisation wave in Croatia merged with the escalating nationalism. The military confrontation between Croats and Serbs (or to be precise Serbian exodus from Croatia) brought down the total percentage of the Serbs from 12 % to approximately 5 %, which was the main prerequisite for the ethnic and religious homogenisation of the country. Croatia is being told off for the non-compliance with the standards and laws for the national minorities and the unreadiness to reintegrate the Serbian refugees into the Croatian society. The second wave of democratisation in Croatia is related to the death of Franjo Tudjman and the victory of Social democratic party of Croatia (SDP). The foreign observers were expecting rapid democratisation and consolidation. However, the SDP lost the public support and the next elections were won by Croatian democratic Union (HDZ). The international community was approaching the new government of Ivo Sanader with mistrust and was afraid of return of nationalistic tendencies. Partially reformed HDZ marked out the fast integration of Croatia into Euro-Atlantic structures as the main state interest. The integration endeavour into the EU was disrupted by dilatory cooperation of Croatia with ICTY. The European union used the Gotovina case and in 2005 set his extradition as the main precondition for the beginning of accession negotiations with Croatia⁷.

Bosnia and Herzegovina remains – in spite of the endeavour of international community – a weak state. The future of this instable political system is closely connected with the result of the negotiations about the future Kosovo status. The Kosovo independence could evoke domino effect *par excellence*. The representatives of Republic of Srpska could claim the independence or unification with Serbia. This could lead to further division of Federation of BiH into Croatian and Bosniak part. Even though the Bosnian war produced de facto ethnically homogenous regions, the process would not get along without violence. The most probable scenario seems to be the international pressure on all states accompanied with the claim the Kosovo is special case and should not be taken as precedent, therefore the conditional independence and long-term presence of international stabilisation missions in the region.

The antagonistic stances in Kosovo case exclude the compromise; the international community can not stay impartial in order to sort the issue and will have to incline to one of the sides. The conditional independence seems the best from the bad solutions while posing the lowest security threat in the short run. However, the independence is connected with the security concerns in the long run.

Macedonia had to face the irredentism in the last decade of 20th century as well. The current situation still demonstrates the elements of instability; the implementation

⁷ Former Croatian general is accused from war crimes during the operation Storm. Even though Gotovina was not extradited Chief ICTY prosecutor Carla del Ponte confirmed that Croatia fully cooperates with ICTY and that the accession negotiations can start. Month later (December 2005) was Gotovina caught by Spanish police on the Canary Islands.

of Ohrid peace agreements is slow and faces the public aversion. The relations of the Macedonian Albanians with the Kosovo Albanians, the family and tribal structure of the Albanian community and its connection to the international criminal net have great impact on the development in Macedonia. Beginning of November 2005, the European Commission recommended to grant candidate country status for Macedonia. According to the former Macedonian Prime Minister Vlado Bučkovski the Macedonia obtained the *one-way ticket* into the EU.

The last state, even though not facing irredentism, could be labelled as the weakest political system from the analysed countries. The Albanian political scene is not consolidated; the mutual accusation from corruption, nepotism and cooperation with organized crime as well as the traditional talks about the change of the electoral system, culminated before the last elections in 2005. The socialistic party lost majority in the parliament, left-centre parties were breaking apart and Berisha discredited himself so that the total fiasco of his party was expected. Both parties were claiming victory in the elections and the electoral commission had to sort several cases of manipulation with counting of ballots. The unexpected victory of Berisha seems as the desire of the Albanian voters for change; the discredited politician did not have any relevant counterpart on the left political spectrum. The usual change on the key posts on all levels of state administration started right after the inauguration of the new government. Albania being disturbed by the corruption affairs and affairs of the politician linked to the organized crime is not even able to control the whole territory. Albania as the country is security threat not only for itself but its collapse would increase the instability of the whole region. (Stýskalíková 2004)

It is obvious that the epicentre of the security threats of the political-societal character of the Western Balkans lies in Kosovo. The situation in this Serbian autonomous province has direct impact on the situation in Macedonia and Albania and indirectly on the developments of Republic of Srpska. The Kosovo independence can cause the radicalisation of the Serbian population, in extreme case the independence of Republic of Srpska and creation of Greater Serbia. Even though such state is merely hypothetical, it would have an impact on the consolidation of Croatia. Kosovo therefore remains the epicentre of the security threats in the political-societal sector.

Conclusion and final remarks

The military threats always belonged to the standard instruments of the security and strategic studies or perhaps were complemented with the threats of the political character. Even though the states in the Balkan do not overlap with the nations, we could claim that the societal threats are the political threats in the latent form. Societal threats were dominant in the society before the setting up of the political subjects which would represent the interest of the single states. The political threats were transformed into the military one before and during the war conflicts. In Croatia, the political threats have been transformed into the latent societal ones since 1995. On the other hand, such process has not happened in Bosnia and Herzegovina. We can not talk about the consolidation of the system at all; even today the political threat (disintegration of the state) is present. Societal threats are interwoven with the

political ones manifested in the political parties based on the ethnicity – the dominant actors on the Bosnian political scene. The identity threat has been dominant in the case of Serbian and Albanian political parties as well. The transformation of the political threats into the societal ones did not happen even in this case – Kosovo remains the significant security threat for the whole region. The affirmation of the Montenegrin identity adumbrated the secession of Montenegro and the case proved the linking between the societal and the political threats.

Macedonia is an exemplary case of interconnection of societal and political sector. The threat for the identity of the Macedonian nation, either from the Serbian side (does not recognize the autocephaly of the Macedonian orthodox church), Bulgarian side (does not recognize the Macedonian language) or Greek (appropriation of the Greek history), remained in its latent form and was not considerably projected in the political sector (the only problem was presented by the bad relations with the neighbouring countries). In contrast with the Macedonian identity, the Albanian identity got projected into the political and military threats in Macedonia. Even though there has been almost 6 years from the end of the armed confrontation, the reverse modification of the real threats into the latent one has not happened yet.

The threat of the identity of the Albanian Tosks and Gegs has its securitizing actors neither in the society nor on the political scene. The only manifestation is the formation of two political subjects – Democratic Party of Albania and the Socialist party of Albania, whose electorate is determined by the affiliation towards the Tosks or Gegs. In this case we can not talk about any threat either in the latent or in the manifested form. The threat of the identity of the Greek minority in Albania is the main issue for the Party for the unity and human rights; due to the low number of the Greek minority does not have any significant position in the parliament. In this case we could rule out the modification of the societal threats into the political ones even for the future. The high emigration of the Albanian citizens and its impact on the Albanian identity seems in the light of the problems of the Albanian state irrelevant. We can expect even the positive impact in the form of return of Albanian emigrants educated on the European universities and bringing the know-how of the western European firms.

The difference of the identity of the Kosovo Albanians, Macedonian Albanians and the Albanians from Albania is based on different historical development given by the geographic division of the Albanian ethnic space (division into 4 administrative units so called vilajets in the Ottoman Empire and into couple of Balkan states in the 20th century. Enver Hoxha continued with the policy Ahmet Zogu had started (elimination of the Islam, equality for all religions). Hoxha was leading aggressive antireligious campaign and in 1967 he claimed Albania as the first atheist state in the world. Secularized Albanians coming from the Albania differ from the Albanians from the neighbouring countries having different historical experience under the Hoxha totalitarian regime (significantly different from the Yugoslavia under Tito). The creation of the independent Macedonian state means even the strengthening of different identity of Albanians from Macedonia. This conclusion confirms the critique of the Copenhagen school performed by McSweeney, who claimed that the identity is changeable. The lost of the identity or change of the identity does not have negative

connotation and does not have to imply for relevant threat. The threat for the identity itself is not a real threat and it is only latent form of the political threats. As soon as it transforms into the political threats, it becomes relevant. The threats of the societal sector are not de facto threats, their analysis alone is irrelevant and they only gain importance in the context of the political threats.

The analysis of the military sector showed, that the only armed groups in the region are the Albanian ones. It is the Albanian national army, Army of the Republic of Ilirida or Army for the independent Kosovo. The main risk potential of the above stated formations is in their linkage with the organized crime; the support for the fight for the Greater Albania gradually decreases in the region while the main topic is the independence for Kosovo. In short and even in long term we can not rule out the rise of the potential of these groups, their radicalisation and the concentration on the creation of Greater Kosovo. The last military threat remains the regional potential of the Islamic radicalism. Currently the available materials do not present the sufficient picture about the presence of this phenomenon on the Balkans and it is very hard to assess the risks coming from this threat. However, it should not be underrated.

The Kosovo status is dominant in the political-societal sector. The Serbs as well as the Albanian political leaders are not willing to come to a compromise. The Albanians demand the complete independence for Kosovo, while the Serbs do not want to give the cradle of Serbian statehood up. The proclamation of Kosovo independence can have impact on the Republic of Srpska and its stance towards the political integration under the framework of Bosnia and Herzegovina, as well as on the political development on the neighbouring Macedonia. One can not rule out spill-over; Kosovo status is the main security threat affecting the development in the whole region. However, we can not underestimate the weakness of the political system of Albania as well. The collapse of the state in the past affected the development in the region and speeded up the process of the radicalisation of Kosovo and Macedonian Albanians.

References:

[1] AYOOB, Mohammed. Regional Security and the Third World. In: AYOOB, Mohammed (ed.). *Regional Security in the Third World. Case Studies from Southeast Asia and the Middle East*. London: Croom Helm, 1986, s. 3-33, ISBN 0-7099-0579-3.

[2] AYOOB, Mohammed. From Regional System to Regional Society: Exploring Key Variables in the Construction of Regional Order. In: *Australian Journal of International Affairs*, 1999, roč. 53, č. 3, s. 247-260. ISSN 1035-7718.

[3] AYOOB, Mohammed. Security in the Third World: the worm about to turn? In: *International Affairs*, 1983/1984, roč. 60, č. 1, s. 41-51. ISSN 0020-5850.

[4] BALDWIN, David, A. The concept of security. In: *Review of International Studies*, 1997, 23, s. 5-26.

[5] BUZAN, Barry. *People, States and Fear. An agenda for international security studies in the post-cold war era*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 1991, 383 s. ISBN 1-55587-282-4.

[6] BUZAN, Barry – WÆVER, Ole – de WILDE, Jaap. *Security. A New Framework for Analysis*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 1998, 237 s. ISBN 1-55587-603-X.

[7] BUZAN, Barry – WÆVER, Ole – WIBERG, Håkan. *Four Papers on Norden in a Changing Europe*. Working Paper č. 7. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research, 1991, 57 s. ISSN 0901-8433.

[8] BUZAN, Barry – WÆVER, Ole – de WILDE, Japp. *Environmental, Economic and Societal Security*. Paper for pan-European conference in Paris 13-16 September 1995. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research, 1995. ISSN 0907-6530.

[9] CHIPMAN, John. The Future of Strategic Studies: Beyond Grand Strategy. In: *Survival*, 1992, roč. 34, č. 1, s. 109-131. ISSN 0039-6338

[10] CLUNIES-ROSS, Anthony- SUDAR, Petar. *Albania's Economy in Transition and Turmoil 1990-97*. Aldershot: Ashgate, 1998, 258 s., ISBN 1-84014-563-3.

[11] FREEMAN, Christopher. The European Security Complex- Fait Accompli? A critique of the Copenhagen School. In: *Peacekeeping and International Relations*, October-December 2001, s. 7-9.

[12] GARDNER, Hall (ed.) *Central and Southeastern Europe in Transition. Perspectives on Success and Failure since 1989*. Westport: Praeger Publishers, 2000, s. 31-42, ISBN 0-275-96460-4.

[13] GYARMATI, Istvan. Security Sector Reform as a Contribution to Crime Prevention in South Eastern Europe. In: *Connections. The Quarterly Journal*, Vol. II, č. 2, June 2003, s. 55-60, ISSN nevedeno.

[14] HATSCHIKJAN, Magarditsch-TROEBST, Stefan. *Südosteuropa. Gesellschaft, Politik, Wirtschaft, Kultur. Ein Handbuch*. München: Verlag C.H.Beck, 1999, 570 s. ISBN 3-406-45344-9

[15] HOUGH, Peter. *Understanding Global Security*. London: Routledge, 2004, 266s. ISBN 0-415-29665-x.

[16] INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT. *The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe. A Regional strategy paper*. Washington: IBRD, 2000, 156 s., ISBN 0-8213-4725-X.

[17] LEMMEL, Holger. *Kosovo-Albaner in Deutschland. Eine Bedrohung für die innere Sicherheit?* Lübeck: Schmidt-Römhild, 1997, 177s., ISBN 3-7950-3805-7.

[18] LINDSTROM, Nicole. Regional Sex Trafficking in the Balkans. Transnational Networks in an Enlarged Europe. In: *Problems of Post-communism*. 2004, roč. 51, č. 3, s. 45-52. ISSN 1075-8216.

[19] LJUBOJA, Svetlana – MARKOVIĆ, Predrag- SEKELJ, Laslo- VAVOVIĆ, Mirjana- *Identitet: Srbi i/ili Jugosloveni*. Beograd: Institut za evropske studije, 2001, 214 s., ISBN 86-82057-23-9.

[20] LOPUŠINA, Marko. *Balkanska smrt. Šiptarska narkomafija*. Čačak: LEGENDA, 2000, 180 s.

[21] MAPPES-NIEDEK, N. *Balkan – Mafia. Staaten in der Hand des Verbrechens – Eine Gefahr für Europa*. Berlin: Ch. Links Verlag, 2003.

[22] McSWEENEY, Bill. Durkheim and the Copenhagen school: a response to Buzan and Wæver. In: *Review of International Studies*, 1998, roč. 24, s. 137-140.

[23] O'ROURKE. *Europe: Council Of Europe Report Says Organized Crime Poses Threat To Democracy*. Available on: <http://www.rferl.org/featuresarticle/2005/01/f7753263-8c4f-4f41-9bfa-d3b2ff06cdf.html>

[24] PERICA, Vjekoslav. *Balkan idols. Religion and Nationalism in Yugoslav States*. Oxford: Oxford university press, 2002, 368 s. ISBN 0-19-517429-1.

[25] PROKOPIJEVIĆ, Miroslav – TEOKAREVIĆ, Jovan. *Ekonomске sankcije UN. Uporedna analiza i slučaj Jugoslavije*. Beograd: Institut za evropske studije, 1998, 215 s., ISBN 86-82057-16-6.

[26] ŠIMKO, Dušan; HAUMANN, Heiko (eds.). *Peace Perspectives for Southeast Europe*. Praha: Academia, 2001. 237 s. ISBN 80-200-0892-6.

[27] RAKIPI, Albert (ed.) *Stability pact just around the corner* Tirana: ALBANIAN INSTITUTE FOR INTERNATIONAL STUDIES. (AIIS) 2000. 137 p. ISBN 99927-659-2-5.

[28] RIEGLER, Henriette. Contextualizing Criminality and Security in South Eastern Europe. In: *Connections. The Quarterly Journal*, Vol. II, č. 2, June 2003, s. 51-53, ISSN neuvedeno.

[29] STOJAROVÁ, Věra, ŠEDO Jakub, KOPEČEK, Lubomír, CHYTILEK, Roman. *Political parties in Central and Eastern Europe. In Search of Consolidation. Central and Eastern Europe Regional Report based on Research and Dialogue with Political Parties*. IDEA 2007 Stockholm. ISBN 978-91-85724-01-7.

[30] STÝSKALÍKOVÁ, Věra. Zahraniční a bezpečnostní politika Albánie. In. STÝSKALÍKOVÁ, Věra – SMEKAL, Hubert (eds.) *Zahraniční a bezpečnostní politika vybraných zemí Balkánu*. Brno: Mezinárodní politologický ústav. 2004. s. 91-137. ISBN 80-210-3572-2.

[31] RODIER, Alain. Les „zones grises“ dans le monde. 1re partie: La zone albanophone (Albanie, Kosovo, Macédoine). In: *RAIDS*. 10, 219, 2004, s. 42-45. ISSN 0769-4814.

[32] WALT, M. Stephen. The Renaissance of Security Studies. In: *International Studies Quarterly*, 1991, roč.35, č.2, s.211-239.

[33] WILLIAMS, C. Michael. Modernity, identity and security: a comment on the „Copenhagen controversy“. In: *Review of International Studies*, 1998, 24, s. 435-439.

PRINCIPALELE DOCTRINE MILITARE ÎN DINAMICA UNEI EVOLUȚII COMPARATIVE CU PRIVIRE LA SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR

Lucian ISPAS*

The fundamental changes that affected the present-day geopolitical structure generates the taking up of new visions on military operations, be they specific to combat or to stability and support operations, assuming that future conflicts, prevalingly asymmetrical, will include atypical forces. Under the circumstances, revising and adjusting doctrines in order to solve the conflicts emerging in the present-day security environment, has grown into a priority for the states involved in their solving.

A scientific analysis based on comparing evolutions of the main political-military doctrines can result in the lining out of all the risks and threats that are to be found in present-day conflicts, as well as the means to have them solved.

1. Fundamentări conceptuale ale doctrinei militare.

Constituirea și elaborarea conceptului de doctrină militară a urmat în decursul timpului întregile etape ale evoluției gândirii și practicii militare universale, și apare pe o anumită treaptă a evoluției societății omenești.

În comparație cu celelalte tipuri de doctrină, doctrina militară este adoptată de un stat ca doctrina oficială, unică și obligatorie, ca fundament al întregului cadru normativ referitor la domeniul apărării statului respectiv, al politicii sale în domeniul militar și al întregii activități desfășurate de către organismul militar al statului¹.

O altă definiție mai cuprinzătoare aflăm din Lexiconul militar care, prezintă *doctrina militară* ca fiind o *concepție unitară adoptată de stat cu privire la război, armată și apărarea țării, ansamblul principiilor, metodelor și procedeele preconizate și aplicate în pregătirea forțelor armate, a populației și în ducerea războiului, în raport cu condițiile, interesele și posibilitățile specifice ale statului*².

Corespunzător acestei definiții *doctrina militară* se prezintă, pe de o parte, ca o *concepție unitară*, adoptată de un anumit stat în problemele fundamentale ale războiului și armatei, iar pe de altă parte ca un *ansamblu de principii* traduse în reguli, înscrise în doctrinele de luptă, care descriu tipurile de acțiuni militare, în baza cărora forțele armate se pregătesc pentru desfășurarea operațiilor în raport cu scopul stabilit de către autoritatea națională de comandă.

Prin conținutul său, doctrina militară stă la baza construirii și adoptării strategiei militare. De fapt, doctrina militară reprezintă modalitatea prin care obiectivul politico-militar stabilit (apărarea armată) se realizează într-o situație dată, materializat în acțiunea militară, domeniul strategiei militare. Aceasta exprimă, în

* **Maior, lector univ. doctorand, Academia Forțelor Terestre “Nicolae Bălcescu”, Sibiu**

1 Cosma, M, Rațiu, A, *Sisteme și doctrine politico – militare*, Editura Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 2007.

2 *Lexicon Militar*, Chișinău, Editura Saka.

consecință, *relația dintre politica militară, doctrina militară și strategia militară*³.

Extinzând sensurile doctrinei militare, după unii teoreticieni militari, aceasta s-ar diviza la un moment dat în părți constitutive, în raport de nivelul de implicare a statului în problemele generale ale războiului și luptei armate. Se vehiculează, spre exemplu, două componente și anume:

- *doctrina politico-militară* (doctrina apărării naționale - *de război*), asociată unui sistem încheșat de cunoștințe politico-militare privind opțiunile statului în problemele de ansamblu ale pregătirii și ducerii războiului;

- *doctrina strategică* (doctrina apărării armate), concretizată în opțiunile conducerii politico-militare a statului ce privesc ducerea operațiilor (luptei armate) pentru atingerea scopului și obiectivelor strategice (războiului).

În acest fel, *doctrina de luptă* restrânge aria de cuprindere de la nivel stat, în special privind sfera politică și cea politico-militară și amplifică sfera de cuprindere a problematicii specializate, specific militare, particularizând-o. Această particularizare poate fi evidențiată atât în direcția contribuției specializate a factorului militar la realizarea obiectivelor și scopurilor războiului, vizând toate problemele specifice pregătirii și ducerii acțiunilor militare (operațiilor, bătăliilor), cât și privind conducerea și coordonarea categoriilor de forțe sub toate aspectele ce implică participarea la acțiunile militare⁴.

Este necesar, credem noi, să evidențiem rolul important pe care îl are doctrina forțelor terestre în ansamblul celorlalte doctrine ale categoriilor de forțe. Referitor la statutul forțelor terestre, „... acestea sunt unice deoarece numai forțele terestre au capacitatea de a pune piciorul în prag într-o măsură eficientă și să interacționeze cu populația în mod direct și continuu. Forțele Terestre realizează interacțiunea cu factorul uman – baza doctrinei noastre de luptă, a principiilor noastre de gestionare a situațiilor de criză și a strategiei noastre de angajare”⁵.

Adaptarea strategiilor politico-militare și implicit a doctrinelor militare care trebuie să le pună în aplicare pe cele dintâi a devenit o necesitate având în vedere numărul mare de conflicte în care a fost implicată omenirea, precum și numărul mare de victime (majoritatea fiind civili și nu militari) pe care acestea le-au produs.

Pentru a rezolva însă un conflict este necesar mai întâi să-l înțelegem. La ce bun atâtea suferințe umane, când există numeroase alte căi de rezolvare a diferendelor ce stau la baza acestor conflicte violente? Tocmai de aceea o analiză a principalelor doctrine militare poate fi utilă pentru a vedea în ce măsură acestea au identificat cauzele conflictelor, dinamica acestora și modalitățile posibile de soluționare.

3 [Onișor, C., *Teoria strategiei militare*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999.

4 Cosma, M, Rațiu, A, *Op. Cit.*

5 Gl. Eric K. Shinseki, Cuvânt înainte la FM-1 The Army, Headquarters Department of the Army, Washington, DC; 2001.

2. Principalele doctrine militare, abordări și atitudini în soluționarea conflictelor.

Schimbarea caracterului și modului de ducere a războiului modern, apariția zonelor și focarelor de conflict incipient care s-au transformat de foarte multe ori în crize și mai apoi în conflicte puternice, declarate a indus la necesitatea restudierii fenomenului politico-militar și la elaborarea sau cel puțin adecvarea doctrinelor militare în raport cu evoluția acestuia.

Traversăm astăzi perioada în care doctrina militară este în schimbare în mai toate statele lumii, întrucât războiul viitorului are deja o altă înfățișare, așa cum este foarte relevant descris de autorii lucrării „Război și anti-război”, pornind de la modul în care s-a desfășurat primul război din Golf astfel: „Distruge instalațiile de comandă ale inamicului. Retează-i comunicațiile pentru a împiedica informația să urce sau să coboare pe lanțul de comandă. Ia inițiativa. Lovește în adâncime. Împiedică eșaloanele de sprijin inamic să intre vreodată în acțiune. Integrează operațiile aeriene, navale și terestre. Sincronizează operațiile combinate. Evită atacul frontal împotriva punctelor tari ale inamicului. Și mai presus de orice, află ce face inamicul și împiedică-l să afle ce faci tu”⁶.

În circumstanțele actualului context internațional, transformările de natură diferită (politice, economice etc.) la scară continentală și mondială, au determinat profunde mutații în politicile de apărare națională ale statelor, atrăgând după sine noi elemente definitorii în conținutul strategiilor și doctrinelor militare ale acestora.

Principalele particularități ale strategiilor și doctrinelor militare ale statelor, în special ale marilor puteri – S.U.A., Federația Rusă și China – sunt puse în evidență de multitudinea și complexitatea factorilor de influență, în principal cei afectează interesele fundamentale ale acestora și de conjunctura internațională în care sunt transpuse la un moment dat.

Această analiză își propune să scoată în evidență câteva particularități ale doctrinelor militare promovate de câteva țări, reprezentative pentru spectrul sistemelor politico-militare naționale ale lumii (SUA, Federația Rusă, China), precum și unele aspecte ale doctrinei militare a NATO referitoare la soluționarea conflictelor.

2.1. Doctrina militară a SUA

Strategia de Securitate a Statelor Unite ale Americii a fost fundamentată pe o concepție internațională, specific americană, ce reflectă unitatea dintre valorile și interesele naționale.

Scopul strategiei din 2002 este de a ajuta lumea să devină nu numai mai sigură ci și mai bună, iar noua strategie de securitate a SUA, din martie 2006, ca primă revizuire a acestui document de la invadarea Irakului în 2003, sintetizează politica pe care administrația americană a anunțat-o, în ultimii ani, prin avertismentele diplomaților sau prin discursurile despre Starea Națiunii, ale președintelui George W. Bush.

Premisa *doctrinei militare* americane rămâne constatarea, din chiar prima

6 Alvin și Heidi Toffler, Război și anti-război. Supraviețuirea în zorii secolului XXI, Editura Antet, București, 1996.

propoziție a introducerii strategiei de securitate, potrivit căreia „SUA se află în război”. De aici decurge dreptul pe care și-l rezervă America, de a se apăra preventiv și în caz de necesitate, afirmându-se că nu exclude folosirea forței nici dacă momentul și locul atacului inamic nu au fost încă stabilite cu precizie. În anul 2003 SUA a cunoscut episodul militar al atacării preventive a Irakului, ce s-a constituit într-una din primele materializări ale conceptului *atacului preventiv*.

Se vorbește tot mai mult de *operațiile bazate pe efecte*, care de fapt, nu reprezintă o noutate. Noile tipuri de operații bazate pe efecte vizează tehnologia înaltă, dominanța informațională și inițiativa strategică, permit centrarea operațiilor nu doar pe manevre (care să ducă la crearea unor situații tactice favorabile), ci centrarea lor, de la început, adică încă din etapa planificării, pe efecte complexe, iradiante și în lanț. Efectele care se au în vedere sunt cele care-l pun pe inamic în situația de a nu putea nici să riposteze, nici să-și protejeze forțele și mijloacele, nici să-și poată regenera în timp util forța⁷.

Pentru a obține aceste efecte, americanii aplică noile doctrine precum *Joint Vision (JV) 2010* care se sprijină pe patru concepte operaționale: *manevra dominantă; angajarea de precizie; protecția multidimensională; logistica în rețea*.

Alte două conținuturi specifice doctrinei militare americane au menirea de a întregii principalele caracteristici ale acesteia în ceea ce privește atitudinea manifestată și anume: *descurajarea și apărarea strategică și prezența avansată*

Descurajarea și apărarea strategică, prin reorientarea (nu abandonarea) programului „Inițiativa de apărare strategică”, către un altul, respectiv „Programul național de apărare antirachetă” – NMD permite apărarea teritoriului SUA împotriva rachetelor balistice nucleare, a forțelor militare avansate aflate pe teritoriul altor state și a aliaților asigurând descurajarea oricărei inițiative de atac la adresa SUA;

Prezența avansată, care are un scop: sublinierea interesului SUA, în aceste regiuni; creșterea stabilității regionale; intervenția rapidă în situații de criză și *soluționarea eficientă a conflictelor*; exerciții comune; asistență umanitară și de securitate; reprezentarea forțelor armate, ale SUA, prin vizite, contracte, acorduri, înțelegeri etc.

Conceptele doctrinare ale SUA reliefează încă o dată disponibilitatea sistemului politico-militar american de a contribui în mod decisiv la realizarea securității sale naționale concomitent cu cea internațională pentru prevenirea crizelor și soluționarea conflictelor cât mai departe de granițele sale printr-o prezență militară semnificativă care să acționeze decisiv și preventiv.

2.2. Doctrina militară a Chinei

În prezent China este un stat multinațional, o țară aflată în plină expansiune economică și capabilă să devină, într-un viitor nu prea îndepărtat, o superputere, chiar dacă efectele unei eventuale crize mondiale cu care este „scuturată” planeta în această perioadă ar putea oarecum să încetinească acest ritm de dezvoltare .

Deși a trecut la măsuri economice importante încă din anii '80, China a devenit o reală forță economică abia după 2001. Datorită sporirii rapide a exporturilor și

⁷ Cosma, M, Rațiu, A, *Op. Cit.*

cererii interne, economia a atins, în 2004, o cotă de creștere de 9 la sută (pentru 2005 creșterea estimată a fost de circa 7,5 la sută).

Dacă anterior China se afla izolată, în prezent joacă un rol cheie în geopolitica Asiei și aspiră, fără îndoială, să facă la fel și în alte regiuni iar rolul acesteia în soluționarea conflictelor din aria ei de influență, și nu numai, trebuie luat foarte în serios. Doctrina care stă la baza Strategiei de Apărare și Securitate a Chinei este foarte concisă și extrem de interesantă prin profunzimea și tradiționalismul ei.

După dispariția URSS și afirmarea în Asia a unor noi centre de putere precum Japonia și Coreea de Sud, este vizibilă creșterea instabilității și a incertitudinii strategice, ceea ce a determinat R.P.Chineză să-și adapteze politica sa militară adoptând astfel din anul 1990, o nouă doctrină militară, cunoscută sub genericul de „Războiul popular în condiții moderne”.

Potrivit declarațiilor oficiale ale conducătorilor chinezi, noua doctrină militară își păstrează *caracterul pur defensiv*, China nedorind implicare într-un eventual conflict militar în Asia și Pacific și nici nu urmărește să devină un adversar în regiune, ci un partener de încredere pentru soluționarea crizelor, conflictelor sau altor situații tensionate.

Noua doctrină militară face trecerea de la conceptul doctrinar al unui *război popular de apărare de lungă durată* la un concept modern, adaptat noilor condiții acesta constând în *desfășurarea unei apărări active, în cadrul căreia operațiile militare de ripostă și prin surprindere se duc cu folosirea mijloacelor de luptă moderne, asupra punctelor vulnerabile ale unui eventual agresor*⁸.

În ultimii ani prioritățile Chinei în ceea ce privește conceptul de securitate și apărare, s-au concentrat asupra înaltei tehnologii și tehnologiei informației. Scopul ultimelor două decenii a fost informatizarea, crearea unui sistem informațional specific operațiilor militare și utilizării tehnologiei IT pentru modernizarea sistemelor de armament, dezvoltarea capacităților de proiecție a forței, îndeosebi pe mare, a celor logistice și a celor nucleare.

Preocuparea sistemului politico-militar chinez pentru modernizarea factorilor care să asigure securitatea și apărare Chinei reliefează nevoia acesteia de a juca un rol important în rezolvarea conflictelor într-o lume, în care și aceasta să aibă un cuvânt greu și hotărâtor mai ales în zona Asiei.

2.3. Doctrina militară Federației Ruse

Teritoriul Rusiei de azi reprezintă 76% din cel al U.R.S.S., în timp ce populația și economia, aproximativ 60%. Acum, Rusia se învecinează spre vest și sud cu foste republici sovietice, care se confruntă cu un grad ridicat de instabilitate economică, socială și politică.

Pe de altă parte Federația Rusă a depășit astăzi starea de criză profundă, al cărei sfârșit părea încă foarte departe și greu de întrevăzut. Datorită recesiunii economice care caracterizează economia SUA și resurselor naturale aproape nelimitate de care dispune Rusia rămâne o mare putere. Bază industrială dezvoltată, capacitatea militară și moștenirea istorică de deținătoare a statutului de mare putere, conform viziunii

8 Cosma, M, Rațiu, A, *Op. Cit.*

rusești ar trebui să fie conferă un loc important în ierarhia mondială.

Menținerea unei hegemonii petroliere în Asia Centrală este pentru Moscova la fel de importantă ca și păstrarea controlului asupra conductelor din Caucazul de Nord unde Washingtonul se prezintă, ca un partener – concurent al Federației Ruse, în jocul petrolier din Asia Centrală⁹.

Strategia de modernizare militară se bazează pe câteva documente conceptuale și de planificare, precum: Conceptul securității naționale a Federației Ruse; Doctrina militară a Federației Ruse; Conceptul edificării forțelor armate ale Federației Ruse pentru perioada de după 2005; Planul edificării și dezvoltării forțelor armate ale Federației Ruse în perioada 2001-2005.

Începând cu anul 2000 au fost aduse noi modificări *doctrinei militare* a Federației Ruse, ca urmare a schimbării caracterului amenințărilor la adresa securității apărării naționale.

Doctrina militară a Federației Ruse reprezintă un document al perioadei de tranziție la un stat democratic și la o economie de piață, de reformă a organizării militare, de transformare dinamică a sistemului de relații internaționale și se dorește a fi o îmbinare organică, a atașamentului consecvent pentru pace, cu decizia fermă de a apăra interesele naționale, de a garanta securitatea militară a Federației Ruse și aliaților ei.

Cu toate că, pentru prevenirea războaielor și *soluționarea conflictelor* se va acorda prioritate mijloacelor politice, diplomatice și economice, interesele naționale ale Rusiei impun existența unei forțe militare capabile să asigure securitatea militară a federației printr-o capacitate de reacție adecvată la amenințările probabile în secolul al XXI-lea. În acest sens, este necesară existența unei forțe nucleare care va fi utilizată pentru respingerea oricărui stat agresor sau coaliții de state, în orice împrejurare.

Noua doctrină, care reduce constrângerile referitoare la folosirea armelor nucleare, stipulează că folosirea acestora este necesară când au fost epuizate toate mijloacele de soluționare a unui conflict. Aceasta a fost adoptată printre altele și pentru că Rusia deține, încă, un arsenal nuclear important, pe când forțele sale convenționale nu sunt la cel mai înalt grad de operativitate și capacitate de luptă.

Doctrina militară a Federației Ruse (Doctrina Ivanov), elaborată în anul 2003, reprezintă un document mult mai focalizat pe problema referitoare la ce fel de armată are nevoie Rusia pentru războaiele moderne, inclusiv pe modul cum își va proiecta puterea, și include lecțiile învățate din teatrul de luptă din Cecenia și experiențele atentatelor teroriste cu care s-a confruntat.

La nivel strategic, transformarea este concentrată pe atingerea a trei obiective-cheie: realizarea capabilității Rusiei de a combate terorismul; refacerea abilității Rusiei de a-și proiecta puterea la nivel global; consolidarea influenței Rusiei în teritoriile fostei Uniuni Sovietice. De asemenea, Rusia s-a raliat principiilor strategiei preventive, rezervându-și dreptul de a iniția atacuri preventive și de acțiune militară împotriva grupărilor teroriste, în orice parte a globului.

Orientarea doctrinară pe care Rusia o promovează în atenție următoarele

⁹ Băhnăreanu, C., *Federația Rusă. Tendințe strategice*, în *Gândirea Militară Românească*, nr.2/2005.

obiective:

- asigurarea suveranității și integrității teritoriale a Federației Ruse;
- eliminarea dependenței tehnico-științifice și tehnologice de sursele externe;
- creșterea și menținerea potențialului militar al statului la un nivel suficient de ridicat;
- asigurarea prezenței militare a Federației Ruse în zone de importanță strategică din lume, cu respectarea normelor de drept internațional;
- întărirea regimului de neproliferare a armamentelor de distrugere în masă și a mijloacelor de transport a acestora la țintă;
- combaterea procesului de secesiune a Federației Ruse sub forma terorismului internațional și a crimei organizate.

Rusia continuă să-și bazeze starea de așteptare și doctrina pe o *politică de descurajare nucleară*, paralel cu consolidarea relației cu cei trei piloni strategici de valoare mondială: Statele Unite ale Americii, China și Uniunea Europeană și cu cei trei piloni ai spațiului asiatic: China, India și Japonia, la care se adaugă, din ce în ce mai mult, și cel de al patrulea: Turcia.

Modul în care a „soluționat” recenta criză din Georgia pentru sprijinirea celor două regiuni separatiste denotă faptul că Rusia rămâne totuși un actor important pe scena politico-militară a lumii, chiar dacă trece la rezolvarea conflictelor din zone care îi afectează interesele prin intervenție armată care urmează repere doctrinare din perioada războiului rece, iar tancurile sunt aruncate în luptă înainte ca posibilele soluții diplomatice să se fi epuizat.

În concluzie, chiar dacă am analizat numai trei mari actori internaționali, putem spune că dezvoltarea propriilor sisteme politico-militare, a direcțiilor, modalităților și mijloacelor specifice în domeniile securității și apărării ne arată prezența unor aprecieri comune, dar și o complexă și diversitate a celor total diferite.

Prezența punctelor comune, dată de evaluarea obiectivă a unor fenomene și procese internaționale, de anumite interese comune și chiar de o anumită responsabilitate față de destinele propriilor națiuni și ale umanității în general poate constitui un punct de plecare în soluționarea la nivel global și regional a conflictelor active sau latente care pun în pericol pacea și securitatea internațională prin spectru larg al amenințărilor din societatea contemporană.

POLITICILE ȘI STRATEGIILE MEDIA CA ELEMENTE ALE MANAGEMENTULUI CONFLICTELOR LA SFÂRȘIT ȘI ÎNCEPUT DE MILENIU (FOSTA IUGOSLAVIE, IRAK, AFGANISTAN)

Adrian FULEA*

This paper work want to present some communications aspects finishing with solution for media crisis situation. It comes with crisis and conflict situation elements and with management of communication in this situations.

Based on deep documentation, this paper work describes also theoretical and practical methods to solve some crisis situation from the communications point of view, especially from the military communications perspective.

There are also solutions for solving media crisis situations, communications strategies, public relations in military institutions, establishing a cooperation relation with media and public opinion formation.

Conflictul este o formă de comunicare, întrucât relațiile dintre părțile aflate în conflict necesită o formă de comunicare, iar un conflict mediatizat ca și orice altă acțiune mediatizată, constituie o realitate socială. Iar conflictul armat/războiul în care armele clasice nu își mai justifică rolul, are nevoie de presă.

Campaniile de informare strategică duse în fosta Iugoslavie, în Irak și în Afganistan reprezintă efortul coordonat al tuturor resurselor de informare ale structurilor de relații publice și operaționale în teatrele de operații militare amintite. Campania de informare strategică are două componente principale: operația mass-media și operația informațională. Cele două operații sunt planificate și coordonate de conducerea politico-militară și strategică, dar la nivelul operativ ele sunt distincte. De executarea operației mass-media se ocupă structurile de relații publice, iar executarea operației informaționale cade în sarcina structurilor de operații psihologice, de înșelare militară, de CIMIC, de război electronic și a unor capacități de lovire. Menținerea distincției și separării între cele două componente ale campaniei de informare strategică este comandată de necesitatea câștigării și menținerii credibilității în fața news-media și a opiniei publice. Altfel spus, singurii care operează la vedere cu informații destinate a fi transmise opiniei publice sunt ofițerii de relații publice. Mesajele și informațiile pe care aceștia le transmit sunt coordonate și armonizate la nivel strategic, astfel încât să fie corelate cu informațiile puse în circulație de către cei care realizează operația informațională. Necesitatea acestei coordonări este dată de faptul că, în ambele tipuri de operații, militarii sunt puși în situația de a folosi mijloace pe care nu le pot controla în mod direct: presa. De aici, întreaga dificultate, pentru că acțiunea de documentare și strângere de informații desfășurată de jurnaliști poate, de multe ori, să pună sub semnul întrebării veridicitatea unor informații și consistența lor, afectând în acest fel credibilitatea forțelor militare, fapt ce poate conduce la scăderea sprijinului public față de acțiunile militare sau față de decizia politico-militară.

Pe timpul operațiilor, cea mai intensă și mai vizibilă modalitate de a asigura

* Colonel, Serviciul de Telecomunicații Speciale

dreptul la informare este informarea reprezentanților presei. Prin informarea media se asigură informarea tuturor categoriilor de public interesate de aceste evenimente. Asigurarea accesului la informațiile publice reprezintă unul dintre principiile doctrinei de ducere a operațiilor, fiind specificat în documentele doctrinei operative.

Pentru a asigura accesul categoriilor de public la informații, organizațiile militare înființează și asigură funcționarea unor structuri de informare și relații publice pe lângă comandamentele aliate sau multinaționale, pe lângă comandamentele de grupări de forțe și la nivelul unor eșaloane. Furnizarea de informații se face la cerere, prin intermediul tehnicilor de relații publice, dar și prin asigurarea prezenței jurnaliștilor în teatrele de operații militare pentru a se documenta nemijlocit de la surse și de la locul acțiunii. Pentru a realiza informarea internă, structurile de relații publice asigură funcționarea canalelor și a mijloacelor mediatice proprii sau pune în practică tehnicile specifice comunicării interne.¹

Strategiile media utilizate în timpul conflictelor recente (Bosnia-Herțegovina, Kosovo, Afganistan, Irak) au devenit elemente ale planurilor și operațiilor militare.

Încă din primele faze ale planificării operațiilor forței multinaționale în Bosnia s-a luat în considerare rolul pe care informarea publică îl va juca. Strategia media adoptată s-a bazat pe trei principii: o politică de informare proactivă, deschiderea în asigurarea accesului jurnaliștilor, furnizarea de informații complete, exacte și oportune. Scopul urmărit a fost asigurarea vizibilității mesajelor IFOR și modelarea relatărilor presei despre operațiile desfășurate².

NATO a folosit interesul renăscut al jurnaliștilor pentru știrile din Bosnia pentru a transmite și facțiunilor rivale mesajul că trupele sale din teren sunt bine conduse, bine echipate și antrenate, gata să răspundă oricăror provocări, chiar și prin utilizarea forței la nevoie.

În procesul de planificare a campaniei NATO din Kosovo a existat încă de la început o strategie media³. Având în vedere că acest conflict avea să stârnească un mare interes din partea media, oficialii NATO erau hotărâți să genereze atât de multe știri încât să devină agenda media. La cartierul general NATO au fost organizate zilnic, briefing-uri de presă care erau transmise în direct, în toată lumea, pentru prezentarea succeselor Alianței. Un alt element al politicii media NATO a fost reducerea la tăcere, la propriu, a mijloacelor de informare ale opoziției. Studiourile de televiziune și emițătoarele sârbe au fost bombardate. În absența reporterilor pe teren în Kosovo, relatările de presă se rezumau la repetarea declarațiilor și a mesajelor oficiale.

Președintele sârb, Slobodan Milosevici, deși neagreat în cercurile occidentale, a luat parte la tratativele pentru acordul de pace de la Dayton, prezentat adesea ca fiind unul dintre principalele cauze ale conflictelor și instabilității din Balcani, Milosevici a

1 Loredana Tifiniuc, *Mass-media în teatrele de operații – între realitate și risc în ” Spațiul sud-est european în contextul globalizării”*, Editura U.N.Ap., București, 2007, p.151.

2 Mircea Dan, *Politici și strategii media în timpul conflictelor recente în Spațiul sud-est european în contextul globalizării – Strategii XXI, secțiunea 8*, Editura U.N.Ap., 2007, pp. 97 – 98.

3 Sam Shapiro, *The media as the new battle ground: The Kosovo war and NATO Media Strategy*, 2000, <http://jtic.james.com>).

devenit „inamic oficial” după declanșarea campaniei din Kosovo în 1999⁴.

În ceea ce privește războiul din Irak din 2003, strategia media s-a bazat pe o reprezentare numeroasă a presei în zonele de operații (peste 1400 de corespondențe recunoscute oficial). A fost modernizat sistemul „Media Pool”, jurnaliștii fiind încadrați în efectivele unităților din prima linie, care au participat la toate fazele confruntării, prezentând evenimentele din prisma participării lor directe, atât a lor, cât și a audiențelor pe care le informau.

Aplicarea noii strategii a generat o serie de efecte benefice cum ar fi accesul nelimitat al corespondenților la trupe, prezentarea diferitelor locuri de conflict într-un mod personalizat pentru publicul de pretutindeni sau difuzarea a numeroase reportaje de interes umanitar, foarte eficiente în influențarea opiniei publice.

În principal, coordonatele acestei strategii au vizat blocarea preluării informațiilor venite dinspre partea adversă, suprasaturarea mass-media cu informații, care să-i depășească capacitățile de procesare de selecție, cooptarea unor categorii de jurnaliști, incomodarea sau blocarea activității jurnaliștilor independenți, scoaterea din joc a corespondenților care transmiteau de la Bagdad și care puteau fi manipulați de regimul Sadam.

Pe de altă parte, dacă postul de televiziune CNN a avut aproape în totalitate monopolul imaginilor în Războiul din Golf, strategia media aplicată în Războiul din Irak a marcat apariția a ceea ce a fost numit epoca „războiului pe trei ecrane”/CNN, EuroNews și Al Jazeera, fapt ce a determinat o perpetuitate a ciclului mediatic în plan temporal și o diversificare a comunicării în plan geografic.

În faza inițială a conflictului din Afganistan, administrația americană a dorit să repete strategia aplicată în războiul din golf, concentrându-se pe lovituri aeriene de mare precizie și pe ținerea presei la distanță de eventualele efecte nedorite ale acestor lovituri. Pe măsură ce raza loviturilor aeriene s-a extins, administrația a început să cocheteze tot mai mult cu ideea unei strategii media restrictive. Numai foarte puțini reporteri au avut acces la forțele speciale americane din teren, conferințele de presă ale Pentagonului nu au avut impactul celor de la NATO în conflictul de la Kosovo, limitându-se la clișee sau povești de succes izolate dar furnizând foarte puține informații din teren⁵.

Crearea acestei „perdele de fum” asupra operațiilor din teren a fost posibilă și datorită atitudinii de înțelegere din partea media naționale și internaționale, după atacurile din 11 septembrie 2001.

Din perspectiva strategiei media adoptată, două elemente ies în evidență și anume, demonizarea lui Ben Laden și concentrarea pe situația de neacceptat a femeilor din Afganistan. Prin aceste politici media s-a urmărit atât demonstrarea superiorității morale, legale sau revigorare a unei părți implicate în conflict dar și legitimitatea acțiunilor întreprinse prin demonizarea inamicului.

Inamicul actual, în special din perspectiva americană este fără îndoială Osama Ben Laden. O altă componentă importantă a strategiei media americane a fost

4 Sam Shapiro, *The media as the new battle ground: The Kosovo war and NATO Media Strategy*, 2000, <http://jtic.james.com>).

5 Paul Taylor, *Perception management and the war against terrorism*, *Journal of Information warfare*, Editura Krone, Los Angeles, 2002, p.75.

concentrarea pe aducerea în atenția publică a situației femeilor în Afganistan. Regimul taliban impusese o serie de restricții degradante pentru femeile din Afganistan, nepermițându-le să muncească sau refuzându-le accesul la educație. Administrația americană a folosit această temă în politica sa media în fazele de început ale operației militare din Afganistan.

Atitudinea față de media și politicile media în timpul conflictelor sunt determinate de percepțiile factorilor de decizii politice și militare în legătură cu rolul și locul media în conflicte dar și de experiențele anterioare ale acestora în această materie. Probabil că, primul impuls al unor lideri, din acest punct de vedere, va fi în marea majoritate a cazurilor, aplicarea unor forme coercitive de cenzură clasice, dar în prezent, progresele tehnologice în domeniul comunicării de masă, fac acest lucru aproape imposibil. Fluxul digital de informații, prin intermediul Internetului, telefoniei celulare sau prin satelit, permit presei să transmită informații independent, constant și cvasiinstantaneu.

Având în vedere acest fapt, mulți factori de decizie se reorientează către proiectarea unor campanii militare care “să dea bine” în presă. Pentru acestea este necesar să se țină seama și de transformările și tendințele care se manifestă în peisajul mediatic global. Apariția și dezvoltarea unor actori noi în procesul de comunicare și comercializare a știrilor, sunt două dintre tendințele care marchează evoluția media.

Elemente, cum ar fi, termenele limită de închidere a edițiilor, cerințele tehnice, oportunitățile de filmare, standardele de transmisiune sau cerințele de ordin legal, trebuie să fie luate în considerare la elaborarea unor asemenea strategii. Neglijarea acestui aspect al managementului conflictelor moderne, nu va afecta dimensiunile relatărilor din presă dar va limita abilitatea de a insera în aceste relatări propriile mesaje, va spori riscul de influențare, în sens negativ, a percepției publice, privind legitimitatea sau eficiența acțiunilor militare⁶.

Conflictele armate violente sunt numeroase, surprinzătoare și au urmări foarte grave. De regulă, ele se produc fie în interiorul unui stat, între diferitele grupări politice, etnice și sociale, fie la granița dintre două state. În ultimii ani, au proliferat însă și alte tipuri de conflicte armate, greu de gestionat, de controlat și de combătut, cum sunt cele produse de terorism. Situația este foarte complexă, practic, fiecare continent cunoscând numeroase și diversificate tipuri de conflicte armate extrem de violente. Recrudescența violenței face dificilă rezolvarea conflictelor și mai ales lichidarea urmărilor acestora⁷. Conflictele armate nu rezolvă problemele pentru care s-au declanșat, ci dimpotrivă, accentuează și mai mult tensiunile, vulnerabilitățile sociale, economice și psihologice, produc pierderi de vieți omenești și distrugerii materiale imense, greu de recuperat în decurs de o generație. De aceea, paralel cu politicile și strategiile preventive, este necesar să se continue dezvoltarea și punerea în operă a unor strategii de comunicare post conflict care să aibă în vedere atât pregătirea forțelor și mijloacelor necesare pentru soluționarea problemelor extrem de complexe care se creează după o confruntare armată, cât și modalitățile concrete de acțiune.

6 Mircea Dan, *Politici și strategii media în timpul conflictelor recente în Spațiul sud-est european în contextul globalizării – Strategii XXI, secțiunea 8*, Editura U.N.Ap., 2007 p.107.

7 Dr. Grigore Alexandrescu, Dr. Gheorghe Văduva, *Acțiuni militare post conflict, în studii de securitate și apărare*, Editura U.N.Ap., București, 2005, p 161.

Bibliografie

[1] ALEXANDRESCU, Grigore dr., VĂDUVA, Gheorghe dr., *Acțiuni militare postconflict*, în **Studii de securitate și apărare**, Editura U.N.Ap., București, 2005.

[2] CHICIUDEAN, Ion, **Gestionarea imaginii în procesul comunicării**, București, Editura Licorna, 2000.

[3] COMAN, Cristina, **Relațiile publice. Principii și strategii**, Editura Polirom, Iași, 2001.

[4] CUCU, Irina, *Media și războiul din Irak* în „**Impact strategic**”, Editura U.N.Ap., București, 2004.

[5] DAN, Mircea, *Politici și strategii media în timpul conflictelor recente* în **Spațiul sud-est european în contextul globalizării – Strategii XXI, secțiunea 8**, Editura U.N.Ap., 2007.

[6] DULGHERU, Nicușor, *Consonanțe și efecte media ale Războiului din Golf* în **Spațiul sud-est european în contextul globalizării – Strategii XXI**, secțiunea 2, vol. 2, Editura U.N.Ap., București, 2007.

[7] ILIEȘ, Ciprian lt. ing., *Rolul media în desfășurarea conflictului din Irak* în **Confruntarea psihologică în operațiile moderne**, Editura U.N.Ap., 2004.

[8] PĂLȘOIU, Ion, gl. bg. dr., BĂCILĂ, Sorin lt. col., *Comunicarea în situații de criză* în **Spațiul sud-est european în contextul globalizării, Strategii XXI, secțiunea 8**, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2007.

[9] SESERMAN, Dumitru gl. bg. dr., *Operații militare multinaționale în teatrul de operații din Afganistan*, în **Războiul în societatea larg informatizată**, Editura U.N.Ap., București, 2004.

[10] SHAPIRO, Sam, *The media as the new battle ground: The Kosovo war and NATO Media Strategy*, 2000, <http://jtic.james.com>

[11] TAYLOR, Paul, **Perception management and the war against terrorism, Journal of Information warfare**, Editura Krone, Los Angeles, 2002.

[12] TIFINIUC, Loredana, *Mass-media în teatrele de operații – între ralitate și risc* în **Spațiul sud-est european în contextul globalizării**, Editura U.N.Ap., București, 2007.

[13] *****Doctrina pentru sprijinul cu informații al operațiilor întrunite**, București, 2003

[14] *****Doctrina Relațiilor Publice în operațiile întrunite al Armatei SUA - Join Pub 3-61**, Washington, 1997.

[15] *****F-M 2-01.3(34-130) Pregătirea informațiilor pe câmpul de luptă**, București, 1994.

[16] *****F-M 2-0(34-1) Informațiile și operațiile războiului electronic**, București 1994.

[17] *****Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public.**

[18] *****Legea nr 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate.**

[19] *****RP1 – Instrucțiuni privind activitatea de Informare și Relații**

Publice în Ministerul Apărării.

[20] ***RP1-1 – Dispozițiile Secretarului de Stat pentru Relația cu Parlamentul privind activitatea de Informare și Relații Publice.

[21] ***SMG/PF-3.2 – Doctrina pentru operații speciale, București, 2003.

MANAGEMENTUL MINISTERULUI APĂRĂRII DIN ROMÂNIA ÎN DOMENIUL INFORMĂRII ȘI COMUNICĂRII ÎN TEATRELE DE OPERAȚII DIN IUGOSLAVIA, IRAK, AFGANISTAN

Adrian FULEA*

This paper work want to present some aspects concerning to the experience of the Romanian Defence Ministry begininig with the management in Public Relations and finishing with the military journalists presence in Yugoslavia, Irak and Afganistan..

Based on deep documentation, this paper work describes also theoretical and practical methods to solve some public relations problems from the communications point of view, especially from the military communications perspective.

There are also ideas for solving media aspects in diferrent situations, communications strategies, public relations in military institutions, establishing a cooperation relation with media and public opinion formation.

Managementul Ministerului Apărării din România în domeniul informării și relațiilor publice în teatrele de operații din fosta Iugoslavie, Irak și Afganistan

Ministerul Apărării din România are o bază comunicațională funcțională, consolidată. Adaptarea întregului sistem de apărare românesc la cerințele noului context nu se poate face peste noapte, dar există o strategie care ghidează aceste eforturi.

Legislația care reglementează activitatea de informare și relații publice în Ministerul Apărării are la bază Legea nr. 544 din 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, Legea nr. 182 privind protecția informațiilor clasificate, Instrucțiunile privind activitatea de informare și relații publice RP 1 și Dispozițiile Secretarului de stat privind activitatea de relații publice în situații de criză,

O categorie aparte a managementului comunicării în perimetrul Ministerului Apărării o constituie comunicarea în teatrele de operații.

În general, transmiterea informațiilor de presă către redacții este responsabilitatea corespondenților și se face prin mijloace puse la dispoziție de Centrele de Informare și Presă din teatre sau prin mijloace proprii.

În fosta Iugoslavie, armata română și ofițerii de relații publice au învățat “din mers” din experiența armatelor aliate. In schimb, în Irak și Afganistan s-au făcut progrese remarcabile în ceea ce privește sistemul de informare și relații publice. Informațiile circulă mult mai repede iar reflectarea în presă este și rodul mucii ofițerilor de relații publice din Ministrul Apărării. Fiecare unitate și subunitate are cel puțin câte un ofițer de relații publice iar ministerul organizează sistematic deplasări ale jurnaliștilor români în teatrele de operații pentru a vedea, la fața locului cum trăiesc și cum acționează trupele românești. Sistemul de relații publice este, acum, mult mai bine manageriat atât din punct de vedere al informării și relațiilor publice cât și al protecției informațiilor clasificate.

* Colonel, Serviciul de Telecomunicații Speciale

În timpul briefing-urilor de presă organizate pe timpul operațiilor, Ministerul Apărării poate oferi informații din următoarele categorii:

atribuibilă - informația este publicabilă și sursa poate fi citată în totalitate, când purtătorul de cuvânt poate fi nominalizat (atribuibilă direct) sau când persoana care a furnizat informația, nu poate fi identificată după nume „o oficialitate din Ministerul Apărării, nu purtător de cuvânt al Ministerului Apărării (atribuibilă indirect)”;

neatribuibilă - informația poate fi utilizată dar nu poate fi atribuită niciunei persoane (surse informate, surse de încredere, surse din Ministerul Apărării);

background – informația este furnizată în scopul unei înțelegeri corecte a situației și nu este atribuibilă în nici un fel.

Pot exista situații în care, când nu există alte posibilități, Ministerul Apărării furnizează anumite informații către presă legate de desfășurarea unor operații, dar informațiile sunt supuse embargoului (adică nu pot fi publicate până la un anumit termen), ceea ce permite prevenirea publicării unor informații care să aibă valoare pentru inamic, dar oferă posibilitatea informării din timp a jurnaliștilor dându-le acestora timp să-și pregătească materialele sau să-și facă planificarea pentru eveniment. Ministerul Apărării nu poate întreprinde nici o măsură de instituire a embargoului informațional dacă acesta nu este necesar din motive operative. Ori de câte ori este posibil, motivele pentru impunerea embargoului trebuie explicate odată cu instituirea acestuia, iar embargoul va fi în vigoare cel puțin pentru o perioadă minimă de timp pentru care a fost instituit și se ridică de îndată ce situația a trecut.

Atunci când corespondenții de război se află în zona de operații, informația aflată sub embargo, nu poate fi comunicată nici chiar editorilor până când nu expiră termenul impus de embargo. Furnizarea informațiilor aflate sub embargo, se bazează pe încredere. Tentativele de încălcare a acestuia vor avea ca efect, întotdeauna, pierderea acreditării și retragerea tuturor facilităților acordate de Ministerul Apărării.

Ministerul Apărării poate furniza doar informații generale în legătură cu circumstanțele individuale în care s-au produs pierderi pe timpul operațiilor. În situația în care se impune întârzierea publicării pierderilor din motive de securitate, anunțarea acestora se face cât mai curând posibil, după confirmarea lor.

Pentru reducerea anxietății la care pot fi supuse familiile militarilor participanți la operație sau pentru contracararea propagandei inamice, informațiile privind un grup, o unitate sau un vas care a fost pierdut și detalii privind numărul pierderilor și al supraviețuitorilor, pot fi publicate înainte de anunțarea familiilor celor implicați.

Numărul morților, răniților și dispăruților nu se publică sau confirmă decât după ce au fost anunțate familiile celor implicați. La cerea rudelor cele mai apropiate, din motive familiale, publicarea numelor celor uciși poate fi întârziată cu până la 24 de ore¹.

Ministerul Apărării sprijină jurnaliștii în mediatizarea/sosirii răniților și, cu acordul acestora și al personalului medical, facilitează în unele cazuri, acordarea de interviuri la punctele de recepție și în spitale.

¹ Loredana Tifiniuc, *Mass-media în teatrele de operații – între realitate și risc în ” Spațiul sud-est european în contextul globalizării”*, Editura U.N.Ap., București, 2007, p.160.

În ceea ce privește personalul „dispărut” este foarte posibil ca Ministerul Apărării să rețină de la publicare numele acestora, având în vedere posibilitatea organizării unei operații de salvare sau evitarea capturării acestora. Editorii trebuie să înțeleagă faptul că simpla publicare a numelui unui militar dispărut în misiune poate avea valoare pentru inamic dacă acesta nu știa că există militari care au evitat capturarea. Numele militarilor dispăruți într-o operație, care ar putea fi capturați de inamic nu se publică fără consultarea inițială a Ministerului Apărării. Detaliile privind familiile militarilor, adresele localităților de origine sau bazele militare de la care provin, inclusiv fotografiile care ar putea ajuta la interogatorii sau ar fi exploatate de propaganda inamică, sunt protejate în aceeași manieră.

Numele personalului militar și civil căzut în prizonierat, sau ale celor morți în luptă și ale căror trupuri sunt deținute de inamic, se fac publice de îndată ce Ministerul Apărării primește confirmarea oficială de la Crucea Roșie Internațională. Până atunci numele acestora fie nu sunt publicate, fie se includ pe listele cu dispăruți.

Analiza necesităților de informare prin mass-media a opiniei publice privind participarea militarilor români în teatrele de operații a condus la ideea deplasării ziariștilor odată cu trupele în zonele de responsabilitate, pentru a da posibilitatea acestora să cunoască realitățile și să relateze de la fața locului aspecte de maxim interes pentru publicul larg.

Pentru asigurarea participării jurnaliștilor români în teatrele de operații, împreună cu detașamentele românești, Direcția Relații Publice a Ministerului Apărării Naționale a desfășurat următoarele activități :

- a selecționat jurnaliștii acreditați la M.Ap.N. care au însoțit trupele;
- a întreprins demersurile necesare pentru acceptarea prezenței acestora în zonele de acțiune a contingentelor internaționale;
- a instruit jurnaliștii asupra comportamentului și asupra măsurilor de siguranță care se impun în zonele de operații;
- a asigurat, împreună cu autoritățile competente, transportul ziariștilor cu mijloacele cu care s-au deplasat în zona militarilor români;
- a stabilit însoțirea ziariștilor de către cei mai competenți ofițeri de relații publice;
- a stabilit, împreună cu Statul Major al Forțelor Terestre și cu Statul Major al Forțelor Aeriene, modalitățile de realizare a transportului ziariștilor în țară.

Mass-media au reflectat pe larg prezența militară românească în afara granițelor naționale. Principalele teme abordate:

- condițiile în care miliarii români își desfășoară activitatea în teatrele de operații;
- fermitatea și profesionalismul cu care își îndeplinesc misiunile;
- rolul de forțe de stabilitate pe care detașamentele militare românești le joacă în zonele de responsabilitate;
- vocația de constructori a geniștilor români;
- relațiile militarilor români cu localnicii;
- implicarea militarilor români în rezolvarea problemelor cu care se confruntă populația din zonele lor de responsabilitate;
- nivelul de protecție al echipamentului în raport cu condițiile de mediu;

- motivația participării militarilor români în acțiunile forței antiteroriste;
- caracterul periculos al situației create în zonele de conflict, mai ales în Iraq, Afganistan și Kosovo;
- starea morală a militarilor;
- percepția celorlalte forțe din zona prezenței militare românești în teatrele de operații;
- prezența în zonă a personalităților militare și civile din Ministerul Apărării Naționale;
- prezența în zonă a parlamentarilor și artiștilor;
- fiabilitatea mijloacelor militare de transport;
- starea de operativitate a detașamentelor românești;
- profesionalismul militarilor români și capacitatea lor de a participa la acțiunile coaliției antiteroriste;
- modalitățile de cooperare a militarilor români cu militarii armatelor dislocate în zonă;
- condițiile de viață din taberele de dislocare;
- comunicarea militarilor cu familiile lor².

Profilul de imagine realizat în urma monitorizării și analizei cu rol de sistem de referință în analiza noastră, este conturat pe următorii indicatori:

- capacitatea operațională ridicată;
- gradul de inoperabilitate cu armatele performante;
- profesionalismul corpului de ofițeri și subofițeri, precum și al militarilor angajați pe bază de contract;
- capacitatea ofițerilor, subofițerilor și militarilor angajați pe bază de contract de a participa la misiuni de menținere a păcii și de a face parte dintr-o structură militară multinațională;
- capacitatea armatei de a transporta trupe la distanțe mari;
- starea morală a detașamentelor românești;
- condițiile de viață din taberele de dislocare;
- nivelul dotării cu tehnica de luptă performantă;
- nivelul dotării cu tehnica de luptă auxiliară;

Imaginea instituției militare rezultată în urma analizei profilului de imagine este preponderent pozitivă. Se poate aprecia ca principalul beneficiu al asigurării prezenței jurnaliștilor în teatrele de acțiuni a fost *consacrarea profesionalismului militarilor români*, a capacității lor de a face parte din coaliții militare internaționale ca elemente dominante ale profilului de imagine. Trebuie spus că, aproape în totalitatea lor, jurnaliștii au reflectat atât prezența echipelor de conducere a Ministerului Apărării Naționale în zonele de operații, cât și contribuția acestora la ameliorarea condițiilor de viață a detașamentelor românești.

Un alt aspect care trebuie avut în vedere este cel al selecționării instituțiilor mass-media care au trimis corespondenți în zonă. Astfel, vizibilitatea a fost asigurată, de jurnaliștii de televiziune, de radio și ai presei scrise. Includerea în grupul de

2 Gl. bg. (r) Ioan Chiciudean - *Imaginea participării militarilor români în teatrele de operații în afara granițelor naționale reflectată în presa centrală*, <http://www.presamil.ro>.

jurnaliști a reprezentanților unor ziare cu cotă mică de piață a fost de natură să reducă vizibilitatea pe segmentul de public general. Este oportun, desigur, ca pe viitor să fie trimiși în zona jurnaliștii instituțiilor mediatică cu cota de piață ridicată și, implicit, cu coeficient de ponderare specifică mare. Totuși, M.Ap.N, prin Direcția Relații Publice, este fidel principiului satisfacerii tuturor cererilor jurnaliștilor de deplasare în teatrele de operații, pentru a evita impactul negativ al aplicării unor criterii discriminatorii de selecție a reprezentanților presei. Direcția Relații Publice organizează și desfășoară cursuri pentru pregătirea tuturor jurnaliștilor pentru zonele de conflict.

Abordarea Ministerului Apărării Naționale în relațiile cu mass-media a dobândit următoarele caracteristici:

- a fost proactivă și s-a desfășurat pe baza unui program;
- a dobândit o mare viteză de răspuns la toate solicitările opiniei publice și mass-media;
- a beneficiat de organizarea în detaliu a activităților de informare și a evenimentelor mediatică;
- s-a derulat ca o informare axată pe o temă centrală și pe mesaje simple;
- a impus mesaje unice, coordonate la toate nivelurile;
- a utilizat purtători de cuvânt în exclusivitate profesioniști;
- a impus statutul comandantului ca sursă autorizată și legitimă de informare (comandanții de la toate nivelurile ierarhice au intrat în ecuația de informare, în interiorul și în afara organizației militare, jucând rolul de experți în transmiterea informațiilor profesionale).

Câteva concluzii privind managementul Ministerului Apărării se impun:

- Adoptarea unei atitudini proactive este foarte importantă în toate strategiile de comunicare ale M.Ap.N. Acest lucru înseamnă disponibilitate accentuată, fără ezitări, încredere și profesionalism.
- Organizarea și întreținerea unor linii directe cu presa, cu militarii din zonele de conflict, cu familiile acestora și cu structurile de relații publice.
- Coordonarea unitară, din perspectiva informării publice, a tuturor instituțiilor cu atribuții în zonele de conflict.
- Folosirea purtătorilor de cuvânt profesioniști care să îndeplinească rolul de consilieri pentru presă ai comandanților.
- Pregătirea comandanților pentru a îndeplini roluri importante în strategia de comunicare publică.
- Pregătirea presei pentru zonele de conflict, protejarea și sprijinirea acesteia în teatrele de operații.
- Dezvoltarea unei imagini pozitive stabile, printr-o percepție în timp și prin participarea directă în teatrele de operații de către mass-media, în legătură cu activitatea desfășurată de militarii români în zonele de conflict.
- Gândirea unui proces de informare publică continuă, pe termen lung.

Prezența jurnaliștilor militari în teatrele de operații

În zorii noului mileniu, mai mult decât oricând, mass-media trebuie să răspundă unei nevoi globale de informare a omului. Pe o piață mediatică autohtonă considerată

de mulți suprasaturată, presa militară a reușit în ultimii ani să înlăture barierele scepticismului contribuind din plin la promovarea unei imagini reale a armatei române atât pe plan intern cât și extern, oferind totodată opiniei publice informații oportune și precise de larg interes.

Înrolarea segmentului mediatic militar în slujba reflectării cu acuratețe și concizie a transformărilor radicale petrecute la nivel mondial, în campania împotriva terorismului internațional, sprijinirea eforturilor României și implicit a armatei pentru integrarea în structurile euro-atlantice, i-a conturat în ultimul timp un rol bine definit în peisajul presei românești. Strategia Ministerului Apărării se bazează într-o mare măsură și pe presa militară: presa scrisă, emisiuni de radio și de televiziune. Jurnaliștii militari au făcut primii deplasări în teatrele de operații sau au primit informații de acolo și au reflectat această activitate în toate organele de presă militară. De asemenea, ei îi ajută și îi îndrumă pe jurnaliștii civili prin furnizarea de informații utile.

Jurnalistul militar știe că trebuie să răspundă noilor provocări din domeniu, să lupte cu arma cuvântului pe fronturile care, pentru contribuabil, pentru consumatorul de informații, încă sunt aride. Între aceste fronturi se află și zonele de conflict sau teatrele de operații unde acționează militari români.

Desigur, mulți se vor întreba: *„Se justifică oare desfășurarea presei militare în aceste focare? Nu avem destui jurnaliști civili care ar putea asigura un flux continuu de informații opiniei publice?”* Viața a dat și continuă să dea răspunsuri la aceste întrebări, să demonstreze că, da, este nevoie de jurnalistul militar oriunde sunt implicate structuri ale armatei.

O incursiune retrospectivă asupra misiunilor îndeplinite de militarii noștri, după 1990, vine în sprijinul acestei afirmații.

Primele misiuni în teatrele de operații de la început de mileniu (fosta Iugoslavie, Irak și Afganistan) au marcat pentru M.Ap.N o reconsiderare a importanței componentei mediatice. În consecință, au fost organizate deplasări ale jurnaliștilor civili și militari în zonele unde efectivele românești își desfășurau misiunile, cu precădere cu ocazia instalării și rotirii contingentelor. Astfel, indirect, s-a creat terenul propice unei confruntări constructive a produselor media civile și militare. Dacă în mare parte presa civilă era în căutare de senzational, „uitând” să puncteze problemele și riscurile misiunilor, presa militară a oferit unele dintre cele mai pertinente comentarii legate de neajunsurile, greutățile, dar și de profesionalismul peace-keepers-ilor, despre factorii de risc și semnificația misiunilor.

Prima misiune internațională post decembristă, una de peace-keeping, s-a derulat în perioada 9 februarie - 22 martie 1991. Un spital de campanie, deservit de 363 de cadre medicale voluntare, a fost integrat operațiunii „Granby” efectuate de contingentul britanic în timpul „Furtunii în Deșert”, din Războiul din Golf. Nici un jurnalist militar sau civil n-a însoțit eșalonul românesc. Rezultatul: minimizarea importanței evenimentului în fața opiniei publice, deși, pentru prima dată, armata noastră coopera în condiții de campanie cu o structură militară a unei țări membre

NATO³.

De o nefirească și nedreaptă atenție din partea mass-media românești au avut parte și observatorii militari care, din aprilie 1991, au fost angrenați în cea mai lungă misiune internațională a O.N.U. de menținere a păcii, în cadrul UNIKOM, în zona demilitarizată dintre Irak și Kuweit. Exemplul cel mai elocvent în acest sens îl reprezintă cazul căpitanului (pe atunci) Dănuț Iovanov, împușcat la frontiera irakiano-kuweitiană, la 29 decembrie 1994, în timpul unei misiuni de patrulare. Incidentul, exploatat de mass-media kuweitienă și internațională, n-a depășit granița unei știri în presa autohtonă. Ba mai mult, televiziunea a fost sursa primară de la care soția ofițerului a aflat de împușcarea soțului sau, deși normele internaționale impun că un astfel de caz să fie adus la cunoștința familiei, mai întâi, de superiorii militarului⁴.

Conflictele recente din Afganistan și Irak au demonstrat o dată în plus viabilitatea presei militare. „Știrbiți“ de lipsa unei prezențe permanente în teatrele de operații, jurnaliștii în uniformă au profitat de scurtele incursiuni în zonele „fierbinți“ alături de cei civili, realizând materiale publicistice de excepție. Ei au reușit să facă o disecare complexă a fenomenului terorist, să asigure o transparență a activităților și comportamentului trupelor noastre, a compatibilității/incompatibilității nivelului de profesionalizare și susținere logistică al militarilor în raport cu exigența condițiilor și misiunilor. În acest mod s-au constituit într-o adevărată forță de reacție rapidă care a stat la baza realizării unui feed-back permanent cu factorii decizionali în armată, concretizat, printre altele, în îmbunătățirea condițiilor de cazare și hrănire, a dotării materiale și tehnice a batalioanelor dislocate în teatre.

Interesul crescut al opiniei publice pentru informațiile „calde“ din Irak și Afganistan a scos la iveală orientările mai puțin „ortodoxe“ ale presei civile. Informațiile „spectacol“ sau „senzaționale“ au stins, nu de puține ori, setea de evenimente negative a consumatorului produselor media. În replică, presa militară, fără a fi supusă unei presiuni a audienței, neinteresată să înfricoșeze sau să difuzeze senzație, a mizat pe veridicitate și obiectivitate, emițând mesaje care să contracareze zvonurile și dezinformarea, să formeze sentimente și opinii pozitive față de trupe și misiunile lor.

Din păcate, seria de corespondențe aproape continue din teatrele de operații, asigurată pentru media militară de ofițerii de relații publice care însoțesc contingentele românești, are darul să suplinească doar în mică măsură o prezență permanentă a jurnaliștilor militari acolo. O prezență care devine stringentă în ultimul timp, când ofițerii de relații publice trebuie să răspundă cerințelor statutului pentru care se află alături de militarii romani, iar limitările lor jurnalistice devin tot mai evidente, când editorii autohtoni, acționând sub deviza „o știre rea este o știre bună“, se înghesuie să preia de pe diferite canale mediatice informații negative despre prezența românească în zonele de conflict, să le garnisească cu „ingrediente“ apetisante pentru a le face cât mai vandabile.⁵

Indubitabil, toate experiențele armatei române de până acum în zonele de

3 Mr. Gheorghe Vișan - Presa din linia întâi - necesitatea prezenței jurnalistului militar în teatrele de operații, www.presamil.ro

4 Mr. Gheorghe Vișan – op.cit.

5 Mr. Gheorghe Vișan – op.cit.

conflict sau teatrele de operații, privite prin prisma raporturilor cu mass-media, pun în evidență necesitatea prezenței componente mediatice militare alături de cea civilă în întregul areal acțional al trupelor proprii. Pe de o parte, jurnalistul militar care reprezintă pentru cititor, radioascultător sau telespectator girul specialistului în înțelegerea modului de concepere și desfășurare a operațiilor militare integrate, iar pe de altă parte, jurnalistul civil care amplifică vizibilitatea informațiilor pe segmentul de public general. De altfel, o simbioză între informația transmisă de militarul și civilul aflați în același „dispozitiv de luptă mediatic“ devine aproape obligatorie din moment ce primul cunoaște cel mai bine instituția din care face parte și este unul dintre cei mai buni analiști ai acesteia. Faptul că, prin natura serviciului său, deține cunoștințele adecvate despre apărarea națională, despre tactica, strategia și arta militară, armamentul și tehnica aflate în dotarea armatei, cunoaște legile și regulamentele militare, îi conferă jurnalistului departamental tot atâtea atuuri în fața celui civil. Chiar și privit din alt unghi, cel al capitalului de încredere acordat de populație armatei, putem spune că media militară, în comparație cu media civilă, deține întâietatea care-i impune o desfășurare de forțe pe fronturile unde acționează soldații români.

O alăturare permanentă a jurnalistului militar camarazilor săi din zonele de conflict sau teatrele de operații devine și mai evidentă dacă apelăm la unul din rolurile presei militare, acela de „vector de imagine“ al instituției pe care o reprezintă. Ce altă componentă media, decât cea militară, ar avea interes să transmită în exteriorul armatei o paletă diversificată și totodată densă de informații despre militarii români angajați în misiuni internaționale? ⁶

Care redacție de publicație, post de radio sau televiziune și-ar permite luxul de a finanța deplasarea unor trimiși speciali în „zonele fierbinți“ pentru a marșa în principal pe profesionalismul trupelor proprii?

Presupunând ca cele două condiții ar fi îndeplinite, atunci, în balanța emiterii celui mai bun mesaj în direcția opiniei publice ar sta gradul pregătirii, competenței profesionale a jurnaliștilor. Capitol la care jurnaliștii militari pot să prezinte un C.V. îmbogățit în cadrul aplicațiilor multinaționale, acolo unde și-au făcut meseria în condiții similare situațiilor de criză și câmpului de luptă, acționând după procedurile și standardele NATO.

Nici rolul pe care presa militară îl joacă în interiorul organismului militar nu poate fi disociat de prezența ei în teatrele de operații. Ca apropiat de zi cu zi al militarului, jurnalistul militar știe cât de important este factorul „moral“ pentru acesta, pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor. O receptare pozitivă de către compatrioți a angajării și desfășurării contingentelor noastre în diferite puncte de pe glob va crea întotdeauna un suport motivațional benefic, precumpănitor în jocul perfid dintre viață și moarte⁷.

Reprezentantul media militare este în măsura să alimenteze cererea de informație a civilului dar și curiozitățile specifice militarilor, la cel mai înalt nivel. Jurnalistul militar știe cât de importantă este perpetuarea sistemului de valori proprii instituției militare. De aceea, mesajele sale nu vor omite aspecte legate de onoarea,

6 Mr. Gheorghe Vișan – op.cit.

7 Mr. Gheorghe Vișan – op.cit

demnitatea și disciplina militară, spiritul de sacrificiu, curajul și camaraderia soldaților. El va face întotdeauna cea mai generoasă ofertă de spații publicistice și timpi de emisie liderilor militari și subordonaților lor, menită să influențeze stările de spirit, opiniile oamenilor și grupurilor, să întărească statutul și prestigiul armatei.

Necesitatea prezenței media militare în teatrele de operații devine și mai elocventă dacă o raportăm la noutățile mediatică aduse de conflictul din Irak.

Am putea spune că experiența mediatică a conflictului din Irak a trasat o linie de demarcație între jurnalistul civil și cel militar, primul neavând o pregătire specifică și apropiată grupurilor în care se găsește, lipsindu-i competentele necesare pentru a interacționa cu membrii grupului.

Totodată nu trebuie uitat că suntem în NATO, iar o compatibilitate structurală și acțională cerută de cea mai puternică alianță de securitate mondială înglobează și segmentul media militară. Or, armatele tarilor din Alianță nu precupețesc nici un efort de a-și trimite permanent proprii reporteri lângă forțele pe care le desfașoară oriunde în lume, cel mai recent și concret exemplu fiind prezența acestora în Irak și Afganistan.

Nu în ultimul rând, un cuvânt greu de spus pro prezenței media militare în „linia întâi” a armatei îl are istoria. O istorie care cu siguranță ar fi fost mai săracă fără aportul reporterilor în uniformă. Cei care, mai cu seama în vremuri de război, și-au prezentat creațiile publicistice în toată presa din România. Cei care au consemnat printre gloanțe faptele de arme ale ostașilor, au cultivat spiritul patriotic și au menținut aprinsa flacăra speranței în cauza a poporului.

Obligat de istorie, dator posterității, jurnalistul militar trebuie lăsat și susținut să lupte cu arma cuvântului pe toate fronturile unde ostașul este prezent. Oriunde pulsul armatei tinde să scape de sub control. Oricine va dezavua o prezență permanentă a lui în zonele de conflict sau teatrele de operații unde acționează militarii romani va fi judecat de trecut și condamnat de viitor⁸.

Desigur, în viitor, strategia de comunicare a M.Ap.N. pentru teatrele de operații se va baza, în mai mare măsură, pe presa militară în realizarea și distribuirea de informații, imagini și sunet presei civile despre activitatea militarilor români în afara granițelor naționale.

Bibliografie:

[1] CHICIUDEAN, Ion, **Gestionarea imaginii în procesul comunicării**, București, Editura Licorna, 2000.

[2] CHICIUDEAN, Ioan Gl. bg. (r), *Imaginea participării militarilor români în teatrele de operații în afara granițelor naționale reflectată în presa centrală*, <http://www.presamil.ro>.

[3] COMAN Cristina, **Relațiile publice. Principii și strategii**, Editura Polirom, Iași, 2001.

[4] DEAC, Ioan, **Informare și relații publice pe timpul operațiilor**, Editura U.N.Ap, București, 2005.

[5] DEAC, Ioan Lt. col. conf. univ. dr., *Aspecte ale campaniei de informare*

8 Mr. Gheorghe Vișan – op.cit.

strategică în conflictul din Irak, în Buletinul lunar, nr.4, Editura U.N.Ap., București, 2004.

[6] HENTEA, Călin, **Propaganda fără frontiere**, Editura Nemira, 2002.

[7] ILIEȘ, Ciprian Lt. ing., **Rolul media în desfășurarea conflictului din Irak în Confruntarea psihologică în operațiile moderne**, Editura U.N.Ap., 2004.

[8] NEWSOM, Doug, TURK, vanSlyke, KRUCKEBERG, Dean, **Totul despre relații publice**, Editura Polirom, 2003.

[9] NEWSOM Doug, CARRELL, Bob, **Redactarea materialelor de relații publice**, Editura Politom, 2004.

[10] RIZESCU Adrian, BĂLĂȘOIU Remus, **Teoria comunicării și relații publice. Prolegomene**, Editura Alma Mater, Sibiu, 2006.

[11] STAVRE Ion, **Reconstrucția societății românești prin audiovizual**, București, Editura Nemira, 2004.

[12] ȘUTEU Mircea Lt. col. drd., *Practici ale comunicării în relațiile publice în situații conflictuale – cazul Kosovo*, în **Armata României la început de secol – posibile opțiuni și evoluții**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001.

[13] TIFINIUC Loredana, *Mass-media în teatrele de operații – între realitate și risc în Spațiul sud-est european în contextul globalizării*, Editura U.N.Ap., București, 2007.

[14] TRAN Vasile, **Curs de comunicare, relații publice, comunicare, criză și conflict**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2000.

[15] VIȘAN Gheorghe Mr., *Presa din linia întâi - necesitatea prezenței jurnalistului militar în teatrele de operații*, www.presamil.ro.

[16] WOODWARD Ben, **Comandanții**, Editura Naval War College Revue, San Francisco, 1992.

[17] *****Doctrina pentru sprijinul cu informații al operațiilor întrunite**, București, 2003.

[18] *****Doctrina Relațiilor Publice în operațiile întrunite al Armatei SUA - Join Pub 3-61**, Washington, 1997.

[19] *****F-M 2-01.3(34-130) Pregătirea informațiilor pe câmpul de luptă**, București, 1994.

[20] *****Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public**.

[21] *****Legea nr 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate** .

[22] *****RP1 – Instrucțiuni privind activitatea de Informare și Relații Publice în Ministerul Apărării**.

[23] *****RP1-1 – Dispozițiile Secretarului de Stat pentru Relația cu Parlamentul privind activitatea de Informare și Relații Publice**.

CONSIDERAȚII PRIVIND NECESITATEA UNEI POLITICI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A PROCESULUI DE AUTORIZARE A ACCESULUI LA INFORMAȚII CLASIFICATE

Petre PORADICI*

Efforts to reform personnel security clearance processes should consider, among other things, the following four key factors: (1) a strong requirements-determination process, (2) quality in all clearance processes, (3) metrics to provide a fuller picture of clearance processes, and (4) long-term funding requirements of security clearance reform.

I. Introducere

Este recunoscut faptul că, disfuncționalitățile procesului de autorizare a accesului la informații clasificate pot afecta negativ securitatea națională. Spre exemplu, întârzierile în revalidarea accesului la informații clasificate, efectuate la expirarea termenelor de valabilitate a documentelor de securitate, conduc la riscul diseminării necorespunzătoare a unor informații clasificate. Totodată, întârzierile la autorizarea accesului la informații clasificate la prima verificare, care se produc mai ales pentru verificările personalului implicat în contracte clasificate care se subscriu domeniului securității industriale, generează consecințe negative, precum costuri suplimentare și întârzieri în încheierea unor contracte clasificate, pierderea unor oportunități, dar și probleme legate de retenția personalului înalt calificat.

În aceste condiții, instituțiile cu atribuții în domeniul securității naționale trebuie să-și concentreze eforturile în scopul îmbunătățirii procesului de autorizare a accesului la informații clasificate.

Un alt aspect deosebit de important este cel referitor la concordanța dintre nivelul de acces solicitat și nivelul de acces real necesar îndeplinirii atribuțiilor funcției (așa-numita listă a funcțiilor ce necesită acces la informații clasificate). Este notabil faptul că, această cerință are un impact major, atât în cazul solicitării unui document de securitate care nu este strict necesar, cât și în cazul solicitării unui nivel de acces superior celui real necesar, ambele situații generând costuri și volum de muncă (pentru investigațiile de securitate și evaluarea factorilor de risc) nejustificate.

Un studiu efectuat de U.S. Government Accountability Office – “Key Factors for Reforming the Security Clearance Process” -, publicat în Raportul GAO-08-776T/22.05.2008, pune în evidență faptul că, *costurile asociate obținerii și menținerii unui document de securitate nivel TOP SECRET pentru o perioadă de 10 ani, sunt de circa 30 de ori mai mari decât cele pentru obținerea și menținerea unui document de securitate necesar accesului la informații de nivel SECRET pentru aceeași perioadă de timp. Totodată, ridicarea nivelului de acces la informații clasificate, de la SECRET la TOP SECRET, necesită un volum de muncă de investigare de circa 20 de ori mai mare.*

Aceste diferențe semnificative se datorează faptului că nivelurile de secretizare

* Comandor (r.), Direcția Generală de Informații a Apărării, poradici@yahoo.com

sunt corelate strict cu nivelurile de protecție necesare, rezultate din prejudiciile aduse securității naționale în cazul diseminării neautorizate sau compromiterii informațiilor clasificate. Astfel, în conformitate cu Legea nr. 182 din 2002, privind protecția informațiilor clasificate, nivelul „Strict secret de importanță deosebită” (echivalent cu COSMIC TOP SECRET) este atribuit informațiilor a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune de o gravitate excepțională securității naționale; „strict secret” (echivalent NATO SECRET) informațiilor a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune grave securității naționale; „secret” (echivalent NATO CONFIDENTIAL) informațiilor a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune securității naționale, iar „secret de serviciu” (echivalent NATO RESTRICTED), informațiilor a căror divulgare este de natură să aducă prejudicii unei persoane juridice de drept public sau privat.

II. Elemente determinante

Având în vedere aspectele prezentate, s-au pus în evidență patru elemente determinante care trebuie luate în considerație în scopul îmbunătățirii procesului de autorizare a accesului la informații clasificate. Acestea sunt:

1. Stabilirea obiectivă a nivelului de acces necesar.
2. Implementarea unui sistem de asigurare a calității în toate fazele procesului.
3. Dezvoltarea unor indicatori măsurabili de natură să descrie în totalitate procesul.
4. Stabilirea cerințelor de finanțare pe termen lung pentru îmbunătățirea procesului.

II.1 Stabilirea obiectivă a nivelului de acces necesar

Stabilirea obiectivă a nivelului de acces necesar este de un real folos decidenților pentru evaluarea costurilor și volumului de muncă asociate procesului de autorizare a accesului la informații clasificate.

Prima etapă constă în stabilirea funcțiilor ce necesită acces la informații clasificate și a nivelului de acces necesar, din cadrul unei entități. Exemplul anterior a pus în evidență diferențele semnificative dintre costurile și volumul de muncă asociate autorizării accesului la informații clasificate cu niveluri de secretizare diferite. Totodată sunt notabile și costurile și volumul de muncă asociate ridicării nivelului de acces în situația schimbării funcției cu una care necesită nivel superior de secretizare și care se datorează investigațiilor suplimentare și reevaluării factorilor de risc privind accesul la informații clasificate.

II.2 Implementarea unui sistem de asigurare a calității în toate fazele procesului

Necesitatea implementării unui sistem de asigurare a calității în cele două faze distincte ale procesului de autorizare a accesului la informații clasificate rezidă atât din importanța, sensibilitatea și consecințele unor acțiuni sau decizii eronate în oricare dintre faze, cât și din dezideratul de optimizare a procesului în ansamblul său.

În prima fază, aceea a investigațiilor de securitate, sistemul de asigurare a

calității presupune la nivelul Autorităților Desemnate de Securitate, existența unor proceduri de asigurare a calității de natură să confirme următoarele elemente:

- Investigațiile de securitate se desfășoară în conformitate cu legislația în vigoare și în concordanță cu nivelul de acces solicitat
- Rapoartele de verificare transmise structurilor specializate în evaluarea și fundamentarea factorilor de risc conțin toate elementele necesare unei evaluări pertinente a statutului de securitate a persoanei verificate, inclusiv acele probe valabile în justiție în cazul identificării unor elemente de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate
- Personalul care efectuează investigații de securitate a fost pregătit și autorizat conform unor standarde profesionale unice la nivel național

Ca metode de asigurare a calității ale căror rezultate s-au dovedit viabile în serviciile de securitate care le-au implementat, sunt recomandate următoarele:

1. Crearea unei structuri de asigurare a calității care, prin sondaj, să reia investigațiile de securitate și să verifice toate elementele investigațiilor efectuate pentru persoanele care fac parte din eșantioanele respective
2. Însoțirea neanunțată a investigatorilor și urmărirea modului în care desfășoară interviurile de securitate de către persoane cu experiență practică și putere de decizie
3. Contactarea, prin sondaj, a persoanelor care au dat relații despre persoanele investigate și verificarea modului de acoperire a tuturor zonelor de interes din punct de vedere al securității, precum și a modului în care au fost tratate informațiile adverse în rapoartele de verificare.

Implementarea sistemului de asigurare a calității în cea de a doua fază a procesului de autorizare a accesului la informații clasificate (evaluarea și fundamentarea riscurilor de securitate), presupune instituirea unor proceduri de audit de proces, începând de la baza legală existentă (factorii de risc prevăzuți de lege, ghiduri de evaluare a factorilor de risc etc.), până la modul de evaluare a riscurilor de securitate.

II.3 Dezvoltarea unor indicatori măsurabili de natură să descrie în totalitate procesul de autorizare a accesului la informații clasificate

Prin indicatori măsurabili capabili să descrie procesul de autorizare a accesului la informații clasificate trebuie stabilit cât mai clar, pentru fiecare fază - investigația de securitate și evaluarea/fundamentarea factorilor de risc -, care sunt elementele definitorii și obligatorii, în corelare cu legislația existentă.

Acest lucru presupune spre exemplu, pentru investigația de securitate, existența unui ghid de executare a acestora, diferențiat pe niveluri de acces, care să cuprindă atât interviurile de securitate obligatorii pentru verificarea datelor completate în formularele de securitate, cât și solicitările de verificare în bazele de date ale instituțiilor cu atribuții în domeniul securității.

Pentru cea de a doua fază, a evaluării și fundamentării factorilor de risc, este necesară existența unui ghid de evaluare care să cuprindă toate elementele de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate, precum și modalitățile de cuantificare a elementelor de atenuare sau amplificare a riscurilor de securitate

rezultate din investigațiile de securitate.

II.4 Stabilirea cerințelor de finanțare pe termen lung pentru îmbunătățirea procesului de autorizare a accesului la informații clasificate

Procesul de autorizare a accesului la informații clasificate este supus inevitabil unei dinamici care necesită o adaptare continuă bazată pe feed-back-urile fiecăreia dintre fazele acestuia. În același timp, implementarea unui sistem de asigurare a calității necesită alocarea unor resurse umane și financiare suplimentare, de natură însă să creeze condițiile de eficientizare și îmbunătățire a procesului.

Nu în ultimul rând, instruirea inițială și recurentă a personalului implicat în efectuarea investigațiilor de securitate și evaluarea/fundamentarea factorilor de risc constituie o cerință obligatorie care, la rândul ei este consumatoare de resurse. În acest sens, trebuie subliniat faptul că procesul de instruire se finalizează prin certificare, ca atestare a capacității individului de a îndeplini criteriile stabilite prin standardele de certificare.

III. Concluzii

Este evident că îmbunătățirea procesului de autorizare a accesului la informații clasificate nu se poate realiza decât prin consens la nivelul tuturor instituțiilor cu atribuții în domeniul securității naționale.

Toate aspectele de ordin tehnic trebuie implementate prin standarde specifice și aplicate de toate Autoritățile Desemnate de Securitate.

În concluzie, consider deosebit de util ca, sub coordonarea Oficiului Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat, să se declanșeze consultări pe această temă cu toate Autoritățile Desemnate de Securitate, care să se materializeze în acțiuni concrete specifice, respectiv:

- Elaborarea și implementarea politicilor de asigurare a calității în domeniul securității
- Implementarea politicilor de educație de securitate în toate entitățile în care se vehiculează/gestionează informații clasificate
- Elaborarea unei politici unitare de formare a personalului cu atribuții nemijlocite în domeniul securității
- Elaborarea și implementarea unor ghiduri de evaluare a riscurilor de securitate.

Bibliografie

[1] GAO, DOD Personnel Clearances: “DOD Faces Multiple Challenges in Its Efforts to Improve Clearance Processes for Industry Personnel”, GAO-08-470T, Washington, D.C., Feb. 13, 2008.

[2] DOD, “Key Factors for Reforming the Security Clearance Process” -, GAO-08-776T/22.05.2008.

[3] DOD, Annual Report to Congress on Personnel Security Investigations for Industry and the National Industrial Security Program, Feb.2008.

PROGRAMELE DE ASISTENȚĂ DE SECURITATE A PERSONALULUI – POLITICI EFICIENTE DE REDUCERE A RISCURILOR DE SECURITATE

Petre PORADICI*

The purpose of this study is to present basic background information and a series of recommendation concerning a problem of growing importance: how does the decidents encourage people to deal with their personal problems while at the same time maintaining personnel security requirements for people who have access to classified information?

1. Introducere

Sistemul de protecție a informațiilor clasificate acoperă toate domeniile securității, respectiv: securitatea personalului, securitatea fizică, protecția documentelor, INFOSEC și securitatea industrială.

Dinamica mediului de securitate impune din partea României o adaptare continuă a măsurilor de protecție a informațiilor clasificate, la riscurile și amenințările de securitate din ce în ce mai diversificate, la adresa României, NATO și UE.

Pentru realizarea obiectivului de asigurare a unui mediu de securitate stabil, responsabilii din domeniul protecției informațiilor clasificate trebuie să-și orienteze acțiunile în direcțiile prioritare rezultate atât din analiza amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților locale, regionale și globale, cât și din concluziile rezultate din feedback-urile permanente bazate pe monitorizarea tuturor elementelor care compun mediul de securitate.

Acțiunile presupun deopotrivă, atitudine proactivă, adaptare legislativă și procedurală, în concordanță cu dinamica mediului de securitate.

În acest context, în statele membre NATO, politicile de securitatea personalului au cunoscut transformări de fond, care s-au concretizat prin apariția unui concept preventiv, cunoscut sub denumirea de AFTER CARE.

Cercetările din acest domeniu au avut drept scop proiectarea unui sistem instituțional care să asigure încrederea în persoana verificată și menținerea factorilor de risc în limite acceptabile în raport cu nivelul de acces și ulterior autorizării accesului la informații clasificate, pe toată durata de valabilitate a documentelor de securitate.

Mijloacele de atingere a dezideratului AFTER CARE țin de optimizarea celor trei funcții cheie post vetting: monitorizare/evaluare continuă, educație de securitate și programe de asistență de securitate a personalului cu probleme de securitate.

Programele de asistență de securitate a personalului cu probleme de securitate au drept scop asigurarea unui suport adecvat pentru angajații care, ulterior autorizării accesului la informații clasificate, din diferite motive, sunt expuși unor riscuri.

* Comandor (r.), Direcția Generală de Informații a Apărării, poradici@yahoo.com

2. Programele de asistență de securitate a personalului

Studiile bazate pe cazurile de spionaj sau trădare au pus în evidență faptul că, persoanele implicate au avut o varietate complexă și interconectată de motive care au condus la asemenea acte, multe dintre acestea ținând de probleme personale nerezolvate. Suportul specializat, prin programe și servicii oferite de structurile cu atribuții în domeniul securității naționale, este de natură să prevină acutizarea problemelor personale care ar putea conduce la gesturi disperate. Mulți dintre autorii unor asemenea acte au recunoscut ulterior faptul că, dacă ar fi fost preveniți și ajutați, acestea nu s-ar fi petrecut.

Pornind de la această idee, în multe din statele membre NATO s-au elaborat programe de asistență de securitate a personalului care, la un moment dat ar putea avea probleme de securitate, considerându-se că, prin cunoașterea acestora și solicitarea consilierii de specialitate se pot preveni situațiile în care factorii de risc depășesc nivelul acceptabil.

Cu toate acestea, s-a constatat că, apelarea la aceste programe este redusă, datorită unor „bariere” care trebuiau identificate și înlăturate.

Această problemă a făcut obiectul unui studiu derulat în cadrul PERSEREC în anul 2002. Inițial, studiul a pornit de la analiza corelațiilor dintre politicile de securitatea personalului și personalul mandatat pentru punerea în aplicare a acestor programe de asistență, în scopul identificării oricăror bariere care determină persoanele în cauză să nu apeleze la aceste programe.

Obiectivul studiului constă în formularea unor recomandări care să conducă la încurajarea și determinarea personalului autorizat să acceseze informații clasificate, să apeleze la aceste programe de asistență atunci când problemele personale pot degenera în riscuri de securitate, pentru menținerea riscurilor în limitele de acceptabilitate.

Studiul se adresează experților din domeniul politicilor de securitate și răspunde la trei categorii de întrebări:

- Care sunt problemele?
- De ce aceste probleme trebuie să fie adresate imediat celor care răspund de programele de asistență?
- Cum pot rezolva aceștia problemele?

2.1 Identificarea problemelor

Motivul general pentru care persoanele nu apelează la programele de asistență de securitate este teama de periclitate a statutului de securitate. Din acest motiv, atunci când conștientizează apariția unor probleme de securitate legate de propria persoană, fie consultă persoane din mediul de relații, fie nu caută niciun ajutor. Interveniurile desfășurate pe această temă cu experții din domeniul securității, responsabilii cu programele de asistență și personalul care ar trebui să beneficieze de aceste programe, au evidențiat faptul că, în ciuda politicilor de consiliere prin programe de asistență de securitate, oamenii ezită să apeleze la aceste programe din teama ca documentele de securitate pe care le dețin să nu fie retrase.

Temele principale care definesc problemele identificate se pot clasifica în următoarele categorii distincte:

- **Contradicții inerente între politicile de securitate și contrainformații**

Decidenții din diferitele domenii ale securității au recunoscut conflictul dintre obligația de a asigura securitatea națională și intenția de a ajuta personalul care poate avea probleme de securitate în depășirea acestora cu menținerea documentelor de securitate. Cu toate acestea, este acceptat faptul că acest aspect ține de managementul riscurilor, în sensul în care este preferabil să se acționeze prin programe de asistență care să încurajeze persoanele care au probleme de securitate, să raporteze și să apeleze la aceste programe, decât să fie eliminați din sistem și exploatați informativ ulterior, de serviciile de spionaj interesate.

- **Neîncrederea persoanelor în structurile cu atribuții în domeniu**

Din punctul de vedere al responsabililor de securitate, este de dorit ca personalul autorizat pentru acces la informații clasificate să recunoască și să evite comportamente personale care ar fi incompatibile cu menținerea acestora în poziții de încredere. Pe de altă parte, persoanele implicate nu sunt sigure că prin apelarea la programele de asistență de securitate, în urma investigațiilor de securitate, își vor menține poziția pe care sunt încadrate. Există chiar convingerea că statutul documentului de securitate deținut va fi pus sub semnul întrebării. Astfel, aceștia fie apelează la alt gen de consiliere, fie nu, oricum se scurtecircuitează sistemul real constructiv, pus la dispoziție prin programele de asistență.

- **Contradicții între cerințele de securitate și dreptul fundamental la viață privată**

Această problemă se manifestă îndeosebi la personalul civil care consideră că dreptul la viața privată este fundamental. Acest lucru își găsește o explicație și din neconștientizarea corelațiilor dintre anumite tipuri de comportamente și riscurile de securitate. Un alt aspect este cel legat de lipsa convingerii că aspectele care ar putea fi raportate își pierd caracterul de confidențialitate.

- **Conștientizarea faptului că raportarea unei probleme care ar putea degenera în riscuri de securitate are drept consecință o investigație aprofundată de reevaluare a individului sub toate aspectele**

Dilema acestei probleme constă în temerile legate de faptul că o investigație de securitate declanșată pe baza raportării din proprie inițiativă a unor aspecte, ar putea pune în evidență și alte riscuri de securitate, neanticipate de cel în cauză. Din acest motiv, mulți preferă să ascundă aceste aspecte, cu riscul amplificării riscurilor de securitate.

- **Echivocul mesajului transmis de responsabilii de securitate**

În general, nu se pot oferi apriori garanții legate de modul de finalizare a acțiunilor declanșate în baza apelării la aceste programe de asistență de securitate. Dacă legislația ar putea permite o exprimare de genul “*apelarea la programele de asistență de securitate nu va influența locul de muncă sau cariera*”, numărul celor care ar raporta situațiile în discuție ar crește considerabil.

Cert este faptul că, *a nu avea grijă de probleme poate avea consecințe negative.*

Problemele scapă de sub control. Îngrijorarea față de statutul de securitate îi determină pe mulți din cei în cauză să întârzie rezolvarea acestor probleme, până când

situația devine copleșitoare. Dacă totuși, solicită ajutorul, atunci când problemele sunt deosebit de grave, consecințele negative asupra securității sunt mai mult decât probabile.

Costurile generate de existența în poziții sensibile a unor indivizi cu probleme sunt mari. În general, acești indivizi nu au intenția de a comite acte de spionaj, necesitând mai degrabă suport pentru rezolvarea unor probleme temporare. Programele de asistență de securitate sunt proiectate pentru ajutorul celor nefericiți, deranjați, răvășiți, tulburați, care au nevoie să depășească aceste probleme înainte ca acestea să scape de sub control. Angajații care lucrează într-un mediu care nu este perturbat de probleme ale unora de genul alcool, droguri probleme financiare, emoționale sau de familie, sunt mult mai predispuși spre apărarea intereselor de securitate. Ca atare, oamenii trebuie încurajați să apeleze la aceste programe de asistență pentru rezolvarea problemelor înainte de a se ajunge la riscuri majore de securitate, ale căror costuri pot fi foarte mari pentru țară.

Creșterea riscurilor de securitate. Lipsa suportului specializat pentru rezolvarea unor probleme de securitate în stadiu incipient, poate conduce la amplificarea riscurilor de securitate prin compromiterea informațiilor clasificate, afectarea capacităților de apărare, spionaj, sau alte acte disperate pe care cei în cauză le-ar putea comite. Totodată, este preferabil să controlezi o asemenea situație din interior, cu menținerea drepturilor de acces la informații clasificate, decât să elimini persoana care este în posesia unor informații sensibile, cu pierderea controlului asupra situației.

2.2 Problemele trebuie să fie adresate imediat celor care răspund de programele de asistență

Pe măsură ce mediul social, economic și legislativ se schimbă, este necesară și reexaminarea aspectelor referitoare la securitatea personalului.

Din punct de vedere economic, cu cât costurile legate de recrutarea, verificarea și pregătirea noilor angajați sunt mai crescute, cu atât pierderile generate de eliminarea din sistem a celor care devin incompatibili din rațiuni de securitate, sunt mai mari. Prin urmare, este logic că sub aspect economic, este preferabil să se investească în programe de asistență de securitate și oamenii să fie ajutați să depășească problemele, decât să se solicite înlocuirea acestora. În particular, pentru sistemul militar, este mult mai profitabil să se asigure retenția personalului, în condițiile în care, costurile legate de recrutare, verificare și instruire sunt mult mai accentuate datorită evoluției tehnologice.

Dinamica transformărilor din societate își pune amprenta și asupra personalului care ocupă funcții ce necesită acces la informații clasificate, în sensul amplificării probabilității de apariție a unor probleme ce pot degenera în riscuri de securitate. Printre acestea se pot enumera reducerile de personal, unele afecțiuni provocate de stress, inclusiv creșterea ratei de suicid. Din aceste considerente, preocupările decidenților sunt orientate spre creșterea calității vieții personalului, astfel încât să existe atractivitate, iar în corelație, dezvoltarea unor programe de asistență de securitate care să permită rezolvarea problemelor apărute, cu posibilitatea retenției personalului calificat și instruit.

3. Modul de rezolvare a problemelor de către decidenții din domeniul securității

Căile de acțiune vizează trei domenii: politicile și practicile de securitate, un studiu pilot și educația de securitate.

3.1 Politici și practici de securitate

3.1.1 Elaborarea unor reglementări care să înlăture barierele ce determină personalul să nu apeleze la programele de asistență de securitate

Motivul principal pentru care personalul cu probleme ezită să apeleze la programele de asistență este teama periclitării statutului de securitate. Problema este mai degrabă una de percepție. Modalitatea cea mai eficientă de schimbare a percepției este de a specifica prin noi reglementări, faptul că, apelarea la aceste programe din proprie inițiativă, se constituie în dovadă de încredere și bună credință. Mai mult decât atât, se poate lua în considerație pe viitor ca *apelarea la aceste programe să reprezinte o imunitate condiționată față de procesul de evaluare și fundamentare a factorilor de risc*, dacă se pot întreprinde acțiuni corective eficiente.

3.1.2 Reglementarea unui sistem de cuantificare a factorilor de risc în procesul de evaluare și fundamentare

Sistemul de cuantificare a factorilor de risc presupune stabilirea prin reglementări specifice, pentru fiecare dintre elementele de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate, atât a condițiilor de natură să amplifice riscurile de securitate, cât și a celor care le diminuează.

Soluția este includerea în aceste reglementări a unei prevederi care să statueze faptul că, *participarea la programele de asistență de securitate este un important factor de atenuare a riscurilor de securitate, iar în lipsa altor informații adverse relevante, nu se pune problema retragerii sau suspendării documentelor de securitate.*

3.1.3 Stabilirea unei singure structuri responsabile cu politicile de asistare de securitate

Pe lângă rolul de elaborare a politicilor, structura ar trebui să coordoneze și implementarea acestor politici și să fie punct unic de contact cu structurile care evaluează și fundamentează factorii de risc.

3.2 Studiul pilot

Implementarea acestui nou concept, care presupune o abordare mult diferită a problematicii de securitatea personalului, necesită evaluarea fezabilității efectelor benefice. Acest lucru este realizabil prin testarea în cadrul unei entități cu număr mare de persoane, în care să fie prezente acele probleme de securitate care să necesite apelarea la programele de asistență de securitate. Totodată, trebuie clar specificate și unele condiții de neeligibilitate pentru participarea la aceste programe. O altă condiție este ca participarea să fie solicitată de persoanele cu probleme de securitate din proprie inițiativă sau pe baza agreării unei recomandări venite pe linie de comandă. Menținerea confidențialității trebuie condiționată și de conformarea față de cerințele programului de asistență, acceptarea monitorizării chiar și în afara programului de

lucru și informarea celor în drept cu privire la toate problemele care au legătură cu starea de securitate.

Un asemenea studiu necesită o strânsă coordonare între coordonatorii programului de asistență de securitate, managementul entității supuse studiului și structura de evaluare și fundamentare a riscurilor de securitatea personalului.

Criticii implementării acestui nou concept consideră că menținerea dreptului de accesare a informațiilor clasificate pe fondul existenței unor probleme de securitate, constituie un risc inacceptabil. Totuși, în esență, problema se poate reduce la una de management al riscurilor, punând în balans consecințele problemelor de securitate, cu cele rezultate prin eliminarea din sistem a celor cu probleme de securitate.

Cert este însă, faptul că instituirea unui asemenea program de protecție, presupune:

1. Persoanele cu probleme de securitate sunt identificate
2. Persoanele sunt ajutate
3. Persoanele sunt monitorizate
4. Există o bună șansă de eliminare a riscurilor și menținere pentru personalul valoros.

3.3 Educația de securitate

Focalizarea educației de securitate și a instruirii personalului autorizat și managerilor, asupra acelor probleme care fac obiectul analizei factorilor de risc privind accesul la informații clasificate, este de natură să conducă la înlăturarea barierelor care determină persoanele ce au probleme de securitate să nu apeleze la programele de asistență de securitate. Lipsa de claritate în sistemul de securitate a personalului, îndeosebi definirea problemelor relevante, determină un asemenea comportament. De aceea, este necesar ca toți cei implicați să cunoască modul în care sunt concepute programele de asistență, cu accent asupra procesului decizional referitor la statutul documentelor de securitate și a accesului la informații clasificate.

3.3.1 Elaborarea unui material de educație pe această temă

O broșură în care să se explice cu claritate beneficiile, atât din punct de vedere al securității, cât și din punct de vedere al statutului de securitate al persoanei, poate constitui un instrument eficient în determinarea personalului să solicite ajutor prin programele de asistență de securitate. Acest material ar trebui să facă obiectul instruirii inițiale, la primirea documentelor de securitate, dar și ulterior, la briefing-urile de securitate periodice.

3.3.2 Instruirea tuturor responsabililor de securitate implicați în derularea acestor programe de asistență de securitate

Este esențial ca filozofia programelor de asistență de securitate să fie corect înșușită în primul rând de manageri, indiferent de nivel, dar și de cei care coordonează aceste programe și de cei care evaluează și fundamentează factorii de risc privind accesul la informații clasificate. Numai în acest mod se poate asigura aplicarea unitară a programelor de asistență, ceea ce va permite creșterea eficienței acestora și menținerea stării de securitate într-o marjă de risc acceptabilă.

În concluzie, strategia de implementare a acestui nou mod de abordare a riscurilor de securitate trebuie să aducă la un loc, un grup de experți în domeniu, care

să analizeze, în cadrul unui workshop, toate implicațiile posibile și să elaboreze propuneri concrete în vederea atingerii dezideratului de securitate propus.

Bibliografie

[1] BICKERTON, R.L., „*Employee assistance: A history in progress*”, EAP Digest, 11.1, 1990.

[2] SMITS, S.J., & PACE. L.A. (1992), „*The investment approach to employee assistance programs*”, Wetport, CT: Quorum Books.

[3] WOOD Suzanne, FISCHER Lynn F., „*Cleared DoD Employees At Risk-Report 1 Policy Options for Removing Barriers to Seeking Help*”, PERSEREC Management Report 01-2, 2002.

POLITICA DE SECURITATE CA DOMENIU AL POLITICILOR PUBLICE

Dorin Marinel EPARU*

In whatever discussions takes place in Romania, be it on government, political decisions or public policies, one can not help from realizing that concepts like “national security policy”, “defense policy” or “security”, despite being frequently used only rarely happen to be understood in the same way by the users. Let the doctrinal orientation of the governors aside, the security policy discussions in the democratic regimes can no longer be considered the property of a small society of experts. This study aims at clarifying the security environment, as well as the way in which the domain of the public policies significantly shapes the practice of managing crises and conflicts.

One of the reasons resides with the fact that the security threats have become more complex and differentiated, as opposed to those in the previous century, the ethno-political conflicts being the top catalyst of the new international context. In such tensed and complex a context, the security of each country alongside with that of the international community as a whole is based not only on reaction and adaptation capacity, but also on anticipation and pre-emption capacity.

In an increasingly complex, dynamic and conflict-inclined world, profoundly understanding the major tendencies in the evolution of the international security and profoundly understanding the way each country has the chance of becoming an active actor in this process constitutes an essential condition for progress and prosperity.

On the other hand, explaining the concepts of “national security strategy” and “public policies” the study furthers clarifications on the way the aforementioned articulate and relate to each other.

A public policy represents a set of political decisions aimed at developing social programs. The final goal of a public policy is to produce “public goods”, with the national security and defense being one of them. On the other hand, defining the national security policy as the assembly of the decisions taken with the purpose of developing a specific vision on the national security and the national interests brings it inside the family of the public policies.

Analyzing all these concepts and various case studies, the paper draws to the clausewitzian conclusion of the subordination of the strategies and tactics by policies, this making the job of the politicians establishing clear strategic objectives and allotting the resources for their realization.

În România se vorbește adesea despre guvernare, decizii politice sau politici publice. Se folosesc frecvent sintagme precum „politica de securitate națională”, „politică de apărare” sau pur și simplu „securitate”, însă rar se întâmplă ca prin aceste expresii participanții la acest dialog să înțeleagă același lucru. Indiferent de orientarea doctrinară a guvernanților, politica de securitate în regimurile democratice nu mai poate fi privită ca apanaj exclusiv unui cerc restrâns de experți. Acest studiu, se dorește să explice mediul de securitate și cum domeniul politicilor publice participă la o transformare semnificativă în practica gestionării crizelor și conflictelor.

Unul dintre motive este faptul că amenințările de securitate au devenit din

* Locotenent colonel doctorand

ce în ce mai complexe și mult diferite de cele din secolul precedent, conflictele etnopolitice fiind unul dintre elementele dominante ale noului context internațional. Într-un astfel de context tensionat și complex, securitatea fiecărei țări, ca și securitatea comunității internaționale în ansamblu, se bazează nu numai pe capacitatea de reacție și adaptare, ci și, mai ales, pe capacitatea de anticipare și de acțiune pro-activă.

Într-o lume complexă, dinamică și conflictuală, înțelegerea profundă a tendințelor majore de evoluție a securității internaționale și a modului în care fiecare țară are șansa să devină parte activă a acestui proces constituie o condiție esențială a progresului și prosperității.

Cunoașterea, înțelegerea și evaluarea corectă a proceselor interne, a gradului de coeziune socială, a capacității de mobilizare publică reprezintă o necesitate la fel de importantă pentru realizarea proiectelor naționale, așa cum este stipulat în Strategia de Securitate Națională a României-2007. În special la nivelul Uniunii Europene, dar și al statelor sale membre, există o preocupare tot mai vizibilă pentru această problemă.

Teoretic vorbind, este important să înțelegem că politica de securitate ca politică publică are nevoie de explicarea unor noțiuni ce provin din zone academice conexe, precum relațiile internaționale sau studiile strategice.

În ceea ce privește practica securității, majoritatea contribuțiilor au pus în evidență faptul că societatea civilă are un rol din ce în ce mai important. În procesul de formulare a strategiilor, deși relațiile civile și militare pot fi deseori tensionate, ele reprezintă o condiție normală a politicii în orice stat democratic în care funcționează un mecanism de control democratic asupra militarilor și birocratilor din sistemul de securitate națională. Din acest punct de vedere, liderii politici trebuie să fie conștienți că rolul lor este de a stabili obiective strategice clare și de a aloca resurse pentru realizarea lor.

1. Despre politica de securitate și politici publice:

Politica de securitate este formată dintr-un set de măsuri, acceptate de către o conducere, de orice tip, care prevede reguli clare, dar flexibile pentru a determina operațiile și tehnologiile standard necesare asigurării securității. O politică de securitate reprezintă un document care punctează cerințele principale sau regulile care trebuie cunoscute și aplicate pentru asigurarea securității.

Conform Strategiei de Securitate Națională a României, sistemul securității naționale se definește prin ansamblul mijloacelor, reglementărilor și instituțiilor statului român, care au rolul de a realiza, a proteja și a afirma interesele fundamentale ale României.

Esența planificării securității este asigurarea coeziunii și logicii interne a unor astfel de transformări în cadrul unui sistem care să permită continuitatea politicilor macro și adaptarea la nivel micro la cerințele interne și internaționale. Carta Albă a Securității și Apărării Naționale asigură coordonarea între politică și politici, obiective și planuri, strategii și resurse și creează o viziune de ansamblu asupra reformei interne cu realizările și nerealizările sale.

Această viziune este destinată dezvoltării capacității României de a-și

consolida regimul politic democratic și mecanismele economiei de piață în plan intern intern, precum și de a acționa pe plan regional și global pentru promovarea intereselor proprii și a celor ale aliaților săi.

La modul general, o *politică publică* reprezintă un set de decizii politice pentru punerea în practică a unor proiecte și programe sociale. Scopul final al unei politici publice este de a produce „bunuri publice”¹, iar apărarea națională și securitatea sunt considerate bunuri publice reprezentative. Într-o democrație, sfera privată e cea a libertății de acțiune individuală, în timp ce sfera publică e aceea a acțiunii guvernării. De aceea, rolul primordial al statului este de a crea condiții pentru manifestarea liberă a fiecărui individ, dar și de a furniza bunuri publice.

Statul, ca organizator al coeziunii naționale și sociale, trebuie să devină o instituție suplă și eficientă, debirocratizată, aflată în slujba cetățeanului. Întregul sistem politic se va perfecționa pentru a se deschide către cetățean și pentru a completa democrația reprezentativă cu virtuțile democrației participative; prin urmare, exercitarea puterii politice va asigura participarea și controlul cetățeanului asupra instituțiilor și procesului de luare a deciziilor, prin respectarea normelor și regulilor democratice, în concordanță cu prevederile Constituției.

Prin intermediul politicilor, statul poate crea cadrul instituțional pentru producerea de bunuri publice. Bunurile publice sunt indivizibile și ne-exclusive și pot fi asigurate numai prin decizii colective. Problema alocării bunurilor publice este un caz particular al problemei acțiunii colective, explicată, în literatura de specialitate, de către Mancur Olson (1965).

Atunci când un bun este alocat prin acțiunea comună a membrilor unui grup, fiecare membru al grupului poate beneficia de el, dacă acel bun este produs. Dar, pe de altă parte, fiecare membru al grupului știe că, dacă el nu acționează în vederea producerii acelui bun, însă toți ceilalți procedează astfel, atunci el își mărește beneficiile. Aceasta este problema fundamentală a bunurilor publice, numită și *problema „blatistului” (free rider)*. În cazul bunurilor publice, această situație face ca respectivul bun să se producă într-o cantitate mai mică decât cea necesară și devine o problemă a guvernării.

Prin politicile neoliberale promovate începând cu anii '70-'80 în țările occidentale sau, după 1990, în fostele state comuniste, asistăm la o „retragere a statului” (prin privatizare) și la reducerea numărului de bunuri publice pe care statul le produce. Cu toate acestea, deși statul s-a retras din foarte multe domenii publice ori au apărut actori nestatali sau transnaționali implicați în producerea de bunuri, altădată considerate publice, *securitatea națională* rămâne, în continuare, unul dintre bunurile publice asigurate de stat, printr-o serie de decizii, strategii și procese, grupate sub eticheta de „politica de securitate națională”. Chiar dacă și în acest domeniu se vorbește de „privatizarea securității”, securitatea națională rămâne un bun ne-exclusiv și ne-rival, de care beneficiază toți cetățenii. Astfel, politica de securitate națională poate fi considerată o politică publică.

În limba română, la fel ca și în alte limbi europene (cu excepția limbii

¹ Pentru o prezentare detaliată asupra bunurilor publice și politicilor publice, vezi Miroiu *et al.* (2002), Cochran și Malone (1995) și Dunn (1986).

engleze), există o oarecare rețineră în a utiliza expresia „politici publice”, și aceasta pentru că termenul „politică” ne trimite imediat la activitatea instituțiilor politice și a oamenilor politici. În limba engleză însă, există două cuvinte ce desemnează lucruri pentru care în Europa continentală avem doar unul: *policy și politics*. Se vorbește despre *political science* și despre *policy science*. Științele politicilor (*policy sciences*) sunt disciplinele care studiază metodele utilizate în formularea și aplicarea politicilor publice, precum și rezultatele lor. Însă termenul de „știință” nu are conotația clasică acordată științelor exacte, ci este vorba de știință ca abordare interdisciplinară. Analiza politicilor publice ca *policy science* este atât o știință, cât și o artă.

Din aceste motive, este dificil de dat o definiție unanim acceptată politicilor publice. Sintagma „politici publice” este folosită cu mai multe înțelesuri: etichete ale unor domenii de activitate, decizii ale guvernului, programe, teorii, modele sau procese publice. De reținut că politicile publice implică procese care se întind pe o perioadă mai lungă de timp.

O politică publică poate fi concepută ca o rețea de decizii și strategii, legate între ele, privind alegerea obiectivelor, a mijloacelor și a resurselor alocate pentru atingerea acelor obiective, în situații specifice (Miroiu et al., 2002, p. 13). În acest punct, trebuie făcută distincția între politici publice (ca set de decizii și acțiuni) și teoria politicilor publice, ca set de principii și reguli ce ghidează procesul politicilor publice. Într-o lume ideală, politicile publice ar trebui să se bazeze pe teorii, dar, în lumea reală, politica publică este modificată de realitatea politică (Cochran și Malone, 1995, p. 36). Procesul de formulare a politicilor publice este complex și implică dimensiuni, procese, mecanisme și actori, într-o rețea de inter-relații.

Ciclul unei politici reprezintă un șir de etape ale procesului de înfăptuire a politicii respective. Ideea că putem realiza această decupare a procesului oricărei politici provine din primele lucrări dedicate analizei politicilor publice, din anii '60, mai degrabă sub influența unor abordări pozitivistice și ingineresti, ea nu mai este astăzi acceptată; dar nu de puține ori se apelează la ea pentru a face prezentarea procesului politic mai intuitivă și mai ușor de înțeles. Este cu atât mai utilă această abordare într-o carte care își propune să pună bazele înțelegerii politicii de securitate națională ca politică publică, folosind metoda interdisciplinară a analizei politicilor publice, atât pentru explicarea fenomenelor complexe din domeniul securității naționale, cât și pentru a recomanda modul ideal de formulare a unei politici de securitate.

Pentru a face prezentarea problematicii abordate cât mai clară, vă prezint o analiză a politicilor publice apelând la un studiu din volumul coordonat de Marian ZULEAN în lucrarea „Politica de Securitate Națională”, ediție 2007, unde se folosește un model al unei politici ce cuprinde etape precum stabilirea agendei, formularea politicii, luarea deciziei, implementarea politicii, evaluarea.

În acest model, *stabilirea agendei* privește procesul prin care problemele ajung în atenția publicului și a instituțiilor guvernamentale; *formularea politicilor* privește procesul prin care sunt definite, evaluate, acceptate sau respinse politici alternative de soluționare a unei probleme aflate pe agendă; *luarea deciziilor* este procesul prin care instituțiile guvernamentale adoptă o anumită alternativă pentru

soluționarea unei probleme; *implementarea* este procesul prin care instituțiile guvernamentale aplică politica, fac trecerea de la decizie la practică; iar *evaluarea* este procesul prin care rezultatele politicilor sunt monitorizate și evaluate, rezultatele sale putând consta în reconceptualizarea problemei și a soluțiilor propuse.

Politicile publice, susține autorul, reprezintă un alt mod de abordare a procesului de înlăptuire a politicilor. Ea se poate realiza fie ca analiză *a politicilor* (cercetare academică care vizează studiarea și înțelegerea teoretică a procesului), fie ca analiză *pentru politici* (activitate practică, ce vizează soluționarea unei probleme concrete).

Analiza politicilor publice, potrivit lui Dunn, este o disciplină care folosește multiple metode de cercetare și de argumentare pentru a produce și a transforma informația relevantă pentru politici, care poate fi utilizată în contexte politice pentru a rezolva probleme publice (Dunn, 1986, p. 60). Nu există definiție unică a analizei politicilor publice, dar Dunn surprinde cel mai bine caracterul său multidisciplinar și dualist, de artă și de disciplină științifică, cu scopul de a rezolva problemele cu care se confruntă guvernarea.

Dunn propune un model complex de înțelegere a procesului de formulare a politicilor publice, ce include atât etapele politicilor, cât și metodele specifice analizei politicilor publice (fig 1.1.).

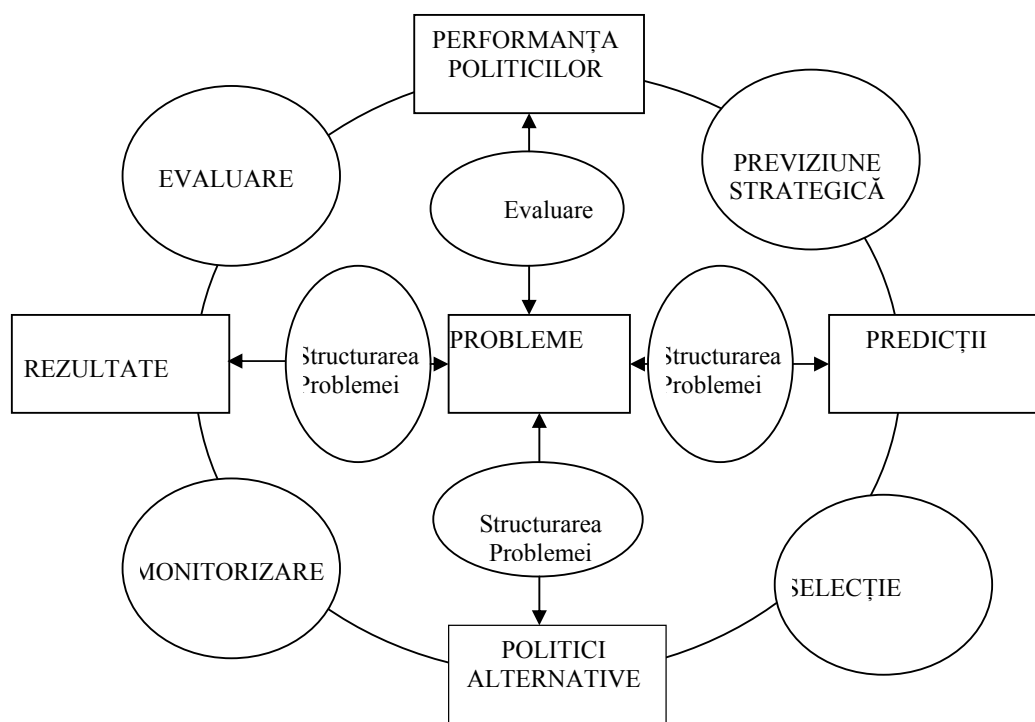

Figura. 1.1. *Analiza politicilor publice* (adaptare după Dunn, 2003)

Considerând politica de securitate națională ca politică publică, problema fundamentală pentru înțelegerea și formularea acestei politici depinde de definirea securității naționale ca problemă de politici publice.

2. Securitatea națională ca problemă de politici publice

Conceptul de securitate este unul foarte complex. Cu toată contribuția științifică a unor domenii precum Relațiile Internaționale, Studiile de Securitate sau Geopolitica, cunoșterea academică nu a dus la o definiție unanim acceptată a conceptului de securitate. În România, situația este și mai confuză.

Cu toată confuzia, un lucru pare destul de clar: securitate nu înseamnă doar protecția fizică a subiectului de referință, ci implică și protecția economică, politică sau culturală a valorilor și intereselor unei națiuni.

Formularea unei politici de securitate realiste trebuie să înceapă prin stabilirea unei definiții operaționale a securității și a unui set clar de criterii pentru evaluarea acelei politici.

Problema lipsei unei definiții unanim acceptate a conceptului de securitate și propunerea ca politica de securitate națională să pornească de la o definiție operațională a conceptului de securitate nu este nouă. În SUA, Richard Smoke considera că:

...nici o definiție a securității naționale nu a fost general acceptată; nici nu poate fi posibilă. [Securitatea națională] cuprinde, în general, studiul problemelor de securitate ale unei națiuni, politicile și programele de rezolvare a acestor probleme și, de asemenea, procesul guvernamental prin care aceste procese și programe sunt formulate și realizate (Smoke, 1987, p. 301).

Securitatea națională are înțelesul general de încredere a poporului că statul are capacitatea de a preveni folosirea forței de către adversarii săi sau încrederea că îi poate apăra în cazul unei agresiuni.

Se poate deduce că există două dimensiuni ale conceptului de securitate națională: una obiectivă, de existență fizică a unor amenințări, iar cealaltă, subiectivă, referitoare la atitudinea și percepția majorității cetățenilor.

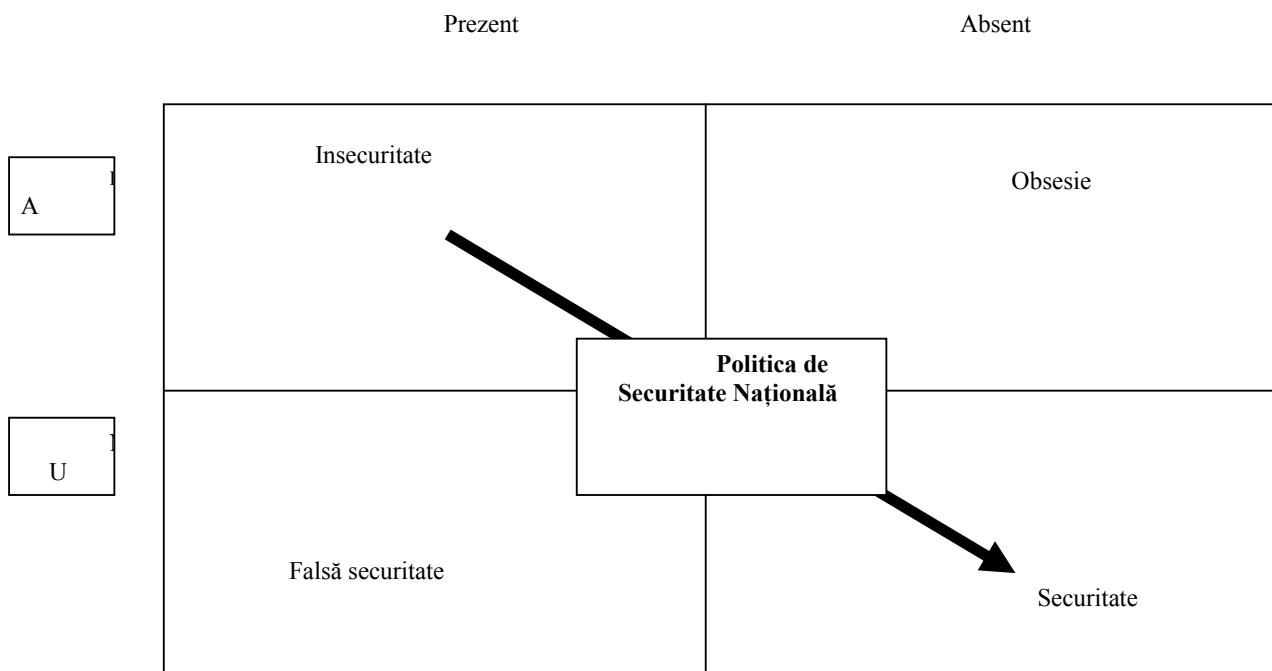

Figura 2.1. *Politica de securitate națională* (adaptare după Zulean, 2003, pp. 118-121)

Pornind de la observațiile de mai sus și, sub influența Școlii de la Copenhaga, propunem modelul explicativ al conceptului de securitate, prezentat în figura 2.1. Prezumția de bază de la care pornim este că securitatea are o dimensiune obiectivă (pericolele există în mod real) și una subiectivă (percepția actorilor asupra amenințărilor).

Intersectând cele două dimensiuni, putem explica politica de securitate ca pe un proces dinamic ce stabilește obiective strategice și alocă resurse în scopul realizării securității majorității cetățenilor. În acest model teoretic, în funcție de percepția amenințărilor, vom avea de-a face cu patru stări, respectiv insecuritate, obsesie, falsă securitate și securitate.

De aceea, rolul decidenților politici, aleși în mod democratic, este să asigure o politică de securitate care va alocă resursele pentru realizarea acelei stări de securitate, prin evitarea celor două capcane, ale *falsei securități* și ale *obsesiei*. Se pot găsi momente din istoria României ce pot exemplifica aceste două tipuri de capcane.

Astfel, în perioada interbelică, sub influența paradigmei wilsoniene, imediat după împlinirea idealului național al Marii Uniri, decidenții politici au considerat că, prin realizarea aceluși „cordon sanitar” între URSS și Marile Puteri occidentale, prin mici alianțe și înțelegeri regionale, sub egida generoasă a Ligii Națiunilor, se poate realiza securitatea națională. Pactul Ribbentrop-Molotov și perioada ce a urmat au arătat că România căzuse în capcana falsei securități.

Pe de altă parte, în perioada deceniilor șase-opt ale secolului XX, Ceaușescu a realizat că ideologia comunistă este un liant fragil și a început să promoveze naționalismul ca ideologie complementară. Opoziția sa la invazia sovietică asupra Cehoslovaciei i-a conferit legitimitate și a început să se prezinte ca pe un continuator firesc al marilor domnitori din Evul Mediu. Prin intermediul unui important aparat propagandistic, a început să promoveze teza conspirației universale asupra poporului român, mitul „patriei primejduite” și cel al „cetății asediate”, ceea ce a creat o obsesie a amenințărilor externe (Comisia Prezidențială de Analiză a Dictaturii Comuniste, *Raport final*, 2006, pp. 502-508).

Această obsesie a generat o sensibilitate față de amenințările externe, chiar și după 1989. Barometrul de opinie publică, produs de Societatea „Paul Lazarsfeld” din Viena, în 1992 și 1996, descoperea o obsesie a românilor față de amenințările externe (Haerpfer *et al.*, 1997). Astfel, în 1992, publicul român era obsedat de : un pericol rusesc (60% din populație), un război cu o țară vecină (67%) și pericolul minorităților ca cetățeni infideli (60%). Asemenea obsesii au fost alimentate de realitățile și dezbaterile publice despre implicarea Rusiei în revoluția română, conflictul din Transnistria, precum și de luptele de stradă dintre români și etnicii maghiari, din Târgu-Mureș. Percepția pericolelor externe a scăzut dramatic până în 1996, cu o excepție notabilă, cea a pericolului rusesc (55% în anul 1996), (Zulean, 1999/2000, p. 15). Pericolul era exagerat, fie și comparând opinia românilor cu cea a celorlalți est-europeni, numai polonezii și slovacii apropiindu-se de percepția românilor, dar la nivelul unei medii de 39% (față de 60% în cazul românilor).

Percepția obsesivă a populației devine o problemă serioasă în definirea unei politici de securitate realiste, mai ales când este coroborată cu neînțelegerea mediului geostrategic de către decidenți.

Așadar, securitatea națională este un concept mult mai complex decât apărarea granițelor prin mijloace militare, dar este necesar un cadru conceptual și o metodologie rațională de evaluare a mediului de securitate și de identificare a amenințărilor reale și a intereselor naționale în acel context. Politica de securitate națională își propune să protejeze diferite entități: indivizi, stat, regiuni sau sistemul internațional. Provocarea fundamentală, însă, este legată de alocarea resurselor necesare pentru a contracara acele amenințări sau a disipa temerile subiective ale populației. Prin urmare, decidentul politic trebuie să facă alegeri pe baza unor analize de risc pertinente și să elaboreze strategii realiste și fezabile. În concordanță cu cele discutate mai sus, se poate afirma că securitatea națională poate fi definită simplu ca libertate a poporului de a-și alege modul de viață. Cea mai recentă strategie de securitate națională a României (2007), definește securitatea națională în acest sens:

...o condiție fundamentală a existenței națiunii și a statului român; ea are ca domeniu de referință valorile, interesele și obiectivele naționale. Securitatea națională este un drept imprescriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională și se desfășoară în contextul securității regionale, euroatlantice și globale (Președinția României, 2006, p. 2).

Din punctul de vedere al analizei politicilor publice, securitatea națională poate fi concepută ca o problemă-cheie a politicii de securitate națională, ca un scop principal al guvernării și un deziderat al națiunii.

În concluzie, politica de securitate națională poate fi definită ca un ansamblu de decizii ce privesc structurarea unei viziuni despre securitatea națională și interesele naționale, determinarea unor obiective strategice și elaborarea unor strategii naționale, dar și implementarea și evaluarea acelor strategii. Aceasta este o definiție cuprinzătoare a politicii de securitate națională, ca politică publică.

Unele instituții folosesc o definiție și mai simplă. Astfel, *think-tank*-ul elvețian Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) consideră că politica de securitate națională este *un cadru prin care o țară produce securitate pentru stat și pentru cetățenii săi* (DCAF, 2005, p. 1).

Conform DCAF, statele au nevoie de politici de securitate pentru următoarele motive:

- să se asigure că se iau în considerare toate amenințările, într-o manieră cuprinzătoare;
- să crească eficacitatea sistemului de securitate prin optimizarea contribuțiilor fiecărui actor;
- să se ghideze implementarea politicii de securitate națională;
- să construiască un consens național;
- să crească încrederea și să îmbunătățească cooperarea regională și internațională (DCAF, 2005, p. 1).

Deseori însă se face confuzie între concepte, precum „politica de securitate

națională", „politica de apărare” și „strategia de securitate națională”. Figura 2.2. încearcă să clarifice, grafic, distincția dintre aceste concepte. Distincția principală are la bază concepția lui Clausewitz, care vede un continuum politici - strategii - tactici (*apud* Jablonsky, 2006, pp. 116-120).

Clausewitz considera că victoriile pe câmpul de luptă (tactice și operaționale) nu au nici un sens dacă nu răspund unor comandamente politice (ale statului). Prin urmare, strategia ar fi veriga dintre tactică și politici. De aceea, distincția între politici - strategii - tactici este de natură ierarhică, a nivelurilor strategice, politica de securitate reprezentând nivelul cel mai înalt și cuprinzător, tacticile fiind doar planuri operaționale concrete.

Distincția fundamentală între conceptul de „politică de securitate” și cel de „strategie de securitate” constă în faptul că politica de securitate se referă la procesul de *stabilire a obiectivelor* majore ale unui stat, în timp ce strategiile se referă la *modalitățile de realizare* a acelor obiective. În plus, politica de securitate cuprinde, ca marcă distinctivă, o componentă politică: nivelul instituțional de decizie politico-militară.

Confuzia a devenit posibilă și datorită faptului că termenul de strategie a evoluat, în secolul XX, de la înțelesul de artă a generalilor la cel de strategie națională. Conceptul „strategie națională”, uneori numit și „marea strategie” (*grand strategy*), a căpătat conotația de coordonare a puterii și resurselor naționale pentru a îndeplini obiective naționale².

Relația dintre politica de securitate națională și politicile sectoriale, cum ar fi politica de apărare, politica externă sau politica privind informațiile strategice, sunt la fel de puțin înțelese.

Distincția dintre *politica de securitate* și *politica de apărare* are în vedere, în primul rând, scopul final al politicilor (securitatea națiunii, pentru prima, ori apărarea împotriva unui inamic extern, pentru a doua), iar în al doilea rând, mijloacele folosite pentru acel scop; în timp ce apărarea națională se bazează pe mijloacele militare, securitatea națională angajează toate resursele naționale. Confuzia provine din perioada Războiului Rece, când securitatea națională era echivalentă cu apărarea națională.

Distincția dintre *politica de securitate* și *politica externă* este legată de două aspecte:

1) în timp ce scopul politicii de securitate este mai îngust, de garantare directă a securității cetățenilor, scopul politicii externe este multidimensional, incluzând menținerea relațiilor dintre state pentru a păstra condiții favorabile promovării intereselor naționale;

2) în timp ce politica de securitate este preocupată de adversari, cu accent pe puterea lor militară, politica externă este preocupată de alianțe și de instrumente diplomatice. Distincția fundamentală ar fi că politica externă reprezintă „stimulentul pozitiv” al unui stat („zăhărelul”), iar politica de securitate ar reprezenta „stimulentul

² În acest studiu, noțiunea „mare strategie” are înțelesul de strategie națională cuprinzătoare, documentul strategic primar al unui stat. Unii consideră „marea strategie” ca un document global, diferit de strategia națională.

negativ" („bățul"). Însă, în contextul globalizării, granițele dintre cele două politici au devenit permeabile; se vorbește chiar de diplomatie militară, iar politica externă se ocupă, în subsidiar, de securitatea națională.

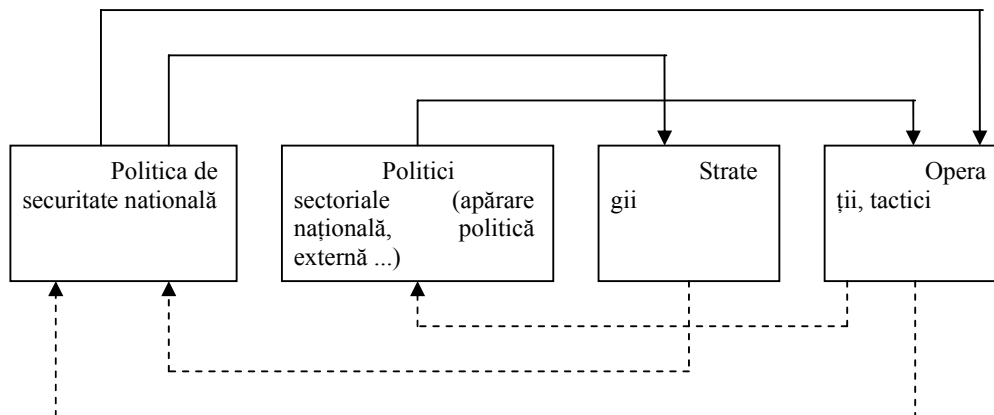

Figura 2.2. Distincția politici - strategii - operațiuni - tactici

Strategia de securitate națională, prin caracterul său comprehensiv național, și prin angajarea tuturor componentelor puterii naționale, reprezintă o „micro-politică” de securitate. Însă strategia de securitate se distinge de politică prin caracterul limitat în timp, aspectul operațional, obiective mai concrete și clare și prin sarcinile precise stabilite pentru instituțiile de securitate națională.

După definirea securității naționale ca problemă de politici publice, decizia strategică privind cursurile de acțiune posibile și alegerea alternativei optime reprezintă o altă problemă-cheie a politicii de securitate. Dilema principală este legată de faptul că viitorul este imprevizibil, dar o strategie are nevoie de aproximări ale mediului pentru a recomanda cursuri de acțiune și a aloca resurse.

Procesul de formulare a unei politici de securitate națională urmează modelul standard al lui Dunn (1986), al analizei politicilor publice (vezi figura 2.1.). În mod normal, politica de securitate este formată dintr-o serie de decizii și strategii.

Scenariile reprezintă instrumentul euristic și propedeutic de evaluare a mediului de securitate și ajută la luarea deciziilor strategice, pentru construirea unor strategii realiste și fezabile. În acest context, este nevoie de folosirea scenariilor ca instrument pentru a anticipa viitoarele evenimente, numai că aceasta necesită abilități considerabile și gândire sofisticată, care se formează în timp.

Într-o lume ideală, scenariile și gândirea strategică ar trebui să urmeze un algoritm ideal. Deși simplificator, un algoritm precum cel recomandat de Institute for Alternative Futures (IAF) este foarte util, ca mijloc euristic și propedeutic. Modelul IAF cuprinde următoarele etape:

- ✓ monitorizarea tendințelor (scanare, identificarea factorilor determinanți etc.);
- ✓ dezvoltarea de scenarii (alternative narative despre viitor);
- ✓ elaborarea unei viziuni (decizia privind alternativa preferată);
- ✓ definirea misiunilor (structurarea rolului organizației pentru a realiza

viziunea);

✓ stabilirea obiectivelor strategice (repere pentru evaluarea succesului misiunii);

✓ elaborarea de strategii (set coordonat de acțiuni pentru a realiza viziunea, prin alocarea resurselor necesare).

Tendențele, scenariile, viziunea și strategiile sunt parte a procesului de decizie în politicile publice. Dintre acestea, elaborarea strategiei de securitate națională este cel mai important, cel mai vizibil și cel mai utilizat instrument în politica de securitate națională mai ales într-o comunitate euroatlantică.

Bibliografie

[1] **Politici publice**, volum coordonat de Luciana Alexandra GHICA & Marian ZULEAN, *Politica de Securitate Națională*, Editura Polirom 2007;

[2] BARTHOLOMEES, Boone J. Jr. (ed.) (2006), *Guide To National Security Policy And Strategy*, ed. a II-a, US Army War College, Carlisle (PA).

[3] DUNN, William N. (1986), *Public Policy Analysis: An Introduction*, Prentice Hall;

[4] BALTIMORE. Miroiu, Adrian; RĂDOI, Mireille; ZULEAN, Marian (2002), *Politici publice*, Politeia;

[5] SNSPA, București. Zulean, Marian (2003), *Armata și Societatea în Tranziție*, Editura Tritonic, București;

[6] *American National Security*, ed. a V-a, The Johns Hopkins University Press.

CONCEPTUL PRIVIND GENERAREA ȘI REGENERAREA FORTELOR PENTRU APĂRARE ÎN ARMATA ROMÂNIEI

Aurică ȘERBAN*
Alexandru ADOMNICĂI**

The forces' generative & regenerative concept is a quite new topic in the military literature and just few authors have tried to tackle it by now. They have designed the conceptual framework using the terminology in effect at different moments of time, but none of them have managed to produce an accurate definition for the generative & regenerative system so it can be generally used in all situations requesting force generation or regeneration.

This is a great opportunity for us to express our point of view on this topic as well as to identify principles, requirements and directions which must be followed in order to achieve the force generative & regenerative system's modernisation and optimal functioning.

1. Introducere

Evoluția revoluției tehnologico-informaționale în plan militar din ultimele decenii a adus și continuă să aducă schimbări profunde în ceea ce privește planificarea și desfășurarea operațiilor militare. Efectul distructiv și nimicitor al noilor generații de tehnică de luptă de lovire a crescut exponențial, astfel încât estimarea și înlocuirea pierderilor umane și materiale într-un conflict armat trebuie să constituie elemente esențiale și obligatorii de planificare a operațiilor la toate nivelurile.

Modificarea radicală a Conceptului Strategic al Alianței după terminarea Războiului Rece și implicarea acesteia în noi tipuri de operații (de răspuns în situații de criză, de menținere a păcii etc.), implementarea și dezvoltarea unor noi concepte care să susțină noua strategie (NRF, CJTF, Battlegroup etc.) obligă România, în calitate sa de stat membru, să-și adapteze și să-și modernizeze cadrul doctrinar și conceptual, inclusiv în ceea ce privește generarea și regenerarea resurselor umane și materiale, prin extinderea acestei problematice și pentru situația participării cu forțe la misiuni internaționale, indiferent de momentul în care aceasta se produce (pe timp de pace, pe durata instituirii stării de urgență sau de asediu, la declararea mobilizării sau a stării de război).

Totodată, apariția și dezvoltarea unor conflicte asimetrice afectează predictibilitatea pierderilor (atât cele umane, cât și cele materiale), acest fapt justificând, în opinia noastră, necesitatea creșterii nivelului cerințelor de funcționare a sistemului de generare și regenerare. Astfel, în plan doctrinar, cerințe precum flexibilitatea, operativitatea, eficiența, consistența ș.a., trebuie să întărească conceptul actual de generare și regenerare, iar în plan practic, factorii de decizie militară trebuie să găsească modalități concrete de îndeplinire a acestora.

Marea majoritate a statelor membre NATO și-au creat și dezvoltat la nivel național sisteme de generare și regenerare a forțelor armate eficiente structurate, viabile

* **Colonel doctorand, Șef birou Statul Major General**

** **Colonel, ofițer 2 Statul Major General**

și funcționale, bazate pe forțe de rezervă, care satisfac oportun și ritmic cerințele de asigurare cu resurse umane și materiale, astfel încât forțele proprii, indiferent de misiunea executată, să aibă asigurată în permanență capacitatea operațională completă.

În literatura militară de specialitate românească, problematica generării și regenerării este abordată preponderent prin prisma necesității completării și/sau înființării structurilor militare la mobilizare ori pe timp de război. Deși acestea trebuie considerate în continuare ca fiind elemente esențiale ale procesului de generare și regenerare, totuși ele nu mai acoperă întreaga gamă de situații care impun generarea și regenerarea forțelor armate.

Plecând de la aceste considerente, ne propunem să identificăm acele situații în privința cărora cadrul conceptual actual este insuficient dezvoltat, precum și posibilele soluții de îmbunătățire a acestuia. Totodată, având în vedere obiectivul primordial al activității structurilor din cadrul forțelor de generare și regenerare (FGR) de a asigura capacitatea operațională completă a structurilor din cadrul forțelor dislocabile (FD), ne propunem să investigăm posibilele modalități de implementare a soluțiilor identificate.

2. Cadrul conceptual

Generarea și regenerarea implică, pe de o parte, evaluarea activităților din domeniul conexe (personal și logistică), iar pe de altă parte, armonizarea acestora într-un sistem integrat, funcțional. Conceptele de generare și regenerare trebuie analizate din două perspective: cea a resurselor (umane și materiale) și cea a structurilor militare. Plecând de la aceste considerente, pentru a avea o imagine cât mai clară a fenomenului, acesta trebuie abordat în ansamblul său, ca sistem și, în același timp, detaliat pe fiecare componentă în parte, atât din punct de vedere al necesității definirii conceptelor, cât și din cel al identificării principiilor și cerințelor care să le susțină.

În ultimii ani, în literatura militară de specialitate diverși autori au făcut unele încercări de a defini fenomenul generării și regenerării în ansamblul său, pornind de la noțiunile și conceptele consacrate la momentul respectiv. Astfel, sistemul de generare și regenerare a forței a fost definit ca fiind procesul prin care forțele nedislocabile de pe teritoriul național, cu nivel de încadrare cu personal, la pace, de 40-70%, completează cu resurse forțele de generare și regenerare până la nivelul statului de organizare de război. Același tip de curs de acțiune l-am urmat și noi, considerând, în una dintre lucrările anterioare, că sistemul de generare și regenerare a forțelor de apărare reprezintă ansamblul structurilor administrative și al relațiilor funcționale stabilite între acestea, având ca obiectiv esențial completarea permanentă cu resurse umane și materiale a structurilor, cel puțin până la nivelul minim ca suficient pentru îndeplinirea misiunilor.

La o analiză sumară a definițiilor enunțate, pe lângă faptul că o parte dintre noțiunile și conceptele folosite nu mai sunt de actualitate (ex.: „forțe nedislocabile”), se observă o concentrare a conținutului acestora pe completarea cu resurse a forțelor armate, pe structurile cu responsabilități pe această linie și relațiile dintre acestea, fapt care poate duce, în anumite circumstanțe, la o confundare cu problematica mobilizării și chiar la o soluție în aceasta. Concomitent cu adaptarea cadrului normativ ce

reglementează problematica apărării și securității naționale la realitățile îndeplinirii serviciului militar pe bază de voluntariat și ale implicațiilor care decurg din statutul de țară membră NATO a României, se constată o evoluție în timp a noțiunilor și conceptelor, în sensul modernizării și adaptării acestora la terminologia specifică Alianței. În această ordine de idei, dacă la primele încercări de definire a sistemului de generare și regenerare, se pleca de la premisa că activarea completării cu resurse a unităților se realizează numai la mobilizare sau la război, definițiile mai recente încearcă să extindă aplicabilitatea conceptului pentru o gamă mai largă de situații (ex.: participarea forțelor armate la misiuni în teatrele de operații, sprijinul autorităților locale în situații de urgență etc.), cu luarea în considerare a caracterului voluntar al îndeplinirii serviciului militar pe timp de pace și pe timpul stării de urgență.

În opinia noastră, până în prezent, niciun autor nu a reușit o definiție acoperitoare a sistemului de generare și regenerare. Astfel, a fost creat cadrul juridic care permite României să pună la dispoziția NATO forțele sale armate, însă nu a fost suficient investigată modalitatea în care va fi generată și regenerată o structură dislocabilă adaptată la specificul misiunii, care va desfășura acțiuni militare în cadrul unei forțe întrunite multinaționale (CJTF), și nici rolul unităților din cadrul FD în generarea și regenerarea unor astfel de structuri. Avem în vedere aici faptul că, aceeași structură (de nivel batalion, spre exemplu) desemnată să îndeplinească o misiune de un anumit tip (ex.: de apărare colectivă), consecutiv îndeplinirii unei misiuni de alt tip (ex.: de menținere a păcii), va avea nevoie de un stat de organizare, diferit de cel necesar îndeplinirii misiunii anterioare (ambele diferite de statul de organizare la pace al structurii de bază).

Mai mult, același cadru juridic permite utilizarea rezerviștilor voluntari în misiuni în afara teritoriului național, însă nu a fost încă desenat cu precizie traseul acestora de la calitatea de civil până la calitatea de combatant într-un teatru de operații și nici nu au fost desemnate autoritățile de decizie competente să activeze o asemenea opțiune de completare.

Iată, deci, că există situații specifice generării și regenerării rămase neclarificate din punct de vedere al delimitării conceptuale. Totodată, desemnarea FGR ca infrastructură a sistemului de generare și regenerare nu mai poate fi considerată acoperitoare, întrucât trebuie avute în vedere, ca elemente ale acestui sistem, relațiile tip „structură FGR - structură FD”, pe de o parte, precum și cele tip „structură FD - structură FD”, pe de altă parte.

Ca o concluzie a celor enunțate până acum, considerăm că o definiție a sistemului de generare și regenerare nu poate fi exhaustivă, decât dacă reușește să fie aplicabilă în orice situație de genul celor enunțate mai sus. Considerăm că definitivarea și stabilizarea cadrului normativ în domeniul apărării și securității naționale este de natură să faciliteze cristalizarea cadrului conceptual în domeniul generării și regenerării.

Încercând o sintetizare a tuturor acestor probleme într-o nouă definiție a sistemului de generare și regenerare, apreciem că acesta poate fi descris ca fiind ansamblul structurilor militare care au atribuții pe linia evidenței, recrutării, selecției, formării, pregătirii sau activării resurselor, precum și ansamblul relațiilor funcționale

stabilite între acestea în scopul realizării și menținerii capacității operaționale complete a structurilor care desfășoară acțiuni militare.

Desigur, gradul de aplicabilitate al definiției poate fi pus în discuție și, de aceea, nu vom susține că aceasta este unica sau cea mai bună soluție. Considerăm totuși că textul acesteia înglobează suficiente elemente catalizatoare, care permit trecerea la analiza pe componente a fenomenului generării și regenerării forțelor.

Generarea resurselor umane reprezintă activitatea desfășurată de structurile militare administrative în scopul selecționării, instruirii și perfecționării pregătirii personalului necesar pentru asigurarea structurilor militare care se completează sau care au înregistrat pierderi pe timpul mobilizării sau operațiilor militare.

Generarea resurselor materiale reprezintă activitatea desfășurată de structurile militare administrative în scopul identificării surselor, selecționării, achiziționării (rechiziționării) și operaționalizării tehnicii, echipamentelor și materialelor necesare pentru asigurarea structurilor militare care se completează sau care au înregistrat pierderi pe timpul mobilizării sau operațiilor militare. Înzestrarea cu tehnică, echipamente și materiale a structurilor militare care se generează, se realizează prin redistribuire din existent, achiziții și rechiziții.

Generarea structurilor militare reprezintă procesul gradual prin care acestea se completează cu resurse umane și materiale, potrivit prevederilor statelor de organizare, se constituie și se operaționalizează până la capacitatea operațională proiectată.

Regenerarea forțelor este procesul gradual prin care acestea completează pierderile umane și materiale în scopul menținerii capacității operaționale, precum și înlocuirea sau recuperarea fizică și psihică a militarilor care au participat la misiuni/operații militare, cărora le-a fost afectată temporar capacitatea de luptă, respectiv completarea, înlocuirea sau repararea tehnicii de luptă și a materialelor.

Regenerarea resurselor materiale reprezintă activitatea desfășurată de structurile militare administrative în scopul refacerii performanțelor tehnice și de luptă ale tehnicii și echipamentelor, precum și pentru refacerea standardelor de calitate ale materialelor.

Regenerarea structurilor militare constituie procesul gradual prin care acestea sunt completate și operaționalizate până la capacitatea operațională proiectată sau cel puțin până la capacitatea operațională ridicată. Înzestrarea cu tehnică, echipamente și materiale a structurilor militare care se regenerează se realizează prin înlocuiri, reparații, achiziții și rechiziții.

Funcționarea sistemului de generare și regenerare al forțelor are la bază următoarele principii generale și cerințe specifice.

Principiile generale ale generării și regenerării forței sunt: a) principiul continuității potrivit căruia generarea și regenerarea reprezintă un proces complex, planificat și desfășurat permanent, într-o concepție unitară; b) principiul oportunității presupune cunoașterea, în permanență, la nivelul tuturor structurilor implicate, a situației detaliate cu resursele umane și materiale existente și cele la dispoziție; c) principiul competenței presupune ca șefii structurilor administrative să asigure la locul și timpul stabilite resursa umană și materială necesară procesului de generare și regenerare a forței; d) principiul eficacității presupune adoptarea celor mai eficiente

măsurile și planificarea riguroasă a activităților din domeniul resurselor umane și cel logistic, în vederea generării și regenerării forței; e) principiul funcționalității presupune ca structurile supuse procesului de generare și regenerare să fie capabile să-și îndeplinească rolul și misiunile de luptă pentru care au fost create.

Cerințele specifice ale generării și regenerării forței sunt: a) să revizuiască și să adopte cadrul de mobilizare în raport cu angajamentele României față de Alianță, nevoile apărării țării, posibilitățile financiare ale statului român și legislația existentă în vigoare; b) să se asigure completarea forțelor dislocabile cu personal activ din forțele de generare și regenerare, cu nivel redus de încadrare, până la nivelul de 100% și nu cu personal din rezerva operațională; c) să se realizeze protecția și asigurarea multilaterală a activităților; d) să se creeze cadrul legal al pregătirii și folosirii eficiente a resurselor umane; e) să se actualizeze permanent evidența pierderilor suferite, a nivelului de încadrare cu personal și de dotare cu bunuri materiale a structurilor, precum și a rezervelor disponibile.

3. Structura și conținutul sistemului de generare și regenerare a resurselor umane

Sistemul de generare și regenerare a resurselor umane, parte componentă a sistemului de mobilizare al armatei, este alcătuit din subsistemele de evidență, recrutare și selecție, formare, instruire și perfecționare a pregătirii pentru luptă a structurilor dislocabile și beneficiare ale resurselor asigurate la mobilizare și război, precum și eșaloanele de conducere a procesului în dinamica sa.

În evidență sunt luați toți tinerii care au îndeplinit serviciul militar activ sau în rezervă. Aceștia sunt menținuți în evidență în funcție de criterii diferite. Gradații și soldații în rezervă sunt menținuți până la împlinirea vârstei de 45 ani, indiferent de modul de utilizare și nivelul de pregătire, iar cadrele militare până la împlinirea limitei de vârstă pentru clasa III – a de evidență, având limitele respective stabilite în funcție de grad și variază de la 50 ani până la 64 ani.

În prezent, în evidența centrelor militare se află un număr de aproximativ 2.550.000 rezerviști (cadre militare și gradați soldați în rezervă) aparținând tuturor instituțiilor cu atribuții în domeniul apărării și securității naționale, repartizate astfel: 1.700.000 – ministerul apărării, 850.000 Ministerul Internelor și Reformei Administrative, 18.000 – Serviciul Român de Informații, 2.000 – Serviciul de Telecomunicații Speciale și 1000 – Serviciul de Protecție și Pază.

În urma suspendării serviciului militar pe timp de pace, în următorii 5 – 6 ani se va înregistra o descreștere a numărului total de rezerviști din evidența centrelor militare cu o rată de aproximativ 100.000 rezerviști/an (reprezentând numărul de gradați soldați în rezervă scoși din evidență ca urmare a împlinirii vârstei de 45 ani și al numărului de gradați și soldați trecuți în rezervă).

Sistemele de evidență a forțelor de rezervă în armatele statelor membre NATO și UE sunt diferite. Marea majoritate a acestora nu au structuri militare similare centrelor militare din țara noastră, însă toate au organizate sisteme de evidență proprii a rezerviștilor la nivelul categoriilor de forțe ale armatei și ale unităților subordonate.

La nivelul Statului Major General sunt opinii potrivit cărora este necesară suspendarea pe timp de pace a activităților de luare în evidență a tinerilor la împlinirea

vârstei de 18 ani. Din punctul nostru de vedere, dincolo de necesitatea modificării legislației actuale, acest demers presupune următoarele implicații: este eliminată principala sursă de informații pentru ținerea evidenței militare a cetățenilor încorporabili; instituția militară nu mai deține date cu privire la resursa umană care are obligația să îndeplinească serviciul militar în termen pe timpul stării de asediu, al mobilizării și pe timp de război, realizându-se astfel o creștere a dependenței față de Ministerul Internelor și Reformei Administrative în ceea ce privește asigurarea activităților de recrutare-încorporare; se elimină una din formele de promovare a profesiei militare în societatea civilă; activitățile de recrutare-încorporare în condițiile instituirii serviciului militar obligatoriu va fi prelungită în timp ca urmare a chemării unui număr mare de tineri care nu îndeplinesc criteriile medico-militare și psihologice, sunt plecați în străinătate sau mutați cu domiciliul în alte județe; operatorii economici și instituțiile publice nu-și mai pot îndeplini obligațiile asigurării forței de muncă necesară îndeplinirii sarcinilor stabilite prin planul de mobilizare a economiei naționale pentru apărare prin mobilizarea la locul de muncă a cetățenilor români și altele.

În ultimii doi ani unele sincope semnificative în desfășurarea normală a procesului de recrutare-selecție au condus la diminuarea numărului de candidați pentru profesia militară. Astfel, între momentul contactării tânărului și până la întocmirea dosarului se consumă un timp destul de mare care determină candidatul să renunțe. La acest lucru se adaugă alte considerente referitoare la pregătirea slabă a recrutorilor în promovarea eficientă a profesiei militare, preocuparea redusă pentru folosirea timpului în teren, implicarea insuficientă a factorilor de conducere față de dirijarea activităților specifice, numărul redus de persoane încadrate la nivelul centrelor militare și altele.

Procesul de selecție este afectat negativ de unii factori obiectivi și subiectivi. Dintre factorii obiectivi îl evidențiem numai pe cel referitor la calitatea redusă a materiei umane din punct de vedere intelectual, iar din cadrul factorilor subiectivi pe cel care vizează instrumentele relativ vechi cu care se testează subiecții din punct de vedere psihologic.

Ca urmare, considerăm necesar ca procesul de recrutare și selecție să fie modernizat prin introducerea unor forme și metode care să funcționeze în plan teritorial la nivelul standardelor europene.

Subsistemul de formare, instruire și perfecționare a pregătirii pentru luptă a personalului militar funcționează în cadrul școlilor de aplicație și a centrelor/batalioanelor de pregătire/instrucție ale armelor, precum și la nivelul marilor unități și unități independente ale armatei.

Procesul de formare a ofițerilor asigură cunoștințe, deprinderi și competențe necesare executării profesiei de luptător, specialist militar în armă, lider militar, conducător de microstructuri militare, educator și cetățean. Aceasta se realizează pe două filiere complementare: filiera directă și filiera indirectă.

Filiera directă asigură parcurgerea în instituțiile militare de învățământ pentru formarea ofițerilor în activitate, a structurilor universitare pentru obținerea licenței în științe militare, ingineresti și medicale de către tineri, cu sau fără pregătire militară anterioară, cu vârsta de până la 24 de ani, respectiv 22 de ani pentru piloți, care

optează pentru cariera militară, îndeplinesc criteriile de recrutare, sunt declarați „admis” În procesul de selecție și la concursul de admitere organizat în acest scop.

Filiera indirectă asigură parcurgerea unor etape sau module de formare profesională de către absolvenții ai studiilor universitare de licență sau ai studiilor universitare de masterat, în domeniul de interes pentru Ministerul Apărării, în profilul specializării militare pentru care optează sau pentru care este compatibil, cu vârsta de până la 30 de ani, cu sau fără pregătire militară anterioară. Filiera indirectă este destinată și pentru maiștrii militari și subofițeri, absolvenți cu diplomă ai studiilor universitare de licență cu vârsta de până la 30 de ani, care îndeplinesc criteriile pentru trecerea în rândul ofițerilor.

Procesul de formare a maiștrilor militari și subofițerilor este similar, diferite fiind doar cerințele privind nivelul studiilor (profesional, tehnic, postliceal, pentru maiștri militari, respectiv liceal pentru subofițeri).

Soldații și gradații voluntari, deși nu fac parte din personalul militar profesionalizat, ocupă funcțiile de la baza ierarhiei militare și sunt formați prin cursuri cu durata de 4 luni, pe arme și specialități militare.

Rezerviștii voluntari încadrează funcțiile prevăzute pentru război. Cei care nu au îndeplinit serviciul militar activ urmează un curs de 4 luni în centre de instrucție, depun jurământul militar și încheie contracte cu unitățile militare pentru o durată de 5 ani.

Ofițerii, maiștrii militari și subofițerii în activitate își perfecționează pregătirea profesională prin studiu individual, activități de stat major potrivit ordinului șefului Statului Major General emis odată la 4 ani.

Toți rezerviștii voluntari participă lunar la o pregătire de două zile, în timpul liber și 5 zile calendaristice consecutive, anual. Aceștia sunt obligați să participe la exercițiile și antrenamentele de mobilizare organizate la nivelul unităților la care sunt încadrați pe funcții.

În prezent, necesarul de funcții pentru rezerva operațională a armatei, care pot fi încadrați cu rezerviști voluntari, este de aproximativ 30.000. Având în vedere faptul că marile unități și unitățile din forțele de generare și regenerare sunt încadrate în proporție de 70% față de necesarul de război și că aproximativ 10% din personalul acestora se distribuie forțelor dislocabile rezultă că 40% din numărul acestora îl reprezintă forțele de rezervă, pentru care se calculează o rezervă suplimentară de 15%, inclusă în rezerva operațională.

În perspectiva anilor 2010-2015, în opinia noastră, structura de forțe a Armatei României trebuie redimensionată la război, astfel încât efectivele să crească cu 20.000 – 30.000 de oameni.

Acest lucru este argumentat de următoarele:

- realizarea în condiții corespunzătoare a dispozitivului de acoperire strategică în limitele spațiului geografic de est, sud-est, precum și la granița de sud-vest a României;

- realizarea capacităților necesare Armatei României pentru ducerea acțiunilor militare întrunite în zonele de conflict, până la sosirea forțelor aliate concomitent cu gestionarea unei situații de urgență civilă;

- asigurarea condițiilor necesare pentru desfășurarea cu eficiență a procesului

- de generare și regenerare a forțelor;
- sporirea eficienței apărării spațiului aerian al României, în condițiile participării la efortul aliat de apărare integrată;
 - consolidarea apărării comunicațiilor din Delta Dunării, zonele fluviale și de combatere a terorismului;
 - dezvoltarea sistemului de comunicații și informatică pentru eficientizarea conducerii militare a forțelor navale.

Forțele de generare și regenerare asigură sprijinul forțelor dislocabile prin două modalități: sprijin direct și sprijin indirect.

În cazul sprijinului direct, forțele/structurile sunt nominalizate pentru asigurarea completării cu personal a unor structuri dislocabile, în scopul trecerii acestora de la capacitatea operațională inițială la capacitatea de luptă completă (procesul de generare). Aceleași unități asigură și completarea eventualelor pierderi înregistrate de structurile dislocabile în teatrele de operații sau pe timpul îndeplinirii misiunii pe teritoriul național (procesul de regenerare). Structurile respective, trebuie să fie în măsură să participe la toate misiunile ce se desfășoară pe teritoriul național, conform planului de ridicare a capacității operaționale, chiar dacă au asigurat procesul de generare și regenerare. Transferul de personal militar activ și în rezervă între o brigadă de generare și regenerare și o brigadă dislocabilă este evidențiat în figura de mai jos.

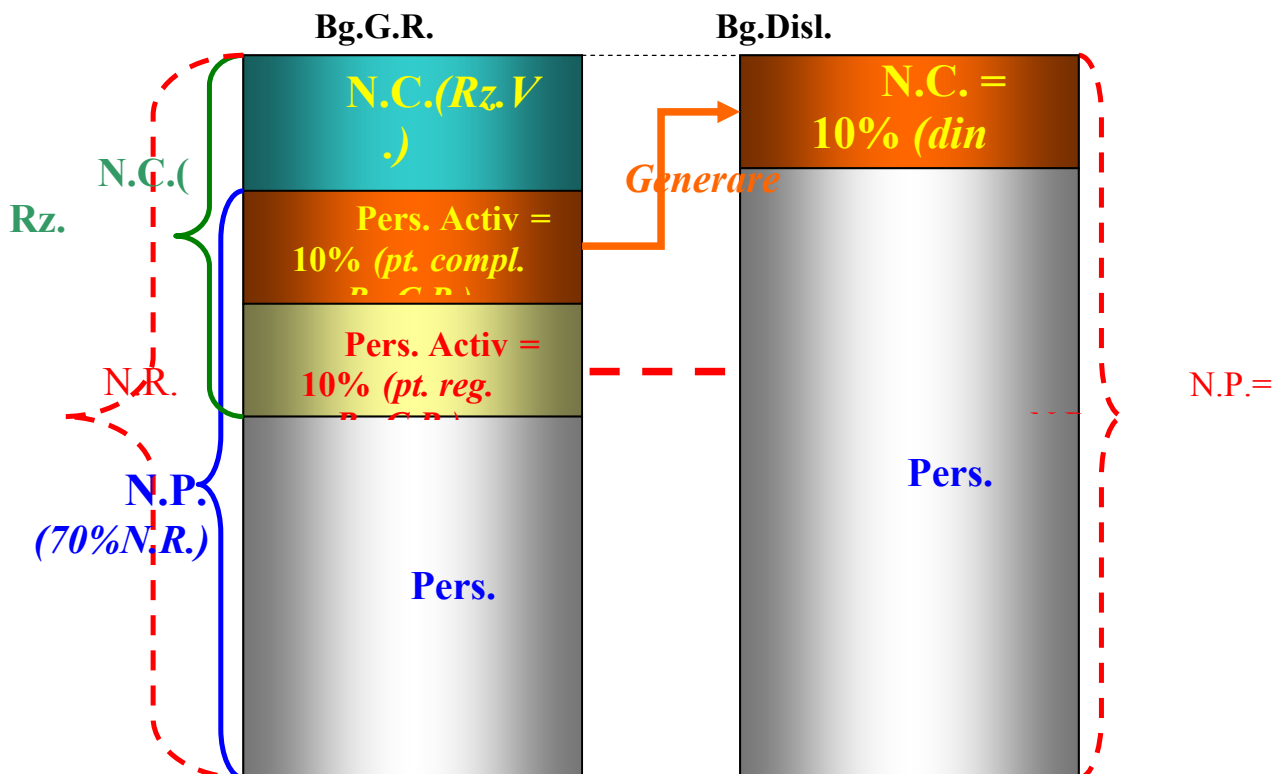

Fig. nr. 1 – Varianta de calcul a necesarului de completat la o brigadă de generare care completează cu resurse umane o brigadă dislocabilă cu capacitate de luptă ridicată (High Readiness Forces – HRF)

În cadrul sprijinului indirect, forțele asigură comanda și controlul la nivel

strategic, operativ și tactic al Armatei României, învățământul militar, procesul de instrucție, sprijinul logistic, procesul de recrutare și selecție a militarilor voluntari, activi și rezerviști, procesul de planificare și desfășurare a mobilizării etc.

Structurile de conducere a procesului de generare și regenerare a forțelor sunt: Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei. Comandamentul Logistic Întrunit, Comandamentul Comunicațiilor și Informaticii, structurile din compunerea forțelor terestre, aeriene și navale, centrele militare zonale, județene și ale sectoarelor municipiului București și centrele zonale de selecție și orientare.

Ele asigură conducerea activităților pentru completarea și operaționalizarea structurilor subordonate, pregătirea acestora în unitățile de instrucție și predarea forței nominalizate, prin transfer de autoritate, comandamentelor operaționale de componentă și Comandamentului Operațional Întrunit.

4. Concluzii

În prezent este necesară adoptarea, modificarea sau completarea cadrului legislativ și normativ care reglementează mobilizarea armatei prin definitivarea și înaintarea la aprobare a proiectelor Legii regimului stării de mobilizare parțială sau totală a forțelor armate și a stării de război, Legii statutului rezerviștilor voluntari și a intrării în vigoare a unui nou regulament al mobilizării Armatei României.

În privința cadrelor militare active și în rezervă, se impune îmbunătățirea prevederilor ghidului carierei militare, definitivarea structurii piramidale pe grade, generalizarea sistemului carierei militare de lungă, medie și scurtă durată, creșterea eficienței procesului de reconversie a personalului disponibilizat (nu ar fi lipsit de interes corelarea acestui proces la nivel guvernamental între toate componentele sistemului de apărare).

Stabilirea de către structurile abilitate ale Ministerului Apărării a numărului de funcții, în plan teritorial, a unor structuri capabile să genereze forțele necesare pentru înlocuirea pierderilor umane în operațiile militare de respingere a agresorului până când Alianța va fi în măsură să reacționeze în acest scop. La această dată resursa financiară este direcționată cu precădere către unitățile operaționalizate, afirmate și certificate sau în curs de operaționalizare, iar unitățile de generare și regenerare își canalizează eforturile pentru asigurarea conservării tehnicii, armamentului, materialelor și menținerea deprinderilor personalului în paralel cu asigurarea serviciului de permanență.

Redimensionarea obiectivelor și activităților cuprinse în Planul cu principalele activități al unităților trebuie făcută obligatoriu după aprobarea bugetului pentru anul în curs.

Eficiența generării și regenerării forței într-o armată profesionalizată depinde în mod hotărâtor de capacitatea sistemului de a se adapta cerințelor mediului de securitate, în concordanță cu noile concepții de planificare și desfășurare a operațiilor militare. Mutațiile necesare vor fi gestionate corespunzător prin funcționarea la parametri optimi a procesului de planificare, bugetare și evaluare.

Se impune crearea unui sistem de comunicații și informatică pentru colectarea oportună a datelor și informațiilor din teatrele de operații, întrucât la această dată prin

verigile existente Comandamentul Operațional Întrunit – statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, informația este diseminată cu mare decalaj de timp sau după ce nu mai este de actualitate.

Întreținerea și dezvoltarea sistemului informatic al mobilizării și al procesului de generare și regenerare printr-o bună colaborare între toate forțele cu atribuții în domeniul apărării.

De asemenea, considerăm că pentru redimensionarea armatei la război este necesar să fie reanalizată Directiva de Planificare a Apărării, modificarea statelor de organizare și acoperirea deficitelor la unele specialități militare compatibile cu cele din viața civilă.

În concluzie, problematica modernizării managementului sistemului de generare și regenerare a forțelor pentru apărare este un subiect de actualitate care trebuie studiat cu atenție deoarece reprezintă condiția de bază a completării de forțe a armatei la război.

Lista abrevierilor

CJTF – comandament întrunit multinațional;
Bg. G.R. – brigada de generare și regenerare
Bg. Disl. – brigadă dislocabilă;
FD – forțe dislocabile;
FGR – forțe de generare și regenerare;
FOC – capacitate operațională finală;
IOC – capacitate operațională inițială;
NC – necesar de completat;
NP – necesar de pace;
NR – necesar de război;
Rz. V. – rezerviști voluntari;
SOP – procedură standard de operare;
CMZ – centrul militar zonal;
CMJ – centrul militar județean;
CZSO – centrul zonal de selecție și orientare.

Bibliografie

- [1] *****Constituția României**, București, 2003.
- [2] *****Legea privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării, nr. 346/2006**, Monitorul Oficial nr. 654/28.07.2006.
- [3] *****Legea privind statutul soldaților și gradaților voluntari, nr. 384/2006**, Monitorul Oficial nr. 868/24.10.2006.
- [4] *****Legea privind pregătirea populației pentru apărare, nr. 446/2006**, Monitorul Oficial nr. 990/12.12.2006.
- [5] *****Legea privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român, nr. 42/2004**, Monitorul Oficial nr. 242/2004.
- [6] *****Legea pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, nr. 453/2004**, Monitorul Oficial nr. 1052/2004.

- [7] *****Strategia de Transformare a Armatei României**, București, 2007.
- [8] *****Concepția privind mobilizarea Armatei României**, București, 2007.
- [9] *****O.M.-1, Regulamentul mobilizării Forțelor Armatei României**, București, 2004.
- [10] *****O.M.-2, Instrucțiuni privind generarea și regenerarea forțelor/structurilor militare în situații de criză și război**, București, 2003.
- [11] *****O.M.-3, Manualul mobilizării comandamentelor, marilor unități și unităților**, București, 2004.
- [12] *****Doctrina pentru sprijinul cu personal în operațiile întrunite**, București, 2003.
- [13] BĂEȚELU Vasile, **Generarea și regenerarea structurilor cu resurse umane în situații de criză și la război**, Editura U.N.Ap., București, 2002.

COORDONATELE SECURITĂȚII REGIONALE

Dan IONICĂ*

The phenomenon of regionalism in a contradiction to globalization, show a growing tendency for countries to enter into regional arrangements as a response to the pressures of operating in a global marketplace.

But regionalism is also emerging as a phenomenon in its own right, serving distinct purposes and taking different forms in different areas - patterns impact on regional security.

It is presented: theoretical approaches to regionalism; issues of regional cooperation - such as culture, human rights and democratic society.

Atingerea unui echilibru între „flexibilitate” și „consistență” într-un viitor „mecanism de securitate regional-global” poate fi realizată dacă forțele fundamentale care formează securitatea globală în prezent sunt înțelese și exploatate în sensul creării acestuia.¹

Globalizarea este principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, creând atât oportunități, cât și noi riscuri și amenințări. În acest mediu, nici un stat nu se poate izola sau rămâne neutru, nici un stat nu este la adăpost și nici unul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale. Securitatea internațională tinde tot mai mult să-și manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conștientă de răspunderile ce îi revin. Principal, globalizarea profilează o șansă reală de dezvoltare economică pozitivă, aptă să creeze prosperitate, dar înscrierea pe aceasta tendință nu este o certitudine garantată pentru fiecare țară; ea depinde de capacitatea statelor de a exploata astfel de oportunități, pentru că, în caz contrar, cel mai mare risc pentru o țară este acela de a rămâne în afara proceselor globalizante pozitive.

În contextul acestei configurații complexe a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de instabilitate și conflict, de sărăcie și frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri și amenințări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securității europene. La nivel regional, în Europa centrală, de est și de sud-est, persistă sau sporesc în intensitate stări de tensiune determinate de vechi dispute de natură etnică sau religioasă, teritoriale sau separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum și de criminalitatea transfrontalieră.

Terorismul a devenit o problemă transfrontalieră publică de gravitate extremă. Dimensiunea internațională a luptei împotriva terorismului a căpătat o importanță capitală, atât în ce privește eforturile de cooperare și susținere politică, dar mai ales în armonizarea și conjugarea eforturilor tuturor elementelor responsabile de combaterea

* Doctorand, Institutul de Studii al Academiei Române

¹ „...rolul agențiilor regionale și activitățile lor cu privire la ONU au făcut un considerabil salt înainte...Declarația Mileniului a reamintit în mod relevant că natura multidimensională a provocărilor cărora le face față Organizația atrage după sine o abordare multidisciplinară care implică mulți actori, atât în faza de diagnostic cât și în cea de tratament a unei crize.” Algeria, Consiliul de Securitate, iulie 2004.

sa. Accentul se va deplasa, tot mai mult în viitor, de pe riscurile de natură militară pe cele nemilitare, între care terorismul asociat cu crima organizată constituie riscurile majore, iar vulnerabilitățile interne precum și evenimentele neprevăzute, vor dobândi o pondere tot mai mare în probabilitatea evoluției riscurilor spre amenințări.

Trei dimensiuni fundamentale caracterizează securitatea regională care factor esențial al arhitecturii de securitatea globală: culturală, politică și legală.

La bază se află dimensiunea culturală: nevoia de a înțelege factorii culturali care conduc percepțiile politice și luarea deciziilor de la o țară la alta și, de la o regiune la alta.

Dimensiunea politică a securității regionale, suprapusă culturilor societale este - , comportamentul marilor puteri atât în cadrul structurii de securitate globală (Consiliul de Securitate al ONU) cât și în cadrul unei organizații regionale. Pentru a putea ajunge la înțelegere politică la nivel regional este necesar, a fi îndeplinite anumite condiții: apropierea geografică; creșterea economică constantă; existența unui sistem politic similar; o opinie publică și lideri politici favorabili ideii de integrare; omogenitate culturală; stabilitate internă; experiență istorică și dezvoltare socială apropiată; forme de guvernare și sisteme economice compatibile; nivel de pregătire militară și logistica sistemului militar similare ori compatibile; o percepție comună, unitară asupra amenințărilor și riscurilor la adresa securității; compatibilitate în procedurile administrative și o colaborare anterioară fructuoasă în anumite domenii.

Dimensiunea legală impune comportamentului politic să se raporteze la chestiunile legale, indiferent de vectorul acestuia - în o mare putere, o organizație regională sau chiar Consiliul de Securitate însuși.

Astfel, o înțelegere solidă a dimensiunilor culturală, politică și legală a securității regionale este esențială oricărei arhitecturii de securitate regional-global.

Dimensiunea culturală

Pacea nu înseamnă doar absența conflictului. Pacea necesită „un proces participativ pozitiv, dinamic, unde dialogul este încurajat și conflictele sunt rezolvate în spiritul unei înțelegeri și cooperări mutuale.” Dezvoltarea completă a unei culturi de pace este relaționată integral cu, *inter alia*, avansarea în „înțelegere, toleranță și solidaritate între toate civilizațiile, popoarele și culturile”.²

Cultura este ‘în miezul’ dezbaterilor contemporane despre identitate și coeziune socială. Respectul pentru diversitatea culturilor, dialog și cooperare, într-un climat de încredere și înțelegere mutuală, sunt printre garanțiile cele mai bune ale păcii și securității internaționale.³

Diversitatea culturală a tuturor popoarelor din jurul lumii oferă o viziune pozitivă a umanității, și în același timp, ridică o provocare majoră. Principiul de bază ar fi „sprijinirea respectului pentru toate culturile ale căror valori sunt tolerante față de

² „Declarația asupra unei Culturi a Păcii” a Adunării Generale a ONU, A/RES/53/242,6 octombrie 1999, al 4-lea paragraf preambular și paragraful 3 operativ.

³ “Din vreme ce războaiele iau naștere în mințile oamenilor”, afirmă constituția UNESCO, ”tot în mințile oamenilor trebuie construite și apărările pentru pace.” În „De la diversitate la pluralism: Declarația UNESCO asupra diversității culturale”, 2 noiembrie 2001. <http://www.unesco.org/culture/pluralism/>

altele”⁴. Viziunea este astfel a unei societăți globale pluraliste, trăind armonios și adresându-se problemelor globale care se ivesc într-o manieră rațională, constructivă.⁵ Provocarea este aceea de a depăși instinctul, moștenit din Antichitate, de a se agăța de viziunea cuiva asupra lumii, rămânând fideli percepțiilor securității care nutresc politici ostile și exclusiviste. Viziunile mondiale culturale și regionale concurează și se ciocnesc. Faptul că, așa cum a observat Secretarul-General, ’părem să nu mai cădem de acord asupra principalelor amenințări, sau asupra cum să le tratăm’, derivă din viziunile diferite asupra lumii deținute de către societățile noastre variate ce reflectă diferențe în cultură și percepții. Nordul percepe lumea - cum să atingi prosperitatea și libertatea și cum să o aperi de diversele tipuri de amenințări - diferit față de modul în care Sudul o percepe. Diversele tradiții religioase expun viziuni diferite asupra lumii.

Pericolul că regionalismul ar putea dilua coeziunea globală a fost în centrul dezbaterilor de securitate; această teamă a întărit opțiunea de „descurajare” a regionalizării în negocierile Tratatului ONU. Interpretarea modernă a acestei probleme, totuși, este mai optimistă. “Există acțiuni în plină desfășurare pentru formarea unor uniuni regionale trans-naționale dar mai puțin globale: Uniunea Europeană, Pactul Zonei de Liber Schimb Nord American, și multe alte înțelegeri monetare și de schimb limitat între grupuri de țări cu aceleași concepții. Deși, acestea ar putea în principiu să constituie pași spre o lume mai fragmentată cu blocuri independente, mai puternice (cum a fost cazul de după cel de-al doilea Război Mondial), pare mai posibil ca acestea să fie mișcări spre o ordine mondială cu o mai liberă circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului, banilor, oamenilor și ideilor dincolo de limitele regiunilor.”⁶

Importanța asigurării că o cultură sau o regiune nu domină ordinea globală a fost elocvent exprimată de către un foarte respectat fost șef de stat african și actual președinte al Comisiei Uniunii Africane: “Atâta vreme cât orice civilizație aplică o coerciție politică, intelectuală și morală asupra altora pe baza înzestrărilor pe care natura și istoria i le-au lăsat moștenire, nu poate exista speranța că va fi pace pentru umanitate; negarea specificurilor culturale ale oricărui popor este echivalentă cu negocierea demnității sale.”⁷

Dimensiunea culturală a securității este cel mai radical portretizată în tendința societăților de a se lupta agresiv, sau defensiv, pentru tipul de societate pe care vor să-l reprezinte, sau pe care cred că ar trebui să îl reprezinte alții. Aceasta, de la primele imperii, a determinat societățile mai dominante să recreeze altele după propria lor imagine.

Drepturile omului

Dezbaterea asupra drepturilor omului este strâns legată de problema culturii. Precum o viziune autoritară a expus-o: “Declarația Universală a Drepturilor Omului” - DUDO, în ciuda tinereții sale, a obținut o majoră importanță în societățile naționale și

⁴ Comisia Mondială pentru Cultură și Dezvoltare - CMCD.

⁵ „De la a predica diversitatea la construirea pluralismului” <http://portal.unesco.org/en>

⁶ Alpha Oumar Konare, în „Diversitatea noastră creativă”, p.48.

⁷ Alpha Oumar Konare, *Ibid.*, p.53.

în relațiile internaționale. Impactul se extinde în sferele morală, politică și legală. DUDO și forțele de moderație, toleranță și înțelegere pe care le reprezintă textul o să fie probabil în viitorul scrierilor (documentelor) istorice văzută ca unul dintre cei mai mari pași înainte în istoria civilizației mondiale... DUDO constituie atât o platformă morală... cât și un proiect orientat spre viitor, necesitând eforturi continue la toate nivelurile pentru a face drepturile omului universal agreeate în realitate... Este adesea discutat faptul că DUDO este predominant ‘vestică’ (sau ‘nordică’) în abordare. Există un adevăr în aceasta, dar este frecvent exagerat... participanții au venit din toate părțile lumii. Cu mențiunea că a fost doar un singur participant de pe continentul African (Egipt). Popoarele indigene și minoritățile nu au avut reprezentare în timpul etapelor de schițare și adoptare. În timp ce acest fapt poate fi adevărat, astăzi, lărga exprimare a Declarației și a principiilor sale generale împreună cu fixarea ulterioară de standarde și implementarea activităților reduce valoarea acestei afirmații la istorie..., aceste remarci nu înseamnă că există un consens universal asupra drepturilor omului. Încă există dezacorduri și conflicte pe diverse aspecte și multe instrumente..., există indicații că anterioarele tensiuni dintre Est și Vest sunt înlocuite de indiferența în creștere dintre Nord și Sud.”⁸

În viziunea superputerii americane, este dator să promoveze valorile libertății. “Aceste valori ale libertății sunt drepte și adevărate pentru fiecare persoană, în fiecare societate - iar dator să protejeze aceste valori împotriva inamicilor este chemarea comună a oamenilor care iubesc libertatea din întreaga lume și din toate erele. Astăzi, Statele Unite se bucură de o poziție de neegalată putere militară și de mare putere economică și influență politică. Conform cu moștenirea și principiile noastre, nu folosim puterea noastră să facem presiuni spre un avantaj unilateral. Căutăm în schimb să creăm un echilibru de putere care favorizează libertatea umană: condiții în care toate națiile și toate societățile pot să aleagă pentru ele însele răsplățile și provocările libertății politice și economice. Statele Unite vor folosi acest moment oportun pentru a extinde beneficiile libertății în jurul întregii lumi. Vom lucra activ pentru a aduce speranța democrației, dezvoltarea, piețe libere și comerț liber în fiecare colț al lumii... Libertatea este ne-negociabilă, o cerere a demnității umane; dreptul din naștere al fiecărei persoane - în fiecare civilizație. De-a lungul istoriei, libertatea a fost amenințată de către războaie și teroare; a fost provocată de către ciocnirea dorințelor statelor puternice și proiectele malefice ale tiranilor; și a fost testată de către larg răspândita sărăcie și boală. Astăzi, umanitatea ține în mâinile sale oportunitatea unui viitor triumf al libertății asupra tuturor acestor dușmani. Statele Unite urează “Bun venit!” responsabilității de a conduce în această măreață misiune.”⁹

Echilibrul dintre universalitate și particularitate a fost explicit explicat pentru prima dată în „Declarația de la Viena”, care acordă o recunoaștere specială contextului societal al drepturilor omului. Rezoluții succesive ale Adunării Generale vorbesc despre dreptul suveran al fiecărui stat, liber să își aleagă și dezvolte sistemele politic, economic și cultural, „chiar dacă se conformează sau nu cu preferințele altor

⁸ Eide, A. & Alfredsson, G. Eds. „Declarația Universală a Drepturilor Omului: un comentariu”, Scandinavian University Press., Oxford, 1992, pp.5-12.

⁹ George W. Bush, Casa Albă, 17 Septembrie, 2002.” *Strategia națională de securitate a SUA*.

state.” „Nici un sistem politic sau metodă electorală, spune Adunarea Generală, nu este egal potrivit pentru toate națiile și popoarele lor.”

Este semnificativ faptul că „Declarația de la Viena”, în formularea sa prezintă ‘particularul’ subordonat ‘universalului’. ”Toate drepturile umane”, spunea Declarația, ”sunt universale, indivizibile și interdependente și interrelaționate. Comunitatea internațională trebuie să trateze drepturile umane la nivel mondial într-o manieră cinstită și egală, pe picior de egalitate, și cu același atenție. În timp ce semnificația particularităților naționale și regionale și diversele contexte istorice, culturale și religioase trebuie să fie avută în vedere de către toate statele, indiferent de sistemele lor politice, economice și culturale să promoveze și să protejeze toate drepturile umane și libertățile fundamentale.”¹⁰

Multe regiuni își produc de fapt propriile documente de drepturi ale omului (lumea arabă, Africa, America și Europa). Conținutul documentelor reflectă o comunitate de valori, reafirmând universalitatea drepturilor omului. Dar diferențe semnificative există în termenii sursei istorice a acelor drepturi și de asemenea în anumite aspecte de substanță. Astfel:

*Documentul arab*¹¹ evidențiază relația umană în fața lui Dumnezeu și convingerea națiunii arabe că Dumnezeu a onorat-o ‘făcând lumea arabă leagănul religiilor și locul de naștere al civilizațiilor’. El vorbește despre mândria din lunga istorie a națiunii arabe și rolul său major în răspândirea ‘centrelor de studiu dintre Est și Vest’. Documentul susține principiile eterne ale frăției și egalității între toate ființele umane care au fost ‘cu fermitate stabilite de către Shari’a Islamică și de către celelalte religii revelate de divinitate’. Este conștient de faptul că întreaga lume arabă a muncit întotdeauna împreună pentru a-și păstra credința. Cetățenii au dreptul de a trăi într-un mediu intelectual și cultural în care naționalismul arab este o sursă de mândrie. Patru fenomene în particular - rasismul, Sionismul, ocupația și dominația străină - ridică o provocare la adresa demnității umane și constituie un obstacol fundamental în realizarea drepturilor de bază ale popoarelor. Există o necesitate de a condamna și de a se strădui să elimine toate practicile de acest gen¹². Documentul nu a fost niciodată ratificat, iar în martie 2004, statele semnatare întreprins un exercițiu de reschițare a acestui document.

Documentul african al drepturilor umane și ale popoarelor¹³ de asemenea vorbește despre virtuțile ‘tradiției istorice și valorile civilizației africane’ care ar trebui să inspire și să caracterizeze reflecția africană asupra conceptului de drepturi umane și ale popoarelor. Spre deosebire de documentele american și european, acesta evidențiază dreptul la dezvoltare, și datoria statelor, individual sau colectiv, de a asigura exercițiul dreptului la dezvoltare. Familia este custodele ‘principiilor și al valorilor tradiționale recunoscute de către comunitate, dar este datoria statului să ajute familia. Și toate popoarele ar trebui să aibă dreptul la ajutor din partea statului în lupta lor de eliberare națională de sub dominare străină, fie că e politică, economică sau

¹⁰ Conferința mondială asupra Drepturilor Omului, Declarația și Programul de acțiune de la Viena, iunie 1993.

¹¹ adoptat în 1994.

¹² Documentul arab al Drepturilor Omului, adoptat la 5 august 1990, preambul, articolele 1, 4 și 35.

¹³ Adoptat în 1981.

culturală. Iar statele ar trebui, de asemenea, să încerce să elimine toate formele de exploatare economică străină, în special cea practică de către monopolurile internaționale. Această prevedere, de asemenea, nu se regăsește în documentele europene și americane.

În *Convenția europeană pentru protejarea drepturilor omului și a libertăților individuale*¹⁴, Consiliul Europei – COE reamintește de „Declarația Universală” și își reafirmă ‘credința profundă’ că libertățile fundamentale care sunt baza justiției și a păcii în lume sunt cel mai bine menținute ‘pe de o parte de către o democrație politică efectivă și, pe de altă parte, de către o înțelegere și respectare comună a drepturilor omului’. COE este catalizatorul european care plecând de faptul ‘că guvernele țărilor europene sunt asemănătoare în gândire și au o moștenire comună a tradițiilor politice, a idealurilor, libertății și a domniei legii’ trebuie ‘să facă primii pași pentru promulgarea colectivă a anumitor drepturi afirmate în Declarația Universală.’¹⁵ În mod similar, Documentul UE al drepturilor fundamentale este conștient de ‘moștenirea spirituală și morală a Europei’ în timp ce recunoaște că aceasta este bazată pe ‘valorile indivizibile, universale’ ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității. UE este fondată pe principiile democrației și pe domnia legii. Ea plasează individul în mijlocul activităților sale.

Declarația Americană a Drepturilor și Îndatoririlor Umane precede „Declarația Universală” cu șase luni. Declarația afirmă că toți oamenii sunt născuți liberi și egali în demnitate și drepturi. Fiind înzestrați de natură cu rațiune și conștiință, ei ar trebui să se comporte ca frații unul cu celălalt. O condiție esențială a acestor drepturi sunt câteva datorii ‘interrelaționate în fiecare activitate socială și politică a omului’. Îndatoririle de natură juridică presupun altele de o natură morală care le susțin în principiu și constituie baza lor. Întrucât dezvoltarea spirituală este ‘scopul suprem al existenței umane’ și ‘cea mai înaltă expresie a existenței’, este de datoria omului să servească acest scop cu toate puterile și resursele sale. De vreme ce cultura este cea mai înaltă expresie socială și istorică a acelei dezvoltări spirituale, este datoria omului să păstreze, să practice și să hrănească cultura cu orice mijloc care ține de puterile sale. Și, de vreme ce conduita morală ‘constituie cea mai nobilă înflorire a culturii’, este datoria fiecărui om să o respecte.¹⁶

*Convenția Americană a Drepturilor Omului*¹⁷ reflectă îndeaproape Declarația Universală, dar de asemenea impune anumite restricții în ceea ce privește pedeapsa capitală (ne-reinstaurarea odată abolită; limitată la cele mai serioase crime; interzisă pentru ofense politice).

Structura regională a drepturilor umane reflectă o universalitate comună dar, de asemenea, unele diferențieri istorice și unele diferențe în subliniere, ocazional de o natură fundamentală. Și anume:

- Documentul arab asigură non-discriminarea bazată pe sex dar nu există nici o mențiune a ‘egalității între bărbați și femei’ sau a măsurilor ‘care oferă avantaje

¹⁴ Adoptată în 1963.

¹⁵ <http://www.pfc.org.uk/legal/echrttext.htm>

¹⁶ Declarația Americană a Drepturilor și Îndatoririlor Umane, paragrafele preambul.
<http://www.cidh.org/Basicos/basic2.htm>

¹⁷ Adoptată în 1969.

specifice în favoarea sexului subreprezentat' cum face documentul european;
- Documentul african impune datoriile ambelor sexe și afirmații care sunt străine de textele documentelor american și european;

- Documentele arab cât și african se concentrează asupra eradicării exploatarei economice străine, incluzând cea corporală, care nu este întâlnită în documentele occidentale; și,

- documentul arab reclamă eliminarea Sionismului ca și incompatibilă cu drepturile umane - care a devenit blestemul societăților occidentale.¹⁸

Asia nu a adoptat un document al drepturilor omului, reflectând probabil întinderea sa vastă și eterogenitatea culturală. O rivalitate culturală cu Occidentul este prezentă, totuși, prin intermediul promovării unei identități distincte pe baza unui sistem de valori diferit (evocând dezbaterile privind 'valorile asiatice' din 1990).

În mod similar, Pacificul vede stilul său cultural ("Calea Pacifică") ca semnificativ diferită de cea a altor regiuni. Fundamental, diferențierea culturală în drepturi umane privește cu deosebire prioritatea dată „comunalismului” de societățile tradiționaliste în Africa, în lumea arabă, Asia și Pacific, și individualismul îmbrățișat de către Europa și America prin experiența revoluționară modernă. Acest aspect a luat sfârșit odată cu stingerea rivalității specifice Războiului Rece dintre drepturile civile și cele politice, pe de o parte, și economice, culturale și sociale, pe de altă parte.

Tocmai faptul că fiecare dintre aceste patru regiuni a simțit necesitatea dezvoltării propriului document de drepturi ale omului, pe lângă „Declarația Universală”, indică diferențierea culturală care caracterizează modelele lor regionale de credință.

Societatea democratică

Provocarea democratizării este un aspect politic sensibil pentru ONU. Termenul 'democrație' nu este găsit în documentul ONU¹⁹, care vorbește mai puțin despre drepturile omului și libertățile fundamentale. Astfel, comunitatea internațională a recunoscut democrația ca pe un concept subiectiv politic, nu unul juridic.

Declarația Universală a Drepturilor Omului - DUDO²⁰ vorbește despre o 'societate democratică', fără să definească expresia.²¹

Declarația de la Viena²² identifică democrația ca pe un obiectiv al comunității

¹⁸ Acest lucru face imposibil, de exemplu, pentru Israel să fie parte a unei „Regiuni arabe de securitate”. Problematika "Sionismul este rasism" a otrăvit relația israeliano-arabă timp de decenii și, de asemenea, relația SUA-ONU de la rezoluția Adunării Generale din 1975 (revocată în 1995).

¹⁹ Adoptat în 1945.

²⁰ Adoptată în 1948.

²¹ Declarația se referă la „cererile juste de moralitate, ordine publică și bunăstare generală într-o societate democratică”. Acesta apare în articolul 29 asupra „îndatoririlor și limitărilor” drepturilor individuale; și ironic, a fost (ante-comunistă) China care a propus ca acesta să devină penultimul articol și nu al doilea al Declarației pe motiv că nu este illogică prevederea limitărilor înaintea identificării lor. Vezi Eide, A. ș.a., „Declarația Universală a Drepturilor Omului; un comentariu”, Oslo, Scandinavian University Press; 1992, pp. 449-465.

²² Adoptată în 1993.

internaționale, de asemenea fără să definească acest concept²³. Așadar, în timp ce democrația a fost stabilită ca un scop global, termenul a fost lăsat atât de închis pentru a invita la continuarea luptei, și adesea a conflictului, în cadrul și între societăți asupra înțelesului și realizării sale.

Deși, democrația nu este explicit identificată, Documentul identifică respectul pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ca pe unul dintre cele patru scopuri ale ONU. Atât Declarația Universală cât și drepturile politice asociate laolaltă susțin că ‘oricine are dreptul să ia parte la conducerea țării sale, direct sau prin reprezentanți aleși în mod liber.’²⁴ Autoritatea guvernării va fi bazată pe ‘dorințele oamenilor cum sunt exprimate în alegeri periodice și deschise’. Aceste alegeri vor fi susținute de sufragiu universal și egal, și de vot secret sau proceduri de vot echivalente, garantând libera exprimare a voinței electorilor.²⁵

Democrația a fost întotdeauna subiectul a diferite interpretări în întreaga lume. Epoca modernă a fost martora tensiunii asupra a ceea ce poate fi numit ‘trialectica democrației’ - o dispută asupra a trei contexte aflate în competiție: politic și economic, laic și teocratic, și modern și tradițional. O asemenea dezbatere este subiectivă, totuși, din moment ce există dezacord chiar și asupra cadrului de referință în interiorul căruia trebuie urmată. Unii adoptă o formă a democrației (liberală, laică, a pieței libere) ca pe singurul model original de democrație, percepend alte modele ca pe amenințări la adresa democrației însăși. Alții văd acea formă ca pe un simplu model de democrație, reflectând un context cultural, și cred că diferite modele pot fi realizate. Totuși, alții resping simplu democrația însăși ca pe un concept dacă trebuie definită în termeni pur liberali. Această regresie în definire blochează dezbateră autentică asupra democrației și a democratizării la nivelul internațional.

Un anume progres a fost făcut în cadrul ONU în ultimii ani, în dezvoltarea unei clarități sporite și spre realizarea consens asupra a ceea ce este un concept cu o uriașă încărcătură politică. În februarie 2003, Adunarea Generală a reafirmat că toată lumea are dreptul la ‘o ordine internațională democratică și egală’. Democrația a este nu numai un concept politic dar, de asemenea, are și dimensiuni economice și sociale. Este obligatoriu să se asigure faptul că globalizarea devine o forță pozitivă ‘pentru toate popoarele lumii’. Intoleranța este agravată de distribuția inegală a bunăstării, de marginalizare și de excluderea socială. Doar prin eforturi ample și susținute, bazate pe ‘umanitatea comună în toată diversitatea ei’, se poate vorbi de o globalizarea făcută în totalitate generală și echitabilă.²⁶

Dezvoltări recente subliniază, de asemenea, dimensiunea regională a democrației. Cinci conferințe internaționale asupra democrațiilor noi și restaurate au fost ținute cu un respect conștient pentru regionalitate.²⁷ Niciuna totuși, nu a fost încă

²³ Conferința Mondială asupra Drepturilor Omului, Declarația și Programul de acțiune de la Viena, iunie 1993.

²⁴ Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 21.1 (aici după DUDO); Acordul asupra Drepturilor Politice și Civile Internaționale, articolul 25.1 (mai târziu ICPRC).

²⁵ DUDO, articolul 21.3; ICCPR, articolul 25.2.

²⁶ Rezoluția UNGA A/RES/57/213, 25 februarie 2003 și 56/151 & 55&107).

²⁷ Convocate prima dată în Asia în 1988 (Manila), apoi în America Latină în 1994 (Managua), Europa în 1997 (București), Africa în 2000 (Cotonou), și din nou în Asia în 2003 (Ulaanbaator).

ținută în lumea Arabă.

Planul de Acțiune general solicită statelor membre să întocmească planuri regionale de acțiune prin ‘organizații interguvernamentale regionale’ cu colaborarea guvernelor și a societății civile. Regiunile trebuie să adopte declarații sau documente regionale ‘care să se ocupe mai mult cu condițiile din regiuni’ și care să se concentrează asupra colaborării regionale pentru promovarea și susținerea democrației.²⁸

În 2003, la conferința asupra democrației participă 118 state plus UE au participat, criteriul pentru implicare fiind doar statutul de membru ONU, statele occidentale neopunându-se participării acelor state „cu probleme”.²⁹ Principiul universalității cere participarea lor, în timp ce principiul regionalității cere anumite reliefarea particularităților regionale, a aspectelor politice sensibile cum ar fi modelele multiple ale democrației.³⁰

Diferențele asupra conturării drepturilor omului și democrației regiune cu regiune necesită o analiză atentă și sensibilă. În aprilie 2004, Comisia ONU pentru Drepturile Omului a reușit să intensifice rolul organizațiilor regionale, sub-regionale și al altor acorduri în promovarea și consolidarea democrației. Comisia invită organizațiile regionale, sub-regionale și alte acorduri să identifice cea mai buna practică și experiență ‘la nivel regional, sub-regional și interregional’ în democrație. Sunt încurajate ‘organizațiile și acordurile regionale și interregionale’ să inițieze parteneriate pentru a participa la răspândirea învățămintelor asupra rolului instituțiilor și mecanismelor democratice ‘în lupta cu provocările politice, economice, sociale și culturale în societățile respective.’³¹

Comisia nu specifică ce ar putea însemna acestea și nici nu afirmă explicit că diferitele modele de democrație sunt dependente de contextul cultural al unei

²⁸ Se vor organiza evenimente regionale regulat ‘în cadrul organizațiilor sau forurilor regionale’ pentru a evalua progresul și pentru a se crea rețele regionale ale realizatorilor de politici și ale societății civile, și pentru a se promova ‘dialogul regional’ asupra drepturilor omului și libertăților fundamentale. Planul de Acțiune Ulaanbator; Democrație, Buna guvernare și Societatea civilă, 12 septembrie 2003, 4.1-4.13. Vezi și Declarația Ulaanbator.

²⁹ Este vorba de 10 state arabe (incluzând Egipt, Siria și Arabia Saudită), Republica Populară Chineză, Belarus (exclusă din COE din motive de nerespectare a drepturilor omului), Cuba (care este suspendată din agenția sa regională - OSA pe motive similare).

³⁰ Acest lucru a fost evidențiat de către Secretarul General al ONU în cuvântarea sa la conferința de la Ulaanbaator. Democrația, a observat el, nu poate fi impusă “din afară” chiar dacă poate fi încurajată și asistată prin eforturi internaționale. ‘Din moment ce viitorul guvernării democratice nu poate fi separat de contextul global în care fiecare societate trebuie să funcționeze, un dialog global este esențial’. ‘Aceasta înseamnă nu numai faptul că democrațiile noi și restaurate ar putea învăța una de la alta, dar și că democrațiile vechi și stabilite ar putea, și ar trebui să învețe de la cele mai noi. Așadar îngăduiți-ne să nu ne privim efortul ca pe exportul unei forme de guvernare dintr-o parte a lumii în alta. Mai degrabă, îngăduiți-ne să ne concentrăm asupra provocărilor comune ale guvernării în secolul al XXI-lea, și să ne asigurăm că democrația este în centrul soluțiilor noastre.’ Ulaanbator, Mongolia, 10 septembrie 2003, Mesajul Secretarului General la cea de-a cincea Conferință Internațională a Democrațiilor Noi și Restaurate (creat de Danilo Turk, asistent al Secretarului General pentru Probleme Politice).<http://www.un.org/apps/sg/sgstats.asp?nid=490>.

³¹ Comisia ONU pentru Drepturile Omului, a 55-a Întrunire, Rezoluția 2004/30, 19 aprilie 2004.

societăți. Dar, de fapt, acest lucru a fost declarat înainte - diversitatea instituțională a democrației a fost afirmată de către Secretarul General al ONU. În timp ce atenționează că rezistența la procesul de democratizare în unele cazuri poate 'ascunde autoritarismul în termeni de diferențe culturale', el subliniază faptul de netăgăduit că nu există nici un model de democratizare sau democrație potrivit tuturor societăților. Realitatea este, sugerează el, că societățile individuale decid dacă și când să înceapă democratizarea, și că, prin intermediul unui asemenea proces, fiecare societate decide natura și ritmul democratizării. Punctul de start de la care o societate începe democratizarea are o foarte mare legătură cu aceste decizii.³²

Ce are de-a face aceasta cu Consiliul de Securitate în salvagardarea păcii și securității internaționale? Următoarea chestiune are legătură cu modul în care societățile își aleg sistemul social și politic. Există o legătura foarte importantă între diversitatea culturală și diferențierea de putere: "Sunt mai multe în joc decât atitudini. Este, de asemenea, o chestiune de putere. Dominația sau hegemonia culturală este adesea bazată pe excluderea grupurilor subordonate. Distincția dintre 'noi' și 'ei' și semnificația atașată unor asemenea distincții este determinată social iar distincțiile sunt frecvent desenate pe linii pseudo-științifice astfel încât un grup poate exersa puterea asupra altuia și să-și justifice exercițiul acelei puteri."³³

Conflictele sunt adesea argumentate, aparent în cele din urmă, pe promovarea sau repudierea unei anume ideologii sau unui anumit sistem social și politic. Sarcina construirii păcii pleacă de la natura societății democratice pe care Națiunile Unite³⁴ sunt menite să o promoveze. Totuși, nu poate fi ignorată o anumită manieră tendențioasă în care aceste documente călăuzitoare sunt interpretate.³⁵ Problema este măsura în care Consiliul de Securitate aspiră la atingerea obiectivității în deciziile și acțiunile sale de promovare a valorilor democrației.

La început de mileniu, se înregistrează o dezbatere aprinsă asupra relației universalitate și relativism în drepturile omului. Statele dominante cultural și politic subliniază natura lor universală în timp ce statele mai slabe subliniază natura relativă a dimensiunii culturale care sprijină acea universalitate. Într-o oarecare măsură, totuși, aceasta este o dihotomie falsă. Ideea unei 'culturi a păcii' înaintată de UNESCO caută să împacă aceste tendințe dihotomice într-un singur concept.

Astfel, particularitățile regionale ale drepturilor omului necesită să fie purtate în minte înlăuntrul obligației universale de a le promova. Urmează ca și Consiliul de Securitate, în procesul de determinare dacă un anume stat membru dintr-o anumită regiune eșuează în aplicarea drepturilor omului sau a obligațiilor democratice, necesită să ia în considerare 'particularitățile regionale'.

³² Supliment, paragraf 4.

³³ Vezi „Diversitatea noastră creativă: Raport al Comisiei Mondiale asupra Culturii și Dezvoltării”, UNESCO, Publicații/Oxford & IBH Publicații, 1995, p.25.

³⁴ potrivit de documentele sale DUDO, pacte asociate, Declarația de la Viena și rezoluțiile UNGA.

³⁵ Avertizarea lui Huntington cum că ordinea mondială viitoare trebuie să ia în considerare 'ciocnirea civilizațiilor' a avut o primire rece în Occident, dar s-a dovedit a conține cel puțin niște adevăruri parțiale. Huntington Samuel, "Ciocnirea civilizațiilor", *Foreign Affairs*, Vara 1993, vol.72, nr.3; "Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale", Simon and Schuster, New York; 1996, și „Ciocnirea civilizațiilor? Dezbaterea”, *Foreign Affairs*, 1996.

În criza din Irak, țări din componența coaliției au împiedicat Consiliul de Securitate, pe motiv că, ele acționează în baza autorității conferite de Consiliul de Securitate în ceea ce privește non-proliferarea armelor de distrugere în masă. Adoptarea, ca și argumentare post-invazie, a scopului promovării democrației în lumea arabă riscă să treacă cu vederea peste ‘particularitățile regionale’ ale zonei în care se implică. Aceasta a inclus necesitatea consultării agenției regionale (Liga Arabă) al cărei consilier a fost împotriva invaziei pe baza primei argumentări și împotriva unei democrații concepută exogen, impusă cu forța cu privire la a doua. Alăturarea “ascuțită” la înălțimea crizei din Irak din 2003 a declarației formale a politicii anglo-americane în Irak și răspunsul Ligii Arabe dovedește felul în care societățile ne-occidentale judecă legitimitatea Consiliului de Securitate sau, *mutatis mutandis*, o coaliție *ultra vires*.

Dimensiunea culturală care stă la baza unui ‘mecanism de securitate regional-global’ se va dovedi critică la felul în care se va dezvolta acesta în viitoarele decenii. S-a exprimat îngrijorarea că, în ciuda unui oarecare progres în ‘dialogul dintre civilizații’, a rămas discriminarea între popoare și culturi, și a rămas o nevoie pentru o mai mare înțelegere culturală și religioasă.

Simțul corectitudinii morale este o marcă a fiecărei culturi. Cu puterile occidentale jucând un rol proeminent în menținerea păcii și securității internaționale de-a lungul ultimei jumătăți de secol, problema ‘superiorității morale’ percepută de partea unora ajunge de o importanță și sensibilitate specială³⁶. Autoritatea morală a puterilor occidentale conducătoare a fost adusă în discuție recent ca un rezultat al naturii controversate a invaziei și ocupației din Irak - în particular schimbarea în analiza rațională de la non-proliferare la drepturile omului, și următoarele abuzuri la adresa drepturilor omului comise împotriva prizonierilor irakieni. Noțiuni bazate pe cultură despre o superioritate morală sunt îndeaproape corelate cu prezumții ale unei autorități morale care sprijină conducerea politică la nivel global, care este bazată, pe rând, pe angajarea de forță militară superioară în ocaziile în care este necesară pentru a menține hegemonia globală.

Dacă acele percepții culturale sunt serios subminate, atunci de-a lungul

³⁶ În septembrie 2001, prim-ministrul Italiei a remarcat că „Trebuie să fim conștienți de superioritatea civilizației noastre, un sistem care a garantat bunăstarea, respectul pentru drepturile omului și - în contrast cu țările islamice - respectul pentru drepturile religioase și politice... Occidentul va continua să cucerească oameni chiar dacă aceasta înseamnă o confruntare cu altă civilizație, Islamul, ferm înrădăcinată unde a fost cu 1400 de ani în urmă.” *The Guardian*, 28 iunie 2003. Liga Arabă a solicitat scuze. În mai 2004, senatorul american Evan Bayh și-a exprimat opinia că „Tragedia (a scandalului prizonierilor din Irak) este aceasta, merge direct în centrul modalității prin care vrem să câștigăm războiul împotriva terorii și a ceea ce sperăm să realizăm în Irak. Și aceasta este că suntem superiori din punct de vedere moral adversarilor noștri.” Citat în IHT, 10 mai 2004.

timpului, baza politică pentru o asemenea hegemonie se va prăbuși.³⁷ În secolul al XXI-lea, securitatea globală poate fi construită pe fundațiile unui respect reciproc autentic pentru toate culturile în toate regiunile, de către toate culturile, și de o participare egală a acelor culturi la politica de luare a deciziilor în cadrul Consiliului de Securitate al ONU.

Consiliul de Securitate rămâne fidel unei mai bune informări, la frontiera unde cultura aduce politica, de către o mai uniformă implicare a agențiilor regionale. Eșecul în a recunoaște și a-și însuși acest fapt, și să acționeze pe baza cunoștințelor acumulate, promite o mai mare dificultate și un conflict viitor. Aici se intersectează cultura, securitatea umană și terorismul.

³⁷ Această preocupare este în particular acută între aliații SUA în Europa. "În Munchen, Suddeutsche într-un editorial a sugerat... "Prețul este mare: America nu doar că pierde autoritate și credibilitate, dar de asemenea pierde și valori." IHT, 7 mai 2004. Și "Un oficial NATO, pus să dezvăluie ce crede despre efectele scandalului de abuz asupra prizonierilor armatei americane, a sărit - cu disperare - de la subiect. "Este cea mai mare lovitură la adresa credibilității americane în 25 de ani", a spus el. "Oamenii din Europa", a adăugat el, le spun americanilor că și-au pierdut autoritatea morală. Este imposibil să subestimăm această problemă." IHT, 12 mai 2004.

HEGEMONIA ȘI REPUTAȚIA GLOBALĂ ȘI REGIONALĂ

Dan IONICĂ*

The paper present how peace and security might best be attained in the 21st century. Its central message is the importance of realising UN Secretary-General Kofi Annan's vision of a "regional-global security mechanism" within the next decade.

The relatione between universalism and regionalism as the cornerstone of international security over the past century, culminating in the 'new regionalism' that has characterised international relations in recent decades.

The complexities of contemporary regional, sub-regional and other organizations, blessed and burdened with overlapping membership, evolving mandates, and even shifting 'focal areas' are analysed. The 'multidimensional phenomenon' of regional security is explored – cultural, political and legal – with a view to understanding how regional organizations work today.

Mărimea global-hegemonică: „Hard Power”. Problema hegemoniei regionale se confruntă cu cea a legitimității globale. Într-o lume a „regionalismului perfect” fiecare Stat Membru al Națiunilor Unite va aparține unei regiuni specifice. Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite ar putea delega responsabilitatea pentru un conflict unei anumite agenții regionale sau sub-regionale, lăsând agenției mână liberă de a acționa și de a raporta corpului global despre îndeplinirea mandatului încredințat. Realitatea, în orice caz, este diferită, cu interese naționale bine țesute, concurente, atât ale statelor din regiune și exogene. În mod particular, poziția și rolul unei superputeri, Statele Unite, complică orice „regionalism perfect” pentru menținerea păcii și securității internaționale.¹ Statele Unite, cu doar o mică fracțiune din populația globală, au fără îndoială o superioritate economică și militară incontestabilă.² De la sfârșitul Războiului Rece, Statele Unite, cu interesele lor globale și prin potența de a acționa oriunde, sunt singurul stat - națiune care poate perceapă întreaga lume ca pe o regiunea sa. Acest fapt conține provocări viitoare pentru dezvoltarea unui mecanism de securitate regional-global. Nu este posibil să se mențină o delimitare clară între Consiliul de Securitate, pe de o parte, și o agenție regională sau sub-regională, pe de altă parte, în gestionarea unui conflict dintr-o zonă specifică, cu o separare clară de interese între cele două corpuri. În realitate, fiecare situație de conflict delegată unei agenții de către Consiliul de Securitate, depinde interesul Statelor Unite, alături de

* Doctorand, Institutul de Studii al Academiei Române

¹ „Am onoarea să vă informez... că Forțele armate ale Marii Britanii – în asociație cu cele ale Statelor Unite ale Americii și ale Australiei - s-au angajat în acțiunile militare din Irak din 20 martie 2003... Obiectivul acțiunii este acela de a asigura respectarea acordului încheiat de către Irak cu privire la obligațiile de dezarmare stabilite de Consiliu. Toată acțiunea militară va fi limitată la un minimum de măsuri necesare asigurării acestui obiectiv.” Nota Regatului Unit către Consiliul de Securitate, 21 martie 2003, Notă Președintelui Consiliului de Securitate, S/2003/350.

² Cu aproximativ 6 % din populație, Statele Unite justifică 32% din GDP-ul global. Cheltuielile sale militare, alcătuite din aproape 40% din nivelul global, este de 6 ori mai mare decât a doua mare putere militară, și mai mare decât următoarele 25 de țări combinate. În prezent desfășoară cam 360.000 de trupe în jurul lumii în 100 de țări Roger Cohen, INT, 9 iunie 2004, p-2.

cele ale hegemonului regional și ale altor state regionale.³ Problema legitimității hegemonice globale și regionale nu se limitează numai la Statele Unite. Anumite foste puteri coloniale tind să își asume „responsabilitatea” de a interveni dacă, un conflict afectează ceea ce ele percep a fi „interesul lor național vital”.⁴

Reputația global-hegemonică: „Soft Power”. Reputația unei puteri hegemonice - puterea sa „soft”⁵ - este dependentă de capacitatea sa de a exercita influența politică și militară (puterea sa „hard”) în sfera sa de influență. Aceasta se aplică în mod egal Statelor Unite ca putere globală și tuturor hegemonilor regionali.⁶

Mărimea hegemonică regională: „Hard Power”. Natura hegemoniei regionale variază în funcție de mărimea și puterea relativă a hegemonilor regionali și sub-regionali în cadrul contextului local. Analizele urmăresc relativa superioritate a unuia sau mai multor hegemoni în fiecare „zonă de securitate” prin comparație cu „al doilea stat”, având în vedere factori de populație, putere economică și putere militară. Se pot distinge două tipuri de hegemoni în scopul analizelor politice: Regiuni care au ceea ce poate fi numit un hegemon stat regional cu supremație covârșitoare în termeni de populație, GDP și cheltuieli militare; Regiuni care nu au o putere superioară ci un număr de state conducătoare de mărime și putere militară comparabilă.

Potrivit acestor criterii pot fi descoperite: Cinci „regiuni de securitate” cu un singur hegemon: Rusia în Asia Centrală-Caucaz; India în Asia de Sud; China în Asia de Est; Australia în Pacific și Statele Unite în America; patru „regiuni de securitate cu mai mulți hegemon: Africa Subsahariană (cu Africa de Sud, Angola, Congo și Arabia Saudită), Europa (cu Germania, Marea Britanie și Franța) și Asia de Sud-Est (cu Indonezia și Filipine).

O analiză similară este posibilă la un nivel sub-regional. Astfel, pot fi conturate puteri hegemonice sub-regionale în trei sub-regiuni ale Africii Sub-Sahariene (Africa

³ Cele mai clare 2 astfel de exemple recente se referă la crizele din Liberia și Irak. În primul caz, Nigeria ca hegemonul regional, acționând prin ECOWAS ca agenția sub-regională, a negociat un acord de pace în care președintele potrivit va fi exilat în Nigeria. Statele Unite, totuși, ținând în frâu Nigeria și ECOWAS timp de 10 ani în legătură cu managementul conflictului în Liberia, dezvoltă ulterior o politică de a-l readuce pe liderul exilat în fața curții penale, ofensând astfel Nigeria. În al doilea caz, Statele Unite, încercând să urmărească în justiție o invazie în Irak, independent de Carta Națiunilor Unite, a marginalizat pur și simplu Liga Arabă în negocieri, în configurarea operației militare și a ocupației post-conflict.

⁴ Exemple sunt Regatul Unit în Sierra Leone, Franța în Burundi și Belgia în Ruanda. În fiecare caz interesele naționale și interesele de securitate regională sunt strâns relaționate.

⁵ „A fi pro-american a devenit atât de toxic din punct de vedere politic în politicile domestice din multe țări încât liderii acestora au trebuit să-și limiteze cooperarea cu noi. Scepticii la adresa puterii „soft” susțin că anti-americanismul e inevitabil datorită rolului nostru ca singura superputere militară a lumii. Ei privesc popularitatea ca efemeră și ne sfătuiesc să ignorăm polii. Ca cel mai mare de așa fel din bloc, suntem meniți să provocăm invidie și resentimente, la fel de bine ca și admirație. Dar raportul ură-dragoste depinde de faptul dacă suntem văzuți drept un tiran sau un prieten... Își pot recâștiga Statele Unite puterea „soft”? Noi am făcut-o înainte”. Joseph Nye, „America Must Regain Its Soft Power”, în INT, 19 mai 2004.

⁶ Nye definește puterea „soft” ca „abilitatea de a obține ceea ce vrem atrăgându-i pe ceilalți mai degrabă decât amenințându-i sau plătindu-i”. Puterea „soft”, sugerează el, este bazată pe „cultura noastră, idealurile noastre politice și politicile noastre”. Statele Unite, declara el, „a irosit-o” deși el crede că poate fi recâștigată.

de Vest, Africa de Est și Africa de Sud) și o regiune din America (America de Sud). În aceste sub-regiuni, statele conducătoare apar cu un rol clar definit în interiorul acestora.⁷

Astfel, problema „avantajului comparativ” a Consiliului de Securitate, sprijinul pentru un anumit stat să gestioneze o situație de conflict, este diferit în funcție de configurațiile agenților regionale sau sub-regionale. Inițiativele sunt mai degrabă specifice unei puteri hegemonice, regionale sau sub-regionale, iar Consiliul preferă să se bazeze pe astfel de inițiative. Aceasta are implicații pentru procesul de luarea deciziilor al Consiliului din mai multe zone-constituțională, politică și operațională.

Reputația hegemonică regională : ”Soft Power”. Există totuși constrângeri în cazul unei puteri hegemonice, ce derivă din considerații politice în cele mai multe cazuri. Statele Unite, de exemplu, au un statut superior indiscutabil în interiorul continentului american, și vor interveni din când în când într-o situație de securitate când interesele lor vitale sunt în joc, mai ales din „vecinătatea apropiată”, zona Caraibiană și America Centrală. Totuși manifestă de obicei exerciții de auto-restrângere în disputele intra-regionale din America Latină, având în atenție considerații de diferențiere culturală între America de Nord și de Sud, între mândria latină și procedura juridică de gestionare a diferendelor derivată din tradiția iberică⁸. India este constrânsă, chiar în interiorul asimetriei politice din Asia de Sud, de intensa rivalitate cu Pakistanul. Africa de Sud este ezitantă din motive istorice, Nigeria nu arată astfel de constrângeri în politicile Vest Africane.

Asociate cu astfel de constrângeri politice sunt cele de legitimitate regională, imparțialitatea regională. „Factorul de nevinovăție” al conducerii regionale depinde mai mult de calitatea politică decât de puterea militară. Reputația unei țări este un factor central în tendința sa de a lua inițiative de conducere și dispoziția vecinilor regionali de a le accepta, indiferent de mărimea relativă a inițiatorului. Aceasta poate aparține insinuărilor statutului de paria⁹, ipocriziei observate¹⁰, sau pretențiile de „instabilitate culturală”¹¹. Astfel de caracterizări sunt, de obicei, calificate de puterea hegemonică drept subiective, incorecte sau nedrepte.

Aceste considerații privind hegemonia relativă, afectează modul în care o regiune sau o sub-regiune se comportă în probleme de pace și de securitate; de asemenea influențează și potențialul rol al Statele Unite în respectiva regiune. Nu întâmplător regiunile în care „regionalismul pozitiv” poate fi distins, și unde Consiliul de Securitate a contat pe inițiativa regională, sunt chiar regiunile sau sub-regiunile cu o singură putere hegemonică.¹²

⁷ Nigeria este putere hegemonică în Africa de Vest, Africa de Sud în partea de Sud a Africii și Brazilia în America de Sud. În Africa de Est totuși, Kenia, Etiopia și Sudan sunt aproape echivalente în ceea ce privește mărimea, bunăstarea și puterea militară.

⁸ În astfel de cazuri totuși, intervenția armată poate oferi adăpost răsturnării unui regim. Chile 1974.

⁹ Criticile ocazionale ale Zimbabwe asupra Africii de Sud când dorește să o inhibe pe aceasta din urmă.

¹⁰ Nigeria, sub dorința Generalului Abacha de a restaura „democrația” în Sierra Leone.

¹¹ Strategia politică crescândă a Australiei în vecinătatea sa Melanesiano-Polineziană.

¹² Africa de Vest, în America și în Pacific.

Poate fi dezvoltată o tipologie a relațiilor Consiliului de Securitate-regiune. Corelația sa cu „mărima hegemonică” este mare. Corelația cu „reputația” este mai complexă, luând în considerare legăturile cu considerațiile politico-culturale dintre puterea hegemonică globală și puterea hegemonică regională mai mult decât reputația locală din interiorul regiunii.

Dimensiunea politică a securității globale și regionale evocă inevitabil problema reprezentării permanente în Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite. În dezvoltarea „mecanismului de securitate regional-global”, puterea diferențiată dintre statele membre ale Consiliului de Securitate (și cele 5 permanente și cele 10 alese), și dintre ele și puterile hegemonice regionale, este un factor crucial. Unul din principiile esențiale ale sistemului multilateral contemporan este „întâietatea constituțională” a Consiliului de Securitate în menținerea păcii și securității internaționale.¹³ Dar cu câtă exactitate reflectă acest decret constituțional realitățile puterii „hard” și „soft” la începutul secolului al XXI-lea?

„Întâietatea politică” a Consiliului de Securitate, poate fi determinată de 4 factori centrali - cheltuielile militare, putere economică, contribuțiile la bugetul regulat al Națiunilor Unite și populație.

În 2004, Consiliul de Securitate reflectă de fapt o „întâietate globală” clară, în termenii cheltuielilor militare și ai puterii economice, ai contribuției financiare și ai populației globale.¹⁴

„Legitimitatea globală”, concept care ar ilustra mai bine realitățile secolului al XXI-lea este susținut de câteva argumente. Reprezentarea la nivel global, scade progresiv în cazul puterea „hard” crescând reprezentarea puterii „soft”.¹⁵ Acest trend se constituie spre reformarea Națiunilor Unite la începutul secolului al XXI-lea.

Cei 5 membrii permanenți sunt printre principalii actori în ceea ce privește cheltuielile militare și contribuțiile financiare pentru menținerea păcii. Dar la capitolul contribuții armate în favoarea Națiunilor Unite pentru menținerea păcii, contribuția lor este destul de modestă. Această realitate ridică problema dezvoltării „mecanismului de securitate regional-global” în direcția promovării „regionalismului de securitate”.

Acesta este evidențiat dramatic, de exemplu, cu privire la regionalismul din Europa. UE se clasează foarte sus în clasamentele globale - pe locul 3 privitor la populație, a doua în cheltuieli militare și prima în contribuțiile financiare la bugetul Națiunilor Unite pentru bugetul regulat și menținerea păcii și de asemenea prima în contribuții cu trupe militare.¹⁶

Indiferent de ceea ce rezervă viitorul în acest sens, cu siguranță creșterea „regionalismului de securitate” este destinată să aibă un efect puternic asupra structurii și funcționării Consiliului de Securitate în secolul al XXI-lea. Dimensiunea politică a securității regional-globale este obligată să ia în considerare factorii vagi de putere “hard” și “soft”. Acesta nu ar fi un „loc național” care este posibil numai

¹³ Stabilită în articolul 2.4 al Cartei și în principiul 9 stabilit cu privire la întâlnirile de nivel-înalt ale Națiunilor Unite.

¹⁴ Peste două treimi din cheltuielile militare globale, mult peste jumătate din economia globală, peste jumătate din contribuțiile financiare și două cincimi din populația globală.

¹⁵ militar, economic, finanțele și populație.

¹⁶ Rezoluția Parlamentului European, adoptă în 29 ianuarie 2004/ Ris. 2003/ 2049 (INI).

Statelor Membre Națiunilor Unite, ci mai degrabă în virtutea principiului „reprezentării sub-regionale”.¹⁷

Dimensiunea juridică

Relația dintre politică și lege este una deosebit de subtilă la nivel internațional. Măsura în care statele cenzurează legea internațională este ea însăși un punct de dezbateră. Pe de o parte, ele vor încerca pe cât posibil să-și ascundă acțiunile politice și militare sub haina flexibilă a percepțelor legale. Pe de altă parte, guvernele, și chiar savanții, înclină să discute faptul că legea trebuie să se adapteze realităților politice schimbătoare, în mod special în cazul schimbărilor de profunzime și/sau frecvente, cum au fost în ultimele decenii.

În explorarea dimensiunii legale a „regionalismului de securitate”, distincția esențială care trebuie făcută este aceea dintre securitatea „soft” și „hard”.

Capitolul al VIII-lea al Cartei încurajează agențiile regionale să ia inițiative în securitatea „soft”, dar impune constrângeri serioase asupra lor în cazul securității „hard”.

De la principiul și norma imperativă de drept internațional a interzicerii folosirii forței și a amenințării cu forța, potrivit Cartei ONU, se poate deroga în anumite situații, limitativ prevăzute, respectiv se poate recurge în mod legal la folosirea acțiunilor militare: în caz de legitimă apărare; aplicarea de sancțiuni unui agresor cu folosirea forței militare; situația excepțională privind statele care în timpul celui de-al doilea război mondial au fost inamici ai vreunuia dintre semnatarii Cartei; dreptul popoarelor de a folosi forța armată în exercitarea dreptului lor de a dispune de ele însele.

Un caz particular și deosebit de disputat este folosirea forței armate în operațiunile de menținere a păcii. Națiunile Unite și-au afirmat în dese rânduri reținerea în ceea ce privește folosirea forței de către unitățile militare aflate în subordinea organizației¹⁸. Această reținere se mai poate explica și prin reflecțiile asupra concepției tradiționale privitoare la natura operațiunilor de menținere a păcii care sunt privite ca intervenții imparțiale, întreprinse cu, consimțământul tuturor părților, în cadrul cărora forța este folosită doar în scopuri autodefensive.¹⁹

Operațiilor de menținere a păcii le-a fost oferită o autorizație mai robustă, în ceea ce privește utilizarea forței, prin legitimarea acesteia cu ajutorul Capitolului VII din Carta ONU. Această nouă optică a Consiliului de Securitate, a fost determinată de o serie de circumstanțe. În primă instanță, Capitolul VII a fost invocat dintr-o aparentă

¹⁷ Nu trebuie confundată cu „regiunea securității” și agenția regională asociată pentru capitolul al VIII-lea. UE are mai slabă pretenție de a fi „agenție regională” raportată în Consiliu conform capitolului al VIII-lea spre deosebire de COE, mai ales în ceea ce privește numărul de membrii (45 de state în comparație cu 27).

¹⁸ Precedente precum cele din Congo (1960), Somalia (1993), sau Bosnia-Herțegovina (1994-1995), în care trupele ONU s-au angajat în confruntări armate pe scară largă, au însemnat tot atâtea experiențe traumatizante pentru organizație.

¹⁹ Cu alte cuvinte, principiile care au guvernat încă de la început operațiunile de menținere a păcii, au fost: consimțământul, imparțialitatea și reducerea uzului de forță la minimul necesar. Vezi, Simon Chesterman, *The Use of Force in UN Peace Operations*, New York, DPKO, 2001, p.6.

dorință de a accentua dreptul trupelor de menținere a păcii de a folosi forța în scopuri de autoapărare. Mai apoi, atunci când misiunile de menținere a păcii au întâmpinat dificultăți, mandatele formulate inițial au fost corectate și completate prin includerea unor autorizații bazate pe Capitolul VII. Și de această dată, soluția în cauză venea teoretic, să accentueze dreptul la legitima apărare. În al treilea rând, operațiunile de menținere a păcii au primit mandate bazate pe Capitolul VII, în situațiile în care s-au considerat necesare acțiuni de impunere a păcii.²⁰

Rațiunile care au dus la această soluție au plecat de la conștientizarea faptului că susținerile politice ale concepțiilor tradiționale referitoare la operațiunile de menținere a păcii sunt mai degrabă artificiale, în condițiile în care trupele ONU sunt nevoite să facă față unui număr crescând de conflicte armate interne din ce în ce mai complexe. Problemele cărora acestea au fost nevoite să le facă față au fost exacerbate mai ales când și-au asumat guvernarea anumitor teritorii²¹.

Prima operațiune de menținere a păcii în care a fost folosit personal militar înarmat, a fost UNEF. Inițiată în 1956, în scopul supravegherii procesului de încetare a ostilităților din Orientul Mijlociu, această misiune a ONU a constituit prilejul apariției primelor contradicții cu privire la folosirea forței și în alte împrejurări decât cele în care se punea problema autoapărării. Mai târziu, în timpul operațiunilor de menținere a păcii din Congo, contradicțiile dintre principiile politice ale misiunilor ONU și imperativele militare cu care acestea aveau să se confrunte, s-au accentuat din ce în ce mai mult. Împrejurările concrete în care misiunea ONUC s-a desfășurat, au făcut ca operațiunile militare de natură auto-defensivă să fie similare cu o campanie militară standard. Mandatul acestei misiuni a fost extins pentru a permite forțelor de menținere a păcii să apere viețile civililor, dar și să prevină flagrantele încălcări ale drepturilor omului. ONUC a fost în cele din urmă autorizată să utilizeze forța pentru a preveni izbucnirea războiului și pentru a expulza mercenarii care creau dezordine.

În loc să fie privită ca un nou tip de operațiune, ONUC a fost percepută drept o eroare care nu mai putea fi repetată. Controversele suscitade de mandatul ce fusese acordat acestei misiuni, au avut ca urmare interzicerea folosirii forței în cadrul operațiunilor ONU de menținere a păcii pentru o perioadă destul de lungă de timp.

Noi directive în ceea ce privește utilizarea forței în cadrul operațiunilor de menținere a păcii, au fost trasate cu prilejul organizării misiunii UNEF II, după conflictul dintre Egipt și Israel din 1973. Această operațiune avea ca scop supravegherea procesului de încetare a focului și de retragere a forțelor militare

²⁰ Findlay, *Use of Force*, New York, 1999, pag.9.

²¹ Spre exemplu, în condițiile vacuumului de securitate rămas după retragerea trupelor indoneziene din Timorul de Est în 1999, forțele de menținere a păcii instalate în regiune, au devenit în esență armata Timorului de Est pe perioada în care teritoriul s-a aflat sub controlul ONU. Roluri similare au fost jucate de către IFOR și SFOR în Bosnia (1995) și de către KFOR în Kosovo. Chiar și în situațiile în care ONU nu a exercitat controlul complet asupra teritoriului, contingentele militare multinaționale au jucat un rol extrem de important, asigurând ordinea internă. Exemple în acest sens pot fi misiunile din Sierra Leone, Afganistan și Irak. În pofida cazurilor sus-amintite, Națiunile Unite s-au declarat refractare față de perspectiva transformării acestor exemple în standarde potrivit cărora ar trebui să se desfășoare toate operațiunile de menținere a păcii.

israeliene de pe înălțimile Sinai.²² Noua delimitare conceptuală a noțiunii de autoapărare nu a fost însă urmată și de măsuri concrete menite să consolideze dreptul trupelor de menținere a păcii de a utiliza forța. Mai mult, aceasta a fost contestată în cadrul Principiilor Generale ale Operațiunilor de Menținere a Păcii elaborate în 1995.²³

Misiunile din Somalia (1993) și Bosnia (1994–1995) au confirmat o teorie care începuse să se afirme cu tot mai multă acuitate și anume aceea că forțele militare sub comanda Națiunilor Unite nu erau potrivite unor campanii militare.²⁴ În condițiile vidului de putere existent la acea dată în Somalia, nu se mai putea vorbi de consimțământul guvernului local cu privire la misiunea ONU. Totuși, încălcarea celorlalte două principii ale desfășurării misiunilor de menținere a păcii, în speță imparțialitatea și utilizarea minimă a forței, a suscitât critici virulente din parte opiniei publice și a organismelor internaționale. Astfel Operațiunea UNSOM II a fost catalogată drept o regretabilă eroare.²⁵

În acest timp, în Bosnia, forțelor ONU, extrem de slab înarmate, le-a fost conferit un rol imparțial de menținere a păcii în condițiile în care acestea se aflau în mijlocul unui conflict deschis extrem de acutizat. În timp ce situația se deteriora, Consiliul de Securitate al ONU a decis organizarea unor zone de siguranță în jurul a șase orașe bosniace, printre care și capitala Sarajevo. Misiunea UNPROFOR a primit un mandat extrem de ambiguu, prin care i se cerea să apere aceste zone de siguranță în limitele unor acțiuni pur auto-defensive. În acest timp, Consiliul de Securitate oferea forțelor NATO autorizația de a folosi bombardamentele aeriene în scopul de a susține eforturile de autoapărare ale misiunii UNPROFOR. Această măsură a avut darul de a tempera atacurile sârbilor bosniaci doar pentru o scurtă perioadă de timp, pentru că deznodământul final a însemnat un nou dezastru pentru misiunile ONU de menținere a păcii.²⁶

Opinia generală privitoare la căderea zonelor de siguranță din jurul orașelor bosniace, a fost aceea că Națiunile Unite nu au învățat nimic din lecțiile oferite de eșecul usturător al misiunilor din Somalia și anume că imparțialitatea este cheia

²² Cu această ocazie Secretarul General al ONU Kurt Waldheim, a formulat o definiție extensivă a noțiunii de autoapărare. Astfel, aceasta „cuprindea și cazurile în care forțele ONU ar fi trebuit să contracareze orice tentativă de împiedicare a misiunii în eforturile sale de a îndeplini mandatul formulat de către Consiliul de Securitate”. Vezi, *Raportul Secretarului General cu privire la Implementarea Rezoluției Consiliului de Securitate al ONU nr. 340 (1973)*.

²³ Interpretarea extensivă a noțiunii de autoapărare era criticată tocmai datorită faptului că ar fi putut fi interpretată ca o îndrituire acordată personalului ONU, de a deschide focul într-o largă varietate de situații. Vezi, *General Guidelines for Peacekeeping Operations*, UN Doc UN/210/TC/GG95, October 1995, <http://www.un.org/Depts/dpko/training>.

²⁴ Incapacitatea Operațiunii ONU din Somalia (UNSOM) de a asigura livrarea și distribuția ajutoarelor umanitare, a determinat crearea UNITAF, o operațiune aflată sub conducerea Statelor Unite care a susținut consistent eforturile de menținere a păcii în zonă. Operațiunea de menținere a păcii ce a urmat UNITAF, s-a remarcat prin faptul că a fost prima misiune organizată și coordonată de către Națiunile Unite, de după ONUC (Congo), care a fost în mod explicit mandatată de către Consiliul de Securitate să folosească forța. Vezi, W.J. Durch, *Introduction to Anarchy: Humanitarian Intervention and State-building in Somalia*, New York, DPKO, 1996, p.34.

²⁵ Simon Chesterman, *op. cit.*, p.9.

²⁶ Jan Willem Honig, *Srebrenica: Record of a War Crime*, Londra, 1996.

operațiunilor de menținere a păcii și că ONU nu poate oferi o structură funcțională pentru desfășurarea acțiunilor de impunere a păcii. Succesul lovirilor aeriene ale NATO, care au determinat părțile să înceapă tratativele la Dayton, Ohio, nu au făcut decât să întărească această din urmă teorie.

ONU a trebuit să reconsidere principiile de acțiune care vor sta la baza operațiunilor de menținere a păcii. Această nouă atitudine s-a soldat cu trei schimbări majore în strategia organizării misiunilor desfășurate sub egida Națiunilor Unite. Prima impunea o dihotomie strictă între misiunile de menținere a păcii și acțiunile de impunere a păcii. Cea de-a doua stabilea o regulă potrivit căreia operațiunile de impunere a păcii să fie desfășurate doar sub comandă națională, cu obligația forțelor respective de a informa Consiliul de Securitate în legătură cu acțiunile întreprinse în numele său. În fine, plecând la exemplul operațiunilor de impunere a păcii din Bosnia, s-a decis ca pe viitor, să se acorde prioritate acțiunilor aeriene prin care părțile beligerante ar putea fi determinate mai ușor să negocieze încheierea ostilităților.

Acolo unde instituțiile statului au încetat să mai fie funcționale, trupele ONU ar trebui să fie pregătite să acționeze pe cale armată pentru a asigura un mediu de securitate și a răspunde provocărilor factorilor perturbatori. Misiunile din Bosnia și Kosovo, au avut de suferit tocmai din cauza incapacității forțelor ONU de a-și impune autoritatea politică și militară încă din primele etape ale operațiunilor.²⁷

Pentru evitarea repetării unor astfel de situații, soluția evidentă ar fi elaborarea unor reguli de angajament, proceduri operative și formule de mandate, toate standardizate. Deși necesitatea acestei măsuri este vădită, o serie de state membre ale ONU, încă se opun unei astfel de dezvoltări a doctrinei operațiunilor de menținere a păcii.²⁸

Atitudinea refractară a unei anumite părți a statelor membre ONU, este susținută de către cei care nu admit decât o extrem de strictă diferențiere între acțiunile de menținere și cele de impunere a păcii. Subsecretarul General al ONU Shashi Tharoor a fost destul de tranșant când a afirmat că este extrem de dificil să se facă război și apoi să se înfăptuiască pace, de către aceeași oameni, pe același teritoriu și în același timp.²⁹

S-a susținut că în numeroase cazuri misiunile de menținere a păcii au folosit forța în mod disproportionat: fie prea puțin, fie prea mult, față de cum ar fi cerut situația concretă. Pentru a se evita astfel de situații, s-a sugerat necesitatea unei

²⁷ Richard Chaplan, *A New Trusteeship? The International Administration of War-Torn Territories*, Oxford, 2002, p. 31.

²⁸ Potrivit declarației generalului Anthony Zini, aflat la conducerea Operațiunii UNITAF în Somalia, contingentele din cadrul UNISOM II au venit pe câmpul de luptă fiecare respectând reguli diferite în ceea ce privește gradul de angajare în conflictele armate. Această stare de fapt a prilejuit situații dramatice în momentul când schimbul de focuri a început. Vezi, Anthony Zini, *It's Not Nice and Neat*, New York, 1995.

²⁹ Această poziție a fost reflectată și în „Principiile Generale ale Operațiunilor de Menținere a Păcii”, care statuau: *„menținerea păcii și utilizarea forței (în alte cazuri decât legitima apărare), trebuie văzute ca tehnici alternative și în nici un caz, adiacente. Nu se poate face o tranziție ușoară de la una la alta.”* Vezi, *General Guidelines for Peacekeeping Operations*, UN Doc UN/210/TC/GG95/(October1995), <http://www.un.org/Depts/dpko/training>.

delimitări mai clare între misiunile mandatate în baza Capitolului al VI-lea și cele mandatate în virtutea Capitolului al VII-lea, ultimele vizând operațiunile în care este implicat personal militar ce va desfășura acțiuni de impunere a forței.³⁰

Dezbaterile asupra folosirii forței în cadrul operațiunilor desfășurate sub egida Națiunilor Unite, au servit în mod frecvent escamotării altor probleme. De pildă, reticența în folosirea forței în cadrul conflictului din Bosnia, s-a datorat neînțelegerilor dintre marile puteri cu privire la obiectivele fiecăreia dintre ele, precum și lipsei unei politici coerente în privința conflictului în sine.³¹ Drept urmare, posibilitatea utilizării forței de către trupele de menținere a păcii a fost marcată de controverse politice, lipsa unei stabilități doctrinare, confuzie conceptuală și cel mai grav, de eșecuri în practică.³² Spectrul reeditării unor astfel de eșecuri este încă amenințător, în condițiile în care forțele de menținere a păcii se confruntă în zonele postconflictuale cu situații dintre cele mai delicate și neprevăzute³³.

Legitima apărare. Conceptul de legitimă apărare. Legitima apărare, individuală sau colectivă este consacrată de articolul 51 din Carta ONU: “Nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va aduce atingere dreptului inerent de autoapărare, individuală sau colectivă, în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui Membru al Națiunilor Unite, până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Măsurile luate de Membri în exercitarea acestui drept de autoapărare vor fi aduse imediat la cunoștința Consiliului de Securitate și nu vor afecta în nici un fel puterea și îndatorirea Consiliului de Securitate, în temeiul prezentei Carte, de a întreprinde oricând acțiunile pe care le va socoti necesare pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale”.

Dreptul la legitima apărare desemnează rezistența armată față de acțiunile unui stat care, recurgând la forță în mod ilicit, încalcă normele și principiile dreptului internațional. Norma prevăzută în Carta ONU prevede atât măsurile adoptate de statul victimă al agresiunii, cât și acțiunile desfășurate de ONU și de organizațiile regionale în cazul unei amenințări contra păcii, al unei violări sau al unui act de agresiune.

Prevederile acestei norme scot în afara legalității practicile existente în viața internațională bazate pe folosirea discreționară a forței armate. În opinia noastră, practici care contravin acestei norme sunt:

- a. Autoprotecția - considerată ca un “drept natural” al statelor, în baza căruia pot recurge la forță atunci când apreciază că interesele lor ar fi în pericol;
- b. Represaliile - înțelese ca o extensie a autoprotecției;
- c. Dreptul de intervenție - inclusiv intervențiile bazate pe considerente umanitare, fie cele pe baza caracterului cutumiar, dedus prin interpretarea articolului 51;

³⁰ Findlay, *op. cit.*, p. 271.

³¹ Susan L. Woodward, *Balkan Tragedy: Chaos and Disolution After the Cold War*, Washington DC, 1995, p.378.

³² Findlay, *op. cit.*, p. 351.

³³ Vezi, Lucian-Marian Ciuche, „Folosirea forței în cadrul operațiunilor de menținere a păcii”, în Paul Duță, Lupu Grațian, *Perspectiva umanitară a operațiunilor multinaționale*, Sibiu: Alma Mater, 2006, p.87-93.

d. Autoapărarea preventivă - prin care un stat ar avea dreptul de a da “prima lovitură”, invocând iminența unei agresiuni.

Din analiza articolului 51 se trage concluzia că autoapărarea are un dublu sens: autoapărarea individuală - acțiunea militară a statului victimă al agresiunii îndreptată împotriva agresorului, și autoapărarea colectivă - riposta dată statului agresor de state terțe, membre ale unei organizații sau alianțe militare în scopul protejării statului victimă³⁴.

Potrivit acestui articol, dreptul de recurgere la forța armată fără prealabila autorizație a Consiliului de Securitate este legal; acest drept se naște în momentul comiterii actului de agresiune și ia sfârșit în momentul în care Consiliul de Securitate a luat măsurile necesare, menținând conflictul sub controlul său.

Dreptul la autoapărare se poate executa în trei situații³⁵:

a. Existența unui act de agresiune armată. Stabilirea cu precizie a momentului agresiunii este o operație extrem de dificilă, în condițiile în care importanța acestuia este evidentă. Doctrina colectează mai multe opinii, care fie încearcă să lărgescă sfera dreptului la autoapărare (adeptii războiului preventiv, asimilat unei autoapărări licite, izvorâte din interpretarea articolului 51 sau pe considerente cutumiare), fie încearcă să restrângă această sferă (autoapărarea fiind condiționată de existența actului de agresiune armată)³⁶.

b. Anterioritatea actului de agresiune față de autoapărare. Este o altă condiție cumulativă a exercitării dreptului la autoapărare. Consacrarea principiului anteriorității³⁷ se traduce în situația în care un stat atacă cu forța armată un alt stat sau un popor care nu s-a constituit în stat, săvârșind un act de agresiune. Potrivit acestei rezoluții este exclusă orice posibilitate de legitimare a războiului preventiv sau a invocării pericolului unui “atac iminent” pentru a declara un război de agresiune.

c. Gravitatea actului de agresiune. Pe lângă latura subiectivă, agresiunea e caracterizată și de o latură obiectivă, concretizată în efectele negative ale acesteia, enumerându-se limitativ cazurile care constituie acte de agresiune:

i. invadarea sau atacarea teritoriului unui stat de către forțele armate ale altui stat sau orice ocupație militară, chiar temporară, rezultând de pe urma unei asemenea invazii sau unui atac sau orice anexiune, prin folosirea forței, a teritoriului sau a unei părți a teritoriului altui stat³⁸;

ii. bombardarea de către forțele armate ale unui stat a teritoriului unui alt stat

³⁴ Un foarte interesant analizează într-o manieră juridică implicațiile depășirii „reacției” proporționale, vezi, Gioni Popa-Gavrilovici, „Legitima apărare depășită în cadrul operațiunilor militare internaționale, în operațiunile multinaționale”, în Paul Duță, Lupu Grațian, *Perspectiva umanitară a operațiunilor multinaționale*, Sibiu: Alma Mater, 2006, p.39-43.

³⁵ Potrivit unei opinii, “în cazul unei agresiuni economice, statul victimă ar fi îndrituit să recurgă la arme pentru a înlătura efectele acesteia”; vezi, Ionel Cloșcă, *Conflictul armate și căile soluționării lor*, Editura Militară, București, 1982, p.167.

³⁶ Vezi considerațiile privind legitima apărare.

³⁷ Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 3314 din 1974.

³⁸ Pot fi executate următoarele tipuri de agresiuni: agresiunea armată declanșată cu forțe militare comparabile cu cele ale statului atacat, agresiunea armată de scurtă durată și mare intensitate, cu obiectiv limitat și agresiunea cu forțe superioare, vezi, Constantin Onișor, *Teoria strategiei militare. Strategia militară în lupta armată modernă*, Editura AÎSM, București, 1998, p.19.

sau folosirea oricăror arme în acest scop³⁹;

iii. blocarea porturilor sau coastelor unui stat de către forțele armate ale unui alt stat⁴⁰;

iv. atacul efectuat de către forțele armate ale unui stat împotriva forțelor armate terestre, navale, aeriene, flotele maritime și aeriene civile ale altui stat⁴¹;

v. folosirea forțelor armate ale unui stat, care sunt staționate pe teritoriul unui alt stat, cu acordul statului primitor, contrar condițiilor prevăzute în acord, sau orice extindere a prezenței lor pe teritoriul respectiv după încetarea acordului⁴²;

vi. faptul unui stat de a admite ca teritoriul său, pe care l-a pus la dispoziția altui stat, să fie utilizat de către acesta din urmă pentru comiterea unui act de agresiune împotriva unui stat terț⁴³;

vii. trimiterea de către un stat sau în numele unui stat de formațiuni paramilitare, de grupuri înarmate, de forțe neregulate sau de mercenari, care săvârșesc acte de forță armată împotriva unui stat, de o asemenea gravitate încât echivalează cu actele enumerate la punctele anterioare, sau faptul de a se angaja substanțial într-o astfel de acțiune⁴⁴.

Capitolul al II-lea al Cartei permite agențiilor regionale să ia inițiative conform articolului 52 pentru prevenire și reglementare pașnică a diferendului.

Capitolul al IX-lea al Cartei permite desfășurarea de măsuri în favoarea construirii păcii.

Potrivit articolului 53 al Cartei, se impun restricții serioase la nivel regional pentru deciziile de sancționare, fără acordul Consiliului de Securitate. Totuși, cât de des, și cât de evident au fost desfășurate acțiuni de sancționare fără prealabila autorizare a Consiliului de Securitate?

Bombardarea Iugoslaviei. Considerată parte a „Războiului Kosovo”, după prima operație de luptă majoră – Operația „Deliberate Force”⁴⁵, Operația „Allied Force” este o a doua operație de luptă majoră.

În 24 martie 1999, NATO inițiază una dintre cele mai controversate campanii întreprinse de această organizație: bombardarea Iugoslaviei.

³⁹ Agresiunea armată de scurtă durată și mare intensitate, respectiv un ansamblu de acțiuni militare combinate (intercategoriile de forțe armate), declanșate prin surprindere de forțe și mijloace deosebit de mobile și puternice ale agresorului pe un spațiu limitat și pentru o scurtă durată de timp, în vederea îndeplinirii unui scop politico-militar, vezi, Constantin Onișor, *op. cit.*, p.19.

⁴⁰ Agresiunea cu forțe superioare, vezi, Constantin Onișor, *op. cit.*, p.19.

⁴¹ Agresiunea armată declanșată cu forțe militare comparabile cu cele ale statului atacat, agresiunea armată de scurtă durată și mare intensitate, cu obiectiv limitat și agresiunea cu forțe superioare, vezi, Constantin Onișor, *op. cit.*, p.19.

⁴² Agresiunea armată declanșată cu forțe militare comparabile cu cele ale statului atacat, agresiunea armată de scurtă durată și mare intensitate, cu obiectiv limitat și agresiunea cu forțe superioare, vezi, Constantin Onișor, *op. cit.*, p.19.

⁴³ Acțiuni teroriste de amploare, acțiuni separatiste violente, război civil, agresiunea armată declanșată cu forțe militare comparabile cu cele ale statului atacat, agresiunea armată de scurtă durată și mare intensitate, cu obiectiv limitat și agresiunea cu forțe superioare, vezi, Constantin Onișor, *op. cit.*, p.18-19.

⁴⁴ Acțiuni teroriste de amploare, acțiuni separatiste violente, război civil, vezi, Constantin Onișor, *op. cit.*, p.18.

⁴⁵ septembrie 1995 în Bosnia și Herțegovina septembrie 1995 în Bosnia și Herțegovina.

Obiectivele principale ale NATO, anunțate public încă de la începutul confruntării, erau: oprirea verificabilă a tuturor acțiunilor militare desfășurate de forțele sârbe în Kosovo și încetarea violențelor și represiunii în această provincie; retragerea din Kosovo a forțelor de poliție, armatei și a trupelor paramilitare sârbe; staționarea în Kosovo a unei prezențe militare internaționale; reîntoarcerea necondiționată și sigură a tuturor refugiaților; garanții credibile, ferme, că regimul Milosevic este dispus să coopereze cu reprezentanții albanezilor din Kosovo pe baza Acordurilor de la Rambouillet, pentru a găsi o soluție politică crizei din Kosovo, în conformitate cu legislația internațională și cu prevederile Cartei ONU.

Operația este executată aproape în exclusivitate pe calea aerului cu scopul de a distruge infrastructura militară și civilă iugoslavă de la mare altitudine. Această strategie este adoptată pentru a minimaliza riscurile la adresa forțelor NATO atrăgând critici datorită ineficienței față de țintele mobile. Țintele strategice – poduri, fabrici -, sunt bombardate în faza finală a operației. Rachetele cu rază mare de acțiune sunt folosite împotriva instalațiilor strategice din Belgrad și Pristina. Sunt lovite în mod intenționat și ținte civile – centrale electrice și chiar stații de filtrare a apei.

Campania de bombardament se desfășoară între 24 martie-11 iunie 1999, fiind antrenate peste 1.000 de avioane, în principal cu baza în Italia și de pe portavioane staționate în Adriatică. Sunt executate peste 38.000 de misiuni de luptă. Sunt folosite elicoptere de atac, stații de aprovizionare și mici grupuri de identificare a țintelor cu baze la granița dintre Albania și Kosovo⁴⁶.

Urmare a desfășurării misiunilor de luptă, 200.000 de sârbi și alți non-albanezi părăsesc Kosovo. Se înregistrează o serie de incidente soldate cu pierderi de vieți, în jur de 500 de persoane.

Pierderile militare ale NATO au fost foarte reduse; de asemenea, nici forțele armate iugoslave nu au declarat pierderi serioase, în condițiile în care raportările nu au fost verificate de surse independente.

Astfel, NATO consideră că a distrus 120 de tancuri, dar confirmate sunt 14. Au loc o serie de incidente controversate: bombardarea Ambasadei Chinei în Belgrad, soldată cu 3 morți și 20 de răniți, bombardarea principalului post de televiziune, a unei fabrici de produse chimice care generează o poluare deosebit de puternică, etc.

După 73 de zile de bombardament, infrastructura Serbiei a avut serios de suferit, iar repercusiunile economice au fost incalculabile. G8, cu Rusia jucând rolul de mediator, a adoptat o rezoluție care avea să pună capăt conflictului.

Având în vedere consecințele experiențelor din Kosovo, Afganistan și Irak, există o tendință în creștere în cercurile occidentale de a face distincția între „legitim” și „legal” - diferența dintre așa-numitele principii „Munich” (ilegal, prin urmare

⁴⁶ Evenimentele au invalidat orice calcul făcut de NATO. Bombardamentul a fost inițiat pentru a opri epurările etnice și crimele împotriva albanezilor kosovari. Previziunile aliaților contau pe o capitulare rapidă a sârbilor, care ar fi fost mai apoi obligați să semneze acordul de la Rambouillet. Lucrurile nu au stat astfel. În loc să cedeze în fața raidurilor aeriene, sârbii au intensificat asaltul asupra trupelor UCK și circa un milion de albanezi au fost alungați din Kosovo, iar casele lor arse. Cei mai mulți dintre albanezi au fugit din calea trupelor sârbești, dar o bună parte au fost alungați chiar de bombardamentele NATO.

nelegitim) și „Zoro” (ilegal dar legitim).⁴⁷ Astfel, în cazul Kosovo, Cassese privește bombardarea Iugoslaviei de către NATO drept „legitimă dar ilicită/ nedreaptă”⁴⁸.

Simma o consideră „nu chiar atât de ilegală”⁴⁹; în timp ce Pellet o privește drept „insuficient de convingătoare pentru a o face un caz câștigător”⁵⁰. În cazul din Irak (2003), părerile diferă, invazia coaliției trilaterale fiind legală și legitimă, legitimă dar ilegală sau ilegală și ilegitimă.⁵¹

În 5 iunie 1999, NATO și Iugoslavia au semnat o înțelegere prin care se ajungea la un compromis. Iugoslavia admitea să ofere o substanțială autonomie provinciei Kosovo, să-și retragă din regiune trupele militare, de poliție și paramilitare, să permită întoarcerea refugiaților și prezența unor trupe de menținere a păcii sub egida NATO. Pe de altă parte, Iugoslavia a obținut garantarea integrității sale teritoriale, cu menținerea provinciei Kosovo în componența sa. Acordul de pace a fost încheiat sub autoritatea Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite și prevedea implicarea trupelor ruse în procesul de creare și menținere a păcii.

Retragerea trupelor sârbești din Kosovo urma să se facă în conformitate cu Acordul tehnic-militar încheiat între NATO și Republica Federală Iugoslavă, în seara zilei de 9 iunie⁵².

În 10 iunie, Consiliul de Securitate al ONU adoptă rezoluția nr. 1244, prin care sunt salutate decizia Iugoslaviei de a accepta varianta unei soluționări pe cale politică a crizei din Kosovo, precum și măsurile concrete întreprinse de aceasta în vederea

⁴⁷ Vezi pentru o privire mai amănunțită, Pellet, Alan “Scurte remarci asupra utilizării unilaterale a forței”, EJIL, 2000, vol. II, Nr 2, pp 385-92).

⁴⁸ Cassere, Antonio, “Ne îndreptăm spre legitimarea internațională a contramăsurilor umanitare forțate în întreaga comunitate a lumii?” EJIL, 1999, pp.22-30.

⁴⁹ Simma, Bruno, “NATO, Națiunile Unite și folosirea forței: Aspecte legale”, 10 EJIL, 1999, pp.1-22.

⁵⁰ Pellet, op.cit p.389

⁵¹ Primul punct de vedere rămâne pe baza unei autorități proclamate pentru întărirea acțiunii de coaliție ce are rădăcinile în rezoluțiile originale WMD din 1991 asupra Irakului. Al doilea punct de vedere pretinde legitimitatea prin imperativul moral de retragere a unui dictator dar recunoaște, admite ilegalitatea, în a acționa în afara Cartei și a Consiliului de Securitate.

⁵² Acordul a fost semnat de către generalul Michael Jackson, din partea NATO, și generalul Svetozar Marjanovic, reprezentând armata iugoslavă. În cadrul acestei înțelegeri se stipula obligația forțelor armate iugoslave de a se abține de la comiterea unor acte ostile sau provocatoare la adresa oricărei persoane din Kosovo și de la organizarea sau încurajarea de demonstrații cu caracter provocator. Iugoslavia se obliga să-și retragă toate trupele din provincia Kosovo, și cu ocazia acestei retrageri să curețe câmpurile minate și să înlătore toate obstacolele instalate în timpul războiului. Provincia urma să fie ocupată de forțele internaționale de securitate (KFOR), care trebuiau să asigure un climat de liniște, să restabilească și să mențină pacea în zonă.

încetării imediate a violențelor⁵³.

Dimensiunea politică a securității regional-globale va avea nevoie din ce în ce mai mult să ia în vedere factorii marginali ai puterii “hard” și “soft” decât s-a avut trecut.

Opinii legale despre meritul politicii în situațiile conflictuale adesea acoperă o înșiruire de poziții privind interesele politice. Problema intervenției armate este, în general, politic, controversată și legal contestabilă.

⁵³ Rezoluția, adoptată cu paisprezece voturi pentru, unul împotriva și abținerea Chinei, anunță decizia Consiliului de Securitate de a desfășura forțe de securitate și personal civil în Kosovo, sub auspiciile ONU. Foarte important, rezoluția reafirma angajamentul statelor membre de a garanta suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Federale Iugoslavia, prevăzând în același timp, măsuri pentru a asigura revenirea refugiaților sârbi și albanezi, la casele lor, în condiții de maximă siguranță. Acționând în conformitate cu prevederile Capitolului al VII-lea al Cartei ONU, Consiliul de Securitate decide, de asemenea, ca soluțiile politice pentru dezamorsarea crizei din Kosovo să aibă la bază principiile generale adoptate în 6 mai de către miniștrii de Externe ai țărilor ce formau G8 și principiile conținute în documentul prezentat la Belgrad de către Președintele Finlandei și reprezentatul special al Federației Ruse. Ambele documente sunt cuprinse în anexele acestei rezoluții. Principiile aduse în discuție se referă, printre altele, la imediata stopare a violenței și a represiunii în Kosovo, retragerea forțelor militare, paramilitare și polițienești ale Iugoslaviei, desfășurarea unor efective internaționale de menținere a păcii, cu o substanțială participare a NATO, instalarea unei administrații interimare, revenirea în siguranță a refugiaților la casele lor și, nu în ultimul rând, demilitarizarea UCK. Acest din urmă deziderat urma să fie împlinit în urma unui proces care avea la bază acordul semnat în 20 iunie 1999. Acest acord cuprindea angajamentul UCK de a înceta focul, de a se dezangaja din zonele de conflict și de a se reintegra în societatea civilă. Toate aceste promisiuni au fost făcute în deplin acord cu termenii Rezoluției cu numărul 1244 a Consiliului de Securitate al ONU, dar și cu angajamentele luate public de către delegația albanezilor kosovari cu prilejul Conferinței de la Rambouillet.

INDEX DE AUTORI

- ADOMNICĂI, Alexandru, 203
ALEXE, Mariana, 59
CONSTANTIN, Eugen-Andrei, 91
DIACONU, Florin, 76
DIMOV, Georgi, 44
DOLGHIN, Nicolae, 39
EPARU, Dorin Marin, 192
FULEA, Adrian, 165, 171
IONICĂ, Dan, 214, 226
ISPAS, Lucian, 158
LUNGU, Antonel, 84
MALOȘ, Gavril, 59
MARIN, Gheorghe, 9
MARINICĂ, Mariana, 114
MORARIU, Gabriela, 136
NIȚĂ, Cristian, 99
PORADICI, Petre, 181, 185
RÂPAN, Florian, 23
ROMAN, Nicolae N., 29
SARCINSCHI, Alexandra, 65
STOJAR, Richard, 146
ȘERBAN, Aurică, 203
TUDORANCEA, Roxana, 114
VIERU, Lucian, 48
VOICULESCU, Mihai, 123

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 18.11.2008

Hârtie: A3
Coli de tipar: 15,25

Format: A5
Coli editură: 7,625

Lucrarea conține 242 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

100/1523/08

C216/2008